

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Ив. Дуриданов

МЕСТНИТЕ НАЗВАНИЯ ОТ ЛОМСКО

ОТ

ИВ. ДУРИДАНОВ

000000152558

НОВ БЪЛГАРСКИ УНИВЕРСИТЕТ

БИБЛИОТЕКА

ДАРИЕ ОТ: *Ив. Дуриданов*

СОФИЯ

ИЗДАНИЕ НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

1952

19078 80867.311

Под редакцията на
акад. Вл. Георгиев

ID 152558/10

ID 152558/20100
Нов български университет
Библиотека
1618 София ул. Монтевидео 21А

ПЕЧАТНИЦА НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ — СОФИЯ
ул. Ив. Вазов № 13
№ 90—450—1952

ПРЕДГОВОР

Настоящата работа представя опит за цялостно проучване на местните имена от Ломско, събрани от мен в продължение на няколко години от 1943 г. насам. Спрях се на тази околия не само защото ми е добре позната в географско и говорно отношение, но и защото поради особеното ѝ географско положение, в резултат на различните етнически кръстосвания и наслойки, можеше да се предполага предварително, че крие в себе си ценен топонимичен материал. Относителното говорно единство на тази околия¹ позволява да се доловят някои характерни тенденции в развитието на нейната топонимия, които зависят както от общото развитие на езика, така и от развитието на териториалния диалект. Последното дава основание до известна степен да се говори за топонимична система на дадена област в рамките на нейния диалект.

Идеята за настоящата работа дължа на др. проф. Вл. Георгиев, който с интерес следеше нейния развой. Научните беседи, които имах с него, бяха от решаващо значение за изясняване на някои въпроси от принципиален характер. Изказвам благодарността си и на следните наши учени: на акад. Ст. Младенов — за ценни указания в етимологията на някои имена, което е посочено на съответното място; на проф. К. Мирчев — за някои библиографски посочвания; на проф. И. Пенков, който ми услужи с непечатаната си семинарна студентска работа „Географски проучвания на Поломето“, благодарение на която можах да уточня известна част от поселищните данни.

Дължа да отбележа, че утвърждаването на сравнително-историческия метод в езикознанието чрез гениалния труд на др. Сталин „Марксизмът и въпросите на езикознанието“ има първостепенно значение за смелото, но внимателно приложение на този метод и в областта на топонимията.

Накрай изразявам надеждата си, че настоящата работа, без да е разрешила всички въпроси, стоящи пред топонимичното проучване на Ломско, ще даде подтик за събиране и изследване на местните имена и от други области поради безспорната важност на топонимията като извор за езикознанието, поселищната и културна история.

¹ За границите на тоя говор вж. Цв. Тодоров, Говорът на гр. Лом, СбНУ, кн. XXXVIII, с. 7. Днес по новата административна подялба към Ломска околия са отнесени и селата Одоровци и Белотинци, които влизат изцяло в пределите на белградчишкия говор; поради тази причина тези села не са взети под внимание в настоящата работа.

Фонетични знаци:

= знак за мекост на предходната съгласна (напр. н', л');

Заб. Мекостта на *к* и *г* пред *е* и *и* не е означена, тъй като в това положение тези съгласни винаги се произнасят меко.

ц = dʒ;

s = dz;

й = консонантно „и“ (*i*);

р = сонантно „р“.

УВОД

1. Задачите на българската топонимия досега са се свеждали към изяснение произхода и значението на отделни речни, селищни и местни названия предимно от неславянско потекло, взети откъснато едно от друго, без да е търсена някаква вътрешна или формална връзка помежду им¹. В тази област не срещаме друго освен специални проучвания върху отделни топографски имена, а така също етимологични бележки за подобни имена, дадени мимоходом в исторически и географски трудове. Без да отричаме ценния принос, който дадоха в тази насока със своите монографски изследвания нашите учени Ст. Младенов, Ст. Романски, Д. Дечев и др., а също и чешкият учен К. Иречек, който в своя пътепис „Пътувания по България“ (1899 год.) между другото разкри произхода и значението на ред местни и речни названия, като ги съпостави със старите им форми, — трябва да признаем, че това е все още незначително, че българската топонимия далеч още не може да се представи с едно по-широко проучване било върху цялостен материал от дадена област, било върху избрана топонимична категория, определена въз основа на формални признаци или на значението с оглед на представите, които са легнали в основата на местните названия. Известен опит в това отношение представя популярната работа на В. Миков „Произход и значение на имената на нашите градове, села, реки, планини и места“ (1943 год.); тук имената се тълкуват с оглед на народността им произход и представно съдържание, без да се вниква в тяхната структура. Сериозен недостатък на този добре замислен и предназначен за популярни нужди труд е, че са допуснати доста произволни етимологии².

¹ Известно отклонение правят двете студии на акад. Ст. Младенов (в СпБАН, кн. X и XVI), в които се разглеждат две групи от по 10 речни имена, разграничени въз основа на принципа на образуване, а именно: 1. От нарицателни, чиито корени просто значат „вода, река“; и 2. Речни имена, в които се изтъкват някои особености на реките. Тук трябва да посочим и труда на полския славист Ст. Роспонд, *Południowo-słowiańskie nazwy miejscowe z sufiksem *-itj* (Kraków 1937), където се отделя известно място и на българските селищни имена със суфикса *-itj.

² Срв. напр. на с. 73: *Цаланица* (Пловд.) от гр. *καλαμος*, без да се обяснява преходът на начално *κ* в *ц* и на средисловно *μ* в *п*; *Петревене* (Лук.) = каменница, а в същност от л. и. Петър + суф. -ов-ене (срв. сел. и. *Радовене*, Врач.); *Перущица* (село, Пловд.; река до Сапарево, Дупн.) от гр. *περιστερα* „гълъб“, противно на вътрешния строеж на името; *Беланица* (Пловд.) от гр. *μελας* „черно“; на с. 243: *Луковит*, *Луково* (Соф.) от стб. *лжк* „кривина“, въпреки че в тези области рефлексът на стб. *ж* съвсем не е *у*; и др. подобни.

Като се има предвид, че българската топонимия до сега не се е занимавала с основни принципиални въпроси като напр. въпроса за класификация на местните имена, за същината и функционалния развой на известни славянски суфикси, добили топонимична роля, и за тяхната продуктивност и разпространение, за взаимната връзка между местните названия от една страна и от друга — личните, фамилни и прозвищни имена, за принципите на топонимообразуване в български език и т. н., — не е трудно да се разбере доколко безпреварителната разработка на тези въпроси се усложняват конкретните задачи, стоящи за разрешение пред цялостно топонимично проучване, което се домогва да даде всестранно осветление на местните имена с оглед както на техния вътрешен строеж, така и на тяхното представно съдържание и принципи на образуване. Без да считам, че в настоящата си работа съм изчерпал всички въпроси, които се отнасят до ломската топонимия, дължа да отбележа, че при разработката на събрания материал съм имал пред очи следните задачи:

а) Да се определи приблизително времето, през което са възникнали отделни местни имена от Ломско или групи от тях и във връзка с това да се доловят някои моменти в развоя на ломската топонимична система.

б) Да се изяснят фонетичните особености на местните имена от Ломско и се разкрие произход и значение на онези диалектно употребявани думи, които срещаме в състава на местните имена от Ломско.

в) Да се осветлят произход и значение на тези имена в рамките на една научно издържана класификация.

г) Да се установят принципите на образуване на местните имена от Ломско въз основа на семантични и морфологични белези и се набележат главните типове имена.

Във връзка с досегашното състояние на българската топонимия интересно е да се посочат някои трудове, в които между другото срещаме обяснение на речни и селищни имена от Ломско. Опит за изтъкване на старото речно име *Klabros*, *Klabros*, *Sebrus* (днес Цибрица) намираме в студията на В. Томашек „Die alten Thraker“,¹ с. 50: името се извежда от ие. кор. *kēr*: *ka(m)r* „извивам се“.

Като свързва днешното речно название Лом с античното *Almus*, акад. Ст. Младенов² изхожда за последното от ие. кор. *al* „тека“; чрез привеждане на речни имена със същия корен от страни извън Балканския полуостров той установява, че името не е специфично тракийско.

Не обяснение, а само бегло изреждане на селищни имена, съпоставени с антични, срещаме в студията на д-р И. Бассанович „Ломският окръг“ (СбНУ, кн. V, с. 42); въз основа на това той определя тракийския характер на много имена, напр. освен Лом и Цибър още: Куле-махла (*Koila* в Тракия), Лабек (*palus Labeatis* в Илирия),

¹ Sitzber. d. Wien Ak. d. Wiss., т. 128.

² Вж. Имената на още десет български реки, СпБАН, кн. XVI, с. 87 и сл.

Линево (*Λίνος* в Мизия), Брусарци (*Προβσα* в Битиния, днес Бруса), Тополовец (*Τάβαλα* в Лидия), Чорлево (*Τζουρούλόν* в Тракия, днес Чорлу), Толовица (*Τόλοστα* в Галатия) и др. Явно е, че Бассанович е отишъл до крайност, като счита едва ли не всички селищни имена от Ломско за тракийски по потекло. За някои от тях, които очевидно не са славянски (напр. Лабек, Чорлево и др.), може да се предполага но не и да се твърди със сигурност, че са от тракийски произход.

В по-ново време в работата на В. Миков, която се спомена по-горе, са засегнати и ред селищни имена от Ломско, като са обяснени с оглед на съдържанието им: Вълчедръм, Сливата, Бъзовец, Долно Церовене и др. Ще се спра на две имена, чието обяснение ми се струва неправдоподобно: 1. Гóлинци (у Миков: *Голенци*, която форма също се употребява) се извежда от стб. *голънь*, което означавало „по-плитка впадина“; в същност в стб. *голънь* има съвсем друго значение: „пищялна кост“ (Микл. Lex. 136). По-вярно ще бъде, ако изхождаме от друга стб. и нбълг. дума, именно *голина* (срв. планинци), а Голенци представя вторична форма (срв. нашенци). 2. Мòкреш, сел. и., се обяснява във връзка с името на растението *мокреш* (*Malachium aquaticum*); това не е изключено, но като се има предвид местоположението на селището (до река), по-правилно е да изхождаме от първоначално значение на името „място покрай вода“ (срв. напр. образуваното с наставка *-еш* сел. и. Голеш, Годечко, което несъмнено е означавало първоначално „голо място“).

2. Събирането на топонимичния материал от Ломско беше предварителната работа, без която не можеше да се помисли за цялостно топонимично изследване на този край. При тази работа аз си поставих за задача да събера всички названия на селища (съществуващи или изчезнали), местности, води и пр., без да се гледа на това, дали те са интересни сами по себе си. По този начин бяха взети под внимание и много очевидно нови имена като *Ливагето Лозята*, *Падината*, *Гредъ* и др., които покрай нарицателното си значение са добили роля в местния говор и като означения на местности. Положението на водите и местностите, които носят названия, е определено по селското землище, в което те се намират. Когато една и съща местност се простира в две съседни землища или лежи на тяхната граница, това е посочено при съответното име. Отбелязани са характерните особености на обектите — вид, растителност, почва и пр. — с изключение на малки местности, които имат равен терен и нямат нищо особено, а също така и на други, имената на които съдържат определение на земневършия вид на местността, като напр. *Могилата*, *Долъ*, *Връъ*, *Валогъ* и др. За да се постигне възможната по-голяма пълнота при събиране на материала, считам за правилно да разпитвам местни стари хора, предимно овчари и пъдари, които несъмнено познават най-добре местностите и водите в района на селото си. Като им поставях въпроси, изисквах да следват известен ред при изброяване на местните и речни названия — обикновено по съседство на наречените обекти, описвайки по този начин един кръг около селото. При тази метода на

разпитване възможността да се пропусне някое име е до голяма степен отстранена. За проверка на събрания чрез разпит материал ми служеха общинските партидни книги, в които са регистрирани много местности, гдето се намират имоти на жителите. Естествено използването на тези книги трябва да става предпазливо, тъй като в тях се съдържат местни имена не само от района на селото, което ни интересува в даден случай, но и от други райони, в които жители на въпросното село са имали имоти. Всяко местно име, извлечено от подобни книги, трябва да бъде потвърдено от местни хора, като по този начин се установи живата му форма със звуковите и акцентни особености. Значителен дял местни имена от голямото землище на с. Вълчедръм ми събра по мои указания прогимназиалният учител по български език от същото село Борис Попов. При личното посещение на това село аз се уверих, че той се е отнесъл добросъвестно и с разбиране към задачата по събиране на материала от района на това голямо село.

При записването на местните имена следях внимателно да ги отразя в звуковия облик, който съществува в живия говор, отбелязвайки и ударението. При предаването на материала в дял първи е следван фонетичният принцип с известно отклонение: запазени са звучните съгласни, които на определени места се чуват като беззвучни: напр. *брег* вм. фонетично *брек*, *валог* вм. *вало*, *гред* вм. *грет*, *василовски* вм. *василофски*, *самодивско* вм. *самодифско* и пр. По този начин става излишно при всеки случай да се обяснява преходът на звучни съгласни в беззвучни, който е всеобщо познат, напр. че *брек* е от *брег*, *вало* от *валог* и др.

При срещането на някои неясни на пръв поглед местни имена се натъквах в немалко случаи на обстоятелството, че те може да бъдат правилно обяснени, като се изхожда просто от някое съществително нарицателно, специфично за местния говор. Оттук и изводът, че една от задачите на събирача на местни названия трябва да бъде откриването на онези особени, диалектно употребявани думи, които са добили и топонимична служба, като се посочи значението им като нарицателни.

Съставен елемент на много местни названия от Ломско са лични, фамилни и прозвищни имена. Все с оглед на правилното тълкуване на подобни местни названия е необходимо да се събира материал и върху антропонимията на дадено селище, т. е. характерни лични и фамилни имена, а също така и прозвища (приякори), произхождащи от означения на различни предмети, животни, растения и пр. За да се види как откриването на известно прозвище може да ни насочи към истинското значение на дадено местно име, ще приведа един доста характерен пример: м. и. *Заеково гувно* в района на Крумово стои във връзка не със *заек*, а с прозвището *Зайците*, преселници от Вълчедръм.

Най-сетне за по-пълното осветление на местните названия не са без значение някои данни от поселищната история на интересувашата ни област. Пред събирача на местни имена стои в това отношение отговорната задача да издири такива данни, доколкото са запазени в местни предания или са от веществен характер. Когато

за дадено селище се установи, че е възникнало по-късно от друго съседно нему, то без колебание може да се заключи, че голяма част от местните имена на първото селище ще бъдат по-нови по произход. Разбира се, използването на данни от предание е доста несигурно. Изобщо те рядко могат да се приемат за достоверни, когато се отнасят до период преди повече от 100—150 години. Във връзка с най-новата история на селищата е важно също да се знае какви други имена са носели при промяна на местоположението си.

Срещнатите случаи на народна етимология също трябва да бъдат отбелязвани като любопитен факт за осмисляне на имена у нашия народ. Тук не трябва да бъдат пропуснати съществуващите предания за назоваването на селища, местности и води, нещо, което е важно за етнографските проучвания във връзка с местните имена.

Доколко съм успял да обхвана практически набелязаните по-горе задачи при събиране на топонимичния материал от Ломско, може да се види от дял първи, гдето са подредени местните названия по села.

Правилното разяснение на местните имена зависи немалко от сравнението с по-старите им форми, доколкото са запазени по писмени паметници. Това важи особено за осмислените от славяните ваварени имена. Погрешно бихме изтъквали напр. старото сел. и. *Сръдъцъ* от „сръда“, ако не знаехме предишната му неславянска форма *Serdica*; също така днешното Лом от кор. *лом* в гл. *ломя* вм. от *Almus*; сръбското сел. и. *Липлян* от „липа“ вм. от *Ulpiana* и др. Що се отнася до местните имена от Ломско, за съжаление от най-старата епоха са запазени само четири местни названия, две от които са изчезнали безследно, а другите две, видоизменени под славянско (българско) влияние, срещаме днес като речни и селищни имена едновременно: първите две са *Remetodia* (*Remetodia*) и *Pomodiana* — имена на римски крепости (*Raven. Anon. Cosmograph.*), а другите две — *Almus* (днес Лом) и *Κεβρος*, *Cebros*, (днес с. Горни и Долни Цибър, р. Цибрица, р. Цибър). Петвековното турско робство, както е известно, е унищожило много български писмени паметници от средните векове, вследствие на което от тази епоха не са запазени писмено регистрирани форми на местни имена от Ломско. Същото може да се каже и за епохата на турското иго с едно изключение: от края на XVIII в. (1796 год.) срещаме сел. и. *Мокреш*, отбелязано в записка към дамаскиновия сборник на поп Пунчо под форма, която не се различава от днешната: *Мокрешъ*, *Мокреш*.¹

За историческото осветление на топонимичните форми от Ломско сме принудени да изхождаме от местни имена в Гърция от славянски (български) произход² и от оскъдния брой среднобългарски местни имена, доколкото се срещат в запазените грамоти от това време³,

¹ Б. Цонев, История на бълг. език, т. I, с. 236.

² Надежден източник за тази цел е работата на М. Фасмер, *Die Slaven in Griechenland*, Berlin, 1941.

³ Вж. за тях у Й. Иванов, *Български старини от Македония*, София, 1931, с. 579 и сл.

както и от някои имена в други паметници от XIII век насетне¹: Виргинска грамота от Константин Асен, Мрачка грамота от Иван Александър, Рилска грамота от Иван Шишман, Мрачка грамота от Стефан Дечански, Добрейшово евангелие, Ловчански сборник и др. Поради липсата на пълен географски речник на България необходимото сравняване с имена от други области се затруднява до голяма степен. Материал за сравнение може да се намери в малкия „Географски речник на България“ (1939 г.) от Ж. Чанков, в труда на В. Миков „Произход и значение на имената на нашите градове и пр.“ (1943 г.) и в „Списък на населените места“ (1924), който съдържа неточности във формите на имената. В тази насока може да се използват и някои географски и диалектоложки трудове, които между другото изброяват и много местни названия: напр. „Кюстендилско краище“ (СБНУ, кн. XXXII) от Йордан Захариев, „Орханийският говор“ (СБНУ, кн. XXXVIII) от Г. п. Иванов и др. В известни случаи е необходимо да вземем под внимание и местни имена от другите славянски страни. За югославските местни имена притежаваме големия „Речник места краљевине С. Х. С. по званичним подацима Министарства унутрашњих дела“² (Београд, 1925); доста материал е събран и в томовете на „Српски етнографски зборник“, издание на Србската академия. За западнославянските страни се ползувах донякъде от остарелия „Географический словарь западнославянских земель и прилежащих стран (Вильна, 1884) от Я. Головацкий; този речник съдържа формални и фактически грешки, забелязани още на времето от проф. Ив. Д. Шишманов.³ Особено ценен с материали от Чехословакия е мовият речник на Profous „Místní jména v Čechách“, т. I-II, до буква L (Прага, 1947-49).

Що се отнася до разкриване значението на местните имена, дължа да изтъкна, че считам за правилен метода не на формално обяснение, а на по-дълбоко вникване в истинския смисъл на местните имена. Така напр. за сел. и. *Черни връх*, което на пръв поглед изглежда съвсем ясно, е необходимо да се отговори на въпроса как се е появило като название на село, разположено не в планинска, а в полска област. Тук е нужно да се отбележи, че като се изключат несигурните и неясни по произход местни имена, с известни трудности е свързано и тълкуването на други някои, при които може да става въпрос за две еднакво възможни основни думи. Разбира се, само едната от тях е истинската, но не винаги можем да я определим със сигурност. Така напр. сел. и. *Луковица* може да се изведе от основа лично име *Луко* или от същ. *лук*; в полза на първото предположение говори разпространението на въпросното лично име в Ломско, но това съображение все пак не може да обезсили напълно и другата алтернатива (от *лук*), тъй като *лукът* е разпространена домашна култура в този край. Аналогичен случай

¹ Вж. у Б. Цонев, ц. с., с. 158 и сл.

² За съжаление в този речник има печатни грешки (вж. за това у Franck, Studien, с. 4).

³ Вж. критичния му отзив в СБНУ, кн. II (1890 г.), с. 178 и сл.

представя м. и. *Раковица* (ДЦер. Мет.), в чиято основа можем да съзрем както л. и. *Рако*, разшир.-гальовно от *Рад*, така също същ. *рак*; малко допринася за определяне същинската основна дума обстоятелството, че л. и. *Рако* е много рядко в Ломско. Прилагателното в м. и. *Урсулов дол* (Лук.) може да бъде произведено от рум. нариц. *urs-ul* „мечка“ или от л. и. *Урсул*. *Липов* в м. и. *Липов дол* трябва да се свърже със същ. *липа*, а не с л. и. *Липо* (съкрат. от *Филип*), което изобщо не се среща в Ломско.

Конкретното първично значение на някои местни имена остава засега непознато, въпреки че значението на основите е ясно: *Скочибаба* (Чвр.), *Търсибаба* (Динк.), *Чукнибаба* (Стан.), *Станчева гавра* (Слив.), *Гяволско дърво* (Добрид.) и др.

Понякога едно и също местно име, което се среща в разни землица, отразява различни представи. Тъй напр. един хълм в района на Ярловица се нарича *Проклетия*, понеже е стръмен и трудно се изкачва или слиза с кола; но м. и. *Проклетията* (равнище, Сливов.) стои във връзка по всяка вероятност с обряда, наричан „проклетия“ или „натемия“ (вж. за него у Д. Маринов, СБНУ, жн. XXVIII, с. 566, 567).

3. В областта на славянската топонимия сериозно начало бе поставено преди повече от 80 години от Фр. Миклошич, който в две свои студии¹ разглежда славянските местни имена от лични имена и от нарицателни. И двете проучвания днес не задоволяват в методологично отношение както по отношение на класифицирането на материала, така и на обяснението на формите и значението на местните имена. Все пак тук се набелязват за пръв път някои от основните насоки на славянската топонимастика, поради което тези работи на Миклошич и днес не са загубили своето значение.

За топонимичните изследвания върху южнославянски области са ценни особено с метода на разработка на топонимичния материал студиите на О. Франк² и Ст. Роспонд³. В тези студии срещаме по-задълбочен анализ на местните названия. Може да се оспорва обаче правилността на формите на местните имена и пълнотата на материала, извлечен от административни справочници, които не са надежден източник за езикови проучвания.

Както би трябвало да се очаква, между славянските местни названия и тези от другите индоевропейски езици съществуват известни общи особености и общи принципи на образуване. Основните обобщения в тази насока са очертани в труда на Solmsen-Fränk „Indogermanische Eigennamen als Spiegel der Kulturgeschichte“ (1922).

Фонетичните особености на местните имена в много случаи могат да бъдат правилно обяснени във връзка с черти на самия говор или с чуждо езиково влияние. За ломския говор остават като най-важни две проучвания от Цв. Тодоров: „Говорът на град

¹ Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen (Denkschriften d. Wien. Ak., т. 14) и Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen (Denkschrift, т. 21).

² Studien zur serbokroatischen Ortsnamenkunde, Leipzig, 1932.

³ Południowo-słowiańskie nazwy miejscowe z sufiksem * -iti, Kraków, 1937.

Лом“ (СБНУ, кн. XXXVIII) и „Северозападните български говори“ (СБНУ, кн. XLI). В Ломско не са много местните имена с изменена форма в резултат на турско езиково влияние: *Берича* (<Барица), *Галова* (<Галово) и др. За възвеждането на тези имена към първоначалните им форми са меродавни звуковите правила за туркизиране, изложени системно и вещо от Ат. Т. Илиев в неговия труд „Турски изговор на български местни имена“ (СПБАН, кн. XIV, клон ист.-фил., София, 1917).

За разяснение на диалектно употребяваните думи, които срещаме в състава на местни названия от Ломско, са ценни публикации на лексикални материали от Западна България, събрани от Д. Маринов в сп. Жива старина, кн. I—IV (Русе 1891-1894 год.), в „Материали от Западна България“ (СБНУ, кн. XIII), „Думи и фрази от Западна България“ (СБНУ, кн. X), „Градиво за веществената култура на Зап. България“ (СБНУ, кн. XVIII) и в „Народна вяра и религиозни народни обичаи“ (СБНУ, кн. XXVIII).

Както вече се изтъкна по-горе, в състава на много местни имена от Ломско срещаме народни лични и фамилни имена, които трябва да бъдат възведени към първоначалната им форма (напр. *Лачо* от *Лазар*, *Мицо* от *Димитър* и т. н.). Върху българската антропология до днес няма едно по-основно проучване. Донякъде тази празнота се попълва от две малки изследвания на Г. Вайганд: „Die bulgarischen Rufnamen, ihre Herkunft, Kürzungen und Neubildungen“ (в *Jahresbericht d. Inst. f. rum. Spr.*, т. XXVI—XXIX, 1921, с. 104-192) и „Българските собствени имена“ (София, 1926).

Топографската номенклатура е един от надеждните извори за етногенезиса и поселищната история на дадена област. Познаването обаче на установените по други пътища резултати върху историята на интересуващата ни област улеснява от своя страна правилното вникване в характера и произхода на неясните на пръв поглед названия. Що се отнася до миналото на Ломския край, трябва да се каже, че то досега не е основно проучено. Поселищните отношения на този край през римската робовладелческа епоха се разкриват донякъде в следните работи: „Археологически издирвания в Зап. България“ (СБНУ, кн. II, 1890) от В. Добруски; „Към епиграфиката и археологията на Горна и Долна Мизия“ (СБНУ, кн. XI, 1894) от д-р И. Бассанович; „Стари римски пътища и селища в днешните бълг. граници“ (Бълг. истор. библиотека, г. II, кн. 4, с. 60-62) от Ив. Велков; „Паганизмът в Долна Мизия“ (София, 1928) от Я. Тодоров. Животът и съдбините на Ломския край през средните векове са ни изобщо слабо познати.¹ Сравнително по-добре са проучени новата му история и новите поселищни отношения от края на XVII в. насам. От съществено значение тук са главно две изследвания: „Из историята на град Лом“ (СБНУ, кн. XI, с. 251-259) от Д. Маринов и „Дунавска България и Балканът“ (бълг. превод от 1932 год.) от Ф. Каниц; последното отразява непосредни впечатления на автора и е

¹ Вж. Николков, Съдбата на сев.-зап. бълг. земи през средните векове (Бълг. истор. библ., год. III, т. I, с. 96—154).

особено важно за уясняване въпроса за етничния облик и състоянието на селищата в Ломско през втората половина на миналия век.

4. Топонимията на всяка област е тясно свързана със значителните историко-поселищни промени, които се състоят от една страна в изменения на етничния облик на интересуващата ни област, от друга — в преселнишки движения на населението от една и съща народност, все в резултат на политико-икономически причини, действащи в съответния етап на историческото развитие. Подробното проучване на тези промени лежи извън задачите на едно топонимично изследване, обаче един предварителен поглед върху главните моменти на историко-поселищното развитие на Ломска околия може да ни насочи към правилна постановка на въпроса за чуждо-езикови елементи в нейната топонимия и да ни разкрие историческите предпоставки за уясняване характера и възникването на различните категории стари и нови местни имена.

Най-старата позната на историята етническа формация, която се е установила за продължителен период в днешните български земи и е оставила несъмнено трайни следи върху тяхната топонимия, — това са траките. В Ломска околия, която е влизала в границите на областта между Дунава и Хемус (Стара планина), обитавана от тракийското племе мизи, срещаме няколко речни и селищни имена, които по всяка вероятност са от тракийски произход: Лом, Скомля, Цибър (Цибрица).

Спокойното развитие на траките е било нарушавано от нашествията на различни народи. Първата по-значителна намеса в тяхната историческа съдба се дължи на келтите, които в 281 год. пр. н. е. нахлули по долината на Морава, разбили тракийското племе трибали, а след това и мизите и навлезли в равнината между Хемус и Родопите, гдето основали държава, която просъществувала само няколко десетилетия.¹ Дали те са оставили следи в топонимията на Ломско, засега не може да се каже нищо положително.

След келтите идва ред на римското господство над Мизия, което довежда до значителни промени в поселищните отношения на страната, като се създава материална основа за римското езиково и културно влияние. Възникването на римски селища — първоначално военни крепости (кастели) — е свързано с Траяновите победи над даките (I в. от н. е.), в резултат на които цялата римска провинция, Горна и Долна Мизия², заживяла спокоен живот. В границите на днешна Ломска околия са се появили следните римски кастели-селища: *Almus* и *Sebrus* при устията на едноименни реки; *Remetodia* край днешното с. Орсоя, *Pomodiana* в м. *Малтене* срещу с. Лабев³ и др. По-нататък е интересно да се отбележи, че старото

¹ За келтското владичество вж. повече у Г. И. Кацаров, Келтите в стара Тракия и Македония, СПБАН, кн. XVIII (1919 год.).

² За границата между Горна и Долна Мизия вж. у Цв. Тодоров, СБНУ, кн. XXXVIII, с. 4; у Я. Тодоров, Очерк на античната цивилизация в България, Истор. преглед, год. II (1945-46), кн. 3, с. 259.

³ Вж. д-р И. Бассанович, Към епиграфиката и археологията на Горна и Долна Мизия, СБНУ, кн. XI, с. 65 и сл.; д-р Ив. Велков, Стари римски пътища и селища в днешните български граници, Бълг. ист. библ., г. II, кн. 4, с. 60-62.

име на провинцията Мизия в края на III в. бива заменено с ново, пренесено от север — *Dacia Aureliana*¹, което стои във връзка с преселението на дакийски колонисти на юг от Дунава вследствие на изоставянето на Дакия от император Аврелиан под натиска на готите. Влиянието на културата и езика на римските колонизатори върху населението на Мизия е било продължително. В Ломско са били наследени от народно-латински следните лични имена, които се срещат днес като съставна част на местни имена: *Прим-к-о* (и *Принко*), *Сеферин* (от *Северин*), *Фъртун-к-о* и др. Римското владичество в Прибрежна Дакия, съставна част на която е бил Ломският край, продължило до идването на хуните (441 г.), които опустошили всички цветущи селища на Мизия и Тракия и по този начин сложили край на трако-римския поселищен период на тези земи.

След хуни и остготи, които не се задържали тук дълго, се явяват славяните (VI в.). Топонимията на българските земи претърпява сега значителни и трайни промени: много от заварените местни имена били запазени, но осмислени или видоизменени в съгласие със звуковите особености на славянския език; голям дял обаче били напълно заменени с нови имена.² Към първата категория се отнасят следните местни и речни названия от Ломско: р. и гр. *Лом* (от *Almus*), р. *Цибър*, *Цибрица* (от *Sebrus*), с. *Лабец*, р. *Торловица* и др. Поради отсъствието на каквито и да било писмени паметници от по-далечно време, в които да са регистрирани чисто славянските местни названия, възникнали през този период, трудно може да се установи тяхната старинност и да се проследи тяхното звуково развитие.

През средните векове Ломският край е преживявал почти винаги еднаква историческа съдба с другите северозападни български земи. Присъединяването на този край към създадената българо-славянска държава е станало по времето на хан Тервел (701—718), който разширил границите ѝ още по запад към р. Тимок.³

От установяването на славянобългарската държава, през епохата на феодализма, до падането ѝ под турско робство Ломският край изобщо не се споменава. Няма сигурни данни по въпроса доколко и какви селища са съществували в този край. Що се отнася до гр. Лом, той се споменава само във връзка с нашествието на маджарите през 1261 год.⁴ Съществуването на този град-крепост не е било възможно без стопанската поддръжка на земеделски селища, доколкото ги е имало в тая околия. Във връзка с нападенията на маджарите през втората половина на XIII в., под чието владичество

¹ Вж. В. Добруски, Археологически издирвания в Зап. България, СбНУ, кн. II, с. 21—22.

² Вж. за това у К. Иречек, История на българите, Търново, 1886, с. 133, 134; у Й. Иванов, Северна Македония, София, 1906, с. 32.

³ Вж. П. Ников, Съдбата на северозападните български земи през средните векове, Бълг. ист. библ., г. III, т. I, с. 99.

⁴ Според един унгарски документ от 1262 г., с който Бела IV награждава един от унгарските васали за подвизите, които извършил в България, Fejér. C. D. IV/361, цитирано по статията на Гюла Паулер, Българските военни походи на Стефан V, СбНУ, кн. VII, (1892), с. 433; вж. още В. Н. Златарски, История на Бълг. държава, т. III, с. 498; П. Ников, ц. с. с. 134.

за известно време попада Ломско и Видинско, трябва да се отбележи, че в топографската номенклатура на Ломско те не са оставили следи. Ако срещаме унгарската дума *варош* като съставна част на сел. и. (Цибър-варош и Варош-махла), то тя едва ли може да бъде свидетелство за унгарско езиково влияние в този край, като се има предвид, че тая дума е известна в общобългарски и не е сигурно, дали е заета направо от маджарски или чрез румънско и сръбско посредство. Що се отнася до същ. *парлог* (в м. и. *Парлозите*), мадж. *parlag* (заемка от стб. *прѣлогъ*), може да се каже с положителност, че то е дошло в българските северозападни диалекти чрез сръбско посредство; това се доказва от обстоятелството, че тази дума се среща само в такива села на Ломска околия, в които има преселници от Белоградчишко, чийто говор е съседен на сръбската езикова територия.

Миналото на Ломският край през време на турското робство може да бъде проследено въз основа на запазени предания¹, понеже не са запазени писмени паметници. Според тези предания, които не могат да ни дадат сведения за състоянието на селищата преди края на XVII в., заселването на Ломско с турци, предимно владетели на чифлици, е станало след изхода на австро-турските войни (1681—1699, 1714—1718 и 1736—1739 г.). След подписването на Карловицкия мир, според който Унгария и Трансилвания били откъснати от турската империя (1699 г.), започнало изселването на турците от тия земи обратно на югоизток към другите владения на султана. Повечето села на Видинския пашалък, в който влизала и Ломска околия, били подарени на разни бейове и по този начин тук възникнал спахилъкът.² Редица села са получили названия от личните имена на спахите: *Байрактармахла*, *Асановамахла*, *Джембегмахла*, *Омермахла*.³ Някои от днешните махли на гр. Лом по това време били чифлици на разни бейове, като напр. Черковна махла — чифлик на Кара-Мустафа, Ханска махла на Муртез-байрактар, Камарашка — на Яхъкалфа, Орачка — на Мурат-бег и Бурунмахла — на Асан-ага.⁴

Във връзка с този период от миналото на Ломско стои и въпросът за възникването на по-голяма част от ломските села. На този въпрос е нужно да се спрем малко повече, тъй като през този период се е оформила и добила днешния си вид ломската топонимична система.

Най-напред трябва да се отбележи, че в началото на XVIII в. са съществували според запазено предание две села, които по-късно са изчезнали: *Павликяна* (у Маринов: *Павликян*, вж. СбНУ, кн.

¹ Известен дял от тези предания е изнесен от следните автори:

Д. Маринов, Политически движения и въстания в Зап. България, СбНУ, кн. II, с. 68 и сл.; Из историята на гр. Лом, СбНУ, кн. XI, с. 253—255; Чипровци или Кипровец, СбНУ, кн. XI, с. 143; Жива старина, кн. II, с. 3 и сл. Д-р И. Бассанович, Ломският окръг, СбНУ, кн. V, с. 27. Д. Н. Попов, Лом, градът и околията му, с. 95, 102, 117 и сл. Цв. Тодоров, Северозападните бълг. говори, СбНУ, кн. XII, с. 16, 17, 21, 22.

² Вж. Д. Маринов, СбНУ, кн. II, с. 68.

³ Д. Н. Попов, ц. с., с. 102.

⁴ Д. Маринов, СбНУ, кн. XI, с. 254.

XI, 255), в пространството между гр. Лом и с. Орсоа; и с. *Чипровци*, северно от днешното с. Ковачица, покрай Дунава. За произхода на първото село може да се предположи, че е било основано от преселници-павликяни, дошли от Тракия, принудени да бягат от турското нашествие. Кога и по какви причини е изчезнало това село, не е ясно. Връзката на другото несъществуващо днес с. Чипровци (Кипоровци) с известното от историята прибалканско селище се потвърждава и от факта, че днес в с. Ковачица съществува стар род с прякор *Алеманчинци*¹, който крие в себе си едно от названията на някогашните саксонски рудари в Чипровско. Оттук е правдоподобно да се счита, че с. Чипровци в Ломско е възникнало от преселници на старото Чипровци. Открит остава въпросът, дали това е станало преди Чипровското въстание или след него. От тези факти може да се заключи, че Ломският край в началния период на турското робство не е бил безлюден, а навярно рядко населен, следователно не може да се отрича наличието на известна приемственост между по-стари селища и по-нови, които са възникнали от XVIII век нататък, а оттук е възможно да са били наследени и известен брой стари местни названия, произхождащи отпреди новия поселищен период на Ломско.

Доколкото може да се съди по преданията на стари местни жители, няколко села в ломско имат сравнително стар произход, възникнали са преди повече от 200—250 години; за други се твърди само, че са много стари, без да може да се посочи приблизително от кога датуват. Към тая група се отнасят: Голинци (днес Младеново), Лабец и Чучан (днес общо с. Станево), Мокреш, Ковачица, Расово, Вълчедръм, Черни връх, Войници, Метковец, Сливовик, Гайтанци, Дреновец, Чорлево и др. Разбира се, те не са имали днешния си вид в онова далечно време, а понякога са били и на друго място. За друга част от ломските села се помни, че са се породили покрай спахийските чифлици, които са имали нужда от работна ръка. По този начин са възникнали селата: Алигина махла (съставна част на с. Младеново), Джембегмахла (у с. Младеново), Сталийска махла, Влашка махла, Байрактармахла (днес с. Александрово), Асанова махла (днес Динково), Исляммахла (днес Княжева махла), Дъбова махла и др.

Изобщо в Ломско не е имало компактна маса турско население, в резултат на което е запазен малък брой специфично турски местни названия.

Известно значение за топонимията главно на крайдунавските села на Ломско има преселническото движение на власи, което датува от края на XVIII в.² Голям брой от тях са дошли от Калафатско. Това са били предимно селяни, напуснали родните си места поради непоносимите притеснения от страна на едрите земевладелци-чоки. Във връзка с установяването на тези румънски преселници в Ломско стои появата на ред специфично румънски местни имена главно в с. Станево и Г. Цибър.

¹ Според преданието този род се заселил тук от изчезналото село покрай Дунава Чипровци. Споменава се у Цв. Тодоров, СбНУ, кн. ХLI, с. 21.

² Вж. К. Иречек, Пътвания по България, с. 275, заб. 33.

За спокойно развитие на селищата от Ломско през цялата турска епоха почти не може да се говори. Естествена последица от кърджалийските вилнения в този край, в края на XVIII и началото на миналия век е било изчезването или намаляването до няколко къщи на редица села: Комощица, Орсоа, Расово, Сливата, Вълчедръм, Черни връх, Крива бара, Ключева махла.¹ През втората половина на миналото столетие тук се явяват татарски преселници, които турското правителство заселило след Кримската война в северозападните български земи. По сведенията на Каниц² татарски селища е имало в Добри дол, Сливата, Орсоа, Криводол, Ключева махла, Татармахла (днес Дондуково) и Василовци. Народностното име на тези преселници е запазено в местни имена от Ломско: *Татарското* (Кот.), *Татарска бара* (Мет.) и др. В 1864 г. в този край нахлуват и черкези³, които се установяват на разни места. Тях турското правителство довело от Кавказ. Край с. Прогорелец (днес Якимово) е имало голямо тяхно заселище, което е носело българското име Драгоевци. Покрай р. Лом почти навсякъде, където имало настанени татари, се образували и черкезки села. Спомен за това е запазен в м. и. *Керкеско кладенче* (Лук.). От народностното име на татарското номадско племе юруци е останало местното название в тоя край *Уручка* (Дрен. Чорл.). Народностните имена на цигани, евреи, арнаути, гърци също са отразени в ред местни имена: напр. *Арнаутска ливада* (Ком.), *Циганска банка* (Вълч.), *Еврейски шумак* (Чвр.), *Гръчкото* (Рас.) и др.

След изселването на татари, черкези и на голяма част от турците от Ломска околия след Освобождението в този край започва ново преселническо движение и то на българи предимно от Балкана, които са търсели по-добър поминък в равнините⁴. Населението на много ломски села се увеличава с преселници от белградчишките села: Чупрене, Върбово, Репляна и др. Така можем да си обясним появата на м. и. в Ломско като *Реплянски чукар*, *Чупренска падина* и др.

Изобщо може да се каже, че Ломска околия поради особеното ѝ географско положение — пограничен сектор на Долнодунавските земи — е била кръстосвана и населявана от най-различни народности. За някои от тях се отбелязва, че не са оставили следи в топографската номенклатура на този край, но за да бъдем по-точни, трябва да отбележим, че има ред тъмни по произход местни имена, които е възможно да крият в себе си елементи от езика на някоя изчезнала народност.

¹ Вж. Д. Н. Попов, Лом, градът и околията му, с. 117.

² Вж. Дунавска България и Балканът, т. I, с. 113.

³ За етническото потекло на черкезите вж. Д-р Т. Р. Борђевић, Черкези у нашој земљи, Гласник Скоп. д-ва, кн. III, 1928, с. 143—155.

⁴ Вж. Цв. Тодоров, ц. с., с. 17.

ДЯЛ ПЪРВИ

МАТЕРИАЛИ: МЕСТНИТЕ НАЗВАНИЯ ОТ ЛОМСКО

За подреждане на събраните материали от местни имена съществуват следните възможности:

а) По азбучен ред на самите имена, като при всяко от тях се посочи селището, към чийто район принадлежи носещият името топографски обект.

б) Местните имена може да се групират по селища, които от своя страна следват по азбучен ред.

в) Друг метод е разпределяне на имената пак по селища, но като се върви последователно в дадена посока.

За разлика от първите два начина на разпределение на материалите, при което поради скачането от един район в друг, несъседен нему, не може да се получи цялостна представа за географското разпространение на имената, последният способ на групиране имената по селищни райони и по съседство на последните има съществено предимство, че дава възможност от една страна да се проследи поотделно за всяко селище какви представи отразяват местните му имена, кои от тях имат сравнително старинен характер и доколко е застъпено в тях чуждо езиково влияние, от друга страна може да се види лесно как са си влияли местните имена от съседни райони.

При това географско разпределение на местните имена от Ломско целият край за прегледност може да се раздели на три сектора според теченията на главните реки:

А. Покрай Дунава: Ярловица, Толовица, Добри дол, Сливата, Орсоа, град Лом с близките села, които се намират по долното течение на р. Лом — Младеново, Момин брод и Дългошевец; нататък — Долно Линево, Ковачица, Станево.

Б. По течението на р. Цибрица и нейните притоци: Долни и Горни Цибър, Игнатово, Куле-махла, Калугер-махла, Разград-махла, Крумово, Ботево, Мокреш, Душилница, Комозица, Расово, Аспарухово, Вълчедръм, Черни връх, Якимово, Пишурка, Дългоделци, Долно Церовене, Метковец, Сливовик.

В. По течението на р. Лом и нейните притоци: Буковец, Гайтанци, Луковица, Брусарци, Киселево, Роглец, Чорлево, Дреновец, Тополовец, Динково, Дъбова махла, Княжева махла, Крива бара, Дондуково, Александрово, Василовци, Стадийска махла, Влашка махла, Трайково.

За всяко село сметнах за необходимо да посоча и известни данни във връзка с неговото възникване и развой, доколкото съществуват такива било според народни предания, било според досегашни проучвания на миналото на този край.

А. ПОКРАЙ ДУНАВА

1. Ярловица

За заселването на селото не се знае нищо положително. Помни се, че не е променяло мястото си, тъй като през време на турското робство е било естествено прикрито — разположено е между брегове на малка рекичка. Че населението все пак е имало известни отношения с турци, може да се съди от двете местни имена: *Турски орници* и *Кадънското*.

Местни названия в землището на селото:

1. Върбьовското — равнина.
2. Грънчалев дол — дол.
3. Дънов дол — дол.
4. Делниците — малка равнина.
5. Дълбока мъртвина — хълм и северното му подножие.
6. Цибрин гроб — селска мера, равнина; тук днес няма следи от гроб.
7. Ёлина падина — падина.
8. Есенова бара — равнина, която днес има безводен характер.
9. Злата долчина — малка долина със стръмни брегове.
10. Свнеш — дол и височина.
11. Кадънското — равнина и хълм (една местност).
12. Лицето — хълм и южното му подножие.
13. Мечкобър — равнина, заета от гори и ниви. Някога тук е било пушинак, из който имало мечки.
14. Перчинка — изворче и дол, в който се намира то; до него има храсти във форма на китка.
15. Пескави брници — малка пясъчлива местност, заета от ниви.
16. Пештерите — хълм, из който има дупки.
17. Плътени йасени — малка местност, в която има три оплетени ясени.
18. Плбчата — хълм, на който има голяма плоча.
19. Поличката — хълм и подножията му, заети от гори, ниви, и ливади.
20. Проклетийа — рид и дол до него. Според местното обяснение наречен е тъй; понеже трудно се слиза с кола от него.
21. Равништето — равна местност, заета от гори и ниви.
22. Селска мъртвина — хълм, зает от гори и ниви.
23. Скъмла — река; извира от Столова планина и се влива в Дунава.
24. Скбрушата — равнина, заета от ниви.
25. Сламите — малка равна местност, в която са складирали сламата след вършитба.
26. Тръстеница — равна местност, заета от гори.

27. Турски орници — малка равнина, заета от ниви.
28. Церакъ — хълм.
29. Циганска локва — равнина, сред която има падина, гдето от дъждовете се образува локва.
30. Червената локва — малка падина, в която има локва.

2. Толовица

За възникването на селото липсват положителни данни. Възможно е да е основано от преселници от едноименното село в Белоградчишка околия, като се има предвид, че преселвания са ставали почти винаги от по-бедните планински краища към равнините.

Местни названия:

1. Бостаништето — хълм.
2. Бродъ — местност покрай р. Скомля, на която тук има брод.
3. Вървиштето — равнина.
4. Гавриловото — местност, която някога е била заета от гора, а днес от ниви.
5. Гериза — равнина.
6. Двориште — равнина, в която е имало някога чифлик.
7. Делниците — равнина, заета от ниви.
8. Злата долчина — простира се и в района на с. Ярл. (стр. 19, т. 9).
9. Касата — равнина, която е заградена от брегове.
10. Кумуриштето — гориста местност; някога тук е правен дървен кюмюр.
11. Лаките — местност покрай р. Скомля, заета от ниви и ливади.
12. Ливадите — равнина, заета днес от ниви.
13. Локвите — хълм, из който се образуват в дъждовно време локви.
14. Манастирски път — хълм, през който минава път за добридолския манастир „св. Троица.“
15. Маринчовото — малка местност.
16. Мекишакъ — равнина и хълм, заета от гори.
17. Мйткова ливада — рид.
18. Мишин дол — дол.
19. Мършовци — хълм.
20. Огредните — равна местност, заета от ниви.
21. Орга — местност, заета от ниви и ливади, покрай р. Скомля.
22. Орла — равна местност покрай р. Скомля.
23. Орниците — равна местност, заета от ниви.
24. Папрата — хълм.
25. Рогъ — равна продълговата местност, заградена от завой на р. Скомля.
26. Селиштето — равна местност.
27. Симин чукър — рид.
28. Скомла — реката, покрай която е разположено селото; извира от Столова планина и се влива в Дунава.
29. Скорушата — равнина, която влиза и в землището на с. Ярловица.

30. Старите лоза — равнина, заета днес от ниви.
31. Требѣжъ — хълм.
32. Фандѣкдере — дол.
33. Чолакова падина — падина.
34. Чорлѣвски път — хълм, през който минава път за с. Чорлево.

3. Добри дол

За миналото на селото се намира единствено сведение у Каниц (Дунавска България и Балканът, с. 140), който пише за етническият му характер преди Освобождението: „Близо до тях (т. е. Сливата и Орсоя) е и населеното от черкези и татари с. Добри дол“. От тая бележка може да се съди, че българското население в това село към средата на миналия век е било малочислено, тъй като голяма част от него, притеснена от черкези и татари, е била принудена масово да се изсели. След Освобождението част от това население се връща. Селото се попълва между другото и с преселници от белоградчишкия Балкан¹ (Горни Лом, Репляна, Чупрене и др.). Това може да се каже и за селата Сливата, Орсоя и др.

Местни имена:

1. Айдушката падина — дол.
2. Айдушкото кладенче — кладенче и гориста местност, в която се намира то.
3. Андреев чукър — висока местност.
4. Бабина падина — падина.
5. Валугите — низина и бърдо до нея.
6. Водичата — кладенче.
7. Връх — висока равнина.
8. Вълчий шумак — равнина, заета днес от ниви.
9. Габрова падина — падина.
10. Гарванъ — хълм.
11. Гобий чукър — висока местност.
12. Горни ливади — местност, заета от ливади.
13. Гаволско дърво — малка местност.
14. Дедовец — бърдо.
15. Деловите — хълм.
16. Долни ливади — ниска местност, заета от ливади.
17. Дракивото лице — висока местност, изложена на юг.
18. Дреновски път — равна местност, през която минава път за с. Дреновец.
19. Цамийата — малка местност, в която някога е имало турска джамия. Името се свързва и с предлог *къде*: Къде (към) Цамийата.
20. Караулиштето — хълм.
21. Керкенезъ — остров на Дунава срещу устието на р. Скомля.
22. Ковачевий остров — на Дунава до Керкенезъ.

¹ Вж у Попов, Лом, градът и околията му, с. 117.

23. Козáрниците — висока местност, хълмове.
24. Кóйза гърбина — хълм.
25. Кóн'ишкѣ път — рид.
26. Котловарѣца — хълм и кладенче.
27. Крáтката падѣна — падина.
28. Кривобáрский път — равнина, през която минава път за с. Крива бара.
29. Крушáкъ — неравна местност, в която има много диви крушови дървета.
30. К'óсово клáденче — кладенче.
31. К'óшето — малка местност, заградена от хълма Пчелинъ.
32. Лáзарово клáденче — кладенче и местността, в която се намира.
33. Лескáта — малка местност.
34. Лóквата — малка падина.
35. Мáрино клáденче — нарича се още *Водицата* (вж. по-горе).
36. Мáтицата — широк дол.
37. Натамѣята — равнина.
38. Обрóкъ — равна местност.
39. Пáпрекъ — дол, зает от гора.
40. Плáднишето — малка местност.
41. Подлéченото — хълм с ронлива почва.
42. Пол'éто — местност, в която влизат следните местности:
Натамѣята, Оброкъ, Връъ, Кривобарский път, Тополовски път, Дреновски път, Прекий път, Бабина падина, Татарска падина, Татарски гред, Вълчий шумак.
43. Прéкий път — равнина.
44. Пчелинъ — хълм и дол.
45. Рáйчовото — хълм и дол.
46. Репл'áнски дéлове — хълм.
47. Репл'áнски чукáръ — висока местност.
48. Росáл'а — местност, в която има оброк на св. Дух.
49. Руйáкъ — местност, заета от гори и ниви; тук се среща храстът руй (смадлика).
50. Сéлишето — дол.
51. Сирен'áчкова падѣна — падина.
52. Скúтана пол'áна — горска поляна.
53. Сливáнска мъртвина — местност, изложена на север, която влиза в землището на с. Сливата. Името се употребява само от добридолчани.
54. Спáсово лицé — хълм.
55. Стúблата — кладенче в м. Дедовец.
56. Суá рекá — дол. Нарича се още *Матицата*.
57. Татарска падѣна — падина.
58. Татарски гред — продълговато възвишение.
59. Татарски грóбишта — хълм.
60. Тополóвски път — равнина, през която минава път за с. Тополовец.
61. Тóтини óрници — равнина, заета от ниви.
62. Тúrски шумáкъ — гориста местност.

63. Умáта — местност, чиято почва има хумен състав.
64. Ширóката падѣна — падина.

4. Сливата

То спада към ония села, които към средата на миналия век са били населени с татари, дошли от Крим (вж. у Каниц, Дунавска България и Балканът, с. 140), а след Освобождението е приело отново български характер, както се изтъкна по-горе за с. Добри дол (вж. на с. 21).

Местни имена:

1. Асáновски път — равнина, през която минава път за с. Асáнова махла (днес с. Динково).
2. Бандéрата — хълм, на който е имало триангулачен стълб, поставен от русите по време на Освобождението.
3. Блáтото — блато и околната местност.
4. Булудéйъ — мочурлива местност. Името не се среща като нарицателно.
5. Гéена — местност, която се състои от малка равнина с блато и хълм.
6. Грéдовете — малко възвишение.
7. Задéнената прúнда — мочурлива местност с блато.
8. Крѣвий път — равна местност.
9. Кривобáрски път — равнина, през която минава път за с. Крива бара.
10. Обрóкъ — равнина.
11. Падѣната — местност.
12. Придáвките — равнина, заета от ниви.
13. Прóкаръ — равнина, заета днес от ниви и лозя. Като нарицателно името значи „широк път, оставен за минаване на добитъка.“
14. Савáтъ — полегата местност, заета днес от ниви, лозя и гори.
15. Сáдовете — равнина.
16. Свети Илѣя — местност, в която има оброк.
17. Срэден гред — малко възвишение.
18. Стáнчева гáвра — местност, заета от лозя и гори.
19. Тéсната прúнда — блатиста местност.
20. Тургáна — блатиста местност, из която има ниви и ливади.
21. Фунѣята — местност, която обхваща равнина и горист склон; заета е от ниви, гори и ливади.

5. Орсбá

Това село е преживяло през турското робство еднаква съдба със съседните нему Сливата и Добри дол. Във връзка с местното име *Павликяна* има две известия по устни предания за съществувало някога село в тази местност. И двете са предадени от Д. Маринов, едното в неговата статия „Из историята на град Лом“ (СбНУ, кн. XI, с. 255), а другото в сп. Жива старина (кн. IV, с. 218): „Като говореха за блатото — на пътя Видин — Лом,

между Лом и Орсоа, дядо Николо, бабин Предин, и дядо Моно Петков от с. Орсоа ми разказваха, че както са слушали те от свои деди, в древно време туй блато е било селско имуществено на не- съществуващото сега село Павликия, от което днес не са останали следи, защото е изселено още преди началото на тоя (т. е. XIX) век“.

Местни имена:

1. Бѣлата фунѣя — рид, в който се врязва дол.
2. Блѣтото — местност и блато (същото и в с. Сливата).
3. Воденичарски път — равнина.
4. Вражѣлска круша — равнина, заета от ниви.
5. Горен гред — малко възвишение.
6. Г'ѡковото — местност, заета от ниви и гора. Помни се, че е била владение на дядо Г'ѡко.
7. Дѡлен гред — продълговат рид.
8. Дрѣмките — склон на хълм.
9. Крайното блато — блатото, което е на края на селския район.
10. Крѣвото вѣрвиште — местност, през която минава път, свързващ селото с полето.
11. Купеното — равнина, заета от ниви. Била е откупена от с. Сталийска махла, в района на което се е намирала по- преди.
12. Лоз'ѣта — равна местност, заета днес от ниви.
13. Мѣтова падѣна — падина.
14. Мѣтково гѣрло — част от Блатото (вж. т. 2 по-горе); на- мирало се е във владението на Димитър Алексиев.
15. Павлик'ѣна — хълмиста местност, заета от лозя.
16. Падѣната — ниска местност.
17. Пѣковото — неравна местност, заета от ливади и гори.
18. Палѣнското — равнина, която влиза в района на гр. Лом, на- ричан от населението още *Паланка*.
19. Пл'ѡска — блато.
20. Прѣко гѣрло — част от Блатото (вж. т. 2).
21. Среѣден гред — възвишение.
22. Стѣрите мѣстѣ — равнина. Тук са били първите ниви на селото след почистването на тази местност от гората.
23. Стѣжово — равна мочурлива местност.
24. Торѣлниците — равна местност, в която са изкарвали тор.
25. Умено гѣрло — част от Блатото (вж. т. 2 по-горе).
26. Фѣлиповото вѣрвиште — равнина.
27. Червѣната фунѣя — полегата местност, заета от гора и ниви. Почвата е глинеста с червен цвят.
28. Чифлѣкъ — местност, в която по-рано е имало чифлик на Марин Йонов.

6. Лом

На мястото на днешния град Лом през римско време, както е известно, е съществувал кастелът *Алмус*, *Almus*, който по всяка вероятност е бил заселен към края на първия или началото на

втория век от н. е.,¹ от когато според Ив. Велков водят началото си почти всички селища в Мизия.² Кастелът Алмус е просъществувал до нашествието на хуните (441 г.), които са го опустошили заедно с други римски градове в Прибрежна Дакия.

През средните векове навярно тук е имало българо-славянско селище, но за неговото състояние няма исторически данни. Кре- постта Лом се споменава във връзка с унгарското нашествие през 1261 год.³ Оскѣдно известие за тоя град се намира в една за- писка за съзиждането на църквата св. Николай, публикувана от Д. Маринов (вж. СБНУ, кн. XI, с. 251), от която записка може да се съди, че тази църква е била изградена през времето на Михаил Асен, следователно и гр. Лом е съществувал по това време.

Заселването на днешния гр. Лом според преданието⁴ е свър- зано с изхода на австро-турските войни (1681—1739 г.) и съвпада приблизително с Чипровското въстание (1688 г.). Той бил основан от няколко турски ветерани, участвували във войните с Австрия, които, пътувайки по Дунава за Силистра, се отбили в разрушената стара крепост Лом и решили да се заселят тук. Между тях били агите от Темешвар и Ипек Мурат-бег, Кара-Мустафа и др. Най- напред се заселило Калето, след него Чаршийска махла и Варош- махла. Освен турци почнали да се заселват и българи от околните села във Варошмахла. От преселници турци от Маджарско се образувала Титрамахла. Някои от днешните махли на града по това време са били чифлици на турски спахии, като напр. Черковна махла, Ханска, Камарашка и Орачка. По друго предание⁵ гр. Лом е бил заселен от жители на днешното с. Младеново (по-преди *Го- линци*): това село е съществувало по това време, а също така и изчезналото с. Павликия, но на мястото на днешния гр. Лом не е имало никакво селище преди пристигането на турците.

Градът почнал усилено да се развива през втората половина на миналия век.⁶ При Освобождението той е имал следните махли: Калето, Чаршийска, Камарашка, Варош, Черковна, Гьолска, Ханска, Орачка, Бурунска, Титра.

Интересно е да се отбележи, че населението от околните села нарича града още *Лом-паланка* или само *Паланка*, което е останало от турско време.

Местни имена:

1. Адацѣкъ — остров на Дунава.
2. Арѣпска ливѣда — местност, заета от ниви.
3. Аспарѣхов хълм — ново име на хълм (старо *Маймунбаир*).
4. Базиргѣна — малка могила.

¹ Д. Н. Попов (Лом, градът и околната му, с. 88—89) счита, че това е станало между 90—110 г. от н. е.

² Вж. Стари римски пътища и селища в днешните бълг. граници, Бълг. ист. библ., г. II, кн. 4, с. 60.

³ Вж. за това на с. 14.

⁴ Попов, ц. с., с. 95—96 и Д. Маринов, СБНУ, кн. XI, с. 253.

⁵ Д. Маринов, ц. с., с. 254.

⁶ Вж. Цв. Тодоров, СБНУ, кн. XXXVIII, с. 5.

5. Бѣлата фунѣя — хълм, който спада и в землището на с. Орсоа.
6. Блѣто — блатиста местност, която обхваща Гърлото, Цветана и Стѣжово.
7. Бостанлъкъ — ново име на местност, която е била мера и след това за пръв път била засадена с бостани.
8. Брадарското — малка местност.
9. Бурунъ — махла на града.
10. Бурунска чешма — чешма в Бурунъ.
11. Вѣрошмала — махла на града.
12. Влѣшки обрѣк — равна местност, заета от ниви.
13. Вѣлчева мала — махла на града.
14. Вѣрвиштето — полегата местност.
15. Гераништето — равна местност, заета от ниви; влиза и в района на с. Дългошеви.
16. Гладен гред — местност с лек наклон, заета от ниви и лозя. Почвата е слаба, неплодородна.
17. Горните бахчи — висока равна местност, заета от лозя и ниви.
18. Горчова фунѣя — малка местност.
19. Гърлото — блато. *Гърло* е място, от което се излива и изтича блатото.
20. Голъ (Голска мала) — ниска част на града, която при наводнение е била заливана от р. Лом.
21. Долните бахчи — хълмиста местност.
22. Домѣзорман — гориста местност, днес ловният парк.
23. Еврейските гробища — местност, в която се намират еврейски гробища.
24. Зайков обрѣк — висока местност с наклон, в която има и сега оброк.
25. Инглийска мала — най-новата махла на града, разположена край шосето за Ниш. Тук се бил заселил някой селянин, по прякор Инглизина.
26. Калемала — най-старата част на града.
27. Камарашка мала — махла на града (до Черковна махла). Тук се е намирала в турско време канцеларията на камарашите — чиновници на монопола за селата.¹
28. Ковачишки път — равна местност, през която минава път за с. Ковачица.
29. Кривата фунѣя — полегата местност.
30. Кривото блѣто — блато.
31. Курѣгол — ниска местност.
32. Маймунбаир — хълм.
33. Мѣнкова чешма — чешма в града.
34. Нова мала — друго име на Инглийска мала.
35. Орачка мала — махла на града. Най-напред е била заселена от селяни-земенделци.²

¹ Вж. Д. Маринов, Из историята на град Лом, СБНУ, кн. XI, с. 257.

² Пак там, с. 254.

36. Орсойски път — равна местност, през която минава път за с. Орсоа.
37. Павлик'ана — местност, която влиза и в землището на с. Орсоа.
38. Панаирска мала — махла, в която е ставал по-преди панаир.
39. Пеново кладенче — кладенче.
40. Пл'оска — блато, което влиза и в района на с. Орсоа.
41. Поповото изворче — кладенче.
42. Прѣдиштето — пещчлива местност покрай р. Лом.
43. Рошѣмовата воденица — местност покрай р. Лом.
44. Садовете — голяма местност, заета от лозя.
45. Салханери — име на равнище, заето от ниви и лозя.
46. Седлото — хълм, който има вид на седло.
47. Сергена — неравна местност (ридове).
48. Солѣното блѣто — блато.
49. Средорѣкъ — местност, която се намира между двете корита на р. Лом, старото и новото, заета днес от ниви.
50. Стѣжово — блатиста местност, която влиза и в района на с. Орсоа.
51. Стрелбиштето — равна местност. След Освобождението тук местният гарнизон е правел стрелби.
52. Таушански обрѣк — полегата местност.
53. Титрамала — високата част на града. Преди да бъде заселена, е била покрита с растението *титра* (тетра, смрадлика).
54. Токмеш — равнина, заета от ниви.
55. Топанк'о — местност, заета от лозя и върбащи.
56. Тръстѣвото блѣто — блато.
57. Убойъ (Убѣе) — котловина, заета от пасбище. Името е неясно за населението.
58. Умката — наклонена местност. Тук е вадена хума.
59. Ханска мала — махла в южната част на града, в която е имало много ханища.
60. Цветана — блатиста местност, част от Блато (вж. т. 6).
61. Чѣковийъ обрѣк — малка местност. Съществува фам. и. Чѣковци.
62. Чаршийска мала — махла на града.
63. Червѣната фунѣя — местност, която орсойчани считат, че влиза в техния район.
64. Черковна мала — махла на града; тук се намира черквата „св. Николай“.
65. Читашка чешма — чешма в града.
66. Чучурката — местност, заета от ниви и гора. Тук има стара чешма, която и днес се използва.
67. Щърбанова мала — махла в южната част на града, в която е имало воденица на Щърбанови.

7. Младеново

Това село е едно от най-старите в Ломско. Според преданието (вж. Д. Маринов, СБНУ, кн. XI, с. 254) то е съществувало дори преди заселването на гр. Лом. Първоначално е било край *Ялова могила*, северно от днешното му местоположение. Много рано то се е преместило поради притеснения на турците към днешната стара църква при р. Лом, но и тук не се задържа, мести се отново и идва на днешното си място.

В състава на днешното село влизат махлите *Николаево* (по-преди *Джембегмахла*), *Алигина махла* и *Кален поток*; първите две са възникнали на мястото на турски чифлици.

Младеново е ново име, преди три години селото се казваше *Гóлинци*. Последното според народното тълкуване е било фамилно име на първите заселници на селото, които били много бедни и дошли от с. Копиловци, Берковско.

Местни имена:

1. Алигина мǎлǎ — северната махла на селото. През турско време това място е било чифлик на Али-бег.
2. Асǎнг'аков гред — висока продълговата местност.
3. Асǎново лóзе — местност, заета днес от ниви.
4. Брестǎкъ — местност, заета от ниви.
5. Бъзóвините — равна местност, из която има бъзе (бъзовина).
6. Воденичǎрски път — местност, през която минава път за воденица.
7. Гаврѝлов вǎлог — низина.
8. Голѐма кру́ша — равна местност, заета от ниви. По-рано тук е имало голямо крушово дърво.
9. Горǎнова чешмǎ — чешма в селото.
10. Гóчова чешмǎ — чешма в селото.
11. Гóчово гúвно — равна местност, заета от ниви. Днес тук няма гумно.
12. Грѐдовете — вълнообразна местност.
13. Девѝчи брег — малка висока местност.
14. Дǎлгите — равна местност, в която нивите са разположени надлъжно спрямо полски път.
15. Ъембѐгмǎла — махла, разположена на шосето за София. Преди Освобождението това място е било чифлик на турчина Джембег.
16. Ёндекъ — ниска местност, заета от ниви.
17. Имǎн ето — висока местност.
18. Ыǎзовините — местност, заета от ниви.
19. Ыǎлова моги́ла — хълм, лишен от растителност.
20. Ыóлова чешмǎ — чешма в селото.
21. Кǎйбалово — равна местност, заета от ниви.
22. Кǎлен пóток — южната махла на селото.
23. Каленпóцки връ — височина над махла Кален поток.
24. Кѐжово тǎрне — равна местност.

25. Кейн вǎлог — ниска местност.
26. Кѝрково вѝрви́ште — висока местност, заета от ниви и пасбища.
27. Кѝселката — равна местност. *Киселка* като нарицателно означава вид дива ябълка.
28. Комоштѝчки гред — възвишение в посока към с. Комошица.
29. Кошарǎнов вǎлог — ниска местност.
30. Крушǎкъ — равна местност, заета от ниви.
31. Крѝстино тǎрне — равна местност, заета от ниви.
32. К'úнецъ — чешма в селото, водата на която е хваната в трѝба, отдето се изтича.
33. Ливǎгето — равна местност покрай р. Лом, заета днес от зеленчукови градини.
34. Лóквата — падина, заета от ниви.
35. Мижóрковото — равна местност.
36. Мóкрешка междǎ — равна местност, която граничи със землището на с. Мокреш.
37. Москóвско вѝрви́ште — полегата местност.
38. Мути́шов вǎлог — местност, която се нарича още Гаврилов вǎлог (по-старо име).
39. На кру́шата — равна местност, заета от ниви.
40. Натемѝята — равна местност, заета от ниви.
41. Николаево — ново име на Джембегмǎла, дадено след Освобождението.
42. Никóлчов вǎлог — ниска местност.
43. Обрештѝ — висока местност.
44. Обрóкъ — равна местност, заета от ниви, в която има оброк.
45. Окóпъ — равна местност до стар окоп.
46. Пǎчева бахчǎ — равна местност, заета днес от ниви.
47. Пѐтърчово — равна местност, заета от ниви.
48. Печѐково гúвно — равна местност, заета от ниви.
49. Пѝската — местност, заета от ниви. С тая дума населението означава извитото дърво, което съединява процепа на колата с предната ос.
50. Попóв вǎлог — падина.
51. Прѐките — равна местност, в която нивите са разположени напречно на полски път.
52. Прѝдла — изворче под селото.
53. Пчелѝните — голяма равна местност, заета днес от ниви.
54. Пѝрленийъ — равна местност. Според преданието тук през турско време намерили изгорял турчин.
55. Рогожǎрското — равна местност.
56. Руѝакъ — малка местност, заета от ниви.
57. Сефѐринов обреш — висока местност.
58. Сефѐриново ли́л'аче — местност, заета от ниви.
59. Стǎнова ливǎда — равна местност, заета днес само от ниви; по-преди тук е имало ливада.
60. Стоѝанчовото — малка местност, заета от ниви.
61. Тǎбийата — висока местност, старо укрепление.
62. Таѝровите — местност, някога притежавана от Таѝр-ага.

63. Умата — малка местност.
64. Цинцара — местност, заета от ниви.
65. Червѣн брег — висока местност, чиято почва е червен пещаник.
66. Шейновец — голяма местност, която влиза и в землищата на следните села: Дългошевици, Ключева махла, Расово, Комошица, Мокреш и Ковачица.
67. Шкал'ето — малка местност, от която вадят кюмюр и хума.
68. Шуглина бапка — ниска местност.

8. Момин брод

Преди стотина години селото е съществувало малко по-на североизток от днешното му място, около воденицата на гърка Георги Косидос. Преди него тази воденица е била собственост на турчин, който е имал тук чифлик. По всяка вероятност селото е възникнало от работници-ратаи на този чифлик.

За произхода на името съществува тук легенда, че в р. Лом, която минава наблизо, се била удавила млада и хубава мома.

Местни имена:

1. Арнаутските — малка ниска местност, заета от ниви.
2. Геранъ — равна местност, в която имало геран.
3. Гол гред — малко възвишение.
4. Горни градини — местност, заета от зеленчукови градини.
5. Горно ливаге — равна местност, заета от ливади.
6. Гръск'ата — равна местност, заета днес от овощни дръвчета.
7. Данков камик — равна местност, в която е имало камен кръст.
8. Долни градини — местност покрай р. Лом, заета от зеленчукови градини.
9. Долно ливаге — равна местност, заета от ливади.
10. Занданъ — местност, в която се намират следи от старо селище.
11. Малка падина — ниска местност, заета от ниви.
12. Могилите — местност, в която има три могили.
13. Оброкъ — равна местност, заета от ниви, в която има оброк на св. Петър.
14. Прѣдиштето — гола местност покрай р. Лом.
15. Среден гред — малко продълговато възвишение.

9. Дългошевици

Според местно предание преди около 120 години селото е съществувало на юг от сегашното му местоположение към рекичката Гимиджарска бара; след това се е преместило на днешното си място поради мор. Северно от него е бил чифликът на Али-ага, Това обстоятелство е било от значение за нарастване на селото, чиито жители са намирали работа в този чифлик.

Произходът на името според народната етимология тук се свързва с физиологична особеност на първите заселници, които били „с дълги шии“.

Местни имена:

1. Балцййска бапка — ниска местност.
2. Блэк'ата — блатиста местност, в която има и блато.
3. Бостан'ете — равна местност, заета днес от зеленчукови градини.
4. Ваденична магила — могила, до която има воденица.
5. Везйрски път — равна местност, заета от ниви.
6. Връъ — не много висока местност.
7. Герански път — равна местност.
8. Гимицарска бара — малка река, която минава южно от селото.
9. Гложето — неравна местност, заета от ниви.
10. Голѣма фунйя — наклонена и вдълбана местност.
11. Голѣнски градини — местност, заета от зеленчукови градини. Пада се на междата на двете землища на Дългошевици и Младеново.
12. Горно ливаге — малка местност, заета от ливади.
13. Горунъ — равна местност, в която е имало по-рано голям горун — вид дъб.
14. Гредовете — не много висока продълговата местност.
15. Долно ливаге — малка местност, заета от ливади.
16. Долъ — малък дол.
17. Камикъ — равна местност, в която има оброк — камен кръст.
18. Коритиште — ниска местност, заета от селска мера.
19. Крушата — равна местност, заета от ниви.
20. Къшлата — равна местност, заета от ниви и пасбища.
21. К'унецъ — стара чешма, която днес не работи.
22. Лековната вода — кладенче, което се намира в селото. Известно е в околните села и под името *Дългошевското кладенче*. Според народното вярване неговата вода действувала лековито.
23. Лесичините — равна местност, из която е имало лисичи дупки.
24. Лил'ашки път — равна местност.
25. Лишакъ — кладенче в полето.
26. Лбзиштата — полегата местност, в която по-преди е имало лозя.
27. Малка фунйя — малка вдълбана местност.
28. Маринкино кладенче — кладенче.
29. Пачовото — равна местност, заета от ниви.
30. Поди връъ — ниска местност, която се намира под Връъ. (вж. по-горе).
31. Попкрѣстова чешма — чешма в селото.
32. Попи'йново блато — блатиста местност.
33. Прѣдиштето — равна местност покрай р. Лом.
34. Седлото — местност, която има вид на седло.
35. Сйврова магила — могила.
36. Смрадл'акъ — равна местност, заета от ниви.
37. Стефанова чешма — чешма в селото.
38. Страната — равна местност.
39. Утаката — малка вада на р. Лом.
40. Хацййска чешма — чешма в селото.

41. Църскій пътъ — равнина, през която минава шосето Лом — София.
42. Шейновец — голяма местност (вж. за нея на с. 30 при с. Млад.)
43. Шерифовото — равна местност, заета от ниви.

10. Долно Линево

За възникването на селото съществува предание, съобщено и от Цв. Тодоров¹, че някога то заедно с бившето село Горно Линево (днес съставна част на с. Ковачица) образувало едно общо село, което се е намирало някъде посред пътя между сегашните им заселища; по-късно поради мор се е разделило на Горно и Долно Линево. Когато е било основано това общо село, не се знае.

Местни имена:

1. Айлото — равна местност, заета от ниви.
2. Вáковото — малка местност, заета от ниви.
3. Гёрманова фунйа — врязана местност.
4. Градѣжъ — местност, в която е имало заградена част, определена за гумно.
5. Дълбока фунйа — местност, в която има дълбоко вдълбан път.
6. Калинова фунйа — врязана местност.
7. Кáлна фунйа — местност, чиято почва е такава, че в дъждовно време образува много кал.
8. Обрѣкъ — равна местност, заета от ниви, в която днес няма оброк.
9. Сѣлиштето — местност, заета днес от ниви.

11. Ковачица

За миналото на селото се знае само, че преди повече от 150 години се е намирало покрай Дунава, но кога и как се е заселило там, не е запазено никакво предание за това. Според съобщение на Д. Маринов (СБНУ, кн. XI, с. 143) селото при старото си местоположение край Дунава се е наричало *Чипровци*, останало днес като местностно название. Трудно може да се обясни замаяната на старото име Чипровци, което е доста характерно, с едно свършено ново име и то от едно и също население. По-достоверно изглежда предположението, че това са били две различни села, разположени край Дунава недалече едно от друго; впоследствие, когато с. Ковачица се е предвижило на днешното си място, е станало разселването на съседното с. Чипровци, част от което дошла в с. Ковачица. Това предвижване на селото в сегашното му място е станало вследствие на притеснение от страна на турците, притежатели на гемии, които ковачичани трябвало да влекат по Дунава². Днес към него е присъединено бившето с. Горно Линево.

¹ Вж. Св.-зап. бълг. говори, СБНУ, кн. XLI, с. 16.

² Вж. Цв. Тодоров, СБНУ, кн. XLI, с. 17.

Местни имена:

1. Айлото — равна местност, заета от ниви. Спада и към землището на с. Долно Линево.
2. Барбѹца — равна местност, заета от ниви.
3. Брасáнска обреш¹ — висока местност към Дунава, част от Обрештъ (вж. т. 24).
4. Братски вáлаг — падина. Съществува предание, че тук двама братя са копали геран.
5. Великина ба́пка — ниска местност.
6. Вла́шки връ — височина, заета от ниви.
7. Вѣ́лчино дѣ́рво — равна местност (ниви).
8. Гóрна обреш — част от Обрештъ (вж. по-долу).
9. Грѣ́дъ — малко възвишение.
10. Гѣ́рмовете — равна местност, в която по-преди е имало отделни китки горунюви дървета.
11. Дедо Сто́йко — равна местност, заета от ниви, някога притежание на *дедо Стойко*.
12. Дóлна обреш — част от Обрештъ (вж. по-долу).
13. Илй́но дѣ́рво — равна местност, заета от ниви.
14. Колнѣ́к — равна местност (ниви).
15. Котлѣ́те — равна ниска местност с пaдини из нея.
16. Лй́н'овска обреш — част от Обрештъ; наричана е още Горна.
17. Лй́пница — река с местността наоколо, заета от ниви, градини и върбащи.
18. Лукáнов кáмък — равна местност, заета от ниви, в която има оброк.
19. Лукáново трѣ́не — равна местност, заета от ниви.
20. Менсѣ́л-могѣ́ла — могила. Преди Освобождението покрай нея е минавал пътят на турската поща.
21. Мечкерѣ́-валаг — ниска местност.
22. Могѣ́лите — местност, из която има могили.
23. Мѣ́крешки връ — височина към землището на с. Мокреш.
24. Обрештъ — висока местност, из която минава вдълбан път в посока към Долно Линево.
25. Орла́еба (Орлѣ́ба) — висока местност, над която са се спускали орли.
26. Осмáнова ливáда — равна местност, заета днес от ниви.
27. Пáрежина — равна местност, заета от ниви.
28. Пашинска́ ливáда — равна местност (ниви). Има фам. и Пашинци (Горчо Пашата).
29. Пй́шурка — изворче.
30. Плѣ́чите — малка местност, в която е имало изворчета с плочи.
31. Пу́йкина ливáда — равна местност, заета от ниви.
32. Смѣ́рдана — равна местност, заета от ниви и ливади, из които растат лютиче и венегия с приятен мирис.
33. Срѣ́ден връ — малка височина.

¹ Под *брасан* тук разбират овчар.

34. Сре́дна обреш — нарича се още Брасанска (вж. т. 3 по-горе).
35. Сре́дорек — местност между два дола, от които води началото си р. Липница.
36. Стра́нето — висока местност към Дунава, която е заета от лозя и влиза и в землището на с. Станево.
37. Сулема́нови ло́кви — местност, която влиза в Стран'ето (т. 36).
38. Чипровци — висока местност, заета от лозя.
39. Чипровска обреш — нарича се още Долна (вж. т. 12).
40. Чипровска фунйя — вдълбана местност, която води към лозята в м. Чипровци.
41. Шйновец — равна висока местност, която влиза в землищата на няколко села (вж. Шейновец на с. 30 при с. Млад.).
42. Штрѣвѣлина ба́пка — падина в м. Стран'ето.

12. Ста́нево

Станево е ново име, което е дадено на двете наблизко разположени села *Лабец* и *Чучан*. Според местно предание двете села са възникнали преди средата на XVII век. През време на римското владичество северно от с. Лабец край Дунава в днешната местност *Малтене*¹ е била създадена като стратегичен пункт крепостта *Ротодіана*¹, която след хунското нашествие (441 год.) е престанала да съществува. Днес населението е запазило спомен за съществувало някога в същата местност село *Малтене*. И в двете села има чисто влашки семейства и то повече в Чучан.

Местни имена:

1. А́лба-качу́ла — малка местност, заета от ниви. Съществува фам. и. Алба-качула в с. Лабец.
2. Ба́нин гред — възвишение.
3. Ба́нин лй́лак — равна местност (ниви).
4. Ба́нино дѣ́рво — равна местност (ниви). Има фам. и. Банини (в Лабец).
5. Бла́тото — ниска местност, в която е имало блато, днес пресушено.
6. Бра́тски ва́лаг — ниска местност, заета по-преди от лозя, а днес от градини. Влиза и в землището на с. Ковачица.
7. Ба́зето — ниска местност, заета от ниви.
8. Ва́логата — ниска местност, заета от ниви.
9. Воденй́чките — малка местност близо до с. Лабец, в която има старовремски воденички.
10. Врѣ́ — висока местност.
11. Ге́нчо — равна местност, заета от ниви и лозя.
12. Ге́ранъ — местност, в която по-преди е имало геран.
13. Гешлѣ́кова фунйя — врязана местност. Има прозвище Гешлѣ́ка.

¹ Вж. у Бассанович, Към епиграфиката и археологията на Горна и Долна Мизия, СбНУ, кн. XI, с. 65.

14. Го́лема моги́ла — могила.
15. Гре́дъ — малко възвишение.
16. Гръстѣ́лниците — местност, в която саят обикновено грѣсти.
17. Ца́мййски върба́к — местност, заета от върби. Днес тук няма джамия.
18. Цера́та — кладенче.
19. Кама́риште — висока местност, заета от ниви и лозя.
20. Капри́бра — равна местност, заета от ниви.
21. Кара́шковийъ гред — височина.
22. Карта́лко (Картала) — полегата местност (ниви).
23. Кесно́е (Кесно́йа) — равна местност, заета от ниви. Според местното тълкувание името означавало „преките“ ниви.
24. Кй́поровци — висока местност, заета от лозя; влиза и в землището на с. Ковачица под името *Чипровци*.
25. Кова́чйчка междá — местност, която граничи с землището на с. Ковачица.
26. Кова́чйчки пъ́т — местност, през която минава пъ́т за с. Ковачица.
27. Ла́бечка междá — местност, която при съществуването на районите на двете села се е намирала в района на с. Лабец.
28. Ли́пница — река; минава и през района на с. Ковачица.
29. Лисй́ците — местност, из която има лисичи дупки.
30. Ма́врин гред — висока местност, заета от лозя.
31. Ма́лтене — висока местност.
32. Ма́нино дѣ́рво — малка местност, заета от ниви. Има фам. и. Манини.
33. Ме́ко — местност, заета от ниви, преди Освобождението притежавани от турчина *Меко*.
34. Мо́крешки пъ́т — равна местност, заета от ниви, през която минава пъ́т за с. Мокреш.
35. Мука́нови — равна местност, заета от ниви. Има фам. и. Муканови.
36. О́стра моги́ла — могила.
37. Па́нчо — равна местност, заета от ниви.
38. Пацу́рова дра́ка — равна местност (ниви). Има фам. и. Пацурови.
39. Пе́ськъ — пясъчлива местност покрай Дунава.
40. Под обрештѣ́ — ниска местност, заета от ниви.
41. Поцура́нови върби́ — местност покрай Дунава. Фам. и. Поцуранови.
42. Пре́ките — равна местност, в която нивите са разположени напречно на полския пъ́т.
43. Равни́штето — равна местност (ниви).
44. Ско́кл'а — чешма в махлата Лабец.
45. Смѣ́рдана — местност, в която има гьол, чиято вода е с неприятен мирис.
46. Станго́раново дѣ́рво — равна местност, заета от ниви, в която има брястово дърво.
47. Стра́нето — висока местност, която влиза и в землището на с. Ковачица.

48. Татáрски кѣшти — равна местност, заета днес от ниви, в която преди Освобождението е имало татарско заселище.
49. Тóдорова могила — могила.
50. Топозáнски вáлаг — ниска местност, заета от ниви. Жителите на Лабec я наричат *Трапазáнска вáлага*.
51. Тóръ — равна местност, заета от ниви, в която са изкарвали тор.
52. Трапазáнска вáлага — ниска местност, наричана от жителите на Чучан *Топозански валаг*. Била е притежавана от *матрапазин* „преподавач“.
53. Тúrcka вáлага — ниска местност, заета от ниви.
54. Търн'ицата — равна местност, заета от ниви.
55. Фун'ийка — малка врязана местност.
56. Циганска драка — равна местност, заета от ниви.
57. Цуцúrски път — равна местност (ниви).
58. Чáвча обреш — висока местност, заета от ниви и лозя.
59. Чакѣрина — ниска местност (ниви), бивше владение на турчина *Чакѣрина*.
60. Чувикáнски драки — равна местност, заета от ниви. Има фам. и Чувиканите.
61. Чукнѣбаба — полегата местност, заета от ниви, към Дунава.
62. Чучáнска междá — равна местност към бившия район на с. Чучан; наричана така от жителите на Лабec.
63. Штубл'áйа — кладенче.

Б. ПОКРАЙ Р. ЦИБРИЦА И НЕЙНИТЕ ПРИТОЦИ

1. Долни Цибър и Горни Цибър

На мястото на днешното село Долни Цибър през време на римското владичество се е намирал гр. *Κεβρος*, *Sebrus*, който наред с другите кастели покрай Дунава е имал важно стратегично значение за тази част на Римската империя. Заселването му може да се отнесе към началото на втория век от н. е., когато са били основани и други римски селища в Мизия — Алмус, Помодиана, Реметодиа и др. След нашествието на хуните (441 г.) този римски градец изчезнал и за него не намираме никаква вест през средните векове. Началото на днешния Долни Цибър или Цибър-паланка според местно предание се отнася към средата на XVIII век, след австро-унгарските войни. През турското робство селото е имало почти турски облик, а и днес тук живеят доста турски семейства. Що се отнася до с. Горни Цибър, помни се, че преди стотина години е било съставна махла на Долни Цибър и се наричало *Варош*, *Цибър-варош* или *Варошмахла*, която била населена изключително от българи. Поради притеснения от страна на турците тази махла се е предвижила на юг и образувала на днешното си място самостоятелно село.

Местни имена в землището на с. Долни Цибър:

1. Адацѣкъ — остров на Дунава.
2. Алугата — дол, който пресича м. Голинéто.

3. Бéгова воденѣца — равна местност, заета от ниви, покрай р. Цибрица. Тук по-рано е имало воденица на Али-бег.
 4. Блáтото — ниска местност, в която по-преди е имало блато, днес пресушено.
 5. Булашѣкъ — хълм.
 6. Герáнь — равна местност, заета от ниви. Днес тук няма геран.
 7. Голéмийъ гред — продълговата височина, заета от ниви.
 8. Голинéто — равна местност, за която се помни, че в миналото, когато е имало тук непроходими гори, не била залесена.
 9. Грéдовете — продълговати възвишения, заети от ниви.
 10. Гѣрле-мáлá — махла на селото, която преди заселването ѝ е била заета от блато (гѣрло).
 11. Ибиша — остров на Дунава.
 12. Исмаѣлов дол — дол.
 13. Лѣпница — река, ляв приток на р. Цибрица; минава и през районите на селата Ковачица и Станево.
 14. Мáлките грéдове — продълговати височини, заети от ниви.
 15. Мѣртвѣцата — равна местност, която редовно бива заливана от Дунава.
 16. Смѣрдáна — ниска местност, която влиза и в района на с. Станево.
 17. Соáтъ — равна местност, която по-рано е била пасбище, а днес е разорана.
 18. Стрáн'ето — местност покрай Дунава, която влиза и в землищата на с. Станево и Ковачица.
 19. Цѣбрица — река, която тече през източната половина на Ломска околия покрай много села и под с. Долни Цибър се влива в Дунава.
- Местни имена в землището на с. Горни Цибър:
1. Айду́чка дѣпка — падина.
 2. Алугата — местност покрай р. Цибрица (вж. при с. Д. Цибър т. 2).
 3. Башѣку́ца — равна местност, заета от ниви.
 4. Блáтото — ниска местност, която влиза и в района на с. Д. Цибър.
 5. Брéстъ — равна местност, заета от ниви, в която и днес има брястово дърво.
 6. Булашѣкъ — равна местност до хълма Булашикъ, който е в района на с. Долни Цибър (вж. там т. 5).
 7. Валелѣ́нга — дол.
 8. Вѣрвишѣ́то — равна местност, заета от ниви.
 9. Голéмата фунѣ́я — ниска врязана местност.
 10. Грéдовете — продълговати височини, които влизат в района на Долни Цибър (вж. там т. 9).
 11. Грѣпадебан — ниска местност, заета от ниви, в която според преданието имало закопани пари.
 12. Дѣлгите целини — равна местност; под *целина* тук разбират необработено място.
 13. Зарзали́ята — равна местност, заета от зарзалови дръвчета.

14. Йордана чешма — чешма в селото.
15. Керемизийте — ниска местност, заета от ниви.
16. Кулата — равна местност (ниви). Тук е имало през турско време висока кула, която е служела за наблюдателница.
17. Лозанов камик — равна местност, заета от ниви.
18. Мензилски път — равна местност, през която е минавал пътят на турската поща.
19. Мерите — равна местност, която е била пасбище, а днес е разорана.
20. Могилите — равна местност, в която има три могили.
21. Мъртвицата — местност, която влиза и в землището на с. Долни Цибър (вж. там т. 15).
22. Павлова фунийа — вдълбана местност.
23. Преката бапка — ниска местност, заета от ниви.
24. Райко — равна местност (ниви).
25. Рачевий геран — равна местност, в която е имало дълбок геран.
26. Ръпите — хълм.
27. Селиштето — равна местност, в която се намират остатъци от изчезнало село.
28. Смърдана — ниска местност, която влиза и в районите на селата Долни Цибър и Станево.
29. Соатъ (Соватъ) — равна местност, която спада и към района на Долни Цибър (вж. там т. 17).
30. Стран'ето — местност покрай Дунава, която влиза и в района на с. Долни Цибър (вж. там т. 18).
31. Туфата — равна местност, заета днес от ниви, а пред стотина години — от гора.
32. Търнашка фунийа — ниска врязана местност, в която е имало много тръне.
33. Цурцана — хълм.
34. Шуйцови брестове — равна местност, заета от ниви.

2. Игнатово, Куле-махла, Калугер-махла, Разград-махла, Крумово и Ботево

Гореизброените села са разположени наблизо едно до друго, поради което техните землища не могат да бъдат строго разграничени.

Според местни предания заселването им не прескача началото на миналия век. Образувани са главно от преселници из околните села. За с. Игнатиево (изговаряно от населението *Игнатово*) се знае, че по-рано е било малко по на изток, а на днешното си място се предвижило поради наводнение. Местило се е веднаж и с. Ботево поради мор. За Крумово, Ботево и Разград-махла се твърди от стари хора, че са основани от турци.

Старото име на Игнатиево е било *Карабаджак* (в Списък на населените места: *Карабаджак*).

Според местното обяснение името *Куле-махла* произлиза от съществуването на голяма кула, на която е имало наблюдателен пост

през време на турското робство. При Освобождението тази кула е била разрушена от населението.

Преданието обяснява произхода на името *Калугер-махла* във връзка с наличието на манастир в миналото, тук, който днес не съществува.

За с. *Разград-махла* се твърди, че било основано от турчин на име Разград.

Старото име на Крумово е *Дервишмахла*, по име на турчина Дервиш, който основал селището.

Ботево е ново име, което административно е изместило старото *Омермахла* (Омерова махла).

Съставната дума на тези селищни имена *махла* се произнася в същност *мала*.

Местни имена в землището на с. Игнатово:

1. Барата — тъй наричат още р. Цибрица.
 2. Байръ — рид.
 3. Бенов гред — продълговато възвишение. Има фам. и. Бенови.
 4. Бенов дуд — равна местност, заета от ниви.
 5. Връъ — висока местност (ниви).
 6. Голината — равна местност, заета от пасбища.
 7. Едэкъ (Едэците) — равна местност (ниви).
 8. Калинка — равна местност с лек наклон, заета от ниви.
 9. Канчово дърво — равна местност, в която няма дърво днес.
 10. Ковачички път — равна местност, през която минава път за с. Ковачица.
 11. Козлодуйски път — равна местност, през която минава път за Козлодуй.
 12. Липница — приток на р. Цибрица; минава през районите на селата Ковачица, Станево и Д. Цибър.
 13. Падината — ниска местност, заета от ниви.
 14. Пол'ето — голяма местност (ниви).
 15. Райкова бапка — ниска местност (ниви).
 16. Ръпите — местност, която влиза и в района на Горни Цибър.
 17. Селиштата — местност, заета днес от лозя. Помни се, че някога селото е съществувало тук.
 18. Соатъ — равна местност, заета днес от ниви.
 19. Суа бара — дол и местността покрай него, заета от лозя.
 20. Урватките (Уроватките) — полегата местност, заета от ниви.
 21. Цибърски път — равна местност, през която води път за Д. Цибър.
 22. Чешмата — равна местност, заета от ниви, в която има чешма.
- Местни имена в землището на с. Куле-махла:
1. Вълчанови дърва — равнище, заето от ниви.
 2. Вървиште — равна местност, заета от ниви.
 3. Гредовите — малки продълговати възвишения (ниви).
 4. Гръстелниците — равна местност, в която сядат гръсти.
 5. Данови дърва — равна местност, заета от ниви, в която няма днес дърво.
 6. Йазовини — равна местност, в която има много лисичи дупки.

7. Кáнчови дърва — равна местност (ниви), в която днес няма дървета.
8. На врѣъ — високо равнище разположено над селото, заето от ниви.
9. Патрашкови дърва — равна местност, заета от ниви.
10. През бáрата — равнище западно от р. Цибрица, заето от ниви.
11. Ра̀йково — равна местност (ниви).
12. Рицинова тѣрнѣца — равна местност (ниви).
13. Соатъ — голяма местност, която до 1905 год. е била мера от около 20000 декара. Влиза и в землището на с. Игнатово.
14. Стрãн'е — местност към Дунава, заета от пасбища.
15. Торѣлникъ — равна местност, заета от ниви, в която по-преди е имало обор на големи стада говеда.
16. Тѹмпол — висока местност, заета от ниви.
17. Тѹрска брница — равна местност (ниви).
18. У лóквите — малка блатиста местност, която лятно време е суха.
19. Цѣлините — равна местност, заета от ниви.

Местни имена в землището на с. Калугер-махла:

1. Бѣрича — малка бара, приток на р. Цибрица.
2. Дѣлов говедарник — равна местност, заета от ниви.
3. Златѣйски геран — дълбок дол, над който е надвесен голям хълм. В миналото тук е имало кладенец, който е бил разрушен. Има легенда, че тук е заровено голямо имане.
4. Йадѣците — равна местност, която се простира и в землището на с. Игнатово (вж. *Едеците*).
5. Кавлákъ — малки възвишения, заети от ниви.
6. Къса падѣна — дол в м. Соатъ.
7. Мѹйково — равна местност, заета от ниви.
8. На врѣъ — висока местност (ниви); влиза и в землището на с. Куле-махла.
9. На грѣдъ — висока продълговата местност (ниви).
10. Сло̀говете — равна местност (ниви).
11. Соатъ — голяма местност, която влиза и в землището на с. Игнatieво (вж. там т. 18) и Куле-махла (вж. т. 13).
12. Станчóйкови дърва — равна местност, из която няма дървета днес.
13. Цѣлини — равна местност, която влиза и в землището на с. Куле-махла (вж. т. 19).

Местни имена в землището на с. Рáзград-махла:

1. Бѣрича — приток на р. Цибрица, минава и през района на с. Калугер-махла (вж. т. 1).
2. Бумбулѣйска ливáда — равна местност, днес заета от ниви. Съществува фам. и. Бумбулѣите.
3. Йадѣците — местност, която влиза и в землището на с. Игнатово и Калугер-махла.
4. Кавлáци — малки възвишения, заети от ниви и пасища.

5. Пишѣйски дърва — равна местност, заета от ниви.
6. Равнѣштето — местност, заета от ниви.
7. Сáвова падѣна — ниска местност (ниви).
8. Туфáно — равна местност (ниви).
9. У крѣвите — равнище, в което нивите са разположени несиметрично.
10. Чукáръ — бърдо.

Местни имена в землището на с. Кру̀мово:

1. Бóцина ба̀пка — малък дол.
2. Врѣъ — високо равнище, заето от ниви.
3. Дупѣнцето — извор с местността наоколо, която има изпъкнал вид.
4. Дървáрски път — местност, заета от ниви.
5. Цѹрина кру̀ша — равна местност (ниви).
6. Ередѣнски път — равна местност, през която минава път за с. Хайредин, произнасяно *Ередин*.
7. Зáеково гѹвно — равна местност (ниви). Съществува прозвище *Зайците*, преселници от с. Вълчедръм.
8. Йáмишта — вълнообразна местност, която е неразорана (мера).
9. Кáлчов геран — равна местност (ниви), в която има кладенец.
10. Лозáрски път — дол, през който се отива за лозята.
11. Мálчов гред — продълговато възвишение, заето от ниви.
12. Окóпъ — равнище, заето от ниви, през което минава стар окоп.
13. Опъка ба̀пка — падина. Наречена е така според положението ѝ спрямо Прека ба̀пка (вж. по-долу т. 15).
14. Пѣтрови грóбишта — равна местност, заета от ниви. Според съществуващата легенда тук бил гробът на някой юнак през турско време Петър.
15. Прѣка ба̀пка — ниска местност (вж. по-горе т. 13).
16. Стаман'áкова ба̀пка — ниска местност. Съществува фам. и. Стаман'áкови.
17. Стѹблица — равна местност, заета от ниви, в която е имало кладенец.
18. Цѣбърски път — равна местност, през която минава път за с. Д. Цѣбър.

Местни имена в землището на с. Бóтево:

1. Врѣъ — висока местност, заета от ниви, която влиза и в землището на с. Игнатово и Кру̀мово.
2. Душѣлница — река, ляв приток на р. Цибрица.
3. Падѣната — ниска местност, заета от ниви.
4. Рѣстин клáденец — равна местност и кладенецът в нея.
5. Фъртѹнкова могила — могила. Съществува фам. и. Фъртѹнковци.

3. Мокреш и Душилница

Тези две села са разположени наблизко все покрай р. Душилница, ляв приток на р. Цибрица. И двете се смятат за много стари, като не може да се посочи кога са се заселили приблизително. Според изследването на Цв. Тодоров (Северозападните бълг. говори, СБНУ, кн. XLI, с. 22) говорът на с. Душилница показва по-голяма старинност в сравнение с говора на с. Мокреш, от което следва, че първото село е по-старо от второто. Името на с. Мокреш се споменава в дамаскиновия сборник на поп Пунчо: „азъ попа Пън'чо ѿ село Мокрешъ сна словеса савакпнхъ ва едно...“; и в послесловието на сборника: „... сапнса * азъ попа Пъно ѿ Мокрешъ“. Според запазено предание с. Душилница преди около 150 години е било на запад от днешното му място и тогава се е наричало *Муйкова мала*. Съществува легенда, според която името се обяснява във връзка с извършено покушение над някакъв чужденец — търговец на памук, катран и восък, който бил донесъл в селото; една сутрин го намерили „одушен“, оттук — *Душилница*.

Местни имена в землището на с. Мокреш:

1. Бѣлова магѣла — могила. Има фам. и. Бѣловци.
2. Вѣнкова магѣла — могила.
3. Глѣдно пол'е — равна местност, заета от ниви, чиято почва е неплодородна.
4. Душилница — река, ляв приток на Цибрица.
5. Жимѣнски вѣлаг — ниска местност, заета от ниви.
6. Жиръ — хълм, залесен днес с акациев дръвчета. Под *жир* тук разбират желъд.
7. Кѣменски път — равна местност, заета от ниви.
8. Липница — падина, заета от ниви и ливади.
9. Лѣквата — ниска местност, заета от ливади и градини.
10. Мечкерѣ-валаг — ниска местност, заета от ниви.
11. Нурѣна магѣла — могила; местността наоколо е била притежание на чорбаджи Нуре.
12. Обрѣкъ — равна местност, заета от ниви.
13. Пѣланский път — равна местност, през която минава път за гр. Лом, наричан *Паланка*.
14. Прѣкий вѣлаг — падина.
15. Рѣлчин кръст — равна местност, заета от ниви. Тук има оброк.
16. Рѣшково гувно — равна местност, заета от ниви.
17. Рѣстин кладенец — равна местност; в която има кладенец; влиза и в землището на с. Ботево. Изворът се споменава и у Д. Маринов (Жива старина, кн. I, с. 23.).
18. Рѣпино бърдо — хълм.
19. Сеферѣнка — висока местност, заета от ниви.
20. Сѣний гред — височина, която спада и към землището на с. Душилница. Жителите на последното обясняват това назва-

ние с обстоятелството, че сутрин гредът „се синее“, т. е. изглежда син поради отдалечеността му от селото — намира се на юг до района на с. Вълчедръм.

21. Тѣрски вѣлаг — падина, заета от ниви.
22. Червѣн брег — висока стръмна местност с червеникава почва.
23. Шейновец — голяма местност (вж. за нея на с. 30 при с. Млад.).

Местни имена в землището на с. Душилница:

1. Блѣта — местност, заета от ниви, в която расте вид дребна трева.
2. Вѣлагъ — ниска местност, заета от ниви.
3. Вѣлчова магѣла — могила.
4. Глѣдно пол'е — равна местност, която се простира и в района на с. Мокреш.
5. Дрѣмъ — равна местност, през която минава стар път за с. Комошица.
6. Душилница — река, ляв приток на Цибрица.
7. Кашкавѣлъ — равна местност, в която е имало турска мандра преди Освобождението.
8. Комошѣчка бахча — равна местност до землището на с. Комошица.
9. Конѣрникъ — равна местност, заета днес от ниви.
10. Магѣлата — могила.
11. Прѣвалъ — полегата местност към землището на с. Комошица.
12. Рѣгънъ — равна местност, която преди е била пасбище, а днес е разработена. Според местното обяснение тук расла в изобилие тревата *риган*.
13. Сѣний гред — намира се и в землището на с. Мокреш (вж. там т. 20).
14. Спѣсовски кѣмък — равна местност, заета от ниви, в която има оброк.
15. Червѣн брег — намира се и в землището на с. Мокреш (вж. там т. 22).
16. Чифлѣкъ — равна местност, заета от ниви; през турско време тук е имало чифлик.

4. Комошица

Заселването на селото се отнася по предание към края на XVIII век. Първите фамилии са дошли от селата Рогозен (Оряховско), Чупрене (Белоградчишко), Младеново и Сливовик (Ломско) и др. В началната фаза на развитието си селото заедно с неговото землище било чифлик на някой бей. Местното обяснение извежда названието му от *камъш*, с който е била покрита околността.

Местни имена:

1. Арнаутска ливада — равна местност, заета от ниви.
2. Браништето — местност, заета от гора. Под *бранище* тук разбират млада гора, която е забранено да се сече.
3. Влашки гред — продълговато възвишение.
4. Вълков връх — висока местност, заета от ниви. Съществува фам. и. Вълкови.
5. Вълчедръмски път — равна местност, през която минава път за с. Вълчедръм.
6. Говедарникъ — равна местност, заета от ниви.
7. Гредъ — малко надлъжно възвишение.
8. Гръск'ата — равна местност, в която саят гръсти.
9. Дундурйски лй'ак — равна местност (ниви). Съществува фам. и. Дундурйите.
10. Душилница — река.
11. Душилнишка междá — равна местност, която се намира до границата на с. Душилница.
12. Съвнийците — падина, из която има трапове. Под *съвник* тук разбират землянка, изкопана стая в земята.
13. Каран'инова падина — ниска местност. Съществува фам. и. Каранинови.
14. Ковачийски път — равна местност, през която минава път за с. Ковачица.
15. Котеновски път — равна местност, през която минава път за с. Котеновци.
16. Криводолски път — през тази местност минава път за с. Криводол.
17. Курташева бапка — ниска местност, заета от ниви. Съществува фам. и. Курташеви.
18. Ламбовото — равна местност (ниви).
19. Лутарско — равна местност (ниви).
20. Лъжечка падина — ниска местност. Съществува фам. и. Лъжеците.
21. Месутовото — равна местност, бивше владение на турчина Месут, живял преди Освобождението.
22. Пánкова бапка — ниска местност, заета от ниви.
23. При камикъ — равна местност (ниви), в която има оброк. Включва се в по-голяма местност Църъ (вж. по-долу т. 35).
24. Примкина бахчá — местност, заета от градини. Съществува фам. и. Примкинци (от с. Мокреш).
25. Пърлишките брестове — равна местност, заета от ниви. Съществува фам. и. Пърлиците, прозвище от *пърлица* „издадена муцуна“.
26. Садовете — равна местност, заета от лозя, засадени през 1883 год.
27. Самодйвското кладенче — кладенче.
28. Седмáшка падина — ниска местност. Съществува фам. и. Седмаците.
29. Селиштето — равна местност, в която някога е било селото.

30. Сёмчов дуд — равна местност, заета от ниви.
31. Средний гред — продълговато възвишение.
32. Стáрите лоз'а — местност, заета от лозя.
33. Тупáнциите — равна местност, заета от ниви. Съществува фам. и. Тупáнциите.
34. Турска ливада — равна местност, днес заета от ниви.
35. Църъ — равна местност (ниви), в която е имало голямо церово дърво.
36. Чалдър-бапка — ниска местност (ниви).
37. Шейновец — голяма местност, която влиза в землището на няколко села (вж. на с. 30 при с. Млад.).

5. Рáсово

За началото и развоя на селото, което се е местило на три пъти, е запазено предание, според което то е възникнало преди около 200 години североизточно от сегашното му място под един връх в мочурливата местност *Млаката*. Поради нездравословния характер на почвата жителите напуснали това място и се установили южно от тая местност в м. *Селището*. Последното предвижване е станало поради върлуване на чума в клина между две рекички, които опасват днес селото. В 1861 год. идват татари, които обаче не се заселват тук, а са принудили селяните да им изградят нови къщи в днешната местност *Татарски къщи*. Притеснени от татарите много български семейства са били принудени да емигрират в Русия.

Местни имена:

1. Бел'увата — равна местност, заета от ниви, чиято почва има безелникав цвят.
2. Брестовите — равна местност (ниви), в която е имало големи брястови дървета.
3. Везйрский път — равна местност в по-голямата Шейновец. Според преданието някога по този път минал турски папа от Видин за Плевен.
4. Вéлинското — равна местност, заета от ниви. Съществува фам. и. Велинци.
5. Войвóдовото — равна местност, заета по-преди от ливади, а днес от ниви. Съществува фам. и. Войвóдите.
6. Врат'икъ — равна местност, която се намира до стар окоп; тук е оставено място за минаване на окопа.
7. Горното ливáге — равна местност, заета от ниви и ливади.
8. Горун'ъ — равна местност (ниви), в която е имало старо дъбово дърво, чийто пън доскоро стърчал.
9. Дéловите — равна местност, заета от ниви.
10. Доброглед — хълм, от който се вижда добре навсякъде.
11. Докл'учовско — равна местност, която се намира до землището на с. Ключева махла (днес съставна част на с. Трайково).
12. Докомоштитчкото — равна местност, която се простира покрай границата с района на с. Комошица.

13. Докриводолско — равна местност до района на с. Криводол (днес съставна част на с. Трайково).
14. Долни градини — равна местност, заета от зеленчукови градини.
15. Долните лоз'а — равна местност, заета от лозя.
16. Долното ливаге — равна местност, заета от ливади и ниви.
17. Допрогорелското — равна местност покрай района на с. Прогорелец (днес съставна част на с. Якимово).
18. Душилница — река.
19. Златийата — широка равна местност, заета предимно от ниви. Най-голямата част от нея се простира в землището на с. Вълчедръм, а също продължава и в района на Оряховска околия.
20. Кошавска ливада — равна местност, заета от ниви. Съществува фам. и. Кошавците.
21. Краиштето — местност, която се намира на южния край на Расовското землище.
22. Криводолски път — равна местност, през която минава път за Криводол.
23. Кръкожабски лоз'а — местност, заета от лозя, която влиза в землището на с. Къркижаба (днес с. Аспарухово).
24. Лоз'ата — местност, заета от лозя.
25. Млаквата — мочурлива местност.
26. Могилите — неравна местност, в която има малки могили.
27. Пиринкин връх — висока местност покрай рекичката, която по-надолу носи името Душилница. Съществува фам. и. Пиринкинци.
28. Поди окъп — равна местност до стария окоп.
29. Прогорелският път — равна местност, през която минава път за Прогорелец (днес съставна част на с. Якимово).
30. Прокар — местност, заета от овощни градини, през която минава широк път за прекарване на добитъка, *прокар*. Помни се, че местността е била наречена така след Освобождението.
31. Селиштето — местност, която днес е заета от ниви.
32. Средно ливаге — местност, заета от ливади, която се намира между Горното и Долното ливаге.
33. Татарски къшти — местност, заета днес от ниви.
34. Финово — равна местност, заета от ливади и ниви.
35. Царският път — през тази местност минава шосето Лом — София. Според местното обяснение на името по този път някога минал княз Александър Батемберг.
36. Църв — равна местност, заета от ниви, в която е имало голямо церово дърво.
37. Чапразковото — равнище, заето от ниви. Съществува фам. и. Чапразковци.
38. Чифутското — равна местност, заета от ниви и ливади.
39. Шейновец — равна голяма местност (вж. за нея на с. 30 при с. Млад.).

6. Аспарухово

Според преданието преди 100—150 години селото се е намирало към Сталийска махла, близо до десния бряг на р. Лом. Тогава е носело името *Степанадол*. На днешното му място е имало турски чифлик. Възбудени от убийство на един българин, жителите на с. Степанадол дошли в чифлика на турчина, изгонили го и завладели неговата земя. Помни се, че това е станало преди голямото наводнение от 1858 год. На новото си място селото е получило название *Кърджаба* поради обстоятелството, че жителите му заграбили земя, без да платят нищо за нея (даром), от турски *кър* „поле“ и *джаба* „безплатно“. Това име се е видоизменило в последствие в *Къркижаба*, преименувано след Освобождението в *Аспарухово*.

Местни имена:

1. Багачина — висока продълговата местност, която влиза и в землището на селата Сталийска махла и Василонци.
2. Багачински път — местност, през която минава път за Багачина.
3. Вакловото — равна местност, заета от ниви.
4. Връх — висока местност, заета от лозя и ниви.
5. Ганчова падина — ниска местност (ниви).
6. Горунъ — равна местност, в която има дебело дъбово дърво.
7. Гредъ — продълговато възвишение (ниви).
8. Калето — висока местност към землището на с. Сталийска махла.
9. Караулъ — висока местност, в която през турско време е имало наблюдателен пост.
10. Крушата — равна местност, заета от ниви.
11. Луда бара — блато.
12. Лупчов шумак — равна местност, покрита с шумаци.
13. Омарска круша — равна местност (ниви). Имало е род Омарите.
14. Пайсова круша — равна местност (ниви).
15. Палански път — местност, през която минава път за гр. Лом, наричан още *Паланка*.
16. Пешова локва — ниска местност (ниви).
17. Пивниците — местност, заета от лозя.
18. Пчелините — равнище, заето от ниви и ливади, в което има малко кошери.
19. Сврача бара — рекичка, която се събира от пороищата, заедно с околната местност.
20. Сврачобарски гред — височина в м. Сврача бара.
21. Тупалов шумак — равна местност, в която по-преди е имало шумаци, а днес е разработена.
22. Чолева локва — ниска местност, в която от дъждовете се събира локва.

7. Вълчедръм

Това село е най-голямото в Ломска околия, а също така изглежда, че е едно от най-старите. Че в околността му е имало заселище още през XVII век, може да се съди от едно съобщение на В. Добруски в СБНУ, кн. II, с. 15: „Всред самото село има една могила, в която се намират гробища с кръстове и към север от селото отвъд реката в селището Гола пола стърчат няколко кръстове с груби изображения на Исуса Христа; на един кръст се чете леточисление: „от Рождество Христово 1684 год.“ Обраслите с трева „узем-къщи“ на това селище при пръв поглед приличат на остатъци от някакъв стар лагер, макар че селището е запустено преди 100—150 години“. ¹ Към произходната история на селото се отнася и съобщение от Д. Маринов в сп. Жива старина, кн. IV, с. 199—200, според което Вълчедръм е било образувано от три села: Армалуй, Гола пола и Вълчедръма; Армалуй и Гола пола като помалки се преселили при по-голямото Вълчедръм, като приели и неговото название. В края на XVIII и в началото на миналия век по време на кърджалийските размирици селото било много намалено, останало с двадесетина къщи. След това отново се съвзело и нараснало с преселници от околните села.

Местни имена:

1. Ацино дърво — равна местност, заета от ниви.
2. Азайски дол — дол.
3. Айредински път — равнище, през което минава полски път за с. Хайредин, Оряховско.
4. Алатумбина бапка — ниска местност (ниви).
5. Аркова бапка — ниска местност, заета от ниви.
6. Армалуй — висока местност, в която има остатъци от стара крепост.
7. Бабин брег — малка височина.
8. Бабин геран — равна местност, заета от ниви, в която е имало геран.
9. Байурин камик — равна местност, заета от ниви.
10. Банцина бапка — падина, заета от ниви.
11. Белий брег — височина с белезникав цвят на почвата.
12. Биволарник — равна местност, заета от ниви.
13. Близначки вървиста — равна местност, заета от пасбища и ниви.
14. Близначки гувнетийа — равна местност (ниви).
15. Бодлина бапка — ниска местност (ниви).
16. Бощина бапка — ниска местност (ниви).
17. Брестовъц — равна местност, заета от ниви.
18. Брестъ — днес в тази местност няма дърво.
19. Брънчин йаз — равна местност покрай р. Цибрица, на която тук има яз.

¹ Вж. и Цв. Тодоров, Сев.-зап. бълг. говори, СБНУ, кн. XLI, с. 16.

20. Брънкина воденица — равна местност покрай р. Цибрица; тук е имало по-преди воденица.
21. Бърчин геран — равна местност (ниви), в която има геран.
22. Бърчина бапка — ниска местност, заета от ниви.
23. Бъзовъчки път — равна местност, през която минава път за с. Бъзовец.
24. Везирска могила — могила.
25. Витанов дол — дол.
26. Влашко селище — равна местност, заета от ниви.
27. Врежистето — местност, в която са били садени бостани.
28. Вълча бапка — ниска местност, заета от ниви.
29. Вълчин геран — равна местност (ниви), в която има геран.
30. Геново гувно — равна местност (ниви).
31. Гнойнишка падина — ниска местност до района на с. Г. Гнойница.
32. Гнойнишки път — равна местност, през която минава път за с. Горна Гнойница.
33. Говедарска бапка — ниска местност, заета от ниви, а по-преди е била пасбище.
34. Голопұл — равна местност, в която се намират остатъци от старо селище.
35. Горний гред — продълговато възвишение, заето от ниви.
36. Горно бърдо — малка височина.
37. Горчин конарник — равна местност, заета днес от ниви.
38. Готованска чешма — местност. Съществува фам. и Готованците.
39. Гробовете — равна местност, в която е имало стари гробища.
40. Гугли'на воденица — местност покрай р. Цибрица, на която тук е имало воденица. Съществува фам. и Гуглини.
41. Гуглина вада — на р. Цибрица.
42. Гуглино дърво — равна местност, заета от ниви.
43. Гърск'ата — равна местност, в която обикновено сядат гръсти.
44. Дановски геран — равна местност, в която има геран.
45. Дановско търн'е — в тази местност по-преди е имало много търнаци.
46. Дюкина могила — могила. Съществува фам. и Дукини.
47. Дюнина могила — могила. Съществува фам. и Дунини.
48. Душилска межда — равна местност, която се простира покрай границата с района на с. Душилница.
49. Дълга могила.
50. Царк'ино гувно — равна местност, заета от ниви.
51. Цурина чешма — чешма.
52. Ередански дол — дол.
53. Ереданско гувно — равна местност (ниви), която е била притежание на ереданчани, преселници от с. Ерден, Михайловградско.
54. Завой — равна местност покрай завой на р. Цибрица.
55. Заекова бапка — ниска местност, заета от ниви. Съществува прозвище Зайците.

56. Златийата — голяма местност (вж. за нея на с. 46 при с. Расово).
57. Ибричова бапка — ниска местност (ниви).
58. Илийн чифлък — равна местност, която по-преди е била притежание на някой Илия от селото.
59. Иман'ето — висока местност, в която според преданието имало заровено имане.
60. Йамите — неравна местност, из която има дупки.
61. Йанин кръст — равна местност (ниви), в която има оброк.
62. Йанчин оброк — равна местност (ниви), в която има оброк.
63. Йовина бапка — ниска местност, заета от ниви.
64. Казанзийникъ — висока местност, заета от ниви.
65. Камикъ — местност, заета от ниви, в която има оброк.
66. Касавечки вало́г — ниска местност (ниви). Съществува фам. и. Касавечките.
67. Касата — ниска хлътнала местност, заета от ниви.
68. Кашкава́лъ — равна местност, в която е имало мандра за кашкавал.
69. Кла́денецъ — равна местност, в която има дълбок кладенец.
70. Коз'а гърбина — хълм.
71. Коларева бапка — ниска местност, заета от ниви.
72. Колини дървца — равна местност, заета от ниви, в която днес няма дървета.
73. Комашти́чки пъ́т — равна местност, през която минава пъ́т за с. Комошица.
74. Кон'арникъ — местност, която по-преди е била пасбище, а днес е разработена.
75. Копана моги́ла — могила, която е била разкопавана с цел да намерят заровено имане.
76. Копривчин геран — равна местност (ниви), в която има геран. съществува фам. и. Копривченци, преселници от Копрившица.
77. Копривчина пади́на — ниска местност, заета от ниви.
78. Копчин вало́г — ниска местност (ниви). Съществува фам. и Копчинци.
79. Краи́штето — местност, която се намира на източния край на селското землище.
80. Край ба́рата — местност покрай р. Цибрица.
81. Кривошийска бапка — ниска местност, заета от ниви.
82. Кривошийски върба́к — местност покрай р. Цибрица, покрит с върби.
83. Ку́нецъ — равна местност, в която има стара чешма.
84. Ку́нина чу́ка — височина. Съществува фам. и. Ку́нини.
85. Лива́гето — равна местност, която по-преди е била заета от ливади, а днес от ниви.
86. Лйл'акъ — равна местност, заета от ниви.
87. Лйлкини дървца — равна местност (ниви).
88. Локвите — ниска местност, в която от дъждовете се събират локви.

89. Лъшкова ба́пка — ниска местност, заета от ниви. Съществува фам. и. Лъшкови.
90. Мада́нски пъ́т — равна местност (ниви), през която минава пъ́т за с. Мадан.
91. Мана́фски гред — рид.
92. Мана́фски пъ́т — равнище, заето от ниви.
93. Ма́рчини дървца — равна местност, заета от ниви.
94. Махму́дова водени́ца — местност покрай р. Цибрица, на която тук е имало стара воденица на турчина Махмуд.
95. Мо́крешки пъ́т — равна местност, през която минава пъ́т за с. Мокреш.
96. Му́лина ба́пка — ниска местност (ниви). Съществува фам. и. Му́лини.
97. Му́лина пади́на — ниска местност (ниви).
98. Ма́рлини дървца — равна местност, заета от ниви. Съществува фам. и. Ма́рлини.
99. Немо́лийа — извор с местността наоколо.
100. Не́нков геран — равна местност, в която има геран.
101. Не́нков дуд — равна местност, в която е имало голямо черничево дърво.
102. Не́нково гу́вно — равна местност, заета от ниви.
103. Но́нина кру́ша — равна местност (ниви).
104. Оме́ровски пъ́т — местност, през която минава пъ́т за с. Омерова махла (днес Ботево).
105. Орма́нъ — равна местност, в която по-преди е имало гора, а днес заета от ниви.
106. О́стра моги́ла.
107. Пади́ната — голяма ниска местност, заета от ниви.
108. Па́шкови дървца — равна местност (ниви).
109. Пе́йно бърдо — височина.
110. Пе́чина ба́пка — ниска местност (ниви). Съществува фам. и. Печинци.
111. Пе́чина моги́ла.
112. Пе́чина пади́на — ниска местност (ниви).
113. Пе́шина чешми́ца — чешма.
114. Пе́шино пла́дниште — равна местност, заета днес от ниви.
115. Пе́шкова ба́пка — ниска местност (ниви).
116. Пол'ето — цялата голяма местност, в която се намират нивите на вълчедръмчани.
117. Попов оброк — равна местност (ниви), в която има оброк.
118. Поптри́фонов дол.
119. Пре́кийъ пъ́т — равна местност, заета от ниви.
120. При дръвце́то — равна местност, в която е имало голямо дърво.
121. При чешма́та — равна местност, заета от ниви.
122. Пруди́штето — местност покрай р. Цибрица.
123. Пчелина́рски пъ́т — равна местност (ниви).
124. Пчели́нъ — равна местност (ниви).
125. Пъ́дарба́шина моги́ла — могила. Съществува фам. и. Пъ́дарба́шинци.

126. Първанкова бапка — ниска местност (ниви).
127. Равна търница — равна местност, заета от ниви.
128. Ралчин дол.
129. Расовски път — равна местност, през която минава път за с. Расово.
130. Рациона могила.
131. Ренова бапка — ниска местност (ниви).
132. Рибягина бапка — ниска местност (ниви). Съществува фам. и. Рибягини.
133. Рибягина могила.
134. Ристин кладенец — равна местност, която се простира и в землището на с. Ботево.
135. Руякът — равна местност (ниви).
136. Садовете — местност, заета от новопосадени лозя.
137. Свинарски гробове — равна местност, заета от ниви.
138. Симеонов йаз — местност покрай р. Цибрица.
139. Симеонов оброк — равна местност, в която има оброк.
140. Скобелева бапка — ниска местност (ниви). Съществува фам. и. Скобелеви.
141. Скулчина бапка — ниска местност (ниви).
142. Сребърен камик — равна местност, в която има оброк (бял лъскав камък).
143. Среден гред — продълговато възвишение до *Горний гред*.
144. Станково вървиште — равна местност, заета от ниви.
145. Строщена чешма — равна местност, в която има развалена чешма.
146. Тараланова круша — равна местност (ниви). Съществува фам. и. Тараланови.
147. Татарлийа — извор.
148. Токин чифлик — равна местност, която е била чифлик на Токини.
149. Тричковец — извор.
150. Тръстан бапка — ниска местност, заета от ниви.
151. Филино търне — равна местност (ниви).
152. Панина бапка — ниска местност (ниви).
153. Цветкови дървца — равна местност (ниви).
154. Цибърски път — равна местност, през която минава пътят покрай Цибрица за с. Долни Цибър.
155. Циганска бапка — падина.
156. Цилкина чешма — чешма в селото.
157. Цонински геран — равна местност, в която има геран.
158. Чалдарев гред — продълговато възвишение.
159. Чекийски дол — дол.
160. Черновръшка межда — равна местност до междата на землището на с. Черни връх.
161. Шереметов геран — равна местност, в която има геран. Съществува фам. и. Шереметови.
162. Шереметова круша — равна местност (ниви).
163. Широка бапка — голяма падина, заета от ниви.

8. Бъзовец и Горна Гнойница

От двете села, които са разположени наблизо, по-старо е Горна Гнойница, а Бъзовец е ново и е заселено в дял от землището на първото село.

Горна Гнойница е възникнала към края на XVIII в., което се установява от местно предание. Около това време е имало две „гоеници“ — пасбища за угодяване на добитъка: горна — в горното поречие на рекичката *Вадище*, северозападно от р. Огоста и североизточно от днешното с. Мадан; и долна — към р. Огоста. В землището на първата гоеница се заселила Горна Гнойница, а в землището на втората — Долна Гнойница (Оряховско) предимно от жители на околните села.

Що се отнася до Бъзовец, то е било заселено в 1886 год. предимно от бежанци от Видинско, избягали във Влашко по време на татарското нашествие (1861 г.). По-преди мястото на сегашното село е било държавен „соват“. Също така се знае, че тук е имало татарско селище, напуснато от татарите при Освобождението.

Местни имена в землището на с. Горна Гнойница:

1. Белина магила.
2. Белобръчки път — равна местност (ниви), през която минава път за с. Бели брод, Михайловградско.
3. Бъзовец — равна местност, която влиза и в землището на с. Бъзовец.
4. Вадиштето — рекичка, която минава през селото, заедно с местността наоколо.
5. Вишнар-магила.
6. Вървиштето — полегата местност, заета днес от ниви; по-рано тук е имало *соват*, в който са докарвали на паша стада овце
7. Врежиштата — равна местност, в която е имало бостани (врежища), днес заета от ниви.
8. Вълчедръмски път — равна местност, през която минава път за с. Вълчедръм.
9. Геранъ — равна местност, в която и днес има геран.
10. Горни мадански път — равна местност, през която минава път за с. Мадан (Михайловградско).
11. Градините — местност, заета от зеленчукови градини.
12. Громшински път — равна местност (ниви), през която минава път за с. Громшин (Михайловградско).
13. Долни мадански път — равна местност, през която минава път за с. Мадан (Михайловградско).
14. Екупова магила (Йакупова магила) — преди Освобождението земята наоколо е била притежание на турчина Екуп.
15. Златийата — за това име вж. на с. 46 при с. Расово.
16. Йанева магила.
17. Кривий валаг — падина, заета от ниви.
18. Кънчова магила.

19. Кърн'овец — равнище, заето от ниви. Съществува фам. и Кърн'овци.
20. Лозарски път — равна местност към землището на с. Черни връх, в която по-преди е имало лозя.
21. Мъртвината — полегата местност със северно изложение.
22. Петракова магйла.
23. Поповите др'вл'а (Поповото дърво) — равна местност, заета от ниви.
24. Принк'овец — равна местност (ниви). Съществува фам. и Принк'овци.
25. Радолов в'алаг — падина, заета от ниви.
26. Селиштето — местност, която днес е заета от ниви, а по-рано тук е било селото.
27. Соватъ — равна местност, която по-преди е била заета от пасбища, „соват“, а днес е разработена.
28. Солинаръ — местност, заета от ниви. Някога тук е било пасбище, сред което е имало *солинар*, на който са докарвали овцете да лижат сол.
29. Старите лоз'а — равна местност, в която по-преди е имало лозя, а днес е заета от ниви.
30. Филино т'ърн'е — местност, която влиза и в землището на с. Вълчедръм; заета е от ниви.
31. Цигански гробишта — могила.
32. Цйлов чукър — висока местност, заета от гора.
33. Черновръшкото — равна местност, която влиза в землището на с. Черни връх.
34. Чорбин дол.
35. Шумакъ — местност, която днес е заета от ниви.

Местни имена в землището на с. Бъзовец:

1. Бъзовец — равна местност, сред която е разположено селото и която влиза и в землището на с. Горна Гнойница.
2. Градйштето — висока местност, в която се намират остатъци (стари дебели керемиди) от старо селище.
3. Златийата — вж. за това име на с. 46 при с. Расово.
4. Н'ови делници — местност, заета от ниви.
5. Н'овите лоз'а — местност, заета от лозя.
6. Стари делници — местност, заета от ниви, които са били разделени между семействата на селото по-рано от подялбата на *Нови делници*.
7. Старите лоз'а — равна местност, заета днес от ниви.
8. Трите д'екара — равна местност, заета от ниви от по три декара.
9. Търлите — равна местност, заета от ниви.

9. Черни връх

За произхода на селото е запазено предание, че е много старо заселено преди средата на XVII в.) и че са го основали преселници от Белоградчишко. Според съобщението на Цв. Тодоров. (СбНУ, кн. XLI, с. 16) то е било първоначално в м. *Сечева* (у него:

Сечева), отгдето се е преместило на днешното си място навярно поради мор. Местното име *Селището* сочи също предишно място на това село.

Името на селото гласи *Черни връх* според местния изговор.

Местни имена:

1. Алéксóв шумáк — ново име на м. Еврейски шумак (вж. по-долу) по лично име на притежателя.
2. Асáнова могила.
3. Бъзето — равна местност, заета от ниви, из които има б'ъзе.
4. Вáлогъ — ниска местност, заета от ниви.
5. Влáшка мálá — равна местност, заета от пасбища.
6. Воденичáрски връ — височина.
7. Войнишка междá — равна местност до землището на с. Войници (днес съставна част на с. Якимово).
8. Войнишки вáлог — падина към землището на с. Войници.
9. Г'ергов шумáк — равна местност, заета от гора.
10. Гнойнишки вáлог — падина към землището на с. Г. Гнойница.
11. Голém гред — продълговато възвишение, заето от ниви.
12. Грáсов герáн — равна местност, в която има геран. Съществува фам. и Грасенци.
13. Гр'естите — малка местност, в която сядат гр'ести.
14. Г'ун'ин връ — височина. Съществува фам. и Гун'инци.
15. Г'ун'ова чешмá — чешма в селото.
16. Г'дáшки връ — височина. Съществува фам. и Г'даците.
17. Г'ургин дол. Съществува фам. и Г'ургинци, преселници от Вълчедръм.
18. Д'еловете — равнище, заето от ниви.
19. Дйчин връ — височина. Съществува фам. и Дичинци.
20. Дйчин шумáк — местност, заета от гора.
21. Дрúмъ — равна местност, през която минава път от Мадан (Михайловградско) за с. Вълчедръм.
22. Ъбóнов връ — височина.
23. Евр'ейски шумáк — висока местност, заета от гора.
24. Исúшкова чешмá — чешма в селото.
25. Йазóвините — равна местност, в която по-преди е имало много дупки на язовци.
26. Кáнчова могила. Съществува фам. и Кáнчови.
27. Кр'стови лйл'аци — равна местност, заета от ниви.
28. Лакáта — равна местност, заета от пасбища.
29. Лекóвна вóда — кладенче в м. *Манастиръ*.
30. Лозáнков връ — височина.
31. Лбйзата — висока местност, заета от лозя.
32. Мáли гред — продълговато възвишение, заето от ниви.
33. Манастйръ — местност, заета от ниви, из която не се намира и следа от манастир.
34. Марйнчов връ — височина.
35. Млáкето — мочурлива местност.
36. Над селиштето — равна местност до *Селището* (вж. по-долу).

37. Найденев връх — височина.
38. Обрѣкъ — равна местност, в която има оброк.
39. Падина — ниска местност.
40. Пенкова градина — равна местност (ниви).
41. Под лѣзата — равна местност, заета от ниви.
42. През вѣлогъ — равна местност до *Валогъ* (вж. по-горе т. 4).
43. Рѣстов брег — висока местност покрай р. Цибрица.
44. Сѣлиштето — равна местност, заета от ниви.
45. Сечѣва — висока местност, заета от гора.
46. Скочѣбаба — равна местност, заета от зеленчукови градини.
47. Среден гред — продълговато възвишение, средно по височина в сравнение с *Голям гред* и *Мали гред* (вж. за тях по-горе т. т. 11 и 32).
48. Сѣча падина — помни се, че по-рано в тази падина е имало много сѣци.
49. Тѣков чифлик — равна местност, в която преди 15 години е имало чифлик.
50. Трите могили — могили заедно с околната местност.
51. У вѣлогъ — същата местност се нарича и само *Валогъ* (вж. по-горе т. 4).
52. У сѣлиштето — същата местност, която се нарича и само *Сѣлиштето* (вж. по-горе т. 44).
53. Цѣтков дол.
54. Цѣтковий брест — равна местност, заета от ниви, в която днес няма брястово дърво.
55. Цѣно браниште — висока местност, заета от гора и ливади.
56. Червѣн брег — височина, чиято почва е червеникава.
57. Чукалски връх — височина.

10. Якимово

Това е ново наименование, дадено отпреди две-три години на трите наблизо разположени села *Войници*, *Котеновци* и *Прогорелец*.

Не се помни кога са заселени приблизително, от което може да се съди, че са доста стари. Преди около двеста години цялата околност е била заета от гори, които постепенно са били прочистени, изстребени или опожарени (срв. името на едното село *Прогорелец*). През време на татарското и черкезко нашествие във втората половина на миналия век този край не е останал незасегнат. Според преданието край с. Прогорелец черкезите имали свое собствено заселище, което е носело българско име *Драговеци*. От последното може да се съди, че това черкезко село първоначално е било населено с българи, които се били принудени от черкезите да се изселят.

За с. *Войници* се твърди, че първите му заселници, негови основатели, са били „войници“, т. е. били са натоварени да носят войниганска служба в началния период на турското робство.

Според народното обяснение името *Котеновци* произлиза от това, че тук имало „котило“ преди много години, наоколо е била гъста гора, в която се вѣдел много дивеч.

Местните имена, предадени по-долу, са разпределени според землищата на трите села *Войници*, *Котеновци* и *Прогорелец*, които днес носят общо име. По този начин сравнително по-добре се определя местоположението на топографските обекти, които имат названия.

Местни имена в землището на с. *Войници*:

1. Браништата — местност, заета от гора и ниви.
2. Вѣков гред — продълговато възвишение, заето от ниви.
3. Вѣлагъ — голяма падина, заета от ниви.
4. Гѣнова круша — равна местност, заета от ниви, в която има голямо крушово дърво.
5. Градиштето — висока местност, в която има следи от стара крепост.
6. Гредъ — продълговат рид, който продължава и в землището на с. *Котеновци*.
7. Днѣто — низина, заградена от хълмове, заета от зеленчукови градини.
8. Доброглед — височина, заета от ниви.
9. Догнойнишкото — равна местност, заета от ниви, покрай района на с. *Горна Гнойница*.
10. Дочерновръшкото — равна местност (ниви) покрай района на с. *Черни връх*.
11. Дръвцѣто — равна местност, в която има дърво и оброк.
12. Йѣновско браниште — местност, заета от гори.
13. Кѣнов връх — височина.
14. Краиштето — местност, която се намира на южния край на селското землище.
15. Ливадите — равна местност, заета днес само от ниви.
16. Лоз'ата — висока местност, заета от лозя.
17. Лѣквиштето — ниска местност, в която по-преди е имало локва, отсетне пресъхнала; заета е от ниви.
18. Лѣтенски път — равна местност, през която минава път за с. *Люта*.
19. Магѣлата — местност, в която по-преди е имало могила, която е била срината.
20. Манастиръ — равна местност, заета от ниви. Няма следи от манастир, има само едно кладенче, което населението смята за лековито.
21. Медарското — равна местност (ниви). Съществува фам. и Медарите.
22. Мѣкотина — равнище, заето от ниви; почвата е варовита и глинеца.
23. На дръмъ — равна местност, през която минава стар между-селски път, водещ за с. *Мадан*, *Михайловградско*.
24. Нѣшовско браниште — висока местност, заета от малка гора.

25. Ормáн — равна местност, заета от ниви. Според обяснението на стари хора тази местност открай време е била заета от ниви, а наоколо е имало гора. Вършитбата е ставала тук и във връзка с тая стопанска дейност обясняват произхода на името, което гласяло първоначално *Арман* (=харман), а отсетне било променено на *Орман*.
26. Падíнaтa — дълга плитка падина, заета от ниви.
27. Палáнски път — равна местност, през която минава стар междуселски път, който е водел за гр. Лом, наричан още *Паланка*.
28. Пáновското — равна местност, заета от ниви.
29. Пénкoвo брáниште — висока местност, заета от гора.
30. През вáлагъ — равна местност до *Валагъ* (вж. по-горе т. 3).
31. Прéка бáпка — падина, която е разположена напречно на пътищата, минаващи през нея.
32. Рéзoвeцъ — равнище, заето от ниви.
33. Смрáдл'акъ — равна местност, заета от ниви, из които има храсти. *Смрадяк* значи смрадлика.
34. Срéден гред — продълговато възвишение, заето от ниви.
35. Стърчíк'рак — неравна местност, заета от зеленчукови градини.
36. Татáрски път — малка местност между р. Цибрица и Огоста.
37. Тúфите — равна местност, заета от ниви, в която някога е имало *туфи*, т. е. малки горички.

Местни имена в землището на с. Котéновци:

1. Арáпска ливáда — равна местност, заета от ниви.
2. Бáрийа — ниска местност, в която има голяма локва.
3. Брестóви лóкви — ниска местност, в които се набират локви при дъжд.
4. Вáлагъ — ниска местност, заета от ниви.
5. Войнíшка лóква — падина към землището на с. Войници.
6. Голéмийъ гред — продълговато възвишение, заето от ниви.
7. Градýштето — вж. за него при с. Войници т. 5.
8. Гърмoвете — местност, заета от ниви, из която има *гърмове* (храсталаци).
9. Дáшкова пивница — урва. *Пивница* значи изкопано място в земята, в което се пази виното.
10. Дичов гред — продълговато възвишение, заето от ниви.
11. Драгóевското — равна местност, която се е намирала в землището на изчезналото село Драгоевци.
12. Драгóевци — име на изчезнало селище през втората половина на миналия век.
13. Дúпни могíли — по техните върхове има падини.
14. Дýлгата лóква — ниска местност, заета от ниви.
15. Имáн'ето — висока местност, в която според поверието имало заровено имане.
16. Кáмикъ — равна местност, заета от ниви, в която има оброк.
17. Кон'áрникъ — равна местност, заета днес от ниви, а някога е била пасбище.

18. Краиштето — местност на южния край на селското землище.
19. Кýнчовото — равна местност, заета от ниви.
20. Мáлийъ гред — продълговато възвишение, което е по-малко в сравнение с *Голéмийъ гред* (вж. по-горе т. 6).
21. Мáшковото — равна местност, заета от ниви. Съществува л. и. Машко.
22. Мýков рог — равна местност, заета от ниви, която се вдава в гора подобно на рог.
23. Мýнков гред — възвишение, заето от ниви.
24. Пýрдиштето — песъчлива местност покрай р. Цибрица.
25. Рáкева могíла.
26. Срéднийъ гред — възвишение средно по големина спрямо *Голéмийъ гред* (вж. т. 6) и *Мáлийъ гред* (вж. т. 20).
27. Татáрското — местност, заета от ниви, която е влизала в землището на татарското изчезнало с. Драгоевци.
28. Тýрски вáлог — ниска местност, заета от ниви.
29. Тýрското — равна местност (ниви).
30. Тúфите — равна местност, заета днес само от ниви.
31. Търн'áкъ — местност, заета от ниви.
32. Урвaтa — дол.
33. Шíшкови лóкви — неравна местност, в която при дъжд се събират локви.
34. Шýгл'ов гред — продълговато възвишение, заето от ниви. Съществува фам. и. Шýгл'овци.

Местни имена в землището на с. Прогорéлец:

1. Бабáл'овото — равна местност, заета от ниви. Съществува фам. и. Бабал'овци.
2. Бáпката — ниска местност, заета от ниви.
3. Бóновски гред — продълговато възвишение, заето от ниви.
4. Бóновското — равна местност (ниви).
5. Вáлагъ — голяма падина, заета от ниви.
6. Васýловското — равна местност (ниви).
7. Вýдолчовото — равна местност (ниви).
8. Вървиштето — полегата местност, която по-преди е била пасбище, а днес е разработена.
9. Гéновското — равна местност, заета от ниви.
10. Градýштето — вж. за него при с. Войници т. 5.
11. Грýнчовото — равна местност (ниви).
12. Даýтова пол'áна — преди Освобождението е била притежание на турчина Даут.
13. Дéлове — равна местност, заета от ниви, които са били разделени между жителите на селото след Освобождението.
14. Длугóшéвското — равна местност, заета от ниви и ливади; била е притежание някога на преселници от Дýлгошевци.
15. Докотéновското — равна местност, заета от ниви, до землището на с. Котеновци.

16. Дол'у́тенска междá — равна местност (ниви) до землището на с. Люта, Михайловградско.
17. Домърчевска междá — равна местност (ниви) покрай землището на с. Горно Мърчево, Михайловградско.
18. До окóпъ — равна местност до стар окоп.
19. Драгóевското — вж. за него при с. Котеновци (т. 11).
20. Драгóевци — вж. за него при с. Котеновци (т. 12).
21. Дúпни моги́ли — вж. при с. Котеновци (т. 13).
22. За́ешки гред — продълговато възвишение, заето от ниви. Съществува прозвище Зайците.
23. Златáнова ливáда — местност, заета от ливади и ниви.
24. Златинското — равна местност, заета от ниви. Има фам и. Златинци.
25. Сингоровото — равна местност (ниви). Съществува фам. и. Сингоровци, за което споменава и Д. Маринов в сп. Жива старина, кн. II, с. 244, обаче той твърди, че го срещнал в с. Котеновци.
26. Я́нчовски гред — възвишение, заето от ниви.
27. Йо́нчов герáн — равна местност, заета от ниви, в която има геран.
28. Кíркoвски́й гред — продълговато възвишение (ниви).
29. Кíркoвското — равна местност (ниви).
30. Кон'áрникъ — равна местност, в която някога е имало стар конярник и пасбища, а днес е заета само от ниви.
31. Кон'áрското — равна местност, заета от ниви. Съществува фам. и. Кон'арците.
32. Кру́шата — равна местност, заета от ниви, в която и сега има голямо крушово дърво.
33. Курта́шовото — местност, заета от ниви. Има фам. и. Курташеви.
34. Лакáта — равна местност, заета от ниви.
35. Левáшкото — равна местност (ниви); в гр. Лом съществува фам. и. Левашки.
36. Лоз'áта — висока местност, заета от лозя.
37. Малкóчов гред — продълговато възвишение (ниви). Има фам. и. Малкочови.
38. Маска́рийското — равна местност, заета от ниви. Има фам. и. (прозвище) Маскари́те.
39. Мéчи дол.
40. Мра́морна лóква — ниска местност, в която има локва.
41. Нади лóквата — равна местност над *Мраморна локва* в землището на с. Расово.
42. Пáлчовото — равна местност, заета от ниви.
43. Памúшкото — равна местност, заета от ниви. Има фам. и. Памúците.
44. Пáнова пади́на.
45. Поди окóпъ — местност до стар окоп.
46. Поди ту́фата — равна местност, до която някога е имало туфа,

47. През ва́лагъ — равна местност отвъд *Валагъ* (вж. по-горе т. 5) до землището на с. Комощица.
48. При моги́лата — равна местност, заета от ниви, до която има могила.
49. Пу́ловото — равна местност (ниви). Има фам. и. Пуловци.
50. Ра́совското — нарича се още *Нади локвата* (вж. по-горе т. 41).
51. Спа́совсе́нн'ък — равна местност, която някога е била заета от ливади, а днес е разработена.
52. Су́ешкото — равна местност (ниви). Има фам. и. (прозвище) Су́еците.
53. Султа́ница — блатиста местност, заета от ниви; по-преди тук е имало голямо блато.
54. Тупáнк'овото — равна местност (ниви). Съществува фам. и. Тупáнк'овци.
55. Це́нковското — равна местност (ниви).
56. Це́новското — падина, заета от ниви.
57. Це́ръ — местност, в която доскоро е имало голямо церово дърво.
58. Червѐн брег — висока местност покрай р. Цибрица.
59. Чука́лското — равна местност (ниви).
60. Чука́рите — висока местност, заета от гора.

11. Пишурка

Това е ново село с много малко землище, в което се срещат само четири местни имена. Преди Освобождението и дълго след него на днешното му място е имало чифлик, който е бил наричан *Бъзкъръ*. Около този чифлик, който е бил притежание на румънеца Белоградиану, са се били заселили банатски българи (около тридесет семейства). В 1927 год. държавата закупува цялата земя на чифлика и я разпределя на бежанци от зап. покрайнини.

Първоначалното име на селото е *Бъзкъръ*. Новото име *Пишурка* е било дадено по административен път в памет на ломския просветител Кръстьо Пишурката.

Местни имена:

1. Кл'у́чъ — равна местност, заета от ниви, в която става пресичане на три-четири пътища.
2. Мемéдов герáн — равна местност (ниви), в която днес има локва.
3. Перчýнково — равна местност (ниви), която е била притежание на Перчинковци, преселници от Дългоделци.
4. Ра́шков герáн — равна местност (ниви), в която от някогашния геран е останала локва.

12. Дългоделци

За възникването на селото няма положителни данни. Възможно е основателите му да са били преселници от с. Дълги дел, Берковско.

Местни имена:

1. Бѣлийъ пѣсъкъ — песъчлива местност покрай р. Цибрица.
2. Бел'урски път — равна местност, заета от ниви.
3. Блатото — блатиста местност, в която има и блато.
4. Божорѳвица — лъвъ приток на р. Цибрица; минава през селото.
5. Воденичарски път — равна местност, заета от ниви.
6. Врѣъ — висока местност, заета от гора и ниви.
7. Врѣтл'акъ — местност покрай р. Цибрица (под селото), която на това място прави няколко завоя.
8. Грѣчкото — равна местност, заета от ниви.
9. Дѣловете — равна местност, заета от ниви. По-рано тук е имало ливади, които са били поделени и разработени.
10. Драгѳевското — вж. за него при с. Котеновци (на с. 58 т. 11).
11. Дрен'акъ — равна местност, заета от ниви.
12. Дрѣмките — местност, която е заета от ниви; из нея има и храсти.
13. Дуйдупе — хумористично название на изпъкнала местност.
14. Дѣлга бѳра — продълговата локва.
15. Зѳешки гред — възвишение, което спада и към землището на с. Прогорелец (вж. на с. 60 т. 22).
16. Златийата — вж. за нея на с. 46. Дългоделчани смятат, че тая широка равнина се простира и в техния район.
17. Калайцѳйски гред — продълговато възвишение (ниви).
18. Калѣто — висока местност, в която се намират следи от стара крепост.
19. Каменов гред — продълговато възвишение (ниви).
20. Комоштитчка локва — ниска местност до землището на с. Комошица.
21. Кон'арското — равна местност (ниви), която се простира и в землището на с. Прогорелец (вж. на с. 60 т. 31).
22. Крѳвенско ливѳге — местност, заета от ливади.
23. Лакѳта — песъчлива местност покрай р. Божоровица.
24. Ливѳцки път — равна местност, през която е минавал път, водещ за ливадите.
25. Лѳпов дол.
26. Палански път — равна местност, през която минава старо шосе за гр. Лом (*Паланка*).
27. Пѣйчов ѳаз — местност покрай р. Цибрица.
28. Песѳтница — сух дол.
29. Пешѳшкото — равна местност, заета от ниви.
30. Пѳров гред — продълговато възвишение.
31. Под окѳпъ — местност до стар окоп.
32. Пѳсран дол.
33. При брѣстъ — равна местност, заета от ниви, в която има остатък от брястово дърво — един пън.
34. При грѳбъ — равна местност, заета от ниви, в която има следи от грѳб.

35. Равнийштето.

36. Смѣсите — песъчлива местност, чиято почва е смес от пясък и чернозем.

37. Смърдовчѣц — дол, в който расте растението смрадлика.

38. Суѳта падѳна.

39. Торлѳвица — лъвъ приток на р. Цибрица.

40. Трапъ — ниска местност, заета от ниви.

41. У върба — равна местност, заета от ниви, покрай р. Цибрица.

42. Цѣнкови тѳфи — равна местност, заета днес от ниви; тѳфи няма. *Туѳа* е малка гора.

43. Церѳвски път — местност, през която минава път за с. Долно Церѳвене.

44. Църцарѳйте — падина, в която при силни валежи се образува вада.

45. Чокѳйското — равна местност, заета от ниви.

13. Долно Церѳвене

Не може да се определи кога е възникнало селото, но ако се съди от името, това е станало преди повече от двеста години, когато в този край според преданието е имало много гори.

Местни имена:

1. Артѣ — дол с височина.

2. Бѳйков врѣ — височина, заета от гора.

3. Божорѳвица — река, която минава и през землището на с. Дългоделци.

4. Божорѳвишки гред — полегата местност (ниви) покрай р. Божоровица.

5. Врѳнчина лѳква — ниска местност, заета от ниви.

6. Врѣъ — висока местност, заета от гора и ниви.

7. Главин'ѳшкото — равна местност, заета от ниви.

8. Голѣма слѳтина — рекичка, която лете прѣсѣхва. Под *сла-тина* тук разбират слабо тѣчаща вода в дол.

9. Градѳните — ниска местност, в която има блато.

10. Доброглед — възвишение с долчинка до него.

11. Кѳзаровец — рекичка, която след сливането си с Торлѳвица се влива в Цибрица.

12. Малка слѳтина — рекичка.

13. Млѳките — така се наричат още *Градините* (вж. по-горе т. 9).

14. Мѣйтѳта — равна местност, заета от ниви.

15. Нѳвийъ друм — равна местност (ниви).

16. Пѣсъкъ — висока местност, заета от лѳзя.

17. Пѳйшката падѳна — суха падина.

18. Полѣто — голяма местност, в която се намират нивите на церѳвчани.

19. Пуновото — равнище, заето от ниви. Л. и. Пуно е характерно тук.

20. Рѳковица — долчинка.

21. Слѳтината — дол.

22. Слѣвишки дол — дол, в който има кладенче.
23. Смрѣдла — дол с кладенче, чиято вода има неприятен мирис.
24. Суа падина — плитка безводна падина, заета от ниви.
25. Торловишки гред — възвишение покрай р. Торловица.
26. Торловица — река, която минава и през землището на с. Дългоделци.
27. Требѣжъ — неравна местност, заета от гора и ниви.
28. Цѣбър — лѣв приток на р. Цибрица.
29. Цѣцовийъ чукър — висока местност, заета от гора.

14. Метковец

Доколкото се помни от стари метковчани, селото е основано не по-късно от първата половина на XVIII век. Както по-голямата част на Ломска околия, така и районът на това село е бил покрит с гъсти гори. Първоначалното заселище е било малко по-на север от днешното му място; предвиждането е станало навярно поради мор.

Местното народно обяснение на името *Метковец* изхожда от същ. *мед*, като се основава на предание, че някога наоколо е имало хралупи с много мед.

Местни имена:

1. Айдушки дол — към землището на с. Брусарци.
2. Амбовото — равна местност (ниви). Съществува фам. и Амбовци.
3. Багачински път — висока местност, през която минава път за м. Багачина в землището на с. Аспарухово.
4. Брѣското — равна местност, заета от ниви, из която има брястови дървета.
5. Винишки дол — дол към землището на с. Винице, Михайловградско.
6. Вражълски път — равна местност, заета от ниви.
7. Гáлова — равнище, заето от ниви, близо до землището на с. Расово.
8. Гóло ливáге — равна местност, заета днес от ниви.
9. Гóрното ливáге — висока местност, заета от ливади и ниви.
10. Горун'акъ — равна местност, заета от ниви.
11. Дáрков дол.
12. Дисáгите — седловина.
13. Дúрчова лóква — ниска местност, заета от ниви.
14. Жéравица — блато.
15. Кíтова лóква — ниска местност, заета от ниви.
16. Клен'акъ — равна местност, в която има кленови дървета.
17. Кóзаровец — суходоліе, което продължава и в землището на с. Долно Церовене (вж. на с. 63 т. 11).
18. Кра́иштето — местност, която се намира на северния край на селското землище и продължава в землището на с. Расово под същото име.

19. Липена — висока местност, заета от гори и ливади, която влиза и в землището на с. Крива бара.
20. Мóчуръ — ниска местност, заета от ливади.
21. Обрѣкъ — равна местност, заета от ниви, в която има оброк.
22. Орнич'акъ — равна местност (ниви).
23. Пѣнков клáденец — кладенец.
24. Прѣка пол'ана — разположена напречно на полския път местност, заета от ниви и ливади.
25. Пчелѣн'ете — равнище, заето от ниви.
26. Рáковица — равна местност, заета от ниви и ливади. В Долно Церовене с това име означават само една долчинка в тази местност.
27. Сѣлската бáра — дол, който се намира близо до селото.
28. Слáтината — дол, който продължава и в землището на с. Долно Церовене (вж. там т. 21).
29. Слѣвовишки дол — дол, на който е разположено с. Сливовик и който продължава и в землището на Метковец.
30. Сло́говете — равна местност, заета от ниви.
31. Табáков път — равна местност, заета от ниви. Съществува фам. и Табакови.
32. Табáкова лóква — ниска местност, заета от ниви.
33. Табáкова падина.
34. Табáковото — цялата местност, в която влизат Табаков път, Табакова локва и Табакова падина.
35. Татарѣйшки шумáк — висока местност, заета от ниви и шумаци.
36. Татáрска бáра — суходоліе.
37. Тóмова падина — намира се в по-голямата местност Пчелинете, затова се нарича още Пчелинска.
38. Тúrските лóкви — ниска местност, в която се събират при дъжд локви.
39. Чупрѣнска падина — според преданието тук са ношували преселници от с. Чупрене (Белоградчишко), които били слезли с намерение да се заселят в някое полско село.

15. Сливовик

Помни се, че селото е много старо, по-старо от околните села Метковец и Славотин (Михайловградско) според преданието на стари местни жители. Първите заселници са дошли от селата Койнаре и Борован (Белослатинско), Какрина (Ловечко), Овча могила (Свищовско), от гр. Казанлък и др. Предишното местоположение на селото е свързано с м. Трите герана.

Местното народно обяснение тълкува името във връзка именно с това местоположение на селото при „слив(а)“ на два дола.

1. Бáрата — суходоліе.
2. Болулѣйникъ — дол с околната местност.
3. Бостáните — местност, заета днес от ниви; тук са сажали бостани.
4. Вáдата — дол, на който някога е имало воденица.

5. Вѣлчова лѡква — ниска местност, в която има локва.
6. Вѡево клѡденче.
7. Врѣъ — висока местност, заета от гори и ниви.
8. Вѣтово брѡниште — местност на Врѣъ, заета от ливади и малко гора.
9. Глѡдно пѡл'е — равна местност с неплодородна почва.
10. Гѡрен Цибѣр — местност по горното течение на р. Цибѣр.
11. Горун'ѡкъ — равна местност, заета от ниви.
12. Гѣрков припек — полегата местност, заета от ниви и пасбища, изложена на юг. Съществува фам. и. Гѣрковци.
13. Дѣловете — ново име на местност, чиято земя са почнали да си разделят след Освобождението.
14. Дисѡгите — седловина, която метковчани причисляват към своя район.
15. Дѡдино клѡденче.
16. Дѡлен Цибѣр — местност по долното течение на р. Цибѣр.
17. Змѣйска лѡква — ниска местност, в която има локва.
18. Кѡменчовото брѡниште — висока местност, заета от гора и ниви.
19. Кѡровото — равна местност, заета от ниви. Съществува фам. и. Каровци.
20. Кѡзаровец — дол (вж. за него при с. Метковец т. 17).
21. Крѡиштето — равна местност, в която влизат местностите, означени в точки 27, 30 и 55.
22. Крушите — равна местност, заета от ливади.
23. Лакѣте — равна местност покрай Барата, заета от ливади.
24. Ливѡгето — местност, заета от ливади.
25. Лѣлово брѡниште — висока местност, заета от гора и ливади.
26. Лѡз'ѡта — висока местност, заета от лозя.
27. Лубенѣиштата — местност, в която са сажали бостани.
28. Мѣцино крѡиште — равна местност, заета от ниви.
29. Млѡките — мочурлива местност.
30. Мѡшулец — равна местност (ниви).
31. Мумѣйско крѡиште — равна местност (ниви).
32. Мѣртвацѡта — ниска местност, в която има локва, днес попрѣсѣхнала и намаляла.
33. Пѡпратѡ — равна местност, заета от ниви.
34. Пѣцови падѣнки — местност, в която има две падинки.
35. Припекъ — полегата местност с южно изложение, заета от пасбище.
36. Проклетѣята — равнище, заето от ниви.
37. Пуѡалова лѡква — ниска местност, в която има локва.
38. Рѡвно пѡл'е — равна местност, заета от ниви.
39. Рѡгува падѣна.
40. Рѣдките рѡстове — равна местност (ниви).
41. Рѡсене — равна местност, заета от ниви и мера. Срещу Спасовден тук идват да берат тревата *росен* и да се връзват с нея, тъй като според народното поверие тя имала лечебна сила.

42. Росѣца — малка рекичка.
43. Рѣпѡнк'ѡв брег — височина. Съществува фам. и. Рѣпонк'ѡвци.
44. Смѣсите — дол, чиято почва е смесена — пясък и чернозем.
45. Смѣрдѣлийъ герѡн — кладенец, чиято вода има неприятен мирис.
46. Срѣден врѣъ — височина между двете бари Цибѣр и Росѣца.
47. Срѣден шумѡкъ — висока местност, заета от ниви.
48. Средорѣкъ — висока местност между два дола, които се съединяват.
49. Стамбѡл'ѡ — равна местност, заета от ниви; била е притежание на жител от селото с прозвище *Стамболя*, понеже ходил в Цариград.
50. Типецъ — равна местност, заета от ниви.
51. Трѣте герѡна — старо заселище на селото, днес заето от ниви.
52. Трѡица (Света Трѡица) — равна местност (ниви), в която има оброк.
53. Тѣрнето — равна местност, заета от ниви.
54. Тѣрново пѡл'е — неравна местност, заета от ниви и мера, из която е имало много търнак.
55. Тѣрновска лѡква — локва, която се намира в Тѣрново пол'е.
56. Цѣновото крѡиште — равна местност (ниви).
57. Цибѣр — ляв приток на р. Цибрица.
58. Червѣн брег — височина с червеникава почва.
59. Червѣната лѡква — локва, която добива червен цвят от почвата.
60. Чукаръ — висока местност, заета от гора и ливади.
61. Шумѡкъ — висока местност, заета от ниви.

В. ПОКРАЙ Р. ЛОМ И НЕИНИТЕ ПРИТОЦИ

1. Буковец

Заселено е преди 200 години от преселници из Белоградчишко. Не е запазено предание за нашествие на татари и черкези в тоя край през втората половина на миналия век, както напр. за съседните села Гайтанци и Луковица, в които са живели татари.

Местни имена:

1. Бѡрски дол — дол, зает от гора и ниви.
2. Блѡтото — ниска местност, заета от ниви; някога тук е имало благо, което отсетне е прѣсѣхнало.
3. Бѡговец — равнище с долчинка.
4. Брубѣн'ѡв дол. Под *брубин'ѡк* тук разбират мравка.
5. Вѣрла долѣна — има стрѣмни брегове.
6. Граниѡкъ — неравна местност, заета от дѣбова гора.

7. Драгáнов врѣ — височина, заета от гора и ниви.
8. Дѣлги брници — равна местност, заета от ниви.
9. Дѣлго лицé — полегата местност с южно изложение, заета от гора и ниви.
10. Цѣкови брници — равна местност, заета от ниви.
11. Цѣнов дол. — За Ломско е характерно л. и. Цѣно.
12. Цумáйя — долчина.
13. Жѣнски камѣк — местност, в която има голям камѣк.
14. Затвѣрени пол'ани — местност, заета от гора и ниви.
15. Злáта пл'оча — неравна местност, заета от ниви и мера.
16. Калѣто — висока местност, заета от мера.
17. Калѣгерѣ — равна местност, заета от ниви.
18. Камѣн дол — дол, зает от гора и ниви.
19. Карáновец — дол с кладенец.
20. Китката — неравна местност, заета от горичка, подобна на китка.
21. Лѣзиштето — висока местност, заета от ниви; някога тук е имало лозя.
22. Мѣшковѣ брници — равна местност, заета от ниви.
23. Млáките — мочурлива местност.
24. Нѣнова град'ина — неравна местност, заета от ниви и гора.
25. Орлѣвец — дол, зает от ниви.
26. Орлѣвийѣ камик — височина.
27. Пáприте — неравна местност, заета от гора.
28. Пѣськѣ — пѣсчлива местност покрай Печинска бара.
29. Пѣчинска бáра — река, на която е разположено селото.
30. Плѣшивски чукáр — висока гола местност.
31. Равнѣштето — равна местност, заета от ниви и ливади.
32. Сѣлска лакá — равна местност покрай р. Печинска бара.
33. Сѣлско брáниште — висока местност, заета от гора, владение на селото.
34. Срѣдно ливáге — висока местност, заета от ливади и ниви.
35. Средѣк — местност между два дола, които се сливат.
36. Славотѣнски дол — дол, който се простира към землището на с. Славотин, Михайловградско.
37. Слáна бáра — малка рекичка.
38. Стáрите лѣйза — висока местност, заета от лозя.
39. Стѣблата — кладенче и околната местност, заета от ливади.
40. Стѣрчѣкрак — равнище, наречено по неговата форма.
41. Суá рекá — широко суходолие, заето от ниви и гора.
42. Торлáшки дол. *Торлаци* наричат тук преселниците от Балкана.
43. Тѣрска пол'ана — равна местност, заета от ниви.
44. Умата — неравна местност, заета от ниви и гора.
45. Умни дол — дол, в който копаят хума.
46. Чѣрнкина бáра — суходолие, заето от ниви и гора. Съществува фам. и. Чѣркинци.
47. Чѣрноплѣско блáто — към землището на с. Чѣрно поле, Белоградчишко.
48. Шѣлбура — дол.

2. Гайтáнци и Луковица

Двете села са разположени наблизо едно до друго. Към 1862 год. са били населени с татари (вж. Попов, Лом, градът и околията му, с. 117). Първоначално Луковица се е намирала на десния бряг на р. Печинска бара, а отпосле се е преместила около воденицата на турчина Мехмед-бей.

Местни имена в землището на с. Гайтáнци:

1. Бѣчов шумáк — висока местност, заета от гора и ниви. Съществува фам. и. Бочовци.
2. Гѣрно равнѣште — висока равна местност, заета от ниви.
3. Горун'акѣ — неравна местност, заета от гора и шума.
4. Г'ургѣшки пѣт — местност, през която минава пѣт за с. Гюргич, Белоградчишко.
5. Дѣлно равнѣште — разположено по-ниско от Горно равнище (вж. т. 2).
6. Дѣлбѣки дол — широк дол, зает от гора.
7. Цѣглите — висока местност, заета от ниви и ливади.
8. Цумáйя — долчина, която спада и в землището на с. Буковец (вж. там т. 12).
9. Йáнев средорѣк — безводно долище, заето от гора и ниви.
10. Йáсеница — равна местност, заета от ниви.
11. Калѣгерѣ — простира се и в землището на с. Буковец (вж. там т. 17).
12. Камѣн дол — намира се и в землището на Буковец (вж. там т. 18).
13. Кон'арѣца — равнище, заето от ниви; някога е било покрито с гори.
14. Костѣрковица — равнище с лек наклон, заето от ниви.
15. Кѣнова чешмá — чешма в селото.
16. Лоз'áта — висока местност, заета от лозя.
17. Лозáнски дол — дол, зает от ниви и гора.
18. Лубѣнѣчиште — местност, из която има хѣлмчета; някога тук са сатели бостани.
19. Лѣда бáра — река, която е известна още под името *Печинска бара*.
20. Нѣдова бáпка — местност, в която има падина и хѣлмчета.
21. Падѣната — широка падина, заета от ниви.
22. Пáрлозите — полегата местност, заета от ниви. С *парлог* тук означават място, гдето някога е имало лозе, отсетне изоставено.
23. Пѣчинска бáра — река, покрай която е разположено селото.
24. Пѣштерáта — долчина, из която има дупки.
25. Пол'ѣто — равна местност, заета от ниви.
26. Рѣтѣ — висока местност с наклон, заета от ниви и ливади.
27. Свети Илѣйя — равна местност (ниви), в която има оброк.

28. Славотински дол — дол, който се простира и в землището на с. Буковец (вж. там т. 36).
 29. Сладун'ата — равна местност, заета от ниви.
 30. Среден дол — между Бочов шумак и Сладун'ата (вж. т. т. 1 и 29).
 31. Среден дол — между Костурковица и Рътъ (вж. т. т. 14 и 26).
 32. Стубелъ — равна местност, заета от ниви; по-преди тук е имало дебели дървета.
 33. Търнето — равна местност, заета от ниви.
 34. Тършата — долище, заето от гори и лозя.
 35. Умата — равнище, което се включва и в землището на с. Буковец (вж. там т. 44).
 36. Ценова чешма — чешма в селото.
 37. Циганска пол'ана — равна местност, заета от мера.
 38. Широка мрътвинá — местност със северно изложение, заета от ниви и мера.
- Местни имена в землището на с. Луковица:
1. Белийъ пѣсѣк — голяма местност покрай р. Печинска бара, заета от бостани и слънчогледова култура.
 2. Болулѣйникъ — котловина.
 3. Брестáкъ — равна местност, заета от ниви, в която има две брястови дървета.
 4. Горното равнище — висока равна местност, заета от ниви и мера.
 5. Горун'ъ — равна местност, заета от ниви. Под *горун* разбират вид дъб.
 6. Дойчов гроб — равнище, заето от ниви.
 7. Еремийа — равна местност, заета от ниви, в която има оброк.
 8. Йазовините — дол, в който и днес има язовци.
 9. Йазово пол'е — равна местност, заета от ниви.
 10. Йасеница — равна местност, която се простира и в землището на с. Гайтанти (вж. там т. 10).
 11. Керкѣско клáденче.
 12. Клѣта туфа — равнище, в което има горичка.
 13. Крушáкъ — висока местност, заета от ниви.
 14. К'бсов дол.
 15. Лештáкъ — дол, покрит с храсталаци.
 16. Лозáнски дол — дол, който се простира и в землището на с. Гайтанти (вж. там т. 17).
 17. Лъгъ — полегата местност, заета от ниви и ливади.
 18. Магарѣшки ѓрници — местност, която е оставена неработена за ливади.
 19. Малийъ дол — дол, зает от храсти и лозя.
 20. Манастирски дол — дълбок дол, зает днес от храсталаци и пасбища. Помни се, че тук е имало манастир, от който се намират остатъци.
 21. Млáките — блатиста местност.
 22. Мраморъ — равнище, заето от ниви.

23. Надвидински път — равна местност, пресечена от път, минаващ покрай гр. Видин.
24. Напойъ — дол, в който селяните си поят добитъка.
25. Падината — широка падина, заета от ниви, която се простира и в землището на с. Гайтанти (вж. там т. 21).
26. Папратá — висока местност, заета от лозя; има и папрат из нея.
27. Парлозите — спадат и към землището на с. Гайтанти (вж. там т. 22).
28. Пѣнов чукáръ — висока местност, заета от храсталаци.
29. Пѣнова ливáда — равна местност, заета само от ниви.
30. Пипѣркова бáпка — ниска местност, заета от гора и ниви.
31. Прѣките — равна местност, в която нивите са разположени напречно на полския път.
32. При кáмикъ — местност, заета от ниви, в която има голям камък — старо оброчище.
33. При к'унецъ — равна местност, в която има стара чешма с глинена тръба.
34. Прѣшлева лóква — ниска местност, в която е имало локва, днес пресъхнала.
35. Пчелинъ — котловина, заета от ниви; днес тук няма кошери.
36. Равништето — равна местност, заета от ниви и храсталаци.
37. Садин'áкъ — местност, заета от ливади. Под *садина* разбират новопосадена ливада.
38. Свети Илийа — висока местност, заета от лозя, която се простира и в землището на с. Гайтанти (вж. там т. 27).
39. Сврача бáра — дол, зает от ниви, с околната местност.
40. Сѣлиштето — равна местност, в която се намират остатъци от старо селище.
41. Сливовишка бáра — рекичка, която минава през с. Слизовик.
42. Стойовото клáденче — чешма в селото.
43. Тóловишка ливáда — равна местност, заета днес от ниви. Съществува фам. и. Толата.
44. Урсулов дол.
45. Цѣрáкъ — висока местност, заета от ниви.
46. Шавáрова лóква — ниска местност.
47. Шипките — равна местност, заета от ниви.

3. Брусарци

Не се помни кога приблизително е възникнало селото. В края на XVIII век поради върлуване на някаква епидемична болест се е преместило в съседното село Гаговица, на десния бряг на р. Печинска бара, която е разделяла двете села. Името на двете слети села е останало Гаговица. През втората половина на XIX век става ново изместване на брусарци на днешното място на селото. Това е станало в продължение на няколко години. Някои от местните хора посочват като причина за това изместване голямото наводнение, което е станало през пролетта на 1858 год., а други го свързват с

нашествие на татари, които се установили да живеят в Гаговица. Възможно е последното събитие да е ускорило преселването на жителите на с. Брусарци. След това се възобновява старото име на селото, т. е. *Брусарци*, а *Гаговица* след напускането на татарите се забравя, като оставя следа в името на реката *Гаговишка бара*, с което е наречена в същност *Печинска бара* в долното ѝ течение под с. Брусарци.

Местни имена:

1. Айдушки дол — влиза и в землището на с. Метковец (вж. там т. 1).
2. Бѣлов чукар — височина. Съществува фам. и Бѣловци.
3. Бѣжков дол — широк дол, зает от ливади, лозя и гора.
4. Гаговица — име на изчезнало село.
5. Гладно пол'е — равна местност, заета от ниви, чиято почва е неплодородна.
6. Гѣли връ — височина, заета от ливади, гори и лозя.
7. Гѣрни връ — голяма местност, североизточно от селото, която обхваща местностите, означени в точки 1, 13, 16, 18, 20, 22, 24, 30.
8. Градински дол — дол, зает от зеленчукови градини.
9. Гредъ — продълговато възвишение, заето от ниви.
10. Грънчарски рѣгове — неравна местност, заета от ниви.
11. Дѣлен връ — голяма местност, която обхваща местностите, означени в точки 3, 6, 9, 12, 17, 19, 21, 23, 25, 29, 34, 38, 39.
12. Дѣлго лицѣ — полегата местност, заета от ливади, гори и ниви, с южно изложение.
13. Йѣнов дол — суходоліе, заето от ливади, гори и ниви.
14. Йѣново браниште — висока местност, заета от гора.
15. Киселѣвска бара — река, която минава през с. Киселево, с местността покрай нея, влизаща в брусарското землище.
16. Козарникъ — неравна местност, заета от ливади, гора и ниви.
17. Коритиште — дол.
18. Котѣшки дол.
19. Кратко лицѣ — полегата местност, заета от гора и ливади.
20. Ливагето — висока местност, заета от ливади.
21. Лѣквите — ниска местност, в която има две големи локви.
22. Мали дол.
23. Мѣчуръ — блатиста местност.
24. Орлаѣба (Орлѣба) — дол.
25. Пѣсъците — пѣсчлива местност в Полето (вж. т. 27).
26. Пештина — висока гориста местност, из която има дупки.
27. Полѣто — голяма местност, заета от ниви.
28. При топѣлата — равна местност, заета от ниви.
29. Равништето — местност, заета от ниви.
30. Рамадана — дол.
31. Свети Илїя — равна местност, която се простира и в землището на с. Луковица (вж. там т. 38).
32. Сѣлиштата — равна местност, която някога е била заселище на селото.

33. Сѣлска бара — местност покрай р. Печинска бара близо до селото; част от реката, която минава през селото.
34. С'улейманово браниште — висока местност, заета от гора.
35. Хърватска малѣ — махла на селото.
36. Целинакъ — равна местност, заета от ниви.
37. Церакъ — полегата местност, в която някога е имало церова гора, а сега е заета от ниви.
38. Църковна мрътвинѣ — гориста местност, която е била владение на църквата.
39. Църковни ливади — полегата местност, заета от ливади, притежавани по-рано от църквата.
40. Широка лѣка — рид, на който се намира манастирът св. Архангел.

4. Киселѣво

Основано е преди повече от 150 години. Първите заселници са из белоградчишките села. Първоначалното му местоположение било западно от днешното му място. Поради подронване на почвата се е предвижило на десния бряг на Киселевската бара.

Местни имена:

1. Айдушки кладенец — кладенец с околната местност. Съществува предание, че това място е било сборище на хайдуци-разбойници.
2. Арнаутски връ — висока гориста местност.
3. Асанов чукар — висока гориста местност.
4. Банова ливада — равна местност, заета от ниви.
5. Барата — река, покрай която е разположено селото; в съседните села я именуват *Киселевска бара*.
6. Белопѣлска лѣква — ниска местност към района на с. Бело поле, Белоградчишко; някога тук е имало голяма лѣква.
7. Белопѣлски пѣрлѣзи — полегата местност, заета от мера.
8. Бѣловр — вододелна височина.
9. Бѣковско — равна местност, заета от ниви, в землището на с. Буковец.
10. Връ — височина, заета от ниви и гора.
11. Връфчѣто — височина, заета от ниви и лозя.
12. Вѣлчова лѣква — ниска местност, в която има голяма лѣква.
13. Гацов брег — височина.
14. Говедарникъ — висока местност, заета от ниви; някога тук е имало големи шумаци.
15. Границата — равна местност, в която някога е имало дѣбова гора.
16. Дѣлгата тѣфа — равна местност, заета от малка горичка, заградена от ниви.
17. Затѣбрани полѣни — местност, заета от ниви, която влиза и в землището на с. Буковец (вж. там т. 14).
18. Златски дол — суходоліе.
19. Каменний мост — местност до мост на Барата.
20. Кривобарско бѣрдо — бѣрдо към землището на с. Крива бара.

21. Лакáта — местност покрай Барата, заета от ливади.
22. Луковишки шумáк — равна местност към района на с. Луковица, заета от ниви и гора.
23. Манастириштето — равна местност, в която някога е имало манастир.
24. Мíнова тѹфа — гориста местност.
25. Орничáкъ — равна местност, заета от ниви.
26. Пáрлозите — височина, заета от лозя.
27. Пол'ето — голяма местност, заета от ниви.
28. Поличките — стъпаловидна местност, заета от ливади и ниви.
29. Ръмл'еец — висока равна местност с малки височинки.
30. Сефер'иница — равна местност, заета от ниви. В Ломско се среща като типично личното име *Сеферин*.
31. Смърдѣлий' клáденец — ниска местност, в която има локви с вонеща вода.
32. Суáрека — суходолие между Бил'овр и Широка мрътвина.
33. Умата — ниска местност, която влиза в землището на с. Буковец (вж. там т. 44).
34. Чайр'ъ — неравна местност, заета от пасбище (селска мера).
35. Широка мрътвинá — полегата местност, заета от ниви, със северно разположение. С тая местност е свързано предание, според което преди години тук са бягали от „чумата“.

5. Роглѣц

Според местно предание селото е основано от преселници, дошли от Балкана (Белоградчишко). По-късно тук се заселват още семейства от същия край. Селото се е местило веднаж, но е запазило своето старо име.

Местни имена:

1. Билото — висока равна местност, заета от ниви.
2. Бóжово лицé — полегата местност, заета от ниви, с южно изложение.
3. Бóнчова тѹфа — равна местност, заета от ниви; някога тук е имало горичка.
4. Брестáкъ — равна местност, заета днес от ниви.
5. Глáден вр — висока местност (ниви) с неплодородна почва.
6. Голéма лѣка — местност покрай р. Лом, заета от пасбище.
7. Горунóв вр — високо равнище с падина, из която има дървета. Под *горун* разбират вид дъб.
8. Злáтски дол — простира се в землището на с. Киселево (вж. там т. 18).
9. Катрáнкин вр — височина. Съществува фам. и. Катранкинци.
10. Лáвицата — стъпаловидна местност покрай р. Лом, заета от ниви.
11. Лóквата — ниска местност, в която е имало локва, днес пресъхнала.
12. Мálка лѣка — местност покрай р. Лом.
13. Обреш — висока стръмна местност.
14. Орничáкъ — влиза и в землището на с. Киселево (вж. там т. 25).

15. Падíната — широка падина, заета от ниви и лозя.
16. Попóвото лицé — полегата местност, заета от ниви, с южно изложение.
17. Свети Ивáн — равна местност, заета от ниви, в която има оброк.
18. Сѣлска ливáда — местност, заета от ливади, владение на селото.
19. Тѣвна кру́ша — равнище покрай шосето за Белоградчик; тук е имало голяма гърместа круша.
20. Тършата — полегата на север, „мъртвичува“ местност, която граничи с гора; заета е от ниви.
21. Умн'ак — падина, от която някога са вадели хума.
22. Чука́ръ — височина, заета от гора, ниви и лозя.

6. Чорлево и Дреновец

Двете села са почти съединени, а така също са свързани в произходната си история, поради което е уместно да бъдат разгледани заедно.

За далечното минало на този край може да се съди от местното название *Градището*. Възможно е тук да е имало римско заселище, както заключава Каниц (вж. Дунавска България и Балканът, с. 132): „Една развалина от кастел показва вероятно, че тук ще да е имало някога римски град, възстановен може би от византийците, а по-късно станал български град, който според летописеца е бил седалище и на владика“. За тая местност споменава и Добруски (в Археологически издирвания в Западна България, СБНУ, кн. II, с. 35, т. 2).

От местно предание се установява, че двете села преди голямото наводнение (1858 год.) са били заедно, северно от днешното им местоположение в м. Градището. Не се знае нищо по въпроса, кога е възникнало това общо село и какво име е носело отначало. Поради притеснения от страна на турците общото село се измества, като се разделя на две нови села.

Според народната етимология името *Чорлево* произхожда от прил. *чорлав*: дъщерята на един от първите заселници на селото имала *чорлава* коса.

Местни имена в землището на с. Чорлево:

1. Бартáрски вр — височина, заета от ниви и пасбища.
2. Бистрица — суходолие, „мрътвина“.
3. Глогóвец — неравна местност, заета от ниви; така се нарича и чешмата в нея.
4. Гложáкъ — равна местност, заета от ниви.
5. Голéмо гѹвниште — висока местност, заета от ниви.
6. Гради́штето — хълм, на който се намират остатъци от стара крепост.
7. Гѹвништето — висока местност с връх и извор.
8. Дѣнов шумáк — висока местност, заета от храсталаци.
9. Дисáгите — рид, който има седловидна форма.

10. Доводн'анска междá — равна местност, заета от ниви, покрай землището на с. Воднянци, Белоградчишко.
11. Дóлъ — голям дол, зает от пасбище.
12. Йерйнка — дол с кладенец.
13. Йончова чýка — връх, зает от гора.
14. Кáмен дол — камениста местност, която се състои от дол и връх.
15. Кат'ранкин вр — простира се и в землището на с. Роглец (вж. там т. 9).
16. Кйцова лóква — ниска местност, заета от ниви.
17. Коленийца — ниска местност, заета от ниви, в която се събира от дъждовете локва.
18. Крушáкъ — равна местност, заета от ниви, из която има и крушови дървета.
19. Кумйнк'ова áлуга — равна местност покрай р. Лом, заета от ниви.
20. К'умурцийското — гориста местност, в която са правели кюмур.
21. К'упъ — чешма с дърво, от което е извираща водата.
22. Ливáгето — ниска местност покрай р. Лом, заета от пасбище.
23. Лицéго — връх, зает от гора, с южно изложение.
24. Лóйзата — висока местност, заета от лозя.
25. Магарéшка — долчинка с извор за поене на добитък.
26. Мáтицата — дол с кладенче.
27. Мéдовница — река заедно с местността наоколо, заливище, заето от ниви. Същото име носи и селото, през което минава тази река, след като събира водите си над него.
28. Мъртвините — полегата местност, заета от ниви, изложена на север.
29. Орничáкъ — равна местност, заета от ниви.
30. Пúпеза — широк връх.
31. Равништето — високо равнище, което носи още име *Пупеза* (вж. т. 30).
32. Сáвова пйвница — висока местност, която е била заета от лозя.
33. Смърдélка — дол с кладенче.
34. Срёдна бáра — ниско равнище, в което някога е имало локва.
35. Срёдний долйч — долчина, заета от ниви.
36. Станишови вйрофе — ниска местност покрай р. Лом, заета от пасбище.
37. Стáнци — височина с дол, в който има *матица* „кладенче“; върхът има вид на стара крепост, от която се намират следи.
38. Стáрите лóйза — полегата местност, заета днес от ниви.
39. Тévна круша — продължава и в землището на с. Роглец (вж. там т. 19).
40. Тóдоровата мáтица — урва, водосливна ивица, с кладенче.
41. Тýрски вёрбáк — равнище, заето от ниви.
42. Урúчка — висока местност, заета днес от ниви, а някога от гори.

43. Чýката — така се нарича още *Йончова чука* (вж. по-горе т. 13).
44. Ширóка падйна — голяма падина, заета от ниви.
Местни имена в землището на с. Дренóвец:
 1. Бáбина падйна — ниска местност, заета от ниви.
 2. Белйло — пещчлива местност.
 3. Бéлова долчйна — дол.
 4. Бистрийца — суходолие, което влиза и в землището на с. Чорлево (вж. там т. 2).
 5. Бистрийски път — равна местност, заета от ниви, през които минава път за м. Бистрица.
 6. Божйнова долчйна — дол.
 7. Брáништето — висока местност, заета от ниви.
 8. Брестáкъ — висока местност, заета от ниви.
 9. Врёъ — висока местност, заета от гори и ниви.
 10. Гáлотинци — равнище, заето от ниви.
 11. Гáн'овска падйна.
 12. Гáрванъ — долчина.
 13. Глáдни врё — височина с неплодородна почва.
 14. Глóгов дол — дол, зает от ливада.
 15. Глогóвец — и в землището на с. Чорлево (вж. там т. 3).
 16. Гложáкъ — също в землището на с. Чорлево (вж. там т. 4).
 17. Голémата мрътвинá — гориста полегата местност със северно изложение.
 18. Градйштето — намира се и в землището на с. Чорлево (вж. там т. 6).
 19. Гранйцата — равна местност, заета от ниви, из които има дъбови дървета. *Граница* означава вид дъб.
 20. Гúвништето — и в землището на с. Чорлево (вж. там т. 7).
 21. Делйниците — гориста местност.
 22. Дóбри дол — дол с плодородна почва.
 23. Долнокрáйнский път — равна местност, заета от ниви близо до долния край на селото.
 24. Драгáнов врё — височина, заета от шумаци.
 25. Дракáта — равнище, заето от ниви.
 26. Дрен'áкъ — равна местност, заета от ниви.
 27. Дълбóка долчйна — дол, зает от пасбище.
 28. Дълбóки дол.
 29. Дýлги дол — продълговат дол, зает от гора.
 30. Дýлги совáт — равна местност, заета от ливади.
 31. Здрáвков крушáк — висока местност, заета от ниви.
 32. Злáтски дол — и в землището на с. с. Киселево (вж. там т. 18) и Роглец (вж. там т. 8).
 33. Йáмите — гориста местност, из която има трапища.
 34. Йáнколово брáниште — висока местност, заета днес от ливади.
 35. Йóловото — висока местност, заета от бранище.
 36. Йончова чýка — и в землището на с. Чорлево (вж. там т. 13).
 37. Йóтов шумáк — полегата местност, заета от ниви.
 38. Йóцови шумáци — висока местност, заета от ниви.

39. Йоцово браниште — висока местност, заета от гора.
40. Караџова ливада — равна местност, заета от ливади.
41. Караулъ — висока местност, заета от ниви.
42. Кисел'евски връх — горист връх към землището на с. Киселево.
43. Козов крушак — равна местност, заета от ниви.
44. Коленица — и в землището на с. Чорлево (вж. там т. 17).
45. Краиштето (Краиштата) — равна местност, заета от ниви, на северния край на селското землище.
46. Крачуна — долинка, заета от ниви.
47. Крушакъ — и в землището на с. Чорлево (вж. там т. 18).
48. Къси соват — равна местност, заета от ниви и пасбище.
49. Къпина круша — равна местност, заета от ниви, в която и сега има крушово дърво.
50. Лицето — полегата местност, заета от пасбище, с южно изложение.
51. Лозанска долчина — суходолие, заето от пасбище.
52. Лойзата — и в землището на с. Чорлево (вж. там т. 24).
53. Локвата — ниска местност, в която и сега има локва.
54. Малиното — равна местност, заета от ливади.
55. Манастирски път — равна местност, през която минава път за добридолския манастир св. Троица.
56. Манастирското — гориста местност.
57. Манойлов шумак — равна местност, заета от ниви.
58. Манойлова долчина.
59. Манчовска падина — ниска местност, заета от ниви.
60. Манчовското — неравна местност, заета от гора и ливади.
61. Маршин — дол, зает от гора и ливади.
62. Матицата — и в землището на с. Чорлево (вж. там т. 26).
63. Милък'ов долч — малък дол.
64. Милък'ова долчина.
65. Мйшовска падина — гориста падина.
66. Муслука — равна местност, заета от ниви.
67. Муслушки път — равна местност, заета от ниви.
68. Ненковска падина.
69. Нерезен'е (Нерезен'а) — хълмиста местност, заета от гора.
70. Орехчето — равна местност, заета от ниви, в която е имало голям орех.
71. Орл'а — височина.
72. Орлов връх — друго име на височината Орл'а (вж. т. 71).
73. Падрийска падина — гориста местност.
74. Пажарица — дол, зает от ливади.
75. Панина локва — ниска местност, заета от ниви.
76. Пантова долчина — широк дол, зает от ниви.
77. Пенувий брест — равна местност, в която има голям брест.
78. Поди селиштето — равна местност до *Селиштето*, заета от ниви.
79. Попов геран — равна местност, заета от ниви, в която има геран.
80. Попова падина.

81. Пребит кръст — равна местност, заета от ниви, в която е имало оброк.
82. Пребитий камък — равнище, заето от ниви.
83. Пресно млеко — равна местност, заета от пасбище.
84. Пунчов чукар — висока местност, заета от гора.
85. Радюлов шибак — гориста местност.
86. Развалийското — дол, зает от пасбище.
87. Раздолците — ниска местност, заета от пасбище.
88. Растниците — равна местност, заета от ниви. *Растница* е вид габър.
89. Росомир — равна местност, заета от ниви и ливади.
90. Селиштето — равна местност, заета от ниви, в която някога е било селото.
91. Сливата — равна местност, заета от ниви.
92. Спрудъ — песъчлива местност покрай р. Лом, заета от зеленчукови градини.
93. Средна бара — и в землището на с. Чорлево (вж. там т. 34).
94. Средний долч — долчина, заета от ниви (и в землището на с. Чорл., т. 35).
95. Средно бърдо — рид.
96. Станйшев връх — височина, заета от гора.
97. Старите лоз'а — висока местност, която влиза и в землището на с. Чорлево (вж. там т. 38).
98. Толовишки връх — височина към землището на с. Толовица.
99. Тополвски път — равна местност, заета от ниви, през която минава път за с. Тополовец.
100. Трифонова падина — ниска местност, заета от ниви.
101. Тършата — и в землището на с. Роглец (вж. там т. 20).
102. Увършините — равна местност (ниви), из която има и дървета. *Вършина* означава тънко високо дърво.
103. Умата — местност, заета от овощни градини.
104. Уручка — и в землището на с. Чорлево (вж. там т. 42).
105. Цендова локва — ниска местност, заета от ниви.
106. Цол'а — равна местност, заета от пасбище.
107. Чейръ — равна местност, заета днес от ниви.
108. Червеницата — равна местност, заета от ниви, чиято почва е червеникава.
109. Чешмата — гориста местност, в която има стара чешма.
110. Чукаръ — висока местност, заета от ниви.
111. Широка падина — и в землището на с. Чорлево (вж. там т. 44).

7. Тополовец

Преди наводнението от 1858 год. местоположението на селото е било югозападно от днешното му място. Там е носело същото име. Не е запазено предание за възникване на селото.

Местни имена:

1. Бабина падина — и в землището на с. Дреновец (вж. там т. 1).

2. Белилото — песъчлива и каменлива местност, която се простира и в землището на с. Дреновец (вж. там т. 2).
3. Браништата — и в землището на с. Дреновец (вж. там т. 7).
4. Върбакъ — ниска местност покрай р. Лом, заета от ливади и ниви.
5. Гладен връ — намира се и в землището на с. Дреновец (вж. там т. 13).
6. Горни градини — равна местност, заета от зеленчукови градини.
7. Горнийъ върбакъ — част от м. Върбакъ (вж. т. 4).
8. Горно ливаге — равна местност, заета от ливади и ниви.
9. Долни градини — ниска местност, заета от зеленчукови градини.
10. Долнийъ върбакъ — част от м. Върбакъ (вж. т. 4).
11. Долно ливаге — равна местност, заета от ниви и ливади.
12. Дъбовий геран — кладенец в м. Бабина падина.
13. Еремийската падина — падина, в която има оброк (на св. Еремия).
14. Садните браништа — висока местност, заета от ниви и лозя.
15. Йазовините — дол, в който има дупки.
16. Калафат — висока местност, заета от ниви.
17. Камиларска мала — южната част на селото. Съществувало е фам. и. Камилярите.
18. Край долъ — равна местност покрай дол, заета от гора и ниви.
19. Кривобарска локва — падина към землището на с. Крива бара.
20. Крушакъ — равна местност, заета от ниви.
21. Къси соват (Къси съват) — простира се и в землището на с. Дреновец (вж. там т. 48).
22. Орехъ — равна местност (ниви), в която е имало голямо орехово дърво.
23. Орешка падина — ниска местност, заета от ниви.
24. Ражл'ево — голяма равна местност, която се включва в землищата на селата Динково, Крива бара, Александрово и Дондуково (под името *Разлево*).
25. Райчовото — висока гориста местност с дол, простира се и в района на с. Добридол (вж. там т. 44).
26. Свински дол — широк дол, покрит с гложак.
27. Селиштето — падина, заета от ниви.

8. Дъбова махла

За миналото на селото се знае, че на сегашното му място е имало турски чифлик, владение на Хаджи Дубан. Северно от този чифлик е било селото, което след голямото наводнение от 1858 год. се е предвижило на днешното си място.

Местното народно обяснение на името Дъбова махла, изговаряно *Дъбова мала*, го свързва с името на някогашния владетел на чифлика Хаджи Дубан.

Местни имена:

1. Алугите — тревиста местност, заета от пасбище.
2. Ангелово кладенче.
3. Арнаутски връ — простира се и в землището на с. Киселево (вж. там т. 2).
4. Бачийштето — равна местност, която днес е заета от ниви.
5. Въз Ломъ — успоредно название на м. Върбакъ.
6. Върбакъ — ниска местност покрай р. Лом, която се простира и в землището на с. Тополовец (вж. там т. 4).
7. Гаговишки оброк — равна местност, заета от ниви, в която има оброк.
8. Гложакъ — равна местност, заета от ливади и ниви.
9. Горунъ — равна местност, в която има голямо дъбово дърво.
10. Градин саат — равна местност, която някога е била пасбище, заградено с гора, а днес е заета от ниви.
11. Гръстелникъ — равна местност, в която по-преди са сядели гръсти, а днес е заета от ниви.
12. Дългата тѹфа — равна местност, заета от ниви.
13. Каменовата бара — рекичка.
14. Кисел'евска бара — река, която минава през с. Киселево, заедно с местността наоколо.
15. Край лийната — ново име на равна местност покрай ж. п. линия; заета е от ниви.
16. Кривобарско бърдо — рид към землището на с. Крива бара, който се простира и в землището на с. Киселево (вж. там т. 20).
17. Ладоров връ — височина, заета от лозя.
18. Лаката — равна местност, заета от зеленчукови градини.
19. Мерата — равна местност, заета днес от ниви, а по-преди пасбище.
20. На напойъ — ниска местност, през която е минавала вада по-преди. *Наной* е място при река, на което поят добитъка.
21. На прѣките — равна местност, в която нивите са разположени напречно на полския път.
22. На смъкъ — равна местност, заета от ниви, в по-голямата местност Петково поле (вж. по-долу т. 26).
23. Нади село — равна местност до западния край на селото.
24. Нйнова тѹфа — равна местност, заета от ниви.
25. Паковата тѹфа — равна местност (ниви).
26. Петково пол'е — песъчлива местност, заета от ниви.
27. Петлово пол'е — по-ново хумористично име на местността Петково пол'е.
28. Пладништето — равна местност, в която е имало място за пладнуване на стада овце, а днес е разработена.
29. Поди село — равна местност (ниви) близо до източния край на селото.
30. При алугата — успоредно название на местността Алугите (вж. т. 1).
31. При брѣстъ — равна местност (ниви).

32. При воденіцата — ниска местност покрай р. Лом, заета от ниви.
33. При геранъ — равна местност, заета от ниви.
34. При криволъ — ниска местност при завой на р. Лом.
35. При Ломъ — така се нарича още м. Върбакъ (вж. т. 6).
36. При шумката — равна местност (ниви).
37. Пърдиштето — ниска местност покрай р. Лом, заета от пасбище и ниви.
38. Рунтанин саат — успоредно название на м. Градин саат (вж. т. 10).
39. Селиштето — равна местност, заета от ниви.
40. Средното ливаге — равна местност, заета от ниви и ливади.
41. Стублата — имало е блато, което се е наричало така; днес тая местност е заета от водни градини и ниви, из които има кладенци.
42. Топол'акъ — ниска местност, заета от ниви, из която има тополови дървета.
43. Тумбакъ — равнище, заето от ниви и ливади, заградена от ръкав на р. Лом като кръг.
44. Унгарското — равна местност, заета от ниви.
45. Церакъ — равна местност, заета от ниви.

9. Динково

Според преданието селото е било основано около чифлика на турчина Асан-ага от Видин. По негово име днес селото е запазило и старото си название *Асанова малá*. Като се има предвид, че е запазено и друго старо име на селото, а именно *Илийнска малá*, може да се предполога, че то е съществувало, макар и не в днешния си вид и местоположение, и преди създаването на този чифлик.

Преди две-три години селото се наричаше *Борисово*, дадено по административен път от 1890 год.

Местни имена:

1. Ба̀бина падина — дълга падина, която почва от землището на с. Дреновец и по-надолу служи за граница между землището на Добри дол и Динково.
2. Ва̀диштето — вада на р. Лом.
3. Воденйиште — по-старо име на Вадището.
4. Водотѣкъ — дол, който почва от Дреновското землище и свършва към Дондуково, гдето се нарича *Дреновка* (вж. там т. 9).
5. Врѣъ — висока местност, заета от ниви.
6. Гла̀ден врѣъ — намира се и в землището на с. Тополовец (вж. там т. 5).
7. Го̀рно Ра̀зл'ево — част от м. Разл'ево, която се намира западно от пътя за с. Добри дол.
8. Господи́нов шумáк — равна местност, заета от шумаци.
9. Гре́дъ — полегата местност, заета от лозя.
10. Дими́трина ливáда — равна местност, в която по-рано е имало ливада, а днес е заета от ниви.
11. До̀лно Ра̀зл'ево — източната част на м. Разл'ево.

12. Ел'áкъ — местност, заета от пасище.
13. Илий́нски шу́мак — местност в Разл'ево, заета от ниви и шумаци.
14. Йáзовините — малка местност, заета от ниви, на м. Гредъ (вж. т. 9).
15. Ка̀йбова тѣрн'и́ца (Ка̀йбулова тѣрн'и́ца) — равнище, заето от ниви.
16. Ка̀менчова па́дина.
17. Ки́тката — равна местност, заета от ниви, в която е имало няколко дръвчета, отсетне изтребени.
18. Клен'áкъ — равна местност, заета от ниви.
19. Лака́та — равна местност, която е заета от ниви.
20. Ливáгето — ниска местност покрай р. Лом, заета от пасбище.
21. Ли́кева ливáда — равна местност, заета от ниви.
22. Ли́лова ло́ква — падина на Гредъ, която е разорана.
23. Мечка́рска ту́фа — успоредно название на Господинов шумак (т. 8). Има фам. и. Мечка́рите.
24. Оре́ъ — падина, заета от ниви.
25. Оре́шка па́дина — намира се и в землището на с. Тополовец (вж. там т. 23).
26. През Ло́мъ — успоредно име на м. Ливагето (вж. т. 20).
27. Ра̀зл'ево — голямо равнище (вж. за него на с. 80 т. 24).
28. Ри́стовото бра́ниште — равна местност, заета днес от ниви.
29. Сре́дно Ра̀зл'ево — средната част на м. Разл'ево (т. 27).
30. Тѣрси́баба — равна местност покрай пътя, който минава през м. Чукаръ (вж. т. 32).
31. Це́ракъ — равна местност, заета от ниви.
32. Чука́ръ — равна местност, която някога е била гориста, а днес е заета от ниви.

10. Княжева махлá

Преди Освобождението северно от днешното местоположение на селото е имало чифлик, около който то се е оформило първоначално.

Старото име на селото е *Исла́ммала*, което се обяснява с преобладаващото мохамеданско население тук преди Освобождението. След това селото приема ново, българско название, а именно *Штъркова малá* поради обстоятелството, че напролет в околността се настаняват много щъркели по дърветата. Днешното си име селото е получило след Освобождението по титлата на княз Александър Батемберг.

Местни имена:

1. Ва́денйчна ва́да — вада на р. Лом, на която има воденица.
2. Врѣ́ъ — височина, заета от лозя.
3. Вѣ́лчовийъ шу́мак — равна местност, заета от ниви.
4. Дими́ТРОВАТА ло́ква — ниска местност, заета от ниви и шумак.
5. Дѣ́бовска междá — равна местност, заета от ниви, към землището на с. Дѣбова махлá.

32. При воденицата — ниска местност покрай р. Лом, заета от ниви.
33. При геранъ — равна местност, заета от ниви.
34. При криволъ — ниска местност при завой на р. Лом.
35. При Ломъ — така се нарича още м. Върбакъ (вж. т. 6).
36. При шумката — равна местност (ниви).
37. Пърдиштето — ниска местност покрай р. Лом, заета от пасбище и ниви.
38. Рунтанин саат — успоредно название на м. Градин саат (вж. т. 10).
39. Селиштето — равна местност, заета от ниви.
40. Средното ливаге — равна местност, заета от ниви и ливади.
41. Стублата — имало е блато, което се е наричало така; днес тая местност е заета от водни градини и ниви, из които има кладенци.
42. Топол'акъ — ниска местност, заета от ниви, из която има тополови дървета.
43. Тумбакъ — равнище, заето от ниви и ливади, заградена от ръкав на р. Лом като кръг.
44. Унгарското — равна местност, заета от ниви.
45. Церакъ — равна местност, заета от ниви.

9. Динково

Според преданието селото е било основано около чифлика на турчина Асан-ага от Видин. По негово име днес селото е запазило и старото си название *Асанова малá*. Като се има предвид, че е запазено и друго старо име на селото, а именно *Илийнска малá*, може да се предполага, че то е съществувало, макар и не в днешния си вид и местоположение, и преди създаването на този чифлик.

Преди две-три години селото се наричаше *Борисово*, дадено по административен път от 1890 год.

Местни имена:

1. Бабина падина — дълга падина, която почва от землището на с. Дреновец и по-надолу служи за граница между землището на Добри дол и Динково.
2. Вадистето — вада на р. Лом.
3. Воденичиште — по-старо име на Вадистето.
4. Водотекъ — дол, който почва от Дреновското землище и свършва към Дондуково, гдето се нарича *Дреновка* (вж. там т. 9).
5. Връхъ — висока местност, заета от ниви.
6. Гладен връх — намира се и в землището на с. Тополовец (вж. там т. 5).
7. Горно Разл'ево — част от м. Разл'ево, която се намира западно от пътя за с. Добри дол.
8. Господинов шумак — равна местност, заета от шумаци.
9. Гредъ — полегата местност, заета от лозя.
10. Димитрина ливада — равна местност, в която по-рано е имало ливада, а днес е заета от ниви.
11. Дълно Разл'ево — източната част на м. Разл'ево.

12. Ел'акъ — местност, заета от пасище.
13. Илийнски шумак — местност в Разл'ево, заета от ниви и шумаци.
14. Йазовините — малка местност, заета от ниви, на м. Гредъ (вж. т. 9).
15. Кайбова търница (Кайбулова търница) — равнище, заето от ниви.
16. Каменчова падина.
17. Китката — равна местност, заета от ниви, в която е имало няколко дръвчета, отсетне изстребени.
18. Клен'акъ — равна местност, заета от ниви.
19. Лаката — равна местност, която е заета от ниви.
20. Ливагето — ниска местност покрай р. Лом, заета от пасбище.
21. Ликева ливада — равна местност, заета от ниви.
22. Лилова локва — падина на Гредъ, която е разорана.
23. Мечкарска тѹфа — успоредно название на Господинов шумак (т. 8). Има фам. и. Мечкарите.
24. Орехъ — падина, заета от ниви.
25. Орешка падина — намира се и в землището на с. Тополовец (вж. там т. 23).
26. През Ломъ — успоредно име на м. Ливагето (вж. т. 20).
27. Разл'ево — голямо равнище (вж. за него на с. 80 т. 24).
28. Ристовото браниште — равна местност, заета днес от ниви.
29. Средно Разл'ево — средната част на м. Разл'ево (т. 27).
30. Търсибаба — равна местност покрай пътя, който минава през м. Чукаръ (вж. т. 32).
31. Церакъ — равна местност, заета от ниви.
32. Чукаръ — равна местност, която някога е била гориста, а днес е заета от ниви.

10. Княжева махлá

Преди Освобождението северно от днешното местоположение на селото е имало чифлик, около който то се е оформило първоначално.

Старото име на селото е *Исл'аммала*, което се обяснява с преобладаващото мохамеданско население тук преди Освобождението. След това селото приема ново, българско название, а именно *Штъркова малá* поради обстоятелството, че напролет в околността се настаняват много щъркели по дърветата. Днешното си име селото е получило след Освобождението по титлата на княз Александър Батемберг.

Местни имена:

1. Ваденична вада — вада на р. Лом, на която има воденица.
2. Връхъ — височина, заета от лозя.
3. Вълчовий шумак — равна местност, заета от ниви.
4. Димитровата локва — ниска местност, заета от ниви и шумак.
5. Дъбовска междá — равна местност, заета от ниви, към землището на с. Дъбова махлá.

6. Ела́къ — гориста местност.
7. Изгорéлийъ канто́н — ново име на равна местност, заета от ниви, в която е изгорял кантон.
8. Кисел'éвска ба́ра — река, която минава през Киселево, с местността наоколо, заета от ниви.
9. Кри́вийъ пъ́т — равна местност, през която пътят много криволичи.
10. Кривоба́рска фуни́йа — врязана местност към землището на с. Крива бара, заета от ниви.
11. Кривоба́рски обро́к — равна местност към землището на с. Крива бара, заета от лозя.
12. Кръ́кожа́бски рог — ниска местност, която е заградена от Киселевска бара, тъй че се издава като рог.
13. Лака́та — равна местност, заета от ниви и ливади.
14. Лице́то — полегата местност, заета от ниви, с южно изложение.
15. Попéсков чифли́к — равна местност, заета от ниви, в която е имало преди освобождението чифлик на румънеца Попеску.
16. Садин'а́къ — равна местност, заета от ниви и мера.
17. Ста́ро Ло́мче — ниска местност, старо легло на р. Лом.
18. Ту́рската лива́да — равна местност, заета от ливади.
19. Ту́рското — равна местност, заета от върбак.
20. Чука́ръ — висока местност, заета от лозя.

11. Крива бара

Заселено е преди повече от 200 години според местното предание. Най-напред неговото местоположение е било към землището на днешното с. Дондуково; тогава то се е казвало Породим. По-късно се е местило няколко пъти, докато се е установило на днешното си място при завой на р. Лом, по който е получило новото си име Крива бара.

Местни имена:

1. А́лугите — песъчлива местност между Гаговишка и Киселевска бара.
2. Бра́шков дол — дол, зает от гора.
3. Бу́чово бра́ниште — гориста местност. Съществува фам. и Бучовци.
4. Връ́ъ — висока местност, заета от гори, ниви и ливади.
5. Га́говишка ба́ра — така се нарича долното течение под с. Брусарци на р. Печинска бара.
6. Го́ло бърдо — висока местност, заета от ниви.
7. Гредъ́ (Гредовете) — полегата местност до Голо бърдо, заета от ниви.
8. Гръ́стелниците — равна местност, в която сядат гръсти.
9. Я́анков дол.
10. Ка́сата — ново име на местност, която представя вдлъбнатина, подобна на отворен сандък.
11. Кисел'éвска ба́ра — река, която иде от с. Киселево и се влива в Гаговишка бара (вж. по-горе т. 5).

12. Кри́вийъ пъ́т — равна местност, която се простира и в землището на с. Княжева махла (вж. там т. 9).
13. Ку́ртата — равна местност покрай р. Лом, в която е имало чифлик.
14. Липена — висока местност, която влиза и в землището на с. Метковец (вж. там т. 19).
15. Лице́то — полегата местност, заета от пасбище, с южно изложение.
16. Ли́говете — неравна местност, заета от ниви и гора.
17. Пади́ната — ниска местност, заета от ниви.
18. Пешти́на — висока гориста местност, която влиза и в землището на с. Брусарци (вж. там т. 26).
19. Поди́ връ́ъ — местност, заета от ниви и ливади, в подножието на Връъ (вж. т. 4).
20. Попóвата водени́ца — ниска местност до вада на р. Лом; някога тук е имало воденица.
21. Прѣ́диштето — песъчлива ниска местност покрай р. Лом.
22. Ра́злево — голяма равнина (вж. за нея на с. 80 т. 24).
23. Ро́говете — ниска местност, заета от ниви, покрай р. Лом; нивите имат издадени дялове към реката.
24. Садин'а́къ — ниска местност, заета от ниви и ливади.
25. Са́дините — местност, заета от новопосадени ливади.
26. Се́лиштето — равна местност, в която някога е било селото.
27. Син'а́вица — голямо блато, което не пресъхва.
28. Си́н и вир — ниска местност покрай р. Гаговишка бара, заета от ливади и ниви.
29. Сре́дното връ́фче — висока местност, заета от ниви и ливади.
30. Сту́блата — равна местност, заета от ниви и ливади, покрай р. Гаговишка бара.
31. Тата́рски я́з — ниска местност покрай р. Лом към землището на с. Дондуково; на това място на реката има яз.
32. Ту́рски дол — дол, зает от пасбище.
33. Фу́нийата — вдълбана местност, през която минава път за с. Брусарци.
34. Чаи́ръ (Чи́ръ) — ниска местност между р. Лом и една нейна вада; заета е от ливади.

12. Дондуково

Селото е основано преди началото на миналия век, но не е запомнено най-старото му име. През втората половина на миналото столетие в него се настаняват татари, за което съобщава и Каниц (Дунавска България и Балканът, с. 113), като посочва неговото име по това време — *Татармахла*. С това название селото остава до 1880 год., когато бива преименувано на *Дондуково* по името на руския княз Дондуков. И днес обаче се употребява и предишното му название *Татармала*, което напомня за татарското му население преди Освобождението.

Местни имена:

1. Влѣшка падина — ниска местност, заета от ниви.
2. Врѣъ — висока местност, заета от ниви и пасбища.
3. Вълча йабълка — равна местност, заета от ниви.
4. Гóло бърдо — висока местност, заета от ниви, която се намира и в землището на с. Крива бара (вж. там т. 6).
5. Граденото — равна местност, в която е имало оградено гумно.
6. Гредъ — полегата местност, заета от ниви.
7. Гужваракъ — ниска местност, заета от ниви и ливади.
8. Г'урова круша — равна местност (ниви).
9. Дренóвка — суходолие, което почва от Дреновец (при с. Динково се нарича *Водотекъ*, вж. там т. 4).
10. Дълги дѣлове — равна местност, в която нивите имат продълговата форма.
11. Кладенецъ — равна местност (ниви), в която има кладенец.
12. Ливагето — равна местност, в която по-преди е имало ливади.
13. Лилови гужварки — равна местност (ниви), из която има дървета.
14. Мйжова падина — ниска местност, заета от ниви.
15. Нерезен'а — висока местност, заета от ниви и пасбища.
16. Орсойски път — равна местност, заета от ниви, през която минава път за с. Орсоа.
17. Падината — ниска местност, заета от ниви.
18. Прасковин'акъ — равна местност (ниви).
19. При геранъ — равна местност (ниви).
20. Пчелинъ — висока местност, заета от ниви.
21. Рáзл'ево — голяма равнина, за която вж. на с. 80 т. 24.
22. Слòгъ — равна местност, заета от ниви.
23. Смрадл'акъ — равна местност (ниви).
24. Стърнатá — равна местност (ниви).
25. Трѣн'ето — равна местност (ниви).

13. Алексáндрово и Василóвци

Двете села са разположени много близо едно до друго. Според запазено предание Александрово е възникнало на мястото на турски чифлик. Що се отнася до Василóвци, за него се знае, че се е оформило от сливането на колибите *Василóвци*, *Ченгенесарай* и *Липен*. Тук са се заселили и някои от жителите на селата *Степанадóл*, което се измества и дава начало на днешното село Къркижаба (днес Аспарухово), и *Породим*, старо заселище на с. Крива бара. Преди Освобождението с. Василóвци е било населено от много татари, за което намираме известие и у Каниц (Дунавска България и Балканът, с. 113).

Старото име на Александрово е *Байрактáрмала*, което стои във връзка с името на местния турски чифликчия. Среца се още под формата *Бартарска малá*.

Местни имена в землището на с. Алексáндрово:

1. Влѣшки път — равна местност, заета от ниви, през която минава път за с. Влѣшка махда.
2. Врѣъ — висока местност, заета от гори, ливади и лозя.
3. Върбáкъ — ниска местност покрай р. Лом, заета от върбаци.
4. Гóрно брáниште — висока местност, заета от гора.
5. Гóрно ливáге — равна местност, заета от ливади и ниви.
6. Горун'ъ — равна местност, заета от ниви.
7. Гредъ — полегата местност, заета от ниви и пасбища.
8. Грѣстѣлникъ — ниска местност, в която саят грѣсти.
9. Гужорáкъ — равна местност, заета от ниви и ливади.
10. Делниците — равна местност, заета от ниви.
11. Дóлно брáниште — неравна гориста местност.
12. Дун'ите — равна местност, заета от ниви. *Дун'а* значи дюла.
13. Караулъ — висока местност, заета от ниви и пасбища.
14. Лоз'ата — висока местност, заета от лозя.
15. Обрòкъ — равна местност, заета от ниви, в която има оброк.
16. Падината — ниска местност, заета от ниви.
17. Рáзл'ево — голяма местност (вж. за нея на с. 80 т. 24).

Местни имена в землището на с. Васíловци:

1. Аништето — равна местност, заета от ниви и ливади; днес тук няма хан.
2. Багачина — висока местност, заета от лозя; простира се и в землището на с. Аспарухово (вж. там т. 1).
3. Балабáнова моги́ла.
4. Бѣлийъ камък — равна местност, заета от ниви, в която има камък.
5. Болулѣйникъ — хълмиста висока местност с долове, заета от гори и ливади.
6. Борóвска круша — равна местност, заета от ниви.
7. Брѣстъ — равна местност (ниви), в която има голямо брястово дърво.
8. Брестáкъ — равна местност, заета от ниви; има и брястови дървета.
9. Вѣрвиштето — полегата местност, заета от пасбища.
10. Гѣнков лъг — неравна местност, заета от гора и ливади.
11. Гѣнково брáниште — висока местност, заета от ниви.
12. Глáдно пòл'е — успоредно име на м. Бѣлийъ камък.
13. Гóрни върбáци — ниска местност покрай р. Лом.
14. Гредъ — полегата местност, заета от ниви.
15. Гужварáкъ — простира се и в землището на с. Дондуково (вж. там т. 7).
16. Делниците — равна местност, заета от ниви.
17. Дóлни върбáци — ниска местност покрай р. Лом.
18. Дóлно ливáге — равна местност, заета от ливади и ниви.
19. Йазíште — височина с дол, в който е имало вода и са правели язове.
20. Йазóвините — полегата местност, заета от гора.
21. Йáнчова ба́пка — дол.

22. Клен'акъ — равна местност, заета от ниви и ливади.
23. Кошавска круша — равна местност, заета от ниви. Съществува фам. и. Кошавците.
24. Кръстопътъ — равна местност, заета от ниви.
25. Лавицата — стъпаловидна местност, заета от ливади.
26. Липена — вълнообразна местност, заета от гори и ливади; простира се и в землището на селата Крива бара (вж. там т. 14) и Метковец (т. 19).
27. Липенски лоз'а — равна местност с лек наклон под м. Липена, заета от лозя и ниви.
28. Ломецъ — старо корито на р. Лом.
29. Луда бара — суходоліе, заето от ниви.
30. Мирчин в р — стръмен хълм.
31. Млаката — блатиста местност в м. Липена.
32. Моллатица (в общинските партидни книги се среща и формата *Молулатица*) — равна местност, заета от ниви.
33. Падината — ниска местност, заета от ниви.
34. Плочата — равна местност, заета от ниви, в която има голяма плоча.
35. Подлипенски лоз'а — наклонена местност в подножието на м. Липена.
36. Породим (още: Пърдим и Породин) — равна местност, заета от ниви и ливади.
37. Пунов в р — стръмна гориста местност.
38. Пърдишето — песъчлива местност покрай р. Лом.
39. Расовски път — висока местност, през която минава път за с. Расово.
40. Робовото — равнище, заето от ниви, в което някога преди Освобождението е имало чифлик.
41. Рогъ — равна местност, заета от ниви и ливади, издадена като рог.
42. Рупски припек — полегата местност, заета от пасбища, с южно изложение.
43. Садин'акъ — простира се и в землището на с. Крива бара (вж. там т. 24).
44. Свети Димитър — равна местност, заета от ниви, в която има оброк.
45. Свети Илия — равна местност (ниви), в която има оброк.
46. Свети Петър — равна местност (ниви), в която има оброк.
47. Сврача бара — рекичка, която се образува от пороищата.
48. Слеченото — стръмна местност, сипей.
49. Среден гред — продълговато възвишение.
50. Сталийска падина — падина към землището на с. Сталийска махла.
51. Стублата — простира се и в землището на с. Крива бара (вж. там т. 30).
52. Суата локва — ниска местност, заета от ниви.
53. Топол'акъ — равна местност, заета от ниви и ливади.
54. Фунийата — врязана местност, заета от пасбища.
55. Циганска малá — равна местност, заета от ниви и градини.

56. Ченгенесарай — успоредно название на м. Циганска малá.
57. Червен брег — височина.

14. Сталийска махла и Влашка махла

Двете села са почти съединени. Влашка махла (произнасяно малá) се е заселила преди около 200 години от няколко влашки семейства от Румъния около чифлика на някой си турчин, който бил известен под името Авалаш-Мемед (влашки Мемед). Помни се, че от двете села по-старо е Сталийска махла, при което също е имало турски чифлик, владение на Асталъ-Мемед; оттук името на селото било *Асталъ-Мехмед-махлеси*, изменено от после на *Сталийска махла*. Макар и основано от власи, в с. Влашка махла днес няма влашки семейства.

Местни имена в землището на с. Сталийска махла:

1. Багачина — висока местност, която спада и към землищата на с. Аспарухово и Василовци (вж. на с. 47 т. 1 и на с. 87 т. 2).
2. Блатото — ниска местност, заета от ниви.
3. Бранишето — висока местност, заета от ниви и лозя.
4. Василовска падина — падина към землището на с. Василовци.
5. Василовски гред — продълговато възвишение към землището на с. Василовци.
6. Венчова круша — равна местност, заета от ниви.
7. Вражальска круша — равна местност (ниви), която се простира и в землището на с. Орсоя (вж. на с. 24 т. 4).
8. Връвишето — равна местност, заета от ниви.
9. Връъ — висока местност, заета от ливади и ниви.
10. Възйазъ — ниска местност покрай р. Лом.
11. Глогъ — равна местност, заета от ниви.
12. Големий чукър — висока местност, заета от ниви.
13. Горно ливаге — висока местност, заета от ливади.
14. Готова круша — равна местност, заета от ниви.
15. Гошов чукър — висока местност, заета от ниви.
16. Гредъ — полегата местност, заета от ниви.
17. Гръск'ата — ниска местност, в която саят гръсти.
18. Дбно ливаге — ниска местност, заета от ниви.
19. Дръмките — равна местност, заета от ниви.
20. Дудъ — равна местност (ниви), в която е имало голямо черничево дърво.
21. Дългите целини — равна местност (ниви).
22. Зейрвова круша — равна местност, заета от ниви.
23. Златарски път — равна местност (ниви).
24. Инглиски градини — равна местност покрай р. Лом. Съществувало е прозвище *Инглизина*.
25. Калето — висока гориста местност.
26. Караулъ — висока местност, заета от пасбища.

27. Кру́шата — равна местност, заета от ниви.
28. К'у́нецъ — равна местност, в която има стара чешма.
29. Ла́чов ореша́к — равна местност, заета от ниви.
30. Лоза́рски пъ́т — равна местност, през която минава пъ́т за Лозята (вж. т. 31).
31. Лоз'а́та — висока местност, заета от лозя.
32. Маной́лово бра́ниште — гориста местност.
33. Метко́вски пъ́т — висока местност, през която минава пъ́т за с. Метковец.
34. Младено́ва кру́ша — равна местност, заета от ниви.
35. Мла́ката — ниска местност, заета от ливади.
36. Моги́лата — малка могила.
37. Не́йов пъ́т — равна местност, заета от ниви.
38. Не́йово бра́ниште (Не́шово бра́ниште) — полегата гориста местност.
39. Но́во кúпено — равна местност, отделена неотдавна от землището на с. Орсо́я.
40. Обро́къ — равна местност, заета от ниви, в която има оброк.
41. Ореша́къ — равна местност (ниви).
42. Ориза́рникъ — ниска местност покрай р. Лом, заета от ниви.
43. Пади́ната — ниска местност, заета от ниви.
44. Пе́etroво бра́ниште — висока гориста местност.
45. Пе́etroв шума́к — равна местност, заета от ниви.
46. Под ца́рски́й пъ́т — равна местност покрай шосето Лом—Белоградчик.
47. По́йазъкъ — ниска местност покрай р. Лом. Като нарицателно име означава „вада, изкопана над воденица, за да се отбива водата в нея, когато е нужно“.
48. Пчели́нъ — равна местност, заета от ниви.
49. Ра́совски пъ́т — равна местност, заета от ниви, през която минава пъ́т за с. Расово.
50. Се́лиштето — местност, заета днес от ниви; някога селото е било разположено тук.
51. Симео́нова дрѣ́мка — равна местност, заета от ниви.
52. Симео́нови ли́лаци — равна местност, заета от ниви.
53. Ста́ро кúпено — равна местност, която е била откупена и откъсната от района на с. Орсо́я и то по-рано от м. Ново купено (вж. т. 39).
54. Тори́лникъ — равна местност, заета от ниви.
55. То́цово бра́ниште — висока гориста местност.
56. Требени́ната (Требени́ните) — полегата местност, заета от ливади.
57. Тѣ́нки де́лове — равна местност, заета от ниви.
58. Фи́ковото — равна местност (ниви).
59. Фи́липовото — равна местност (ниви).
60. Ца́ров кла́денец — равна местност, заета от ниви.
61. Це́лините — равна местност (ниви).
62. Цо́ново бра́ниште — ново име на гориста местност.
63. Шо́порка — чешма.
64. Шума́къ — равна местност, заета днес само от ниви.

Местни имена в землището на с. Вла́шка махла́:

1. Бди́нски пъ́т (Дински и Димски) — равна местност, през която минава стар пъ́т за гр. Видин.
2. Бел'у́гата — равна местност, чиято почва има безе́зникав цвят.
3. Въз пади́ната — равна местност покрай една падина.
4. Голéма пади́на — ниска местност, заета от ниви.
5. Гради́ните — ниска местност покрай р. Лом, заета от зеленчукови градини.
6. Гре́дъ — полегата местност, заета от ниви.
7. Йазови́ните — равна местност (ниви).
8. Криводо́лска междá — неравна местност към землището на с. Криводол, което днес е съставна част на с. Трайково.
9. Криводо́лски пъ́т — местност, през която минава пъ́т за с. Криводол.
10. Лоз'а́та — висока местност, заета от лозя.
11. Ма́ла пади́на — ниска местност, заета от ниви.
12. Междусе́лски пъ́т — равна местност, заета от ниви, през които минава стар междуселски пъ́т.
13. Моминбро́чки пъ́т — равна местност, през която минава пъ́т за с. Момин брод.
14. Нади ца́рски́й пъ́т — равна местност (ниви) покрай шосето Лом—Белоградчик.
15. Обро́къ — равна местност (ниви), в която има оброк.
16. Орсо́йска междá — равна местност (ниви) към землището на с. Орсо́я.
17. Под гре́дъ — равна местност до *Гредъ* (вж. т. 6).
18. Поди ца́рски́й пъ́т — равна местност (ниви) покрай шосето Лом—Белоградчик.
19. Праза́рникъ — равна местност, в която по-преди е имало овчарски кошари. Същ. *праз* означава „нечукан овен“.
20. През Ло́мъ — ниска местност отвъд р. Лом, заета от градини.
21. Просе́ништето (Просе́ништата) — равна местност, в която някога са сеяли просо.
22. Прѣ́диштето — песъчлива местност покрай р. Лом, заета от пасбища.
23. Пчели́нъ — висока местност, в която е имало гора.
24. Равни́штето — местност, заета от ниви.
25. Ро́гъ — продълговата местност до р. Лом, заета от ниви.
26. Тора́шки ро́г — местност, заета от ниви, с продълговата форма.
27. Черве́н пъ́т — равна местност (ниви), чиято почва има червеникав цвят.
28. Чита́шки пъ́т — равна местност, заета от ниви.

15. Трайково

Състои се от две разположени наблизо села, които доскоро носеха отделни имена — Криводол и Ключева махла (произнасяно *мала*). Според запазено предание двете села са представлявали до

средата на миналия век едно общо село, което се е намирало източно от днешното им местоположение към м. *Лавицата*. Притесненията на турци и татари са принудили жителите му да потърсят друго място, в което да се заселят и което е трябвало да бъде естествено прикрито от погледа на движещите се по пътя Лом—Расово. За с. Криводол Каниц отбелязва, че намерил в него татарски заселници (вж. Дунавска България и Балканът, с. 113).

Местни имена в землището на бившето с. Криводол:

1. Ангела — равна местност, заета от ниви; тук има стара чешма.
2. Бăпката — ниска местност (ниви).
3. Бăцовска чешма — чешма в селото.
4. Брѣстовѣте — равна местност (ниви), в която има и днес брястови дървета.
5. Влашкосѣлска междă — полегата местност към землището на с. Влашка махла.
6. Гѣрни градѣни — местност, заета от зеленчукови градини.
7. Гѣрно ливаѣге — местност, заета от ниви и ливади.
8. Грѣск'ата — равна местност, в която садят грѣсти.
9. Гѣрмакѣ — неравна местност, из която има храсталаци.
10. Делнѣците — равна местност, заета от ниви.
11. Дѣлни градѣни — местност, заета от зеленчукови градини.
12. Дѣлно ливаѣге — местност, заета от ниви и ливади.
13. Душѣлница — падина близо до землището на гр. Лом.
14. Дѣлгошѣвска междă — равна местност, заета от ниви, към землището на с. Дѣлгошеви.
15. Епоран (Йапоран) — бърдо.
16. Жиртѣ — равна местност, заета от ниви.
17. Камикѣ — равна местност, в която има голям камък.
18. Кервѣнско бѣрдо — рид, през който в турско време са минавали кербани за с. Аспарухово.
19. Кѣселката — равна местност, заета от ниви. Като нарицателно име означава вид дива ябълка.
20. Китката — висока местност, заета от лозя, из които има и дървета.
21. Комоштѣчки път — висока местност, заета от ниви, през която минава път за с. Комошица.
22. Комоштѣчко пѣлѣ — голяма местност, заета от ниви, към землището на с. Комошица.
23. Крѣкожѣбски път — висока местност, през която минава път за с. Кѣркижаба (днес Аспарухово).
24. Кѣси врѣ — височина, заета от пасбища.
25. Лѣвицата — широк врѣх, зает от лозя.
26. Лѣката — ниска местност покрай р. Лом, заета от ниви.
27. Лоз'ата — висока местност, заета от лозя.
28. Мечкарски врѣ — височина, заета от пасбища.
29. Могѣлата.
30. Моминбрѣчки гред — полегата местност, заета от ниви, към землището на с. Момин брод.
31. През падѣната — равна местност до падина.

32. Прѣкийѣ път — равна местност, заета от ниви.
33. Пѣкнат камик — чешма.
34. Рѣвната крѣша — равна местност, заета от ниви, в която някога е имало голямо крушово дърво.
35. Рѣсовшки път — висока местност, през която минава път за с. Расово.
36. Рѣгѣ — местност, която има издаден дял като рог.
37. Рѣсино клѣденче.
38. Слѣчен брег — височина с ронлива почва.
39. Срѣдни врѣ — височина, заета от гора и пасбища.
40. Стѣлийска междă — ниска местност към землището на с. Стѣлийска махла.
41. Студѣна вѣда — кладенец.
42. Требенѣните — местност, която се простира и в землището на Стѣлийска махла (вж. там т. 56).
43. Тѣрн'ѣците — висока местност, заета от ниви.

Местни имена в землището на с. Клѣчѣва махла:

1. Вѣкова бѣпка — падина, заета от ниви.
2. Вирѣгѣз — хумористично име на чешма до градините. Според местното обяснение наречена е така, защото който пиел от нея, надувал му се стомахът и бивал принуден често да ходи по нужда.
3. Врѣѣ — висока местност, заета от гори и ливади.
4. Вѣлчѣта йѣбѣлка — голяма равна местност, заета от ниви.
5. Гѣрни градѣни — местност, заета от зеленчукови градини.
6. Грѣдѣ — полегата местност, заета от пасбища и ниви.
7. Дѣловѣте — местност, която някога е била заета от ливади, а днес от ниви.
8. Дѣлни градѣни — местност, заета от зеленчукови градини.
9. Дѣлнийѣ брѣст — равна местност, заета от ниви.
10. Камикѣ — равна местност (ниви).
11. Кошѣрите — висока местност, в която някога е имало кошари и ливади, а днес е заета от ниви.
12. Крѣшѣта — равна местност (ниви).
13. Кѣшлѣта — падина, заета от блато и ливади.
14. Лѣвицата — простира се и в землището на с. Криводол (вж. там т. 25).
15. Лоз'ѣта — висока местност, заета от лозя.
16. Млѣката — блатиста местност, заета от ливади.
17. Могѣлите.
18. Окѣпѣ — местност, през която минава стар окоп.
19. Пол'ѣто — широка местност, заета от ниви.
20. Рѣгѣ — местност, която се заключава между землищата на селата Криводол и Расово.
21. Фунѣята — врязана местност между хълмове.

ДЯЛ ВТОРИ

ПРОИЗХОД И КЛАСИФИКАЦИЯ НА МЕСТНИТЕ ИМЕНА ОТ ЛОМСКО

Да се определи произходът на местните названия и да се разясни тяхната форма и значение в рамките на една научно издържана класификация на материала — това представя основната задача за топонимичното изследване на дадена област. Преди да пристъпим към разрешаването на тази сложна задача е необходимо да се спрем накратко върху някои общи въпроси, които се отнасят било до целия материал от местни имена на Ломския край, било до отделни по-големи или по-малки групи от тях. Такива въпроси са: към кои исторически периоди можем да отнесем възникването на дадени местни названия и във връзка с това да установим относителната им старинност; кои са главните моменти в развитието на ломската топонимична система; какво е отношението на местните имена към фонетика и речник на ломския говор. Предварителното изяснение на тези въпроси представя необходимо въведение към същинската специална част, в която ще бъдат разгледани всички местни имена, групирани въз основа на характерни делитбени белези.

Гл. 1. Възникване на местните имена и определяне на относителната им старинност

Поради отсъствието на епиграфски паметници от Ломско, в които да са регистрирани местните названия, въпросът за определяне времето, през което тези последните са възникнали, може да получи само частично осветление, като се изхожда от етничния им характер, от тяхната форма и до известна степен от установяване на поселищните отношения на този край. Като се изоставят наложените по административен път след Освобождението нови селищни имена като напр. Александрово, Ботево, Дондуково, Пишурка и пр., появата на другите местни имена от Ломско можем да отнесем към по-стар или по-нов поселищен период, без да сме в състояние да фиксирате точни дати.

От тракийската епоха по всяка вероятност произхождат днешните речни имена: *Лом* (Almus), *Цибър* и *Цибрица* (Sebrus), *Скомля* (старата форма на последното не е засвидетелствувана). От предславянската епоха водят навярно началото си и други местни названия, които са неясни по произход, като напр. *Орга* (Тол.), *Геена* (Слив.), *Керемизиите* (ГЦиб.), *Душилница* и др.

След идването на славяните и установяването им в днешните български земи в Ломския край са възникнали положително много местности, селищни и речни названия. Какви са били обаче тези названия и каква е била тяхната форма, за това нямаме данни. Не знаем нищо за поселищните отношения на Ломско през средните векове, а оттук не можем да установим каква приемственост съществува между тогавашните селища и сегашните, което е особено важно за определяне относителната старинност на местните имена. Въпреки това имаме известно основание да твърдим, че доста днешни имена от Ломско са наследени от средновековния поселищен период преди падането на България под турско робство. През този период са се появили по всяка вероятност следните типични и по-характерни местни названия:

а) Речни имена на *-ица*: *Росица* (Сливов.), *Бистрица* (днес сухо-долие, Дрен. Чорл.), *Липница* (ляв приток на Цибрица към устието ѝ), *Медовница* (ляв приток на р. Лом при с. Чорлево), *Божоровица* (приток на Цибрица при с. Дългоделци), *Синявица* (блато, Крб.) и др.

б) Някои местни названия, чиито суфикси са станали непродуктивни още преди новия поселищен период, поради което в днешната ломска топонимична система още при пръв поглед изпъкват тяхната архаична форма: напр. *Пещина* (Брус. Крб.), *Породим* (изчезнало селище, Вас.); селищните имена *Мокреш* и *Сливовик*, за които е правдоподобно да се мисли, че са съществували като местности имена преди възникването на самите селища; *Токмеш* (Лом), *Златията* (Бъз. Вълч. ГГн. Дългод. Рас.), *Смърдана* (Ков. ГЦиб. ДЦиб. Стан.), *Багачина* (Асп. Вас. Сталм.), *Орля* (Дрен.).

в) Топонимични композита като напр. *Бил'овр* (Кис.), *Вълчедръм*, *Доброглед* (Войн. Рас. ДЦер.), *Криводол* и др., които са единични явления в топонимичната система на Ломско и изглежда не са били продуктивни в новия поселищен период. Ако срещаме м. и. *Мечкоборъ* (Ярл.), чийто пръв член е новобълг. същ. *мечка*, а не старото *мѣкъдъ*, то от това още не може да се заключи, че тези имена са били обичайни като топоними в новобългарския период.

г) Местни имена от синтактични съчетания — нечленувано прилагателно (за м. р. в къса или разширена форма на *-и*) + съществително, при които прилагателното изразява отличителна особеност на назовавания обект: напр. *Червен брег* (Вас. Душ. Млад. Мокр. Сливов. Чвр. Яким.), *Камен дол* (Бук. Гайт. Чорл.), *Кален поток* (Млад.), *Глогов дол* (Дрен.), *Есенова бара* (Ярл.), *Липов дол* (Дългод.), *Сврака бара* (Асп. Вас. Лук.), *Луда бара* (Асп. Вас. Гайт.), *Слана бара* (Бук.), *Студена вода* (Крив.), *Широка лъка* (Брус.), *Дупни могили* (Кот. Прог.), *Дълги дол* (Дрен.), *Сини вир* (Крб.), *Дълбоки дол* (Гайт. Дрен.) и др. Характерно е за тези имена, че отразяват сравнително по-постоянни естествени признаци на обекта, поради което изглежда, че са възникнали преди началото на новия поселищен период. От тях обаче трябва да различаваме новите местни имена от същия тип, които изразяват нехарактерни, променливи белези на обекта, като: *Голо ливаге* (Мет.), *Гол гред* (Мом.), *Голема круша* (Млад.), *Църковна мрътвина* (Брус.), *Вълча бапка* (Вълч.), *Дълги соват* (Дрен.) и др. От нов произход са също така местните имена, чийто пръв член е

прилагателно производно от лично, фамилно или селищно име: напр. *Янков дол* (Крб.), *Миков рог* (Кот.), *Тодорова могила* (Стан.), *Кривошийски върбак* (Вълч.), *Киселевска бара* (Брус.Дъбм.Княжм. Крб.), *Сливовишка бара* (Лук.), *Славотински дол* (Бук.Гайт.) и др.

д) Местни имена от старинни нарицателни, избледнели днес или несъществуващи като такива: *Станци* (Чорл.), *Раздолците* (Дрен.), *Голема и Малка слатина* (ДЦер.), *Странето* (Ков.ГЦиб. ДЦиб.Стан.), *Обреш* (Рогл.), *Обрештъ* (Млад.), *Убоя* (Лом), *Колник* (Ков.) и др.

е) Трудно е да се определи кои местни имена на *-ец* (*-овец*), *-ица*, *-ци*, *-ово* (*-ево*) произхождат отпреди турското робство поради факта, че тези суфикси са жизнени и в началото на новия поселищен период, за което съдим от следните местни имена, чиято основа е българско или небългарско лично (фам.) име: *Метковец*, *Тричковец* (Вълч.), *Прикьовец* (ГГн.), *Шеиновец* (Дългош.Ком.Млад.Мокр. Рас.), *Мошулец* (Сливов.), *Султаница* (Прог.), *Толовица*, *Гаговица*, *Василовци*, *Муйково* (Калугм.) и др. Не е изключена възможността някои от местните имена с тези суфикси да са наследени отпреди турското робство и то такива, чиято основа е старинно лично име или пък съдържа представа за характерни особености на обекта (земе-повърхна форма, растителност, зоологически видове и пр.): *Галотинци* (Дрен.) от л. и. **Галота*, *Дългошевици* от л. и. **Дългош*, навярно и името на изчезналото селище *Драгоевци*; *Ледовец* (Добрид.) от л. и. *Дедо*, *Дед*, *Дедослав*; *Ясеница* (Гайт.Лук.), *Глоговец* (Дрен. Чорл.), *Орловец* (Бук.), *Линево*, *Дреновец*, *Разлево* (Крб.Динк.Алекс. Донд.) и др.

Що се отнася до новия поселищен период, който започва от началото на XVIII в., трябва да се отбележи, че най-голям дял от ломските местни имена произхожда от този период. В първоначалната му фаза са се появили:

а) Имената на по-старите селища: *Ярловица*, *Сливата*, *Голинци* (днес Младеново), *Ковачица*, *Расово*, *Войници*, *Котеновци*, *Прогорелец*, *Дългоделци*, *Долно Церовене*, *Метковец*, *Гайтанци*, *Луковица*, *Василовци*, *Горна Гнойница*, *Роглеп*, *Джембѣгмахла*, *Брусарци* и др.

б) Някои от имената на *-ец* (*-овец*), *-ица*, *-ци*: *Кърнъвец* и *Прикьовец* (ГГн.), *Тричковец* (Вълч.), *Козаровец* (ДЦер.Мет. Сливов.), *Ръмлицец* (Кис.), *Карановец* (Бук.), *Шеиновец* (Дългош.Ком.Млад.Мокр. Рас.), *Султаница* (Прог.), *Конярица* (Гайт.), *Сефериница* (Кис.), *Пажарица* (Дрен.), *Раковица* (ДЦер.Мет.), *Мършовци* (Тол.) и др.

в) Специфичните турски местни имена: *Домузорман* (Лом), *Куругьол* (Лом), *Малтене* (Стан.), *Салханери* (Лом), *Фандъкдере* (Тол.), *Ченгенесарай* (Вас.), *Булашикъ* (ГЦиб. ДЦиб.), *Гериза* (Тол.), *Муслука* (Дрен.), *Джумая* (Бук.Гайт.), *Рамадана* (Брус.), *Ададжикъ* (ДЦиб.Лом) и др.

г) Специфичните румънски имена, които са последица от емигриране на власи и заселването им в Ломско през XVIII в.: напр. *Епоран* (Крив.), *Каприора* (Стан.), *Пупеза* (Чорл.), *Шелбура* (Бук.), *Валелунга* (ГЦиб.), *Гропадебан* (ГЦиб.), *Барбуца* (Ков.) и др.

д) Речни имена, които по всяка вероятност са се появили след възникването на селището, като се има предвид, че те са производни от селищни имена: *Гаговишка бара* (Крб.), *Киселевска бара* (Брус.Дъбм.Княжм.Крб.), *Сливовишка бара* (Лук.).

е) Трудно може да се определи кои от местните имена, представящи по форма било обикновени нарицателни, било синтактични съчетания (прил. + същ.), са възникнали през XVIII в. Безспорно е, че имена от тези типове е имало по това време, както можем да съдим от сел. и. *Сливата*, *Момин брод* и др. Тук сме принудени да се опрема изключително на народното предание, което приписва на подобни имена по-голяма старинност: напр. *Връз* (в много села), *Гредъ* и *Гредовете*, *Турски дол* (Крб.), *Айдушки дол* (Брус. Мет.), *Самодивското кладенче* (Ком.), *Стублата* (Бук.Вас.Добрид. Дъбм. Крб.), *Говедарникъ* (Кис.Ком.), *Коняриникъ* (Вълч.Душ.Кот.Прог.), *Царов кладенец* (Сталм.), *Тевна круша* (Рогл.Чорл.), *Градището* (Бъз.Дрен.Чорл.Яким.), *Анището* (Вас.), *Манастиръ* (Войн.Чвр.), *Калето* (Асп.Бук. Дългод. Сталм.) и др.

Към по-късна фаза (от началото на XIX в. насам) се отнася появата на следните типични местни имена:

а) От съществителни нарицателни в членната им форма с физиогеографично и ботанично значение или културни думи: *Бродъ* (Тол.), *Долъ* (Дългош.Чорл.), *Билото* (Рогл.), *Блатото* (на много места), *Лицето* (Дрен.Крб.Княжм. и др.), *Повето* (на много места), *Барата* (=р. Цибрица, Игн.), *Локвата* (на много места), *Мъртвицата* (ГЦиб.ДЦиб.Сливов.), *Ямища* (Крум.), *Лавицата* (Вас.Рогл.Трайк.), *Банката* (Крив.Прог.), *Чукаръ*, *Могилата*, *Падината* и *Пръдището* (на много места), *Седлото* (Дългош.Лом), *Баиръ* (Игн.) и мн. др.; *Брестъ* (Вас. Вълч.ГЦиб.), *Глогъ* (Сталм.), *Жиръ* (Мокр.), *Бъзето* (Стан.Чвр.), *Крушаша* (Асп.Дългош.Ключм.Прог.Сталм.), *Папрата* (Лук.Сливов.Тол.), *Брестакъ* (Вас.Дрен.Лук.Млад.Рогл.), *Гложакъ* (Дрен.Дъбм.Чорл.), *Смрадякъ* (Войн.Донд.Дългош.), *Шипките* (Лук.), *Туфта* (ГЦиб.) и др.; *Деловете* (на много места), *Торъ* (Стан.), *Гребенината* (Сталм.), *Орничакъ* (Кис.Мет.Рогл.Чорл.), *Пивниците* (Асп.), *Воденичките* (Стан.), *Пчелинъ* (на много места), *Солинаръ* (ГГн.), *Селището* (на много места), *Гробовете* (Вълч.) и др.

б) От синтактични съчетания — качествени или притежателни прилагателни (членувани или нечленувани) + нарицателни: *Белий брег* (Вълч.), *Синийъ гред* (Душ.Мокр.), *Кривото блато* (Лом.), *Големата мъртвина* (Дрен.), *Суата локва* (Вас.), *Старите места* (Орс.), *Дълги орници* (Бук.), *Тънки делове* (Сталм.), *Лачов орешак* (Сталм.), *Личов гред* (Кот.), *Венчова круша* (Сталм.), *Луканов камък* (Ков.), *Банино дърво* (Стан.), *Янин кръст* (Вълч.), *Додино кладенче* (Сливов.), *Ристов брег* (Чвр.), *Панова падина* (Прог.), *Ненова градина* (Бук.), *Генково гъвно* (Вълч.), *Бончова туфа* (Рогл.), *Ванкова банка* (Ключм.), *Дайкова пивница* (Кот.), *Чупренска падина* (Мет.), *Славотински дол* (Бук.Гайт.), *Василовски гред* (Сталм.), *Криводолски път* (Влм.Ком.Рас.), *Белополска локва* (Кис.), *Толовишки връ* (Дрен.), *Турските локви* (Мет.) и др.

в) От притежателни прилагателни най-често в членната им форма: *Амбовото* (Мет.), *Войводовото* (Рас.), *Гавриловото* (Тол.),

Фиковото (Сталм.), Видолчовото (Прог.), Боновското (Прог.), Манчовското (Дрен.), Велинското (Рас.), Буковско (Кис.), Докривдолско (Рас.), Черновръшкото (ГГн.), Манастирското (Дрен.), Таировите (Млад.), Шерифовото (Дългош.), Месутовото (Ком.).

г) От лични имена: Ангела (Крив.), Генчо (Стан.), Дедо Стойко (Ков.), Райко (ГЦиб.) и др.

д) От наречийни определения — предлог + име: Въз язь (Сталм.), Въз Ломъ (Дълбм.), Край долъ (Топ.), Поди връъ (Дългош.Крб.), При тополата (Брус.), У валогъ (Чвр.) и др.

Характерна черта на една част от горесброените нови местни имена е твърде общото им значение, което не показва индивидуална особеност на наречения обект (тип *Долъ*, *Падината*, *Чукаръ*), и поради това те могат да се появят навсякъде, но след като поселищните отношения са добили известна установеност. В зависимост от последното обстоятелство е появата и на другите местни имена, които означават било преходен растителен вид (тип *Брестъ*, *Гложакъ*), било културен предмет (тип *Пчелинъ*), било резултат на стопанска дейност от ново време (тип *Орниците*), или стоят във връзка с имена на собственици и села (тип *Филиповото*, *Боновското*, *Ристов брег*, *Криводолски път*, *Черновръшкото*); най-сетне срещат се такива местни имена, съдържащи конкретно определение на обекта (тип *Белий брег*, *Гънки делове*, *Суата локва*), които самото местно население смята за нови.

Трябва да се отбележи, че сравнително най-многочислени в Ломско, както и би трябвало да се очаква, са местните имена от най-ново време, далеч по-малко от тях са названията, които са се появили в началната фаза на новите поселищни отношения, а най-малко — наследените отпреди турското робство имена, доколкото имаме основание да отнесем към онази далечна епоха няколко имена.

Изобщо въпросът за установяване хронологичната последователност в появата на местните имена от Ломско е сложен и може да бъде предмет на отделно изследване. Тук този въпрос е засегнат в общи черти по отношение на по-главните типични и характерни местни имена дотолкова, доколкото е необходимо да ни насочи към правилно различаване на нови от стари имена и към приблизително определяне на тяхната старинност.

Гл. 2. Моменти в развоя на ломската топонимична система¹

Въпросът за определяне главните моменти в развоя на ломската топонимична система или системи се натъква на същата трудност, с която е свързано установяването на относителната старинност на местните названия: липсата на писмено регистриран материал от различните исторически периоди. В зависимост от народностния характер на езиковата основа на дадена топонимична система и от съответния етап на езиковото развитие в рамките на ис-

¹ Терминът топонимична система е употребен в смисъл: съвкупност от местни имена, развита и оформена като нещо цяло, като неделима част от речниковия състав на езика или по-точно на говора от съответната област.

торико-поселищните периоди на Ломско могат да бъдат набелязани при известна условност следните топонимични системи:

1. Тракийска, през трако-римския поселищен период, до нашествието на хуните (441 г.), които опустошават масово селищата на Мизия.

2. Старобългарска (славянска), която има за изходна точка установяването на славянските племена в Северна България, развива се през епохата на феодализма и прекъсва със завладяването на Видинско-ломската област от турците (края на XIV в.).

3. Новобългарска, която принадлежи на новия поселищен период, т. е. от началото на XVIII в. насам.

За характерните черти на тракийската топонимична система на Ломско не може да се каже нищо определено.

Като последица от дълбоките промени в етнико-поселищните отношения на Ломско от VII в. нататък се създава и се оформя славянската топонимична система, която с оглед на старата фаза на езика може да бъде наречена старобългарска. За да се направи известна преценка за характера на тази система и за някои моменти в развитието ѝ, принудени сме да припомним до съпоставяне на определените като старинни местни имена от Ломско с тези, които са запазени в писмени паметници (предимно грамоти) от XIII в. нататък.

Съществен момент в развитието на ломската старобългарска топонимична система е появата и развитието на двучленни местни имена — словосъчетания от прилагателно и съществително име, които са се утвърдили с течение на времето като устойчиви лексически единици. На м. и. Тъмни дол от Виргинската грамота на Константин Асен съответствуват в Ломско *Камен дол*, *Червен брег* и др. Друг момент, който трябва да бъде отбелязан, е наличието на специализирани топонимични наставки, които са по произход нарицателни. Такива са напр. наставките *-ец* < *-ъцъ*, *-ица* и *-ово* (*-ево*). В това отношение днешните местни и речни названия от Ломско: *Бистрица*, *Ясеница*, *Дедовец*, *Дреновец*, *Линево* и др. подобни съответствуват по образуването си на следните имена от споменатата Виргинска грамота: *Бистрица*, *Съшница*, *Туховецъ*, *Моухнатецъ*, *Глвмоко* и др. Наред с тези два типа местни имена е нужно да се спомене и за възникването на топонимични композита в Ломско, които не се срещат като обикновени нарицателни и не са се оказали продуктивни: *Вълмедръм*, *Криводол* и др.

Характерно за старата ломска топонимична система, както и за запазените в старите грамоти местни имена, е разнообразието на представите, които са легнали в основата им: отличителни естествени признаци на обекта (*Бистрица*, *Синявица*, *Криводол*, *Луда бара*, *Дълбоки дол*, *Добри дол* и др.), почва (*Камен дол*, *Червен брег*), земеповърхна форма (*Пещина*), вкус на водата (*Слана бара*), особености на растителния и животински свят (*Липница*, *Ясеница*, *Глогов дол*, *Есенова бара*, *Дреновец*, *Орловец*, *Линево* и др.) и т. н.

Завладяването на българските земи от турците (края на XIV в.) е било придружено с унищожението на голяма част на съществуващите селища по това време, особено в равнините. Несъмнено съ-

щата участ е постигнала и значителен брой от селата на Ломско, населението оредяло извънредно много, а това е довело и до прекъсване на развитието на старата ломска топонимична система в цялост. Това не значи, че тя е изчезнала напълно. Малкото български семейства, които са успявали по някакъв начин да се спасят от ятагана на турските пълчища, заселвайки се на по-сигурни места в същия район, са запазили и предавали от поколение на поколение известен брой местни имена, предимно такива, които са били характерни по форма и съдържание от типа *Камен дол*, *Бистрица*, *Пещина*, *Багачина* и др. Именно тези названия са послужили за връзка между старата и новата топонимична система на Ломско и навярно са влияли върху начина на образуване на първите местни имена през новия поселищен период.

Новата ломска топонимична система, която съдържа над две хиляди имена, е резултат на дълъг процес от началото на XVIII в. до днешни дни. Началният момент на тази система е свързан с възникването на различните селища и включва предимно заварени и пренесени имена. Характерно за тези имена е от една страна, че в тях се изтъкват индивидуални белези на топографския обект (*Добри дол*, *Луда бара*, *Камен дол*, *Липена* и др.), от друга — тяхната форма, отличителен признак на която е топонимичната наставка (*Бъзовец*, *Синявица*, *Бистрица* и др.). Тук можем да отнесем и имена, които днес нямат конкретно нарицателно значение като *Пещина*, *Смърдана* и др. Името на селището принадлежи също на тая начална фаза; то може да бъде пренесено (*Чипровци*), или е от предишно местно име (*Бъзовец*, *Добри дол*), от родово име (*Василовци*) или е новообразуване (*Прогорелец*). Трябва да се отбележи, че за имена от типа *Камен дол* и *Глоговец* не е изключена възможността да са възниквали и при заселването на селището. В такъв случай едни от тях ще отразяват първи впечатления на заселниците-основатели на дадено селище от заобикалящата ги природа и по-точно от индивидуални особености на назования обект (тип *Камен дол*), а други са добили типична форма на топографски означения (тип *Глоговец*), които в сравнение с имена като *Гложето*, *Гложакъ* са без съмнение много по-стари.

Естествено е, че след основаването и разрастването на дадено селище малкият брой имена на местности и води в неговия район не би могъл да задоволи напълно нуждите на жителите от ориентирание в околната природа. Поради това се е наложило различните обекти и делове на селското землище, твърде еднообразни по характер, да получат имена, които по форма и значение са било обикновени нарицателни или прилагателни (най-често в членната им форма), било словосъчетания от съществително и прилагателно, които са схващани като двучленни имена. С оглед на съдържанието им различаваме следните главни групи:

А. Обектът е наречен по земеповърхния му вид, без да се изтъква специфична негова особеност (тип *Гредъ*, *Падината*, *Барата*, *Локвата*). Има много гредове, падини, бари, локви, но в дадено селище посочените имена се отнасят точно до определен гред, падина, бара, локва.

Б. За названия са послужили имена на растения и животни, които частично характеризуват даден обект (тип *Глогъ*, *Бъзето*, *Брестакъ*, *Гарванъ*).

В. От културни думи (тип *Орниците*, *Пчелинъ*, *Оброкъ*, *Пладнището*).

Г. По имена на собственици и села (тип *Филиповото*, *Боновското*, *Димитрина ливада*, *Гочово гувно*, *Черновръшкото*).

Характерно за ломската топонимична система в езиково отношение е, че тя има общо взето български характер; размерът на вплетените в нея чуждо-езикови елементи е сравнително ограничен съответно на трайността и влиянието на различни неславянски етнически наслойки в този край. Като изоставим настрана наследените и запазени през вековете имена от трако-римския поселищен период, в Ломско се натъкваме, както се спомена по-горе (вж. на с. 96), и на известен брой специфично турски местни имена (от типа *Домуз-орман*, *Малтене*, *Ададжикъ* и др.) и специфично румънски (от типа *Каприора*, *Орсоа*, *Шелбура*, *Гропадебан*), които отразяват намеса на турски и румънски народностен елемент в новите поселищни отношения на тази околия.

Що се отнася до представното съдържание на днешната ломска топонимична система, от пръв поглед става ясно, че то е твърде богато. Този въпрос е изяснен подробно по-нататък в гл. 6 на същия дел.

Трябва да се изтъкне накрай, че процесът на наименоване и преименуване на местностите в Ломско продължава и днес, като обикновено стари имена се заменят с нови. Достатъчно е да посочим например, че в землището на с. Княжева махла има местност *Изгорелий кантон*, едно име, което се е появило в най-ново време. Твърде вероятно е една местност, която се нарича *Ливагето* или *Мерата*, след разораването ѝ да се нарече *Орниците*; м. и. *Бранището* може да бъде заменено с *Требенината*, *Требежъ* след почистването на местността от гора, и т. н.

Гл. 3. Фонетични особености на местните имена от Ломско

Напълно естествено е местните имена от определена говорна област да споделят фонетичните особености на самия говор. В топонимията на Ломския край са отразени звукови черти на ломския говор, който е един от характерните западнобългарски говори. Наред с това необходимо е да се отбележи, че в някои местни имена се натъкваме на такива звукови промени, които могат да бъдат обяснени с честата употреба на местните названия, при която отделни звукове и дори цели срички биват занемарявани (синкоп, хаплоглогия).

Вокализъм. В по-голямата си част местните имена от Ломско са запазили ясен вокализъм, артикулацията на отделните гласни е предимно отворена и широка с известни изключения в случаи, когато ударението не пада върху тях. Редуциране на гласни, асимилация и дисимилация или рефлексии, несвойствени на ломския говор, се наблюдават в малко местни имена.

Стб. ѝ се запазва неизменено: *Бъзовец*, *Бъзовините* (Млад.), *Песък* (Бук. ДЦер. Стан.), *Поязък* (Сталм.). Единствено изключение представя изяснението на тази гласна в *о* в м. и. *Песотница* (Дългод., от основа *песък*-) в резултат на влияние от страна на белоградчишкия говор.

Стб. ъ в средисловие се рефлектира чрез *з* или се изяснява в *е*: *Тънки делове* (Сталм.), *Тевна* (от *Темна*) *круша* (Рогл. Чорл.). В наставки преобладава гласната *е* като заместник на стб. ъ: *Прогорелец*; *Ломец* (Вас.), *Боговец* (Бук.), *Метковец*, *Липена* (Вас. Крб. Мет.) и др. В две местни имена срещаме *з* < ъ: *Брестовъц* (Вълч.), *Бъзовъчки път* (Вълч.).

Застъпникът на старобългарската носовка *ж* е гласната *з*: *Къси връ* (Крив.), *Къса падина* (Калугм.), *Лъгъ* (Лук.), *Лъговете* (Крб.), *Пръдиштето* (Влм. Крб. Лом. Мом.), *Татарски къшти* (Рас. Стан.); в същ. *път*, което се среща като съставна част на много местни имена, напр. *Дреновски път* (Добрид.), *Бдински път* (Влм.), *Манастирски път* (Дрен. Топ.) и др. В малко местни имена се натъкваме на гласна *у* като наследник на стб. *ж*: *Спрудъ* (Дрен.), *Прудистето* (Вълч.), *Паланският път* (Мокр.). Редовният рефлекс на стб. *ж* в ломския говор е *з*, а *у* в този случай е привнесена черта от белоградчишкия говор. Изолиран случай представя появата на гласна *а* на мястото на стб. *ж* в същ. *лака*, което се среща като местно название: *Лаката* (Динк. Дългод. Кис. Княжм. Крив. Прог. Чвр.), *Селска лака* (Бук.); по аналогия на ед. ч. имаме и м. и. *Лаките* (Тол. Сливов). Всъщност в този случай се касае не за пряк рефлекс на стб. *ж*, а за преход на *з* в *а* като резултат на регресивно уподобяване: *лъка* > *лъка* > *лака*. В някои местни имена е запазена гласната *з* в думата *лъка*: *Малка* и *Голема лъка* (Рогл.), *Широка лъка* (Брус.). На мястото на стб. *а* се явява *е*: *Говедарникъ* (Кис. Ком.), *Говедарска банка* (Вълч.); *Гредъ* и *Гредовете* (на много места).

Старобългарската ятева гласна (*ѣ*) е застъпена без изключение от *е*, което е характерно изобщо за западнобългарските говори: *Брестъ* (Вълч. ГЦиб. Рас.), *Белий брег* (Вълч.), *Ореъ* (Дъбм. Топ.), *Деловете* (Добрид. Дългод. Ключм. Прог. Рас. Сливов. Чвр.), *Леската* (Добрид.), *Смесите* (Дългод. Сливов.), *Средорекъ* (Ков. Лом. Сливов.), *Прежите* (Лук. Млад. Стан.), *Целините* (Калугм. Кулем. Сталм.) и др.

Стб. *ы* е застъпено от *и*, както в множеството български говори: *Бистрица* (Дрен. Чорл.), *Киселката* (Млад. Крив.), *Китката* (Бук. Динк. Крив.) *Могилата* (Душ. Крив. Сталм.).

Що се отнася до гласните *е*, *и*, *а*, *о*, може да се каже, че с малки изключения те са запазили ясен гласеж в местните имена от Ломско. Спорадично срещаме следните промени, които са засегнали гласежа на тези гласни и то в случаите, когато не се намират под ударение:

а) Неударено *е* > *з* (редукция): *Съвниците* (Ком.).
б) Неударено *е* > *и* (вокално уподобяване): *Гимицарска бара* (Дългош.).

в) Неударено *е* > *а* (уподобяване): *Натамийата* (Добрид.), *Утаката* (Дългош.).

г) Неударено *а* > *е* (уподобяване): *Чеиръ* (Дрен.), *Шеиновец* (Дългош. Ком. Млад. Мокр. Рас.), *Зейриова* (< *Захариова*) *круша* (Сталм.).

д) Неударено *а* > *з* (редукция): *Ръмлиец* (Кис.) от *Харамлиец*.

е) Неударено *о* > *а* (редукция): в думите *магила* и *валаг* (*валага*) като съставна част на местни имена; в прил. *ваденична* (от *воденична*) в м. и. *Ваденична магила* (Дългош.), *Ваденична вада* (Ключм.)¹.

ж) Неударено *о* > *а* (уподобяване): *Пажарица* (Дрен.).

з) Неударено *о* > *у* (лабиализация под влияние на следващата съгласна *б*: *Брубин'ов дол* (Бук.; *брубин'ов* от *брубин'ък* < *дробин'ък*).

и) Неударено *у* > *о* (дисимилация): *Болулейникъ* (Сливов. Лук. Вас.).

й) В малко местни имена се забелязва преход на звуко съчетанието *йа*, когато е в неударено положение, в *е*: *Есен'ова бара* (Ярл.), *Ек'упова магила* (ГГн.). Първият случай (*Есенова* от *Йасенова*) може да се обясни като регресивно уподобяване, а вторият — като редукция на *йа* в неударено положение.²

По отношение на съчетанието плавна съгласна + ерова гласна в положение пред съгласни местните имена отразяват развитието на това съчетание по същия начин, както е в говора:

р + *з* (от стб. *р* и *ръ*, *ръ*) пред съгласна: преобладава *ър*, но доста често се среща и *ръ*, а най-рядко — *р*. С *ър*: *Кърн'овец* (ГГн.), *Смърдовец* (Дългод.), *Мършовици* (Тол.), *Гърмовете* (Ков. Кот.), *Гърлото* (Лом), *Търнето* (Сливов. Гайт.), *Вървиштето* (Вас. ГЦиб. Кулем. Лом. Прог. Тол.), *Върбакъ* (Алекс. Дъбм. Топ.), *Смърдана* (Ков. ГЦиб. ДЦиб. Стан.) и др.; с *ръ*: *Връз* (на много места), *Трън'ето* (Донд.), *Връвиштето* (Сталм.), *Смърд'а* (ДЦер.), *Врът'лакъ* (Дългод.) и др.; с *р*: *Връ* (Кис. Стан.), *Връиштето* (ГГн.), *Горунов връ* (Рогл.), *Катранкин връ* (Рогл. Чорл.) и др. Различно е развитието на *ръ* < *рж* в думата *пръдиште*: *Пърдиштето* (Вас. Дъбм. Дългош. Кот.), но и *Пръдиштето* (Влм. Крб. Лом. Мом.). Поради хлабавост на учленението се явява и *ър* от *ра* в м. и. *Стърната* (Донд.).

л + *з* пред съгласна: среща се предимно *ъл* в м. и. *Дългошевици*, *Дългите* (Млад.), *Дълги дол* (Дрен.), *Дълбоки дол* (Гайт. Дрен.), *Вълма банка* (Вълч.), *Вълмова локва* (Кис.) и др. Като единствено изключение се среща *лу* в м. и. *Длугошевското* (Прог.), което е несвойствено на ломския говор.

Консонантизм. Местните названия от Ломско не правят отклонение от консонантната система на говора.

¹ За това явление в говора вж. Цв. Тодоров, СБНУ, кн. ХLI, с. 21.

² За други примери в говора вж. Цв. Тодоров, ц. с., с. 16.

Като рефлекс на праслав. *tj, dj* се явяват съгласните групи *шт, жд*: *Пештина* (Брус. Крб.), *Татарски къшти* (Рас. Стан.); в думата *межда* като съставна част на местни имена: *Душилска межда* (Вълч.), *Дъбовска межда* (Княжм.), *Дългошевска межда* (Крив.) и др. Единствен случай на *ц < dj* срещаме в м. и. *Рицинова търнища* (Кулем.), което се дължи безспорно на влияние от страна на белградчишкия говор чрез преселници от Балкана.

Типично явление в ломския говор и в местните имена от този край е изчезването на съгласната *х* във всички положения: *Айдушкото кладенче* (Добрид.), *Суа река* (Бук. Добрид. Кис.), *Суа бара* (Игн.), *Айдушка дупка* (ГЦиб.), *Ристин кладенец* (Бот. Вълч. Мокр.), *Блъата* (Душ.), *Умата* (Бук. Гайт. Добрид. Дрен. Кис. Млад.), *Умено гърло* (Орс.), в думата *врѣ* (<врѣх) като съставна част на много местни имена, и др. В малко случаи *х* се е запазило: напр. *Ханска мала* (Лом), *Орехчето* (Дрен.), *Хаджийска чешма* (Дългош.).

Друга отличителна черта за консонантизма на местните имена от Ломско е появата на силно смекчени сонорни съгласни *л* и *н* наред с умерено меките *л* и *н*. Изходна точка за развитието на тяхната мекост е било положението им пред средноезични гласни (*е, и, ъ, ѓ*), които са довели до средно омекчение, а впоследствие поради природата на тези две съгласни се е стигнало до една силно подчертана палаталност, която не е обхванала всички случаи, тъй че в местните имена и в говора на Ломско успоредно със силно смекчени *л* и *р* се явяват и умерено меки варианти. От топонимията могат да се посочат следните примери:

а) Със силно смекчени *л* и *н*: *Разл'ево* (Алекс. Динк. Крб.), *Пол'ето* (Брус. Вълч. Гайт. ДЦер. Добрид. Игн. Кис. Ключм.), *Мул'ина бапка* (Вълч.), *Гугл'ино дърво* (Вълч.), *Шкал'ето* (Млад.); *Лин'ево*, *Стран'ето* (ГЦиб. ДЦиб. Ков. Стан.), *Вратн'икъ* (Рас.), *Син'и вир* (Крб.), *Каран'инова падина* (Ком.), *Иман'ето* (Вълч. Млад. Кот.) и др.

б) Със средно меки *л* и *н*: *Мошулец* (Сливов.), *Липница* (ДЦиб. Игн. и др.), *Леската* (Добрид.), *Булудейъ* (Слив.), *Голинци*, *Сефериница* (Кис.), *Ясеница* (Гайт. Лук.), *Търнето* (Гайт. Сливов.), *Войници* и др.

Случаите със силно смекчени *л* и *н* са започнали да влияят и върху *л* и *н* в положението им пред задноезични гласни, но това явление е засегнало само някои имена: срв. напр. в м. и. *Кърн'овец* (ГГн.), *Горун'акъ* (Гайт. Мет. Сливов.), *Дрен'акъ* (Дрен. Дългод.), *Бил'овъ* (Кис.), *Орл'ов врѣ* (Дрен.), но и *Орловец* и *Орловийъ камик* (Бук.); *Скокл'а* (Стан.), *Пл'оска* (Лом и Орс.), *Злата пл'оча* (Бук.), но и *Плочите* (Ков.); *Бел'угаша* (Влм.) и др.

Преходът на меки *т'* и *д'* в *к'* и *г'* е също една от фонетичните особености на местните имена от Ломско: *Гърск'ата* (Ком. Крив. Мом. Сталм.), *Гърск'ата* (Вълч.), *Блак'ата* (Дългош.), *Брескетто* (Мет.); *Гаволско дърво* (Добрид.), *Раг'ува* (от *Рад'ова*) *падина* (Сливов.), в думата *ливаге*, която се среща в състава на много местни имена. Среща се обаче и запазено меко *т*: *Тръст'ивото блато* (Лом).

Обикновено явление за консонантизма на ломския говор е изчезването на съгласната *в* между съгласни: напр. в м. и. *Слечен* (от *С-в-лечен*) *брег* (Крив.), *Подлеченото* (от *Под-в-леченото*, Добрид.).

На мястото на етимологично *з* се е развил в някои случаи африкатът *с*: *Менсил-могила* (Ков., срв. тур. *manzil*), *Садните браништа* (Топ.), *Съвниците* (от *Зъв- < Зъм- < Зем-*; Ком.), *Сингоровото* (Прог., срв. румън. *singur*). Много повече са обаче местните имена със запазено *з*: *Бъзето* (Стан. Чвр.), *Иазиште* (Вас.), *Козаровец* (ДЦер. Мет. Сливов.), *Резовецъ* (Войн.) и др.

Като резултат на дисимиляция *мн* преминава в *вн*: *Съвниците* (Ком.), *Тевна круша* (Рогл. Чорл.) и в думата *гъвно* като съставна част на много местни имена. Среща се обаче и запазено *мн*: *Умни дол* (Бук.).

В редица местни имена от Ломско се натъкваме на меко *к* пред твърда гласна и то предимно във форми, които са производни от мъжки лични имена с наставка *-к-*: напр. *Принк'овец* (ГГн.), *Тупанк'овото* (Прог.), *Ръпонк'ов брег* (Сливов.), *Ток'ов чифлък* (Чвр.), *Куминк'ова алука* (Чорл.). Мекостта на съгласната *к* тук може да се обясни като резултат на аналогично влияние на имената, при които *к* се намира пред средноезични гласни и е естествено палатално: напр. *Киселево*, *Млакето* (Чвр.), *Кипоровци* (Стан.) и др. По-нататък проникналата по такъв начин мекост при *к* може да доведе до съществено изменение в характера на следващата твърда гласна — *к'о > к'е*: напр. в м. и. *Ракева могила* (Кот.), *Лицева ливада* (Динк.). Появата на неорганична мекост при съгласната *к* пред задноезично *о* е спорадично явление. Много повече са местните имена със запазено твърдо *к*: напр. *Паковото* (Орс.), *Фиковото* (Сталм.), *Минков гред* (Кот.), *Лозанков врѣ* (Чвр.) и др.

В известни случаи се появява *й* пред съгласната *з*, което се обяснява с прехвърляне на мекостта, но това също не е типична особеност за консонантизма на местните имена от Ломско: *Койза гърбина* (Добрид.; срв. обаче *Коз'а гърбина*, Вълч.), *Лойзата* (Дрен. Чорл. Чвр.), *Старите лойза* (Бук. Чорл.), но по-често се среща *лоз'а*, и др.

За характеристиката на консонантизма на местните имена от Ломско са почти без всякакво значение следните звукови промени поради техния ограничен обхват:

- а) *х > ф*: *Връфчето* (Кис.), *Средното връфче* (Крб.).
- б) *х > й*: *Зейриова* (от *Захариова*) *круша* (Сталм.).
- в) *з > ж* под силното палатално влияние на следващо *л'*: *Ражл'ево* (Топ.).
- г) *м > н* (поради хлабавост в учленението): *Принк'овец* (ГГн.).
- д) *р > л* (дисимиляция): *Грънчалево* (от *Грънчарево*) *дол* (Ярл.).
- е) *в* между гласни е изпаднало в м. и. *Соатъ* (ГЦиб. ДЦиб. Игн. Калугм.).
- ж) *тс > ц*: *Каленпоцки* (от *Каленпотски*) *врѣ* (Млад.).
- з) *ч > к* (регресивно уподобяване): *Керкеско кладенче* (Лук.).
- и) *л' > л* (депалатализация): *Лупчов шумак* (Асп.).

й) с' > с (депалатализация): Сулеманови локви (Ков.), но срв. *Сулейманово браниште* (Брус.).

к) Поява на т. н. лабиално л в единственото м. и. *Поповите дрвѣла* (ГГн.).

л) г' > ц (под влияние на белоградчишкия говор): *Цорин гроб* (Ярл.), *Цурина чешма* (Вълч.), *Цурина круша* (Крум.).

За африката ц трябва да се отбележи, че се явява в ред думи от турски произход: *Цамийата* (Добрид.), *Цумаи* (Бук. Гайт.) и др. От румънско потекло е ц в следните местни имена: *Цоков дол* (Бук.), *Цоков връ* (Чвр.) и *Цокови орници* (Бук.).

Зев се наблюдава в някои местни названия като резултат от изпадането на х или в: напр. *Кейн* (от *Ке-х-айн*) *валог* (Млад.), *Шейновец* (от *Ша-х-иновец*, Дългош. Ключм. Ком. Млад. Мокр. Рас.), *Соатъ* (ГЦиб. ДЦиб. Игн. Калугм.).

Контракция се явява също във връзка с изчезване на х: *Кейн* (от *Кехайн*) *валог* (Млад.), *Шиновец* (от *Шахиновец*, Ков.), в думата *мала* (от *махала*) като съставна част на селищни имена. Интересен случай представя контракцията на гласните и-а в и в м. и. *Алигина* (от *Али-агина*) *мала* (Млад.).

Хаплогогия, синкоп. Честата употреба на дългите местни названия е довела до занемаряване на някои гласни и срички и по този начин се появяват синкопирани форми: *Бартарска* (от *Байрактарска*) *мала*, *Бартарски* (от *Байрактарски*) *вр* (Чорл.), *Каленпоцки* (от *Каленпоточки*) *вр* (Млад.), *Зейриова* (от *Захариова*) *круша* (Сталм.), *Пордим* (от *Породим*, Вас.). Към същото явление се отнасят и случаите, при които имаме изчезване на начално неударено а: *Ранчевий* (от *Аранчевий*) *геран* (ГЦиб.), *Ръмлие* (от *Харамлие*, Кис.).

Ударение

Местните имена от Ломско се отличават с извънредна подвижност и неустановеност на ударението. Акцентната система¹ на говора се нарушава от редица случаи на различно ударение както по отношение на една и съща дума, взета на разни места, така и на различни думи, образувани по един и същи начин с определена наставка. Тези случаи може да бъдат обяснени отчасти с тенденцията към специфично развитие на ударението по селища, отчасти с аналогично влияние на сходните по форма местни имена и най-сетне може да се дължат на влияние от страна на белоградчишкия говор. Подробното проучване на ударението в ломския говор лежи извън обсега на настоящата работа. Без да навлизаме в подробности по този въпрос, необходимо е с оглед на по-пълното осветление на местните имена от езиково гледище да отбележим някои по-характерни особености на тяхното ударение, които от една страна представят отклонения от общоизвестното българско ударение, а от

друга страна нарушават акцентното единство на ломския говор. Тук също трябва да се спомене и за някои по-важни особености на ударението в местните имена от словосъчетания.

А. Различно ударение за една и съща дума, взета на разни места:

а) В думата *лозя* преобладава ударението върху последната сричка: м. и. *Лозята* (Алекс. Влм. Войн. Гайт. Ключм. Крив. Орс. Прог. Сталм.), *Кръкожабски лозя* (Рас.), *Липенски лозя* (Вас.), *Старите лозя* (Бъз. ГГн. Дрен. Ком. Тол.) и др.; формата с ударение върху първата сричка на тази дума, която се среща и като местно име, е по-рядка в Ломско (Бук. Дрен. Чвр. Чорл.). Последната може да се обясни с влияние на белоградчишкия говор.

б) Същ. *язовини*, което се среща като местно име; носи ударение най-често върху първата сричка (Вас. Динк. Кулем. Лук. Млад. Топ.); с ударение върху о (*язовини*) се среща само в Чвр. (срв. същата наставка в м. и. *Бъзовините*, Млад.) и с ударение върху предпоследната сричка (*язовини*) в Влм.

в) Същ. *вървиште* (*врѣвиште*) обикновено е акцентувано върху коренната сричка като м. и. в Вас. ГЦиб. Прог. Тол. Сталм. ГГн. Кулем. Вълч. Орс. Лом; в Млад. обаче носи ударение върху и-гласна на наставката (напр. в *Кирково вървиште* и *Московско вървиште*).

Б. Местене на ударението върху различни срички на имена, образувани с една и съща наставка, и развитие на главно ударение от вторично.

а) В няколко местни имена на -ица се наблюдава преход на ударението от ударената сричка на основната дума върху и-гласна на наставката: *Бистрийца* (Дрен. Чорл.), *Ковачица*, *Конярица* (Гайт.), *Пажарийца* (Дрен.) и др. Това изместване на ударението върху гласна на суфикса е станало по всяка вероятност под влияние на имена с първоначално ударение върху и-гласна от типа *Росица* (срв. ударението на основната дума *роса*), *водица* (от *вода*), *полица* (от *полѣ*) и др. Явлението обаче не е могло да обхване всички имена: срв. напр. м. и. *Жеравица* (Мет.), *Ясеница* (Гайт. Лук.), *Лавицата* (Вас. Ключм. Крив. Рогл.), р. *Липница* (ДЦиб. Игн. Ков. Мокр. Стан.), *Стублица* (Крум.), *Султаница* (Прог.), *Синявица* (Крб.) и др. Що се отнася до м. и. *Песотница* (Дългод.), при което се явява преместване на ударението от ударената коренна сричка върху суфикса на основната дума, то може да се обясни с влияние на белоградчишкия говор.

б) При известна част от имената, образувани с наставка -ов-(-ев-) и нейните разширения, също се натъкваме на преместване на ударението от ударената сричка на основната дума върху о-(-е-) гласна на наставката. Този процес също не се е генерализувал, като е засегнал следните случаи:

1. Прилагателни имена на -ов-: срв. в м. и. *Венчова круша* (Сталм.), *Есенова бара* (Ярл.), *Петково поле* (Дъбм.), *Брестови локви* (Кот.), *Горунов вр* (Рогл.) и др. Преобладават обаче прилагателните на -ов-(-ев-), които не носят ударение върху този суфикс: срв. в м. и. *Данов дол* (Ярл.), *Миткова ливада* (Тол.), *Габрова падина* (Добрид.), *Глагов дол* (Дрен.) и др.

¹ За акцентните схеми в ломския говор вж. Цв. Тодоров, Говорът на град Лом, СбНУ, кн. XXXVIII, с. 31 и сл.

2. Местни имена с наставка *-овец*: напр. *Дрен'овец*, *Метк'овец*, *Топол'овец*, *Глог'овец* (Чорл. Дрен.), *Орл'овец* (Бук.). Производните прилагателни от тези имена запазват ударението върху същата сричка: *дрен'овски*, *топол'овски*. И тук надделяват местните имена на *-овец* с ударение върху основната дума: *Б'оговец* (Бук.), *Б'уковец*, *Д'едовец* (Добрид.), *Кар'ановец* (Бук.), *К'ърн'овец* (ГГн.), *П'ринк'овец* (ГГн.), *Т'ричковец* (Вълч.) и др.

3. Местни имена с наставка *-овица*: само в две речни имена: *Божжор'овица* и *Торл'овица* (Дългод. ДЦер.). В останалите местни имена ударението се запазва върху основната дума: *Ярл'овица*, *Г'оловица*, *Л'уковица* и др.

4. Местни имена с наставка *-ово*, *-ево*: в сел. и. *Дондук'ово* и *Кисел'ево* и в производните прилагателни от тях: *дондук'овски* и *кисел'евски*. Много повече са имената, които не носят ударение върху тази наставка: напр. *Р'асово*, *Ч'орлево*, *Б'отево*, *Р'айково* (Кулем.) и др.

5. Местно име с наставка *-овка*: само *Дрен'овка* (Донд.).

6. Местно име с наставка *-овене*: само *Д'олно Цер'овене*.

в) В някои местни имена от Ломско наблюдаваме изместване на ударението през една сричка от ударената сричка на основната дума: *Б'ззове'ц* (сел. и. и м. и., ГГн.), *Брестов'иц* (Вълч.), *Смърдов'иц* (Дългод.). Тук се касае за особен акцентен процес, при който се е изхождало от форми с ударение върху основната дума (срв. *Б'уковец*): покрай главното ударение се е развило и вторично, което постепенно се засилило до такава степен, че приело характер на главно, а първоначалното главно ударение отслабнало и днес е едва забележимо. Процесът може да се представи схематично по следния начин: *Б'ззовец > Б'ззове'ц > Б'ззове'ц > Б'ззове'ц*¹. По същия начин се обяснява ударението в сел. и. *Д'ългоше'вци* (от първоначално *Д'ългоше'вци*) и в прилагателното, съставна част на м. и. *Паши'нска лив'ада* (Ков.), срв. фам. и. *Паши'нци*. Тук се отнася безспорно и м. и. *К'озарове'ц* (ДЦер. Мет. Сливов.), чието ударение на пръв поглед изглежда необяснимо. В същност тук развитието на главно ударение от вторично е било предшествувано от преместване на ударението: *К'озарове'ц > К'озарове'ц > К'озарове'ц > К'озарове'ц*.

В. Особености на ударението при местните имена от словосъчетания — прилагателно + съществително.

Местните названия, които по форма представят словосъчетания от прилагателно и съществително, се явяват най-често с две ударени срички, от които едната принадлежи на прилагателното, а другата — на съществителното. При една част от тези местни имена прилагателното е носител на по-силното или главното ударение, а съществителното — на по-слабото или вторичното ударение. Такъв е случаят, когато между двете ударени срички няма повече от две неударени: напр. *Ба'нин ли'л'ак*, *Лу'да ба'ра*, *Су'а ба'ра*, *Лек'овна в'ода*, *Бу'чово бра'нище*, *Ара'нска лив'ада*, *В'ълчанови д'ърва* и др. За забелязване е, че вторичното ударение, което отстои само през една неударена сричка от главното, е по-слабо в сравнение с онова вторично ударение, което следва непосредно по две неударени срички

¹ означава главно ударение, а - — вторично.

след главното: напр. *Гла'дно по'ле*, *Те'вна кру'ша*, *Лу'да ба'ра*, *Ча'вча д'бреш* с по-слабо вторично ударение; *Го'рна Гной'ница*, *Зла'та дол'чина*, *Ни'нова ту'фа*, *Во'ево кла'денче* с малко по-силно вторично ударение. Когато между две ударени срички лежат повече от две неударени, то в този случай силата на издишните тласъци се раз-

пределя почти равномерно върху двете ударени срички: *Анге'лово кла'денче*, *Бож'инова дол'чина*, *Драки'вото лице*, *Ка'менчова па'дина* и др. Колкото повече неударени срички лежат между двете ударени, толкова по-слаба е разликата между последните по степен на издишната сила. В някои многосрични местни имена се явяват и повече от две срички, носещи главно или вторично ударение: напр. *Рош'е-мов'ата в'одени'ца*, *Га'говийшка ба'ра*, *Ка'менч'овото бра'нище* и др.

Гл. 4. Старинни и диалектни нарицателни от Ломско със служба на местни имена или на основни техни елементи.

В основата на ломската топонимична система са легнали много нарицателни, едни от които са старинни думи (архаизми), а други — думи от български или чужд произход, които имат ограничена диалектна употреба. Предварителното систематично изясняване на техния произход и значение от една страна улеснява разглеждането на местните имена в специалната част („Класификация на местните имена“), а от друга — дава възможност да се види цялостно какъв ценен материал се съдържа в топонимията на Ломско за историята на български език и за българската диалектология.

1. *Алуга* — песъчливо и тревисто място покрай река. Като нарицателно думата е избледняла вече откъм значение. По произход е общославянска: среща се в Остромир. ев. (Mikl. Lex., с. 1088): *халъга* „ограда, укрепление, вал“; срв. още в мрус. и брус. *халуга* „колиба“, *схърв.* *халуга* „трева“, чеш. *cháluha* „морски водорасли“, пол. *hala* „лъка на гола планина“, срв. в нбълг. производното *хългазник*¹. Гласната у, която се среща като заместник на стб. *ж* в тази дума от Ломско може да се обясни или с влияние на белотрадчишкия говор или с аналогичното влияние на наставката *-уга* в съществителни като *вр'ъл'уга* „малка височина“, *бел'уга* „бяла пръст“. В полза на първото твърдение говори обстоятелството, че думата се среща в места, где то действително е установено влияние на белотрадчишкия говор, а именно в ГЦиб. ДЦиб. Дрен. Чорл. Като местно име думата е позната още в Дъбм. и Крб. Трябва да се отбележи, че тя е разпространена с топонимично значение и на сърбохърватска територия: напр. *Алузи* и *Алуге* (вж. Етногр. зб., кн. II, с. 975 и 1068), *Алуга* и *Халуге* (вж. Речник места, т. II, с. 4 и 433). Думата се среща като местно име и в румънски, където е проникнала от старобългарски: *Hálânga*, *Halunga* (вж. у Petrovici, Daco-slava, с. 5).

2. *Банд'ера* — стълб. От ит. *bandiera* „знаме“ (Berneker, с. 42) чрез тур. *bandera* „флаг“ (вж. Meyer, Türkische Studien, I, с. 73; Радлов, т. IV, с. 1472). Думата се среща в зап.-бълг. като название

¹ Вж. за него Ст. Младенов, Студии, с. 139 и 140.

на върхове в Милевска и Коньовска планина и стои във връзка с триангулационните стълбове, поставяни от руси наскоро след Освобождението. В Ломско се среща само в Слив.

3. Ба́пка — трап, падина. С това значение думата е известна по цяла Ломска околия. У Панчев (Допълнение, с. 11) срещахме *бабка* със същото значение в т. 8: „малък трап, яма, дупка“. Не може да се приеме, че тази дума е производно умалително от *баба* поради липсата на семантична връзка между двете думи. По всяка вероятност *банка* има звукоподражателен произход и стои във връзка с глаг. *бапна* „падам в някой трап, като стъпям невнимателно“, у Панчев (ц. с., с. 11 и 14): *бапна* и *бабна* „да ударя, да бачна, да бушна“. Като местно име или съставна част на местни имена *банка* има широко разпространение в Ломско: Вълч. (в 27 м. и.), Крум. Ков. Ком. Дългош. Ключм. Вас. Лук. Войн. ГЦиб. Игн. Млад. Крив. Прог.

4. Бел'ло — място покрай река, удобно за белене на дрехи (Дрен. Топ.). От основа на гл. *беля*, стб. *бѣлѣти*.

5. Бел'ува — бяла льосова почва, бяла пръст. Със същото значение думата е посочена у Панчев (ц. с., с. 21). От прил. *бел* с рядката наставка *-ува*, която може да се обясни като контаминация от *-ова* и *-уга*. Като местно име се среща в Рас. Като нарицателно е познато навсякъде в Ломско.

6. Бел'уга — бяла льосова почва; срв. същото значение и у Панчев (ц. с., с. 21). Като м. и. се среща във Влм., а наред с това и днес е живо нарицателно в това село.

7. Булул'ей — бухал, *Strix bubo*. Също у Панчев (ц. с., с. 38), който посочва, че тази дума се употребява в Царибродско. От звукоподражателен корен, за което вж. у Младенов, Етимолог. реч., с. 49. Като м. и. и нарицателно се среща в Слив. Основна дума е на м. и. *Болулейникъ*, което се среща в Вас. Лук. Сливов.

8. В'рвиште, в'рвиште — широк път в полето, по който се прекърват стада овце и говеда; у Гер. Реч. (т. I, с. 156) със значение „път, пътека“. Думата е производна от гл. *вървя* с наставка *-иште*, която означава тук мястото на действието, изразено чрез глаголната основа. Като нарицателно и местно име или съставна част на местни имена тази дума е широко разпространена в Ломско: Кулем. Вас. ГЦиб. Прог. Тол. Сталм. ГГн. Вълч. Млад. Орс.

9. Голина́, голинé — голо, неразработено място, лишено от едра растителност. Думата е стара (вж. Mikl. Lex., с. 135: *голина* „необработена земя“). *Голине* е производно от *голина* по аналогия на същ. като *поле*. Като нарицателни двете думи имат ограничена употреба в Ломско, а като местни имена се срещат в ДЦиб. и Игн.

10. Гред — малък продълговат рът. Същото значение е посочено у Гер. Реч., т. I, с. 246, а у Панчев, ц. с., с. 80: „малък проточен рът между нивите като насип до два метра висок“. Интересно е обяснението на Д. Маринов: „сред полето цяло продължение издигнати места, но много по-ниски от връх“ (Жива старина, кн. IV, с. 191; вж. и в „Градиво“, СбНУ, кн. XVIII, ч. II, с. 130). Още в стб. са били употребявани дублетите *гъда* и *гадъ* с едно и също

значение „гред“ (Mikl. Lex., с. 148). По-късно е станала диференциация в значението им, така че *гред* в северозападните български диалекти почнало да означава определена земеповърхна форма. Като нарицателно и като местно име *гред* е общоизвестно по цялата околия.

11. Г'ърло — тясна част на блато. Като нарицателно е известно в Орс., където се среща и като съставен елемент на местни имена. Срв. в румън. *Gârlă*, име на блато, остров, поток (Илиев, Румън. топонимия от слав.-бълг. произход, СпБАН, кн. XVII, с. 36).

12. Дел — бърдо, рид; в стб. *дѣлъ* „хълм, рид“ (Mikl. Lex., с. 187). Със същото значение у Гер. Реч., т. I, с. 391: „връх на планина, на бърдо, отгдето и на двете страни иде нанодолище; климаш, превал, бърдо, хълм, могила, връх, рид“. Среща се само като м. и. в Добрид. Тук трябва да се посочи, че м. и. *Деловете*, което е често в Ломско, стои във връзка с подялба на полски имот и няма нищо общо със старинното *дел* в значението му на *рид*.

13. Дел'ник (дел'ница) — дял от полски имот, ниви, ливади и пр. Същото значение на думата посочва Иванов в „Орханийският говор“ (СбНУ, кн. XXXVIII, с. 109). Двете форми са новообразувания от гл. *деля*, стб. *дѣлѣти* и съответствуват само по форма, но не и по значение на стб. *дѣлѣнникъ* „съучастник“ (от гл. *дѣлѣти*) и *дѣлѣница* „работилница“ (Mikl. Lex., с. 187). Като нарицателно и м. и. *делник* (*делница*) е общоразпространено в Ломско: Алекс. Бъз. Вас. Дрен. Крив. Тол. Ярл.

14. Др'ъмка — храст, гръм. Със същото значение у Гер. Реч., т. I, с. 373. Образовано е с наставка *-ка* (умал.) от основа *дръм*, което самостоятелно не се среща в Ломско, а се е запазило като композиционен член на сел. и. *Вълмедръм*. Във връзка с изяснението на м. и. *Доуга дрма*, привеждайки чак. *дрмун* (на о-в Крък), П. Скок в своите работи върху македонската топонимия определя и двете думи (*дръм* и *дрмун*) като заемки от гр. *δρυμός* „шума“. Като се има предвид, че в руски се срещат диалектно *дром* и *дрём* „храст, гъсталак“, в сти. *drumás* „дърво“ (Вегнекер, с. 231), трудно може да се приеме мнението на Скок. Като нарицателно *дръмка* е познато навсякъде в Ломско, а като м. и. се среща в Орс. Сталм. Дългод. и в м. и. *Симеонова дръмка* (Сталм.).

15. Ц'угла — малка височина, могила. У Гер. (Реч., т. II, с. 25) с подобно значение: *жюгла*, *жюглина* (и с *дж-*) „купчина от земя, отрупана край нива или ливада, за да показва предеда й“; у Иванов (СбНУ, кн. XXXVIII, с. 146): *чукла* „малка могила“. *Цугла* е от *чугла* (чрез уподобяване), от ие. кор. *kei*². Като нарицателно се среща в места, съседни на белоградчишкия говор (Бук. Лук. Гайт.), а като м. и. само в Гайт. Срв. и м. и. от Зап. България: *Чуклата* (в с. Брезов дол, Соф.³), *Чукле* (в с. Д. Тлъмино, Кюстендилско⁴).

¹ Вж. Гласник Скоп. науч. д-ва, кн. II, с. 284 и кн. XII, с. 204.

² Вж. за него у Младенов, Студии, с. 145 и в Archiv für sl. Phil., т. XXXIV, с. 385.

³ Вж. Динев, Год. Соф. ун., ист.-фил. фак., кн. XXXIX, с. 67.

⁴ Вж. Захариев, СбНУ, кн. XXXII, с. 372.

16. Жир — желѣд. Също у Гер. Реч., т. II, с. 21; стб. *жнръ* „пасище, фураж“ (Mikl. Lex., с. 198). Като нарицателно думата не е разпространена, а като м. и. се среща само в Крив. и Мокр.

17. Съвник — стая изкопана в земята, землянка; същото значение у Панчев, ц. с., с. 138 (вж. *звѣник*). Първоначалната форма на думата ще е била *земник*, от което чрез редукция на *е* и дисимиляция на *мн* > *вн* се е получило *звѣник*, в което *з* е вторично. Като нарицателно думата не е разпространена в Ломско, а като м. и. я срещаме само в Ком.

18. Йазовини (само в мн. ч.) „дупки на язовци“. Като нарицателно и м. и. е доста често (Вас. Влм. Динк. Кулем. Лук. Млад. Топ. Чвр.).

19. Колник — коларски път, коловоз; същото у Гер. Реч., т. II, с. 388. Наричателното значение на тази дума е избледняло. Като м. и. се среща само в Ков.

20. Кривол' — завой; у Гер. Реч., т. II, с. 414: „място на път, на река, гдето завива на една или на друга страна; завой“. Като нарицателно и м. и. се среща в Дъбм.

21. Лавица — праг, изкопан от реката в брега; стъпаловидна местност. В стб. значи „скамейка“ (Mikl. Lex., с. 330), следователно думата е придобила днешното си значение по метафоричен път, както и същ. *гред*. Като нарицателно *лавица* е общоизвестно в Ломско, а като м. и. се среща в Вас. Ключм. Крив. Рогл.

22. Лицѣ — място на баир, бърдо или бряг, което има слънчево изложение. Думата е позната навсякъде в Ломско с това значение и се среща често като м. и. или като съставен елемент на м. и. в Брус. Бук. Добрид. Дрен. Княжм. Крб. Рогл. Чорл. Ярл.

23. Матица — дол, урва, в която има вода с кладенче. Срв. стб. значение: „извор“ (Mikl. Lex., с. 364). У Гер. Реч. (т. III, с. 53) е дадено друго значение: „царица на пчелите, матка“. В Ломско това старинно съществително е запазено в м. и. в Добрид. Дрен. Чорл. Наричателното му значение е избледняло.

24. Мъртвинá (мрътвинá) — места със северно изложение, „мъртвичуви“, в противоположност на *лицѣ* (вж. по-горе); същ. значение у Гер. Реч., т. III, с. 89. Като нарицателно и като съставна част на м. и. се среща в Брус. Гайт. ГГн. Добрид. Дрен. Кис. Чорл. Ярл.

25. Мъртвица — места със северно изложение; мочурливи места със застояла вода. У Гер. Реч. (т. III, с. 89) е посочено същото значение. Като нарицателно не е много познато, а като м. и. се среща в Сливов. ГЦиб. и ДЦиб.

26. Нáпой — място на река за поене на добитъка. Същото значение е показано у Маринов (СбНУ, кн. XIII, с. 255 и в Жива старина, кн. IV, с. 239). От представка *на* + кор. *пой* (срв. гл. *поя*). Като нарицателно думата има ограничена употреба, като м. и. — само в Лук.

27. Нѣрез (Нѣрезина) — нерязано, запустено лозе; също у Гер. Реч., т. III, с. 266; от *не* + кор. *рез*. Като нарицателно се среща в Дрен. и Донд., като м. и. *Нерезене* в същите села,

28. Обреш — път, който пресича висока местност; висока равна или полегата местност. Със стеснено значение у Гер. Реч., т. III, с. 307: „пътека въз стръмен път“; с подобно значение у Маринов: „пътека, през която се миѡава въз един стръмен бряг“ (Материали от Зап. Бълг., СбНУ, кн. XIII, с. 257). В стб. се среща обръшь „височина“ (Mikl. Lex., с. 475) от **об-връшь*. В нбълг. формата *обреш* е под влияние на наставката *еш* или на сродното по значение обръжъе „крайбрежие“ (срв. схърв. сел. и. *Обрежје*, *Обреж*, вж. Речник места, ч. II, с. 291; в румън. *obreaza*, *obrejie*, *obreja* са славянски заемки¹). Думата се среща и в Рилската грамота на Иван Шишман от 1378 г.: *обръшь*.² Като нарицателно и като м. и. е разпространена главно в селата покрай Дунава: Ков. Млад. Стан; среща се още в Рогл.

29. Пáрлог (мн. ч. *парлози*) — място, в което е имало лозе, по-късно изоставено. Същото значение е посочено у Д. Маринов (Жива старина, кн. IV, с. 186), Геров (Реч., т. IV, с. 14) и Ст. Младенов (Етим. реч., с. 412). Думата представя стара славянска (българска) заемка в маджарски: *parlag*³ от стб. *прѣлогъ* „пренасяне, промяна“; от маджарски е минала в схърв. *парлог*, а от тук в зап. бълг. Трябва да се отбележи, че се среща и българската форма, а именно *прелог* (срв. м. и. *Прелог* в с. Г. Кобилѣе, Кюстендилско⁴). На сърбохърватска територия *парлог* е разпространено като м. и.: *Парлози* на 4 места (Етногр. зб., т. II, с. 307), *Парлог* (пак там, т. II, с. 43, 44, 46, 53, 56, 61). Като нарицателно и като съставна част на м. и. в Ломско се среща в села, в които е проникнало влияние на белградчишкия говор (Гайт. Кис. Лук.).

30. Пивница — изкопано място в земята за съхраняване на вино, изба; такива изби са били изкопавани извън селищата по полето. В стб.: *пивница* „изба“ (Mikl. Lex., с. 563). Като нарицателно и съставна част на местни имена има ограничена употреба в Ломско (Асп. Кот. Чорл.). Думата се среща и в други места в Зап. България, напр. м. и. *Пивниците* до с. Орещец, Белградчишко.

31. Пйска — извитото дърво, което съединява процепата на кола с предната ос. У Геров (Реч., т. IV, с. 405) с малко по-друго значение: „клинът, който заглавя жабката за пропепа“. У Маринов (Градиво, с. 130) е дадено прил. *писковит*, произведено от същата дума: „една нива се казва *писковита*, когато не е равна и когато се оре, все остава или в средата или на края рог неизорано място; това място в Ново село се казва *писък*“. Думата е от звукоподражателят *писък* произход. Като изхождаме от първоначалното конкретно значение на *писка*, лесно можем да си обясним, че то е почнало да означава местности със същата форма. Като нарицателно не е разпространено в Ломско, а като м. и. се среща само в Млад.

¹ Вж. Б. Цонев, История на бълг. език, т. II, с. 42.

² Вж. Й. Иванов, Бълг. старини от Македония, с. 597.

³ Вж. Б. Цонев, ц. с., с. 165.

⁴ Вж. Й. Захариев, СбНУ, кн. XXXII, с. 474.

32. Пйшурка — изворче. У Панчев, Допълнение, с. 252: „вода, чучур с дълъг жлеб, длаб“. Думата е от звукоподражателен произход. Като нарицателно рядко се среща в Ломско, а като м. и. в Ков.

33. Пл'бска — малък плосък и кръгъл съд (Гер. Реч., т. IV, с. 44); от по-стара форма *плосква* (Mikl. Lex., с. 574), стара й-основа (**плоскы*). Омокчаването на *л'* се дължи на особеност на самия говор. Като име на блато се среща само в Лом и Орсоа. Срв. *Плоска*, блато в Козлодуйската низина.

34. По'й'зък — вада, изкопана над воденица, за да се отбива водата в нея, когато е нужно (вж. Д. Маринов, СБНУ, кн. XIII, с. 271); от *по* + *яз* + *-ък*. Като нарицателно е малко известно в Ломско, а като м. и. се среща само в Сталм.

35. Пр'евал — полегатото място, място на височина, през което се преминава отвъд нея. Със същото значение у Гер. Реч., т. IV, с. 232. Като нарицателно не е разпространено в Ломско, а като м. и. само в Душ.

36. Пр'окар — широк път между ниви, лозя или градини, оставен за прекарване на добитъка. Същото значение има и в орханйският говор (вж. Г. п. Иванов, СБНУ, кн. XXXVIII, с. 101). От представка *про* + кор. *кар* (срв. и гл. *про-кар-ам*). Като нарицателно е известно в малко села на Ломско, а като м. и. се среща в Слив. и Рас.

37. Пр'унда — мочурливо място, блато. От румън. *grund* (Tiktin, т. III, с. 1274), стара българска заемка, от стб. *прѣдъ*¹ (вж. за него по-долу). Като нарицателно е познато в села покрай Дунава (Сливата и Орсоа), а като съставна част на м. и. се среща в Слив.

38. Пр'ѣдиште (пърдиште, прудиште) — „когато от наводнението и нанисането на реката се образуват насипи от пясък и талог (кал) и по този начин се появяват сухи места, тези сухи места се казват *прѣдище*“ (вж. Д. Маринов, Жива старина, кн. IV, с. 274); също у Панчев, Допълнение, с. 273: „място, насип от пясък и талог, нанесени от наводнение“; у Гер. Реч. (т. IV, с. 257 и т. V, с. 234) са дадени и формите *прадище* и *спрудище*. Връзката на това съществително със стб. *прѣдъ* „насип, бряг“ (Mikl. Lex., с. 754) е ясна; наставката *-иште* има тук увеличителна (аугментативна) функция. Като нарицателно и местно име е разпространено навред в Ломско и то най-вече в села, разположени покрай река (Вас. Влм. Дъбм. Дългош. Кот. Крб. Лом и Мом.).

39. Разд'блец, мн. ч. *раздолци* — дол. Думата е архаизъм, представя умалително от *раздолъ* (Mikl. Lex., с. 775). Срв. и с. *Раздол*, Санданско. Известно е само като м. и. в Дрен.

40. Раст'йца — клечат габър. Същото значение у Гер. Реч., т. V, с. 73 (вж. т. 3) и в Материали за бот. реч., с. 496; от *храст* + *-ица*. Като нарицателно се среща рядко в Ломско, а като м. и. в Дрен.

41. Р'езовец — растение острица, резавец, *Сагех* (вж. Материали за бот. реч., с. 501). Като нарицателно не е разпространено в Ломско, а като м. и. във Войн.

42. Р'игън — растение *Origanum vulgare*. У Гер. Реч. (т. V, с. 78) е посочено под форма *риганъ*, без да е дадено значението му. Произхожда от балкано-латински или от диалектно-румънски (срв. мак.-румън. *giyaп*, -*пi*, вж. *Dalamestra*, с. 180). Като нарицателно не е разпространено в Ломско, а като м. и. се среща в Душ.

43. Рог — означава места, които са издадени като рог; напр. ниви, които се врязват в гора или място, оградено от река, тъй че добива удължена форма. С подобно значение у Гер. Реч., т. V, с. 82, под т. 4 и 6: „Издаден връх на нещо, гдето се срещат три или повече стени (къоше); бърдо, издадено от планина“. Като нарицателно и м. и. е широко разпространено в Ломско (Брус. Влм. Ключм. Княжм. Кот. Крб. Крив. Тол.).

44. Сад — новопосадено лозе, ливада; същото значение у Гер. Реч., т. V, с. 108; стб. *садъ* „растение, разсад“ (Mikl. Lex., с. 818). Като нарицателно и м. и. често се среща в Ломско (Вълч. Ком. Лом Слив. и др.).

45. С'ѣнн'ък — навес сред полето за добитъка; у Гер. Реч., т. V, с. 311: *сенник*. Среща се в м. и. *Сп'асов с'ѣнн'ък*, Прог.

46. Сл'атина — слабо течаща вода в дол. У Гер. Реч., т. V, с. 190: „извор, на който водата не блика толкова силно“; в стб. *слатина* „блато“ (Mikl. Lex., с. 857). За етимологията на тази дума от кор. *сол* — вж. Ст. Младенов, Етимол. реч., с. 589. Наричателното й значение е избледняло в Ломско. Като м. и. се среща само в Мет. и ДЦер.

47. С'мр'адл'ак — растение смрадлика, *Rhus cotinus*. Също у Гер. Реч., т. V, с. 205. Като нарицателно е разпространено в Ломско, а като м. и. се среща само във Войн. Донд. Дългош.

48. Сов'ат (сават, соат, саат) — пасбище. От тур. *соват* или *суват* „водопой“ (Радлов, т. IV, с. 791); у Магазаник, с. 522: *savat*. Като нарицателно и м. и. е доста разпространено (ГГн. ГЦиб. ДЦиб. Дрен. Дъбм. Игн. Калугм. Кулем. Слив. Топ.).

49. Солин'ар — място в полето с поставена сол за добитъка. У Гер. Реч., т. V, с. 218 се среща *солинарук* „соленица, соларник, соленик, солник“. Като нарицателно не е разпространено, а като м. и. се среща само в ГГн.

50. Стран'а — просторна местност. Като м. и. се среща само в Дългош. и Донд.

51. Стран'е — полегата широка местност. У Гер. Реч. (т. V, с. 266) е посочено като производно от *страна*, без да е определено точно значението му. Като м. и. се среща и по други места на Зап. България (в с. Топли дол, Кюстендилско¹); срв. и на сръбско-хърватска територия сел. и. *Стране* (Речник места, ч. II, с. 405). В Ломско името означава по-голяма местност покрай Дунава, която влиза в землището на селата Кулем. Ков. Стан. ГЦиб. и ДЦиб.

¹ Вж. Б. Цонев, ц. с., с. 41.

¹ Вж. Захариев, СБНУ, кн. XXXII, с. 289.

52. Стубел, стубла — според Д. Маринов (Градиво, СБНУ, кн. XVIII, с. 52): „Стубел, мн. ч. стубли, е извор, когато водата изтича из широк шупъл дънер от дъбово или буково дърво; стубла е тогава, когато изворът е обграден или с колци или с дъски, за да не се събаря земята. Шуплият дънер отгоре е задънен, а от страни има дупка, в която има дървена тръба и през тая дървена тръба тече вода“. У Гер. Реч. (т. V, с. 277) самият дънер се нарича *стубел*: 1. „широк шупъл издълбан дънер от дъб или бук, турнат на извор, за да тече водата през него или на устието на кладенец, за да се налива вода през него; стубла, стублица“, а също така: „2) кладенец със стубел, фукул; кладенец с корито, със стублица при него за поене на добитъка.“ Думата е старинна, стб. *стоубль* „извор“ (Mikl. Lex., с. 897); в схърв. старо *stublъ* „извор“, ново *стублина*, нсловен *stublо*, чеш. *stbel*, пол. речни имена *Стубля*, *Стубель* (Головацкий, Геогр. словарь, с. 305); от кор. *сту-*, ие. *стоц-*, успоредно разширение *stoi-, stei-, sti-* в *стъбло*, стб. *стъбло* (Младенов, Етимол. реч., с. 614). Като сел. и. думата е доста разпространена на сърбохърватска територия: *Стубла*, *Стубаль*, *Стубал*, *Стублина* и др. (вж. Речник места, ч. II, с. 408). Като нарицателно в Ломско има ограничена употреба, а като м. и. се срещат: *Стубелъ* (Гайт.), *Стублата* (Вас. Добрид. Дъбм. Крб.), *Стублица* (Крум.).

53. Тйпец — вид трева, власатка, *Festuca ovina* (Материали за бот. реч., с. 524). Образувано е от прил. *тип* „сплеснат“ (Гер. Реч., т. V, с. 337: *типы*, *типъ*), а то е от гр. *τύπος* „печат“. Като нарицателно е малко познато, а като м. и. само в Сливов.

54. Требенйна — гора, която е подложена на изстребване или е вече изстребена. Производно е от мин. страд. прич. на гл. *требя* (*требен*) + наставка *-ина*. Като нарицателно е разпространено в Ломско, а като м. и. се среща в Крив. и Сталм.

55. Трънница — място, в което има много тръне, трънак; пасбище. Същото значение е посочено у Гер. Реч., т. V, с. 367. Още в стб. се срещат дублети *търнъ* и *търнница* с едно и също значение (Mikl. Lex., с. 1007). Като нарицателно има ограничена употреба в Ломско, а като м. и. се среща във Вълч. Динк. Крив. Кулем. Стан.

56. Тумбак — стомах; също у Гер. Реч., т. V, с. 379. Производно е от същ. *тумба* (за етимологията му вж. Младенов, Етимол. реч., с. 642) + наставка *-ак*. Като нарицателно е разпространено в Ломско, а като м. и. е възникнало по метафоричен път, означавайки формата на местността (в Дъбм.).

57. Туфа — малка горичка от един до два декара. Думата е посочена у Гер. Реч. (т. V, с. 386) с друго значение: „снопче лук“. От лат. *tufa* „китка“ чрез нгр. посредство: *тоуфа* (вж. Romänsky, Jahresbericht d. rum. Inst., т. XV, с. 130 и Б. Цонев, История на бълг. ез., т. II, с. 325). Като нарицателно и като м. и. или съставен елемент на м. и. е често в Ломско (Войн. ГЦиб. Дъбм. Дългод. Кис. Кот. Лук. Прог. Рогл.).

58. Убой — широко място на път, на което могат да се разминат кола, когато се срещнат; често служи за граница на ниви и

ливади (Маринов, Жива старина, кн. IV, с. 192). В стб. *убой* има друго значение: „убийство“ (Mikl. Lex., с. 1031); от представка *у + кор. бой* (срв. друга степен в гл. *би-я*); следователно конкретното значение на *убой* в нбълг. е: „убито, отпъкано място“. Като нарицателно днес не е познато, а като м. и. се среща само в района на Лом.

59. Утека — вада. У Панчев, Допълнение, с. 315: „вада на река, пресушена, отбита за ловене на риба (Дебърско)“. В стб. думата е от м. р.: *оуткъ* „течение“ (Mikl. Lex., с. 1075). Като нарицателно не е разпространено в Ломско, а като м. и. се среща в Дългош.

60. Фунийа — път, който пресича не много висока местност; врязана местност. Думата се е свързала със значение за местности с определена форма по метафоричен път. Като нарицателно и м. и. в Ломско се среща на много места: Вас. ГЦиб. Длин. Дългош. Ключм. Ков. Крб. Лом Орс. Слив. Стан. и др.

61. Шкал'е — тиня, кал; същ. събирателно от *шкаля*, което не е общоизвестно в Ломско. Д. Маринов дава следното значение на *шкаля*: „Ако тинята е много рядка, казва се *шкаля* (вж. Жива старина, кн. I, с. 14). У Гер. Реч. (т. V, с. 584) се среща със същото значение. По всяка вероятност първоначалната форма на думата е *скала* (от лат. *scala*) „стълба, стъпало на стълба“, която според Романски (ц. с., с. 128) е проникнала в български през гр. *σκάλα*. Звуковите промени, които е претърпяла тази дума, са лесно обясними: *скала* > *скал'а* (за меко *л* в ломския диалект срв. същ. *пл'оча* вм. *плоча*) и оттук — *шкал'а* чрез антиципация на мекостта върху началното *с'* > *ш*. Трудно е обаче да се обясни как се е стигнало до по-късното значение на думата, което сочат Д. Маринов и Н. Геров. Тук може да се мисли, че поради еднакъв звуков комплекс с *нариц. кал* (срв. *ш-кал' -: кал-*) и поради избледняване на първичното значение постепенно се е развило и утвърдило ново значение на думата, а именно „кал, рядка тиня“. Като местно име *шкал'е* се среща само в Млад.

Гл. 5. Класификация на местните имена

При географската разпределба на местните имена по селища може да се изясни произходът и значението на тези имена за всяко селище поотделно с оглед на обсега на чуждите езикови елементи и на представите, които са се отразили в местните названия. От научно гледище обаче би била оправдана такава класификация на топонимичния материал, при която да може не само да се отличи положителното от хипотетичното, но и да се установи какви типове местни имена се срещат, кои от тях преобладават в дадено землище или област и кои са незначително застъпени, а оттук да даде изходна точка за важни заключения във връзка с развоя на топонимичните типове и за установяване на тяхната продуктивност или непродуктивност.

Въпросът за класификацията на славянските местни имена е намерил практическо разрешение за пръв път у бележития славист Фр. Миклошич¹, който разделя тези имена с оглед на първичното значение на основните им думи на две големи категории: 1. Местни имена от лични имена и 2. Местни имена от съществителни нарицателни; след това ги разпределя схематично по суфикси, с които са образувани, без да вниква достатъчно в структурата на местните имена, в значението и формалните белези на съставните им елементи. Изследванията на Миклошич, в които той не си поставя за задача да класифицира славянските местни названия, са ценни обаче с подредения топонимичен материал.

В ново време О. Франк², като разглежда сърбохърватски местни имена със суфикси *-itj* ($> -ic$) и *-ik* (с разширенията му *-nik*, *-ov-bn-ik*, *-ov-ik*, *-iš-nik*), ги класифицира въз основа на значението на основните думи, без да обръща достатъчно внимание на вътрешния строеж на имената.

С оглед на последното напълно приемлива е класификацията на Ст. Роспонд³. Трябва да се изтъкне неговото правилно гледище относно метода на класификацията: необходимо е тя да бъде основана на анализа на корени и суфикси както откъм формална страна, така и откъм значение.⁴

И двете класификации обаче, на Франк и на Роспонд, колкото и да са ценни в методологично отношение, са ограничени върху една или две категории местни названия (с наставки *-ic* $< *itj$ и *ik*) и поради това не могат да обгърнат голямото разнообразие от топонимични типове и форми, каквито може да се срещнат в известна област. При една всеобща класификация на топонимичния материал от Ломско най-напред трябва да се разграничат имената по произход: български, турски, румънски, несигурни и неясни. По-нататък за разпредялбата на българските местни имена са от първостепенно значение морфологичните елементи на имената, като се има предвид не само звуковият състав на тези елементи, но и техните функции. Значението на основните думи може да послужи за вторична разпредялба на имената в подгрупи. Установяването на главните групи е свързано с определянето на най-съществените от езиково гледище морфологични елементи и на техните функции. Това се налага и поради факта, че се срещат местни имена с два и повече формални елементи, по-важният и по-характеристичният от които определя и мястото на съответното местно име: тъй напр. сел. и. *Горно Линево*, *Долно Линево*, *Долно Церовене*, м. и. *Горно Разлево*, *Долно Разлево*, които по форма представят синтактични съчетания от определително прилагателно + съществително, ще бъдат отнесени към имената с наставки *-ово* (*-ево*), *-ене*, а не към имената от синтактични съчетания, защото тези наставки са най-характеристичният, най-същественният елемент в посочените имена.

¹ Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen, Denkschriften d. Wien. Ak., т. XIV и Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen, Denkschr., т. XXI.

² Studien zur serbokroatischen Ortsnamenkunde, Leipzig, 1932.

³ Południowo-słowiańskie nazwy miejscowe z sufiksem *-itj*, Kraków, 1937.

⁴ Ц. с., с. 5.

Функцията на наставките, като се изхожда от историческия им развой и от съвременното им състояние, е също важна при определяне на главните групи имена. Оттук различаваме местни имена с топонимични наставки и местни имена от нарицателни. В същност специални „топонимични“ наставки не съществуват; те са по произход нарицателни или прилагателни наставки, които покрай другите функции са развили и топонимично значение.¹ Следователно преценени от историко-генетическо гледище, между двете посочени категории имена няма делитбени белези. Разделянето им може да бъде оправдано само от гледище на различни моменти в историческия развой на езика: срв. напр. реч. и. *Липница* и м. и. *Пивниците*, образувани по един и същ начин с наставка *-ица*, която в първия случай има топонимична функция, а във втория — нарицателна. Съдейки по славянски местни имена в Гърция, заключаваме, че тази семантична диференциация за някои наставки е настъпила доста рано в български език (VI в.) по тенденции, наследени от праславянския период.²

При местните имена с топонимични наставки от Ломско изпъкват главно четири подгрупи: 1. С наставка *-ец*, *-овец*; 2. С наставка *-ица* и разширенията ѝ; 3. С наставка *-ци*, *-овци* и *-инци*; и 4. С наставка *-ово* (*-ево*).

Разпредялбата на местните имена от нарицателни в девет подгрупи е въз основа на морфологичните им елементи.

Освен посочените по-горе местни имена в Ломско се срещат и такива, които бихме отнесли към категорията с нарицателните наставки, но които днес не се употребяват като нарицателни в ломския говор. Едни от тях са архаични нарицателни (срв. напр. м. и. *Пещина*, сборно съществително или образувание като *долина*, срв. словен. *rečina* „скала, канара“, ст. словен. *печина* с *ч* $< t_j$); други не се срещат в говора като обикновени нарицателни, а само като топографски означения (срв. напр. *Църцариите* $<$ *Църцориите* „място, гдето църцори при дъжд“; *Врътляк*, покрай р. Цибрица, която на това място прави много завои; от гл. *въртя*, иначе *въртляк* в местния говор означава водовъртеж). Подобни местни названия стоят на границата на двете категории с топонимични наставки и от нарицателни или прилагателни и трябва да бъдат разгледани в отделна група.

Сравнително малък е броят на двусловните имена (композиата) и на местните имена, които са по начало лични, фамилни и прозвищни имена.

Широко са застъпени в Ломско местните имена от прилагателни, които с малко изключения са запазили неизбледняло първичното си значение на прилагателни. Тяхната подялба в подгрупи е основана главно на суфиксите *-ов*, *-ск*, *-овск*, *-инск*, *-шк*, *-чк* и др.; освен тези подгрупи тук спадат и малко местни имена, които представят адективириани причастия или се състоят от две прилагателни, или крият в себе си архаично прилагателно.

¹ За съжаление в най-добрите славянски граматики при разглеждане на наставките, характерни за топонимични образувания, не се изяснява този въпрос.

² За това вж. по-нататък при „Местни имена с топонимични наставки“.

Една от най-многобройните категории местни названия в Ломско представят синтактичните съчетания — определителни прилагателни + съществителни. Вътрешната подялба на тези имена¹ може да бъде основана на морфологични белези както на прилагателните, така и на съществителните. Предимство в този случай имат прилагателните, понеже от гледище на топонимията те изпъкват като по-необходим елемент за синтактичния комплекс в качеството си на атрибут отколкото съществителните, които като по-маловажни може да бъдат изпуснати. По такъв начин тук можем да различим девет подгрупи.

Не са много в Ломско местните имена от обстоятелствени (адвербиални) допълнения предлог + име. Естествено е, че тук се срещат предлози, които означават място или пространствена близост. Също така е сравнително малък броят на турските и румънски местни имена.

Последната група образуват местни имена, несигурни по произход и неясни.

От краткия преглед на главните групи местни имена² е ясно, че предложената класификация на топонимичните материали от Ломско изхожда от установяването на техния произход и на най-характерните морфологични елементи на имената.

А. Български местни имена

Огромният дял местни имена от Ломско са български по произход. Необходимо е да се отбележи, че под български местни имена разбираме не само тези, чиито основни елементи са български (славянски) по потекло, но и всички, ония, които са възникнали върху почвата на българския език или дори на ломския диалект. От гледище на този принцип тук ще поставим местни названия от типа на *Баиръ, Голъ, Ендекъ, Къшлата, Бандерата, Туфата* и пр., които са по начало нарицателни от неславянски произход, обаче са влезли в речниковия състав било на общобългарски, било на местния български говор. Освен това към българските местни имена спадат и ония, които са образувани от небългарска (неславянска) основа, но са изобщо български по структура: *Ръмлиеъ* (от *арамлия*), *Шеиновеъ* (от тур. л. и. *Шахин*), *Моллатица* (от тур. *молла*), *Султаница, Перчинково, Муканови* и др.

1. Местни имена с топонимични наставки

Както вече се изтъкна по-горе, топонимичните наставки са в същност нарицателни (рядко прилагателни) наставки. Разграничаването на двата вида наставки е възможно от онзи момент на езиковия

¹ Акад. Ст. Младенов в рецензия върху проучване на П. Скок подела тези имена главно на две групи въз основа на общото значение на прилагателните: имена с обикновени прилагателни (напр. *Крив рит, Горно поле*) и имена с притежателни прилагателни (напр. *Варошка махала, Маркова пешчара*); вж. Год. Соф. унив., истор.-фил. фак., кн. XXXI (1935 г.), с. 16 и сл.

² За разпространението на по-важните групи местни имена по селища вж. приложените в края на работата седем карти.

развой, когато една нарицателна по същина наставка между другото започва да служи и за образуване на редица типични по форма означения на селища, местности, води и пр. Следователно определянето на известна наставка като „топонимична“ зависи от специфичното ѝ нарицателно значение в ред местни имена. Това специфично значение на наставката има за изходна точка без съмнение нарицателни нейни функции, които се запазват успоредно с новоразвитата топонимична функция.

Характерна особеност на топонимичните наставки е тяхното еднообразие във функционално отношение.¹ Замяната на една наставка с друга не довежда до типично модифициране в значението на известно име,² срв. напр. наставките с оглед на тяхното значение в следните български селищни имена: *Бор-ов-ец* (Дупнишко), *Бор-овци* (Берковско), *Бор-ов-ица* (Белоградчишко), *Бор-ово* (Асеновградско); срв. и в сел. и. от Югославия: *Бор-ов-ац* (словен. *Бор-ов-ец*), *Бор-овци, Бор-ов-ићи, Бор-ов-н-ићи, Бор-ов-љани, Бор-ов-ица, Бор-ов-н-ица, Бор-о-штица* (от *Бор-ов-шт-ица < Бор-ов-ьск-ица*), *Бор-ово*³ и др.; от Чехия срв. сел. и. *Alfredov, Alojsov, Doubravice, Dřenice, Javornice, Lipnice, Borovice, Borovnice* и др. (вж. тези имена у Profous, *Místní jména v Čechách*, т. I, с. 10, 125, 126, 410, 411 и т. II, с. 109, 624, 625).

Езиковият разбор на местните имена от Ломско открива като обособени топонимични наставки: *-ец (-овец), -ица (-ница, -овица, -овница, -штица < -ьскица), -ци (-овци, -инци), -ово (-ево)*.⁴ Като се изключи последната, която е прилагателна по произход, за изходна точка в развитието на топонимичното значение на останалите може да се предполагат следните функции:

1. Субстантивизираща: за *-ец (-ьць), -ица* и техните разширения.
2. От имена на жители: *-ци* (всъщност мн. ч. от *-ец < -ьць*).
3. Патронимична функция: *-овци, -инци*.⁵

Общославянската топонимична наставка *-ово (-ево)* се е развила по всяка вероятност от първоначални изразни означения с елипса на определяемото съществително (от ср. р.), като се е запазило само определителното прилагателно. Оттук тя е добила по-нататък структурална функция и е станала една от най-продуктивните за образуване на местни имена (предимно селищни).

¹ Това е отличителна черта и на наставките, с които се образуват личните имена, за което вж. Миклошич, *Die Bildung der slav. Personennamen, Denkschr. Wien. Ak., т. X.*

² Като единствено отклонение може да се отбележат м. и. с наставки *-ец* (сх. *-ац*) и *-ица* с деминутивна отсянка на значението и то в случай, когато за основа служат други местни названия: срв. м. и. *Ломецъ* (Вас.), *Прилепец* (Битолко), *Ибарац* от реч. и. Ибар (Франк, *Studien*, с. 169); р. *Моравица* (от Морава), *Струмица* (от Струма) и др.

³ Вж. Речник места, ч. II, с. 31.

⁴ Срещат се още някои наставки с тенденция към развитие на топонимично значение, но малкото местни имена, образувани с тях, още не дават основание да ги причислим към специализираните топонимични наставки в Ломско.

⁵ Конкретно за всяка наставка поотделно вж. при следващите подгрупи местни имена.

1. Местни имена с наставка -ец, -овец (стб. њѣцъ, ѡвѣцъ)

При разглеждане на наставките, които могат да бъдат определени като топонимични, възниква на първо място въпросът как се е развила тяхната функция, т. е. кои нарицателни функции има тя за изходна точка и кои първоначални типични образувания са дали подтик за нейното обособяване.

По отношение на суфикса -ец (стб. -ѣцъ, схърв. -ацъ, словен. -ес, чеш. -ес, пол. -іес, рус. -'ец и пр.) този въпрос досега не е занимавал езиковедите. Миклошич, който още не различава топонимични от нарицателни наставки, се задоволява да отбележи, че -ѣцъ се явява при съществителни или прилагателни, като в първия случай деминуира, а в последния — субстантивира.¹ Бегло се спира на съответната сърбохърватска наставка -ацъ и Франк в своята работа върху сърбохърватската топонимия; като разглежда накратко местните имена на -ацъ, той е сметнал за необходимо да изтъкне между другото, че се срещат названия, „в които на суфикса не приляга никаква конкретна граматична функция, на които значи -ацъ придава само субстантивен характер: *Ястребацъ, Мраморацъ, Щитарацъ*“.²

Ако съпоставим местни имена от типа *Голецъ, Острецъ, Плешивецъ* с нарицателни от типа *старецъ, слепецъ* (срв. и стб. *стоудѣньцъ*, нбълг. диал. *студенецъ*), лесно забелязваме приликата в морфологичната им структура: и двата вида имена са образувани от основи на прилагателни с помощта на наставката -ецъ, която и в двата случая има сходна, субстантивираща функция, т. е. образува названия, означаващи носители на свойства, качества, изразени чрез съответното прилагателно. Понеже нарицателните предхождат появата на собствени имена,³ то следва да приемем, че местните имена от типа *Голецъ* са произлезли по образец на продуктивния за момента тип нарицателни на -ецъ (-ѣцъ) от рода на стб. *стоудѣньцъ*. За функционално-генетичната връзка между тях свидетелствува следният характерен случай: на словаш. *plešivec* „плешива, гола планина“ съответствува точно бълг. м. и. *Плешивецъ* (Белоградчишко); следователно в първия случай думата означава родово понятие за земеповърхна форма, а във втория — точно определен топографски обект. Станала веднаж типична за производство на местни имена от прилагателни, наставката -ецъ разширила своята сфера и почнала да се свързва непосредствено и с основи на съществителни имена: *Каменецъ* (Плевенско, Ямболско), *Блатецъ* (Кюстендилско), *Липецъ* (Смолянско), *Преславецъ* (до с. Люта, Михайловградско), *Самуилецъ* (до Елена), *Куманецъ* (до Джурово, Тетевенско) и др. Освен това намирайки опора в умалителните на -ецъ (схърв. -ацъ), са възникнали деминутиви от първични местни имена: срв. напр. *Искрецъ* (Софийско) от *Искъръ*, *Прилепецъ* (Битолско) от *Прилепъ*, реч. и. *Ибарацъ* от *Ибаръ*, *Дримайцъ*⁴ от *Дримъ* и др.

Наставката -овецъ (стб. -ѡвѣцъ, схърв. -овацъ) е произлязла от -ѣцъ (-ѣцъ) чрез свързването му с прилагателни на -ѡв-, които по този начин биват субстантивирани: *Буковецъ* (Белослатинско, Ломско и др.), *Дреновецъ* (Петричко, Ломско), *Лясковецъ* (Горнооряховско), *Асеновецъ* (Новозагорско, Толбухинско), *Бориловецъ* (Кулско), *Желязковецъ* (Разградско) и др. За произхода на селищните названия от типа *Асеновецъ* Пш. Зволински¹ изказа предположение, че при тях суфиксът бил образуван „като ед. ч. от честите патронимични названия със суфикс -ѡвци, като напр. *Иванѡвци, Богданѡвци*, и намирайки опора в топографични имена като *Боровецъ, Тополовецъ*, образува названия като *Асеновецъ, Калояновецъ, Априловецъ, Симеоновецъ*“. С нищо обаче не може да се оспори възможността имената от типа *Асеновецъ* да са възникнали направо по образец на честите селищни имена *Буковецъ, Дреновецъ* и пр., т. е. по същия начин, както са се появили местни названия от типа *Самуилецъ* (вж. по-горе).

Относно времето, от когато наставката -ецъ, -овецъ е станала продуктивна за образуване на местни имена в български език, имаме известно основание да смятаме, че това е било не по-късно от VI-VII в. За това свидетелствуват запазените българо-славянски местни имена в Гърция като напр. *Βερότοι* (<**врѣшѣцъ*), *Στροβίτοι* (<**островѣцъ*)² и др. Топонимичната наставка -ѣцъ (-ѡвѣцъ) е била продуктивна и през старобългарската епоха, както се вижда от следните местни названия, засвидетелствувани в различни грамоти от това време: *Пиѣцъ, Моѣнатецъ, Тихѡвѣцъ*,³ *Черѣнѣцъ*,⁴ *Габровѣцъ*.⁵

В Ломско са сравнително малко местните имена с наставка -ецъ: *Ломѣцъ* (старо корито на р. Лом при Вас.) е всъщност умалително от реч. и. *Ломъ*; *Мошулецъ* (Сливов.) от румън. *moș-ul* „дядо, чичо“, образувано е на българска почва (на румънски би било без члена -ул: **Мошецъ*); сел. и. *Прогорѣлецъ* (от основа на мин. действ. прич. *прогорелъ*, от гл. *прогоря*, стб. *прогорѣти*) крие в себе си представа за далечно опожаряване на гора, чрез което се е почиствала местността за заселване или обработка; сел. и. *Роглѣцъ* (от основа на старо същ. и. *рогъ*, вж. Mikl. Lex., с. 800) указва на първоначалното местоположение на селото: кът, заграден от три страни с брегове; *Ръмлийецъ* (Кис.) < **Харамлийецъ* от основа на *харамлия*, *харамия* (от тур.-ар. *harami* „разбойник, грабител“), с първоначално конкретно значение: местността е била опасна за преминаване през турско време като свърталище на разбойници.

Значително повече са местните имена на -овецъ, които с оглед на основата можем да поделим на две подгрупи:

¹ Вж. Сборник Ников, с. 242.

² Вж. повече имена от този тип у Vasmer, Die Slaven in Griechenland, с. 305.

³ Във Виргинската грамота от Константин Асен (вж. Й. Иванов, Български старини от Македония², с. 581).

⁴ В Мраката подправена грамота (вж. Й. Иванов, ц. с., с. 616).

⁵ В Рилската грамота от Иван Александър (вж. Й. Иванов, ц. с., с. 597).

¹ Вж. Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen, Denkschr., т. XXI, с. 93.

² Studien, с. 170.

³ Вж. Solmsen-Frankel, Indogermanische Eigennamen, с. 1.

⁴ Вж. Franck, Studien, с. 169.

а) От имена на растения и животни: *Брестовъц* (Вълч.), сел. и *Буковец*, *Бъзовец* (с. и м. при ГГн.), *Глоговец* (Дрен. Чорл.), сел. и. *Дреновец*, *Орловец* (Бук.), сел. и. *Тополовец*.

б) От лични собствени и нарицателни имена: *Боговец* (Бук.) от л. и. *Бого*, съкратено от *Богдан*; *Дедовец* (Добрид.) от старо л. и. *Дьдъ* или *Дьдо*, съкратено от *Дьдославъ*¹; *Карановец* (Бук.) от тур.-тат. л. и. *Каран*, нариц. *qarahan* „царска титла“,² срв. и сел. и. от Югославия *Карановац*³; *Козаровец* (ДЦер. Мет. Сливов.) от основа на *козар*; *Кърновец* (ГГн.) от л. и. *Кърньо*, прякор от прил. *крън* „за животно, на което едното ухо е порязано или е с един рог“ (вж. Гер. Реч., т. II, с. 422), стб. *крънъ* „с отрязано ухо“ (Mikl. Lex., с. 316), срв. и фам. и. *Кърньовци*, запазено в същото село; сел. и. *Метковец*⁴ от л. и. *Метко*, съкрат.-гал. от *Методи* (*Мето*, *Метко* е разпространено в Ломско); *Принковец* (ГГн.) от л. и. *Принк'о* < *Примк'о* < *Примо*, наследено от нар.-лат. *Primus*; *Тричковец* (Вълч.) от л. и. *Тричко*, съкрат.-гал. от *Трифон*; *Шейновец* (Дългош. Ком. Млад. Мокр. Рас.), *Шиновец* (Ков.) от тур.-перс. л. и. *Шахин*, нарицат. *şahin* „сокол“, срв. сел. и. от Югославия *Шахиновац*.⁵

Умалителната наставка *-овец* се е оказала непродуктивна и е представена в единственото местностно название *Смърдовчъц* (Дългод.): от корен на гл. *смърд-я* (местността е наречена така поради миризмата на растението смрадлика).

2. Местни имена с наставка *-ица* (*-овица*, *-ница* и др.)

Подобно на *-ец* наставката *-ица* е станала типична за образуване на местни имена, т. е. придобила е топонимична функция по същия път, като за изходна точка е послужила нейната субстантивираща нарицателна функция. По образец на нарицателни, производни от основи на прилагателни (срв. стб. *златница* „жълтица“, *водъница*, нбълг. *киселица* „вид дива ябълка“, *солница* и пр.), са се образували първите топонимични форми от типа *Златница*, *Твърдица*, *Белица*, *Бистрица* и др. От подобни названия, след като наставката *-ица* се е утвърдила като специфичен морфологичен признак в топонимията, лесно се е минало към образуване на нов тип имена от основи на съществителни с различно значение: срв. напр. *Каменица* (Панагюрско), *Ябланица* (Тетевенско, Софийско), *Бръшляница* (Пловдивско), *Жеравица* (Троянско), *Борилица* (до Турия, Казанлъшко), *Ковачица* (Ломско), *Дамяница* (Санданско) и др. В

¹ Вж. Miklosich, Die Bildung der slav. Personennamen, с. 274.

² Вж. Zenker, с. 594, 695.

³ Вж. Речник места, ч. II, с. 195.

⁴ В. Миков изхожда от *мед* („бакър“), като се основава на предание, че първите заселници на това село са дошли от Берковско и следователно са донесли името оттам (вж. Произход и значение на имената на нашите градове, села и пр., с. 143). Ясно е, че се касае за народна етимология, защото в противен случай не би могло да се обясни структурата на името.

⁵ Вж. Речник места, ч. II, с. 457.

българската топонимия наставката *-ица* често се среща в разширен вид *-овица* и *-ница*, които са се получили от съчетанието им с прилагателни на *-ов-* и *-ен-* (*-ън-*): срв. напр. *Брестница* (Тетевенско), *Връбница* (Софийско), *Боровица* (Белоградчишко), *Ореховица* (Плевенско), *Динковица* (Видинско) и др. Трябва да се отбележи, че наставката *-ица* (*-овица*, *-ница*) като топонимична е била извънредно жизнена още в VI—VII в. в български език, за което говорят многото местни имена от славяно-българско потекло в Гърция на *-иѣа*, *-иѣа*, произхождащи от онова време: срв. напр. *Ἀραχὼβίτσα* (**Оръховица*), *Γουμνίτσα* (**Гумъница*), *Λιπνίτσα* (**Липъница*), *Ὀστροβίτσα* и мн. др.¹ Също така наставката *-ица* изглежда да е била далеч по-продуктивна от *-ец* (*-ъцъ*) в топонимията през т. н. средно-български период, както може да се съди от големия брой местни названия, запазени в старите грамоти: срв. напр. *Свишница*, *Бистрица*, *Аженица*, на *Шипковницъ*,² *Бъаница*, *Блатчинницъ*,³ на *Марешницъ*, на *Каменницъ*, *Ломницъ*⁴ и др.

Местните имена с наставка *-ица* и нейните разширения (*-ница*, *-овица*) не са много в Ломско, обаче техният брой все пак е достатъчен, за да се заключи, че те представят характерен топонимичен тип в Ломско, наследен от стария период в развитието на български език. В зависимост от формата на наставката можем да различим следните подгрупи:

а) Местни имена с наставка *-ица*. Само три от тях са образувани от основи на прилагателни: *Бистрица* (Дрен. Чорл.); *Син'авица* (блато, Крб.) от *синяв* „възсинкав“ (като признак на водата); *Тръстеница* (Ярл.) от *тръстен* (от *тръст*), стб. *тръстънъ*.

Останалите местни названия имат за основа нарицателни с различно значение (имена на лица, на растения и др.): *Жеравица* (Мет.) от *жерав*; *Ябленица* (Гайт. Лук.) от *ясен*; сел. и. *Ковачица* от *ковач* във връзка със занаята на първите заселници на селото; *Кон'арица* (Гайт.) от *коняр*; *Котловарица* (Добрид.) възможно от основа на *котловарка* „кобилица, чатал“ (вж. Панчев, Допълнение, с. 175) като фигуративно название на хълм; *Моллатица* (Вас.) от основа на членувано нариц. *молла-та*, а това от тур.-ар. *molla*, *mulla* „съдия“ (вж. Zenker, с. 894); *Пажарница* (Дрен.) от *пожар* чрез асимилация на неударено *о* в *а*, името отразява представа за прочистване на гора чрез опожаряване; *Росица* (р., Сливов.) от *роса*; *Сефериница* (Кис.) от л. и. *Сеферин* < *Северин* (от романски произход); *Султаница* (Прог.) от *султан*, в името се крие навярно представа за подаряване земя от султана на някой бей през турско време.

б) Местни имена с наставка *-овица*. В основата на повечето от тях лежат лични имена: *Гаговица* (изчезнало селище до Брус.) от л. и. *Гаго* (вж. Гер. Реч., т. I, с. 206), съкратено-галовно

¹ Вж. Vasmer, Die Slaven in Griechenland, с. 304.

² Във Виргинската грамота от Константин Асен (вж. Й. Иванов, Български старини от Македония², с. 581 и сл.).

³ В Мрачката грамота от Ив. Александър (вж. Й. Иванов, ц. с., с. 592).

⁴ В Рилската грамота от Ив. Шишман (вж. Й. Иванов, ц. с., с. 597).

от *Гаврил* (вж. Вайганд, Бълг. собств. имена, с. 22), срв. и *Гагово* (Поповско); *Костурковица* (Гайт.) от л. и. *Костурко*, прякор на слаб човек; сел. и. *Луковица* от л. и. *Луко*, което е често в Ломско; сел. и. *Толовица* от л. и. *Толо*, съкрат. от *Толимир* (вж. Miklosich, Die Bildung der slav. Personennamen, с. 320) или *Толислав* (вж. Вайганд, ц. с., с. 64). С наставката *-овица* се срещат в Ломско още следните местни имена: *Божорóвица* (р., ДЦер. Дългод.) от *божур* чрез изместване на ударението върху третата сричка от края на името (вж. за това на с. 107—108); сел. и. *Йáрловица* от *яр* „стръмен бряг“ във връзка с местоположението на селото, мъчно може да се обясни обаче наличието на неорганично *л* след основата на името (може да се дължи на аналогично влияние от страна на името на съседното село *Тóловица*; срв. и сел. и. *Ярловици*, Годечко и *Ярлово*, Самоковско); *Рáковица* (ДЦер. Мет.) от л. и. *Рако* (разширено-галовно от *Рад*) или от *рак*.

в) Местни имена с наставка *-ница*: *Липница* (р., ДЦиб. Игн. Ков. Мокр. Стан.) от *липа*; *Песóтница* (Дългод.) от *Песóчница* чрез дисимиляция на *ч* (срв. *Песочница*, Берковско) от *песък* (за о вж. с. 102).

Наставката *-овница*, която се е получила чрез свързването на *-ница* с прилагателни на *-ов-*, е застъпена в Ломско в името *Медовница*, ляв приток на р. Лом при с. Чорлево и село в Белоградчишка околия. Името е възникнало по всяка вероятност в Белоградчишко. В основата му лежи думата *мед* (метал), следователно то стои във връзка с наличието на медни руди по горното течение на въпросната река или в околността на с. Медовница.

Наставката *-штица* (<**-ьск-ица*) също е представена в единствено сел. и. *Комоштица*. В основата му се крие изчезнало нарицателно *ком*¹, което се среща самостоятелно в български само като название на върхове в Чипровска планина и Югоизточни Родопи (източно от р. Арда); в сърбохърватски *Ком* е често име на бърда, а също така е запазено производното *комац* „стръмно място“². Следователно трябва да се счита, че названието *Комоштица* е пренесено в Ломско от планински краища. Въпреки че наставката *-штица* се среща най-често в речни имена (напр. *Комищица* в Берковско, *Злетовица* — ляв приток на Брегалница, *Рударщица* — десен приток на Струма и др.)³, не е изключена възможността да са възниквали самостоятелно и селищни имена с тази наставка (срв. напр. името на с. *Дебърщица* в Пазарджишко, заселено от преселници из Дебърско, Македония, както се установява от предание). Първоначалната форма на разглежданото име трябва да е била **Комовищица*

¹ У Бернекер е посочено като неясно по произход (вж. Slav. etymol. Wörterbuch, с. 557: *комъ*²), а според Роспонд е заемка от румън. *coma* „планински хребет“ (вж. Połudn.-słow. nazwy miejscowe, с. 97).

² Вж. В. Караџић, Српски рјечник³, с. 296 и Iveković-Broz, Rječnik hrvatskoga jezika, с. 553.

³ Вж. Г. Гунчев, Год. Соф. унив., ист.-фил. фак., кн. XXVII (1930), с. 4; Пш. Зволински, сп. Родна реч, г. XII, кн. 5, с. 229—230 и сп. Архив за поселищни проучвания, т. II, с. 211 и сл.

(срв. реч. и. *Зелениковица*, *Мисловица*¹ и др.), в което *в* се е асимилирало и изчезнало (срв. реч. и. *Глогощица*, *Орлощица*¹ и др.).

3. Местни имена с наставка *-ци* (*-овци*, *-инци*)

Наставката *-ци* представя мн. ч. от *-ец* (*-ъць*). В български език тя служи главно за образуване имена на жители от названия на места: *планинци*, *загорци*, *панагюрци* и др. Подобни имена са могли да послужат без каквото и да било изменение и за означения на селища: срв. *Дългоделци* (Ломско), *Новоселци* (Видинско), които първоначално са означавали жители на дълъг дел или на ново село. Постепенно наставката *-ци* в имена от този тип е загубила нарицателното си значение и придобила чисто структурална функция за образуване на местни имена, като се свързвала с основи: а) на лични нарицателни и собствени имена, означаващи основателя на селището, неговите потомци или занятието на първите жители (срв. *Михалци*, Търновско; *Доброславци*, Софийско; *Говедарци*, Самоковско); б) на вещни нарицателни, изтъкващи особености в начина на живот, носия, външен вид, занятие и пр. на първите заселници (срв. *Пчелинци*, Радомирско; *Острокапци*, Белоградчишко; *Тиганци*, Еленско).

Местните имена с наставка *-ци* трябва да са се появили доста рано в български език (VI—VII в.), за което свидетелствуват някои славянски названия от Гърция като напр. *Kalénroi*, *Kopreúti* и др., които Фасмер² обяснява като форми за местен падеж ед. ч.; вероятно е обаче да ги считаме за им. п. мн. ч., като се има предвид, че и другите характерни топонимични типове от славянски произход са се запазили в Гърция в своята форма за им. п., напр. с наставка *-ица*, *-ово*.

В Ломско се срещат малко местни имена с наставката *-ци*: сел. и. *Брусáрци*³ от основа на нариц. **брусар*, което самостоятелно не се среща, обаче е запазено в производното *брусарница* „кутия, в която е наляна вода, та потопват в нея бруса, за да бъде мокър и да остри добре косата“ (вж. Д. Маринов, Думи и фрази от Зап. България, СБНУ, кн. X, с. 226); сел. и. *Гайтáнци* от *гайтан*⁴ във връзка с характерна особеност в носията на старите жители на селото; сел. и. *Гóлинци* (днес заменено с *Младеново*) от основа на *голина*, стб. голина „гола, необработена земя“ (Mikl. Lex., с. 135), следователно името означава вида на терена, който е послужил за заселване; сел. и. *Дългодélци* от словосъчетание *дълги дел* или

¹ Вж. тия имена у В. Миков, Произход на имената на нашите градове, села и пр., с. 82 и 84.

² Вж. Die Slaven in Griechenland, с. 305.

³ Д-р И. Бассанович определя името за тракийско по произход, като го съпоставя с *Проѡса*, стар град в Зап. Витиния (днес *Бруса*). За славяно-българския произход на името говорят няколко селищни названия, образувани от нарицателното *брус*: *Брусен* (Тетевенско, Врачанско), *Брусник* (Брезнишко), *Брусино* (Ивайловградско), *Брусевци* (Свиленградско); срв. още *Вроноѡва* от Гърция (вж. Vasmer, ц. с., с. 26), а от Югославия: *Брус*, *Брусје*, *Брусник* (7 села), *Брусница* (вж. Речник места, ч. II, с. 44).

⁴ За етимологията му вж. Berneker, Slav. etymol. Wörterbuch, с. 291.

производно от изчезнало местностно име *Дълги дел* (село със същото име се среща в Берковско); *Станци* (Чорл.) от *стан* или от л. и. *Стан* (срв. за начина на образуване сел. и. *Душанци*, Пирдопско), обаче местни имена от последния тип не се срещат в Ломско, поради което първото обяснение е по-приемливо.

Наставките *-овци*, *-инци* представят мн. ч. от *-ец* (*-ъць*), разширено чрез прилагателната наставка *-ов* или *-ин*. С тях се образуват родови и фамилни имена (патронимика), които са широко разпространени в българските народни говори, а също така са послужили като названия на голям брой селища¹: напр. *Бранковци* (Кулско), *Митровци* (Михайловградско), *Богдановци* (Ихтиманско), *Ружинци* (Белоградчишко) и др. С течение на времето патронимичното значение на наставката в имената от този тип избледнява и тя става една от най-продуктивните топонимични наставки в български език, като се свързва с основи на съществителни и прилагателни с най-различно значение: напр. *Букьовци* (Ореховско), *Високовци* (Еленско), *Липинци* (Годечко), *Кремиковци* (Софийско) и др. В старите български грамоти се среща само едно местно име с тази наставка, а именно *Бобовци* (в Мрачката грамота от Ив. Александър). Тя е станала типична за образуване на местни имена по-късно.

В Ломско се срещат следните местни имена на *-овци* (*-евци*): сел. и. *Василовци* от л. и. *Васил*; *Драговеци* (изчезнало селище край Якимово) от л. и. *Драгове* или *Драгой*; сел. и. *Дългошевици* от л. и. **Дългош*², което днес не се среща в Ломско; *Котеновци* от л. и. **Котен*, образувано от *Кото* или *Коме* (съкратено от *Костадин*) + наставка *-ен* (срв. л. и. *Младен*, *Свилен* и др.); като селищно име *Котеновци* се среща и в Берковска околия; *Мършовци* (Тол.) от фамилно име от прякор *мършо* „мършав, слаб човек“.

С известни трудности е свързано обяснението на *Кипоровци* (Стан.), *Чипровци* (Ков.), с които е наречена една и съща местност. Известно е от предание, че в тази местност преди 150 години е съществувало селище под същото название (вж. с. 16). По всяка вероятност последното е пренесено от преселници из едноименното балканско селище в Михайловградско. Като изхожда от старите форми на името: *Кипровецъ*, *Chipurovaz*, *Chiprovacium* и др., Иречек³ го извежда от гр. *κῆπουριον* „градина“, минало в стб. под форма *κῆπουρνε*, което е засвидетелствувано в документ от 1347 г.⁴ За да приемем това обяснение, трябва да допуснем изместване на ударе-

¹ Подобно явление се среща и в други езици: срв. напр. старите гръцки названия *Ῥοῦδα*, *Φιλᾶδα*, *Δελφοί*; от Италия: *Tarquini*, *Pompei*, *Volci* и др.; от Германия: имената на *-ing*, *-ingen*, *-ungen* като *Freising*, *Mehring*, *Tübingen* и др. (вж. *Solmsen-Frankel*, *Indogerm. Eigennamen*, с. 68—70); от Югославия: имената на *-ићи* и *-овићи* като *Костићи*, *Лазићи*, *Милевићи*, *Митровићи* и др. (вж. Речник места, ч. II, с. 213, 231, 270, 271).

² За наставката *-ов* (*-овъ*) в славянски лични имена вж. *Miklosich*, *Die Bildung der slavischen Personennamen*, с. 231.

³ Вж. *Пътвания по България*, с. 286.

⁴ Същото приемат и *Й. Захариев* (Чипровци, София, 1938, с. 184 и сл.) и *В. Миков* (вж. *Произход на имената на нашите градове, села и пр.*, с. 145).

нието върху началната сричка на името. Друго тълкуване му даде *В. Добруски*¹, който го свързва с алб. *kjiprea* „мед“, въз основа на съобщение на Иречек, че в съседното с. Копиловци имало заселени албанци-католици, които още в XVII в. говорили на родния си език. Обаче според проучването на географа *Й. Захариев*² в чипровските рудници не е добивана в миналото мед. Различните форми на името, които са засвидетелствувани в стари паметници, са: *Chipurovaz* (от 1578 г.)³, *Chiprovaz* (от 1661 г.)⁴, *Кипровецъ* (наскоро след 1688 г.)⁵, *Kiprovetz* (от 1725 г.), *Csiprovicio* (от 1726 г.), *Ciprovatij* (от 1739 г.), срв. и производните *Кипровъчѣн* от 1654 и *Кипровъчѣн* от 1669 г.⁶

Следователно могат да се предполагат като първоначална форма на името три варианта: *Кипуровец*, *Кипоровец* и *Кипровец*. Ако предпоставим една от първите две форми, то изглежда твърде вероятно обяснението на Иречек. Против това обяснение обаче може да се направи сериозно възражение: няма данни, от които да се съди, че гръцката заемка *κῆπουριε* (днес в някои наши диалекти под форма *чупар*⁷) преди XV в. е била широко разпространена в български, за да проникне и в областта на Чипровския балкан преди основаването на въпросното селище; следователно трябва да се предположи, че името е било пренесено от краища, съседни на гръцката територия, или че то е последица на локално гръцко влияние, каквото не е установено досега. По-вероятна изглежда друга възможност за обяснение на името: ако приемем за първоначална формата *Кипровец*, можем да изхождаме от л. и. *Кипро* (съкратено от *Киприян*), означаващо основателя на селището (срв. сел. и. *Бориловец*, Кулско; *Паскалевец*, Павликенско); впоследствие под влияние на четири-сричното название на съседното село *Копиловец* (днес *Копиловци*) са се получили формите *Кипоровец*, *Кипуровец*. Разширената употреба на наставката *-овци* в български селищни и родови имена е довела до промяна на първоначалното *Кипровец* в *Кипровци* и *Чипровци* (след палатализацията на *κ* в *ч* пред гласната *и*).

С наставката *-инци* е образувано единственото местностно име в Ломско *Галотинци* (Дрен.), което е твърде старо, като се има предвид, че за основа му е послужило несъществуващото днес л. и. **Галота*.⁸

¹ Вж. СбНУ, кн. XIII, с. 429.

² Вж. ц. с., с. 185.

³ Вж. Иречек, ц. с., с. 286.

⁴ Вж. Н. Милев, *Католишката пропаганда в България през XVII в.*, София, 1914, с. 187.

⁵ В летопис на поп Петър от с. Мирково, Пирдопско (вж. *Период*, сп., кн. III, г. 1882, с. 8 и сл.).

⁶ Вж. *Милетич*, *Заселението на католишките българи в Седмоградско и Банат*, СбНУ, кн. XIV, с. 397, 436, 476; На гости у банатските българи, сп. *Бълг. преглед*, г. III (1896), кн. 1—2, с. 437.

⁷ У Гер. Реч. (т. V, с. 567) е дадено *чупаръ* „градина за зеленчук край село или вътре в него; бахчия“. У Ст. Младенов (Етимол. речник, с. 689) е посочено като обл. ю.-зап. *чупаръ* „зеленчукова градина“.

⁸ Производно е от *гал* „черен“ (вж. *Berneker*, *Slav. etymol. Wörterbuch*, с. 293).

4. Местни имена с наставка -ово, -ево

Образуването на местни имена от прилагателни, производни от лични имена и други съществителни, не е специфична черта на славянската топонимия. В този случай се касае за топонимична тенденция, характерна и за други езици: срв. напр. гр. *Ἀλεξάνδρεια*, *Ἀντιόχεια*, лат. *Aquilum*¹ и др.

В българските селищни имена най-разпространена прилагателна наставка е -ово (с палатално съответствие -ево), която се среща и в другите славянски езици с топонимична функция. Изходна точка за развитието на този тип местни имена са били по всяка вероятност първоначални словосъчетания със втори член съществително от ср. р. (напр. *село, селище, градище* и др.), което постепенно било занемарено. По този начин определителното прилагателно на -ово поема самостоятелно службата на местно име, понеже то изразява специфична особеност на назования обект (напр. *Габрово, Дряново, Брягово* и пр.), докато нарицателното посочва твърде общо вида на обекта. За продуктивността на топонимичната наставка -ово в най-ранния период на български език съдим от големия брой славянски местни имена от Гърция на -ово(ν) и -ова: срв. напр. *Ἀράχова, Στρέζοβα, Γάβροβο, Πότρωβο, Δριάνοβο* и мн. др.² В т. н. среднобългарски паметници също се срещат названия с тази наставка: напр. *Кондово, Глуново, Нахово, (Коза)рево*³, *Бъзово, Абланово, Црво*⁴, *Мажково*⁵, *Лесново*⁶ и др.

В Ломско с наставката -ово (-ево) са образувани предимно новите селищни названия, появили се след Освобождението или след 9. IX. 1944 г. обикновено по предложение на местните народни съвети. Това е доказателство за жизнеността на въпросната топонимична наставка и днес в български език. Някои нови названия като *Ботево, Дондуково* и др. са образувани фактически не чрез прибавяне на наставка -ово (-ево), а чрез механична промяна на презимето или фамилното име във форма за среден род.⁷

Основните думи на този тип местни названия са предимно лични имена (фамилни и презимена): сел. и. *Александрово* (ново), дадено след Освобождението, от името на княз *Александър Батемберг*; сел. и. *Аспарухово* (ново) от името на българския хан *Аспарух*; сел. и. *Ботево* (ново) от презимето на великият български поет-революционер; *Галова* (Мет.) от по-старо **Галово* под турско

¹ Вж. Sołmsen-Fränkell, Indogerm. Eigennamen, с. 73.

² Вж. Vasmer, Die Slaven in Griechenland, с. 308.

³ Във Виргинската грамота от Константин Асен (вж. Й. Иванов, Бълг. старини от Македония², с. 581 и сл.).

⁴ В Рилската грамота от Иван Александър (вж. Й. Иванов, ц. с., с. 597).

⁵ В записка към Добрейшово евангелие (вж. Б. Цонев, История на бълг. език², т. I, с. 176).

⁶ В Лесновски паренесис (вж. Б. Цонев, ц. с., с. 195).

⁷ Вж. Пш. Зволински, Имена на известни лица и събития в българската топонимична номенклатура, Сборник Ников, с. 243.

влияние¹, а то от л. и. **Галъ*, срв. *галъ*² „черен“ (срв. сел. и. *Галово*, Ореховско); сел. и. *Динково* (ново) от л. и. *Динко* на заслужил политически деец; сел. и. *Дондуково* (ново) от основа на фам. и. на княз *Александър Мих. Дондуков-Корсаков*, организираше управлението в младата българска държава след Освобождението; сел. и. *Игнатово* (ново) от основа на фам. и. на руския граф *Николай П. Игнатьев*, един от инициаторите на руско-турската война от 1877 г.; сел. и. *Якимово* (ново) от л. и. *Яким*, заслужил политически деец; сел. и. *Крумово* (ново) от името на българския хан *Крум*; сел. и. *Младеново* (ново) от л. и. *Младен*, заслужил политически деец; *Муйково* (Калугм.) от л. и. *Муйко*, съкрат.-гал. от *Мухамед*; сел. и. *Николаево* (ново) от името на руския княз *Николай Николаевич*, главнокомандуващ руските войски в руско-турската война през 1877 год.; *Перчинково* (Пиш.) от основа на прякор *Перчинко* на човек с буйна коса (*перчин*), срв. фам. и. *Перчинковци* в Дългоделци, Ломско; *Петърчово* (Млад.) от л. и. *Петърчо*; *Райково* (Кулем.) от л. и. *Райко*; сел. и. *Станево* (ново) от основа на презиме *Станев*, заслужил политически деец; сел. и. *Трайково* (ново) от л. и. *Трайко*, заслужил политически деец.

Срещат се и няколко местни имена на -ово (-ево) от основни думи с различно значение: сел. и. *Кисел'ево* от *кисел*, което се отнася по всяка вероятност до вкуса на водата (край селото минава *Киселевска бара*, а също така в неговия район има и кладенци); сел. и. *Лин'ево* (*Долно* и *Горно*, което днес е присъединено към с. Ковачица) от *лин* „вид риба *Linca vulgaris*“, която се среща в блатата покрай Дунава (срв. сел. и. *Лин* при Охридското езеро и *Линово*, Нишко, вж. Речник места, ч. II, с. 238); *Разл'ево* (Алекс. Динк. Донд. Крб.), *Ражл'ево* (Топ.) от основа на гл. *разлея*, местността е характеризирана като пространна (разлата); сел. и. *Расово* от основа на *разсоха, разсоа, раса*³, което означава разчепатото дърво на плуга (срв. и. стб. *разсоха* „чатал, двузъба вила“, вж. Mikl. Lex., с. 786), а като основна дума на името показва фигуративно местоположението на селото между две рекички. За сел. и. *Чорлево* вж. с. 169.

II. Местни имена от съществителни нарицателни

Към тази категория принадлежат голям брой местни названия от Ломско. Наименуването на местности, води и селища с обикновени нарицателни без изменение на тяхната форма е обикновено явление и в други езици. Първоначални нарицателни имена стават собствени, когато бъдат отнесени към единствен обект (лице, селище, река, местност и пр.). Естествено е, че названието на единичния предмет предполага съвкупност на повече белези, отколкото са тези на вида, поради което е възможна семантичната диференциация на

¹ За промяната на българските местни имена на -ово под турско влияние вж. Ат. Т. Илиев, Турски изговор на български местни имена, СпБАН, ист.-фил. клон, кн. XIV, с. 114—115.

² За етимологията на *галъ* вж. бележката под черта на с. 129.

³ Вж. Гер. Реч., т. V, с. 53.

собственото име спрямо видовото дори тогава, когато все още е жива смисловата връзка между тях поради еднаквата им форма.¹

Характерна граматична особеност за повечето местни имена от този тип от Ломско е тяхната членна форма. Разпредялбата им в девет подгрупи се свежда всъщност към класификация на съответните нарицателни, като се изхожда от морфологични признаци на последните. Така различаваме най-напред три подгрупи местни названия от нарицателни от мъжки, женски и среден род, които са безсуфиксни от гледище на съвременното им състояние или са образувани с непродуктивни наставки. Специфичното значение на наставките *-иште*, *-ак* и *-ник* (*-арник*) е важен белег за разграничаване на други три подгрупи местни имена. Най-сетне поради различни функции на наставките *-ица* (*-ница*) и *-ка* в нарицателните, които се явяват като местни имена от Ломско, оправдано е обособяването на тези имена в отделни подгрупи. В последната подгрупа са включени местни названия от сложни нарицателни (композиции). В по-голямата си част нарицателните, послужили за местни имена, принадлежат към следните общи семантични категории: физиогеографични имена (*връх*, *гред*, *могила*, *пещера*, *поле*, *рът*, *блато*, *бара*, *локва* и др.), ботанични имена (*бръст*, *круша*, *гложе*, *върбак*, *ливада* и др.) и т. н. културни думи (*геран*, *градище*, *гроб*, *пчелин*, *селище*, *стубел* и др.).

1. Местни имена от нарицателни от мъжки род с непродуктивни наставки или без наставки

В зависимост от общото значение на нарицателните можем да различим три основни случая:

а) Местни имена от нарицателни с физиогеографично значение: *Байръ* (Игн.), *Бродъ* (Тол.); *Валогъ* (Чвр.), *Валагъ* (Войн. Душ. Кот. Прог.); *Връъ* (Алекс. Асп. Бот. Динк. Добрид. Донд. Дрен. ДЦер. Дългод. Дългош. Игн. Ключм. Княжм. Крб. Крум. Сливов. Сталм.), *Връ* (Кис. Стан.) от *връх*; *Гредъ* (Алекс. Асп. Брус. Вас. Влм. Войн. Динк. Донд. Ключм. Ков. Ком. Крб. Сталм. Стан.), *Гредовете* (ГЦиб. ДЦиб. Дългош. Кулем. Крб. Млад. Слив.) от *гред* „продълговат рът“; *Голъ* (махла в ниската част на гр. Лом); *Деловете* (Добрид.) от *дел* „хълм, рид“; *Долъ* (Дългош. Чорл.); *Ендекъ* (Млад.) от *хендек* „трап“ от тур. *hendek* „ров, окоп“; *Завойъ* (Вълч.) от *завой* на р. Цибрица; *Камикъ* (Вълч. Дългош. Ключм. Кот. Крив.); *Кладенецъ* (Вълч. Донд.); *Котлиите* (Ков.) от *котел*, мн. ч. *котли* с фигуративно значение: „котловина“ (срв. сел. и. *Котел*); *Мочуръ* (Брус. Мет.); *Мраморъ* (Лук.); *Напойъ* (Лук.) от *напой* „място на река, избрано за поене на добитъка“; *Пескъ* (Бук. ДЦер. Стан.), *Песъците* (Брус.); *Превалъ* (Душ.) от *превал* „полегато място“; *Припекъ* (Сливов.) във връзка с южното изложение на местността; *Рогъ* (Вас. Влм. Ключм. Крив. Тол.), *Роговете* (Крб.) от *рог* „продълговато място“; *Рътъ* (Гайт.), *Артъ* (ДЦер.) от **Вртъ* < *Рътъ*; *Слогъ* (Донд.), *Слоговете* (Калугм. Мет.) от *слог* „граница на полски имот“;

¹ Вж. Solmsen-Frankel, ц. с., с. 2.

Спрудъ (Дрен.) от стб. *прудъ*, разширено с представката *с* (срв. от Ломско още: *спрудак* „песъчливо, чакълесто място“); *Транъ* (Дългош.); *Чукаръ* (Динк. Дрен. Княжм. Разгрм. Рогл. Сливов.), *Чукарите* (Прог.).

б) Местни имена от нарицателни с ботанично значение: *Брестъ* (Вас. Вълч. ГЦиб.), *Брестовете* (Крив. Рас.); *Глогъ* (Сталм.); *Горунъ* (Алекс. Асп. Дългош. Лук. Рас.) от *горун* „бял дъб“; *Гърмовете* (Ков. Кот.) от *гръм* „храст, драка“; *Дудъ* (Сталм.) от *дуд* „черница“ (от тур. *dut*); *Жиръ* (Мокр.) от *жир* „желъд“; *Кавлакъ* (Калугм.), *Кавлаци* (Разгрм.) от *кавлак* „топола“, от тур. *kavlak*; *Лил'акъ* (Вълч.); *Лъгъ* (Лук.), *Лъговете* (Крб.) от *лъг* „пасбище“, стб. *лжгъ* „пасбище, гора“ (вж. Mikl. Lex., с. 357); *Орехъ* (Дългош. Топ.) от *орех*; *Орманъ* (Вълч.) от тур. *orman* „гора“; *Резовецъ* (Войн.) от *резовец* „растение острица“; *Ригънъ* (Душ.) от *ригън* „вид растение“ (вж. с. 115); *Садовете* (Вълч. Ком. Лом Слив.) от *сад* „новопосадено лозе, ливада или овощна градина“; *Соватъ* (ГГн.), *Соатъ* (ГЦиб. ДЦиб. Игн. Калугм. Кулем.), *Саватъ* (Сливов.) от *соват* „пасбище“ (вж. с. 115); *Типецъ* (Сливов.) от *тйпекъ* „вид трева“ (вж. с. 116); *Церъ* (Ком. Прог. Рас.); *Чайръ* (Крб. Кис.), *Чейръ* (Дрен.) от *чайр* „ливада, пасбище“ (от тур. *çayır*).

в) Местни имена от т. н. културни думи: *Бостаните* (Сливов.), *Бостан'ете* (Дългош.); сел. и. *Варош* (успоредно име на Горни Цибър) от *варош* „град“, от маджарски произход, минало в български чрез румънско или сръбско посредство (вж. Б. Цонев, История на бълг. език, т. II, с. 176); *Геранъ* (ГГн. ДЦиб. Мом. Стан.) от *геран* „кладенец, от който водата се вади с помощта на прът, закрепен на разчепато дърво“, от нгр. *geran* (вж. Младенов, Етимол. реч., с. 98); *Градъежъ* (ДЛин.) във връзка с ограждане на мястото за вършитба; *Грбовеите* (Вълч.); *Деловете* (Дългод. Ключм. Прог. Рас. Сливов. Чвр.) във връзка с разпределяне на местността за ниви; *Друмъ* (Душ. Чвр.); *Занданъ* (Мом.) от тур. *zindan* „тъмница, затвор“; *Караулъ* (Алекс. Асп. Дрен. Сталм.) във връзка с турски постове преди Освобождението; *Кашкавалъ* (Вълч. Душ.) — в тези места е имало мандри на турски бейове преди Освобождението; *Кл'учъ* (Пиш.) във връзка с кръстосването („склучването“) на няколко пътища в тази местност; *К'юнецъ* (Вълч. Дългош. Млад. Сталм.) от *кюнец* на чешма: тръбата, чрез която е каптирана водата; *К'упъ* (Чорл.) във връзка с приспособления за чешма; *Манастиръ* (Войн. Чвр.) — днес тук няма и следа от манастир; *Оброкъ*¹ (Алекс. Влм. Добрид. ДЛин. Мет. Млад.

¹ Същността на поверието, свързано с оброк, оброчище е изяснена добре от Д. Маринов: „Народното вяране утвърждава как всяка част на селското землище — лозята, нивите, ливадите, бранищата и други — имат свой стопанин, сайбия. Тоя стопанин е или невидим дух, или някой смок или змей, или орел и пр. Този стопанин пази лозята, пази нивите . . . от стихийни повреди — от пожар, от градушка, от наводнение. В знак на признателност към този стопанин се принася жертва с празненство и пиршество с курбани, песни, игри и свирки. Покъсно християнството приема тези жертвоприношения, като замества предишния невидим дух, змея, змията или орела с черковен светец. Мястото остава същото, само че на него е издигнат кръст в знак, че туй място е свето. Това празненство се казва оброк — от обричам, давам жертва“ (вж. СбНУ, кн. XXVIII, с. 541 и сл.).

Мокр. Мом. Слив. Сталм. Чвр.); *Окопъ* (Ключм. Крум. Млад.); *Парлозите* (Гайт. Кис. Лук.) от *парлог* „изоставено лозе“ (вж. с. 113); *Пойазъкъ* (Сталм.) от *поязък* „вада за воденица“; *Прокаръ* (Рас. Слив.) от *прокар* „широк път за добитъка“; *Пчелинъ* (Влм. Вълч. Добрид. Донд. Лук. Сталм.), *Пчелините* (Асп. Млад.), *Пчелин'ете* (Мет.) от *пчелин* „кошер за пчели“; *Солинъръ* (ГГн.) от *солинър* „солник за добитъка“; *Стубелъ* (Гайт.) от *стубел* „извор, на който водата изтича из широк дънер“ (вж. с. 116); *Торъ* (Стан.); *Требѣжъ* (ДЦер. Тол.) от *требѣж* (от гл. *требя*, стб. *тѣбѣнн*) във връзка с изстребване на гора, за да се прочисти мястото за обработка; *Убойъ*, *Убѣе* (Лом) от *убой* „по-широко място на полски път“ (вж. с. 116); *Чифлъкъ* (Душ. Орс.).

От названия на птици са следните три местни имена: *Булудейъ* (Слив.) от *булудей* „бухал“ (вж. с. 110); *Гарванъ* (Добрид. Дрен.); *Керкенѣзъ* (остров на Дунава срещу Добрид.) от тур. *kerkenez* „вид граблива птица *Gryphaetus barbatus*“.

2. Местни имена от нарицателни от женски род с непродуктивни наставки

Тук също се очертават три главни подгрупи:

а) Местни имена от нарицателни с физиогеографично значение:

Алугата (ГЦиб. ДЦиб.), *Алугите* (Дъбм. Крив.) от *алуга* (вж. с. 109); *Барата* (Игн. Кис. Сливов.); *Бел'увата* (Рас.) от *бел'ува* „бяла пръст“ (вж. с. 110); *Бел'угата* (Влм.) от *бел'уга* „бяла пръст“ (вж. с. 110); *Вадата* (Сливов.); *Валогата* (Стан.); *Валугите* (Добрид.) от *валуга* „валог“; *Голината* (Игн.) от *голина* „голо, незалесено място“; *Цуглите* (Бук.) от *цугла* „малка височина“ (вж. с. 111); *Йамите* (Вълч. Дрен.); *Лаката* (Динк. Дъбм. Дългод. Кис. Княжм. Крив. Прог. Чвр.), *Лаките* (Сливов. Тол.) от *лак* < *лъка* „място край река, ливада“; *Локвата* (Добрид. Дрен. Млад. Мокр. Рогл.), *Локвите* (Брус. Вълч. Тол.); *Мерата* (Дъбм.), *Мерите* (ГЦиб.) от *мера* „необработено място“; *Млаквата* (Вас. Ключм. Рас. Сталм.), *Млаките* (Бук. ДЦер. Лук. Сливов.); *Могилата* (Душ. Крив. Сталм.), *Могилите* (ГЦиб. Ключм. Ков. Мом. Рас.), *Магилата* (Войн.); *Мъртвината* (ГГн.), *Мъртвините* (Чорл.) от *мъртвина* „място със северно изложение“; *Обреш* (Рогл.), *Обрештъ* (Ков. Млад.), вж. с. 113; *Падината* (Алекс. Бот. Вас. Войн. Вълч. Гайт. Донд. Игн. Крб. Лук. Орс. Рогл. Слив. Сталм. Чвр.); *Пештерата* (Гайт.), *Пештерите* (Ярл.); *Плочата* (Вас. Ярл.), *Плочите* (Ков.); *Слатината* (ДЦер. Мет.) от *слатина* (вж. с. 115); *Смѣсите* (Дългод. Сливов.) във връзка със смесения състав на почвата (пясък и чернозем); *Страната* (Дългош.), *Стърната* (Донд.) от *страна* „пространна местност“; *Умата* (Бук. Гайт. Добрид. Млад.) от *хума* във връзка със състава на почвата; *Урвата* (Кот.); *Фунийата* (Вас. Ключм. Крб. Слив.) от *фуния* в преносното му топографско значение (вж. с. 117); *Цѣлините* (Калугм. Кулем. Сталм.) от *цѣлина* „неработено място“ (противоположно на *орница*); *Чуката* (Чорл.).

б) От нарицателни с ботанично значение: *Блъвата* (Душ.) от *блъа* (бълха) „вид ситна трева“; *Бъзовините* (Млад.) от *бъзовина*

„растение бѣз“; *Грѣстите* (Чвр.); *Драката* (Дрен.) от *драка* „нисък храст“; *Дун'ите* (Алекс.) от *дуня* „дюла“; *Жиртѣ* (Крив.) от *жир* „желъд“; *Зарзалията* (ГЦиб.); *Крушата* (Асп. Дългош. Ключм. Прог. Сталм.), *Крушите* (Сливов.); *Леската* (Добрид.); *Ливадите* (Войн. Тол.); *Папрата* (Лук. Сливов. Тол.), *Паприте* (Бук.) от *папра* < *папрат*; *Садините* (Крб.) от *садина* „новопосадена ливада“; *Скорушата* (Тол. Ярл.) от *скоруша*, *Soğuş* аусирагѣа (вж. Гер. Реч., т. V, с. 176); *Сладун'ата* (Гайт.) от *сладуня* „вид дѣб“; *Сливата* (с.; м. до Дрен.); *Туфата* (ГЦиб.), *Туфите* (Войн. Кот.) от *туфа* „малка горичка“.

в) Местни имена от т. н. културни думи: *Бандерата* (Слив.) от *бандера* (вж. с. 109); *Градните* (Влм. ГГн. ДЦер.); *Цамийата* (Добрид.) — днес тук няма джамия; *Кошарите* (Ключм.); *Күлата* (ГЦиб.); *Къшлата* (Дългош.), *Къшлата* (Ком.) от *къшла* „овчарски колиби сред полето, които служат за презимуване“ (от тур. *kışla* „казарма, зимна квартира“); *Натемийата* (Млад.), *Натамийата* (Добрид.) от *натемия* „вид обред, проклинање някого от народа; мястото, където се извършва този обред“ (вж. Д. Маринов, СБНУ, кн. XXVIII, с. 566 и сл.), от гр. *ἀνάθημα* + наставка *-ийа*; *Проклетийата* (Ярл.) във връзка със стрѣмнината на хълм, който трудно се изкачва; *Проклетийата* (равнище до Сливов.) от *проклетия*, означаващо същия обред, който е наричан още *натемия* (вж. по-горе); *Росал'а*¹ (Добрид.) по име на оброк на св. Дух; *Сламите* (Ярл.) — тук са складирали сламата след вършитба; *Стублата* (Бук. Вас. Добрид. Дъбм. Крб.) от *стубла* „кладенец с дънер“ (вж. с. 116); *Требенята* (Сталм.), *Требенните* (Крив.) от *требенина* „гора за требене или мястото, което е прочистено чрез требене“; *Утаката* (Дългош.) от *утека* „вада на река“; *Чешмата* (Дрен. Игн.).

Към тази подгрупа се отнасят четири местни имена, които са възникнали по метафоричен път във връзка с релефа на местността: *Дисагите* (Мет. Сливов. Чорл.), седловина; *Касата* (Вълч. Крб. Тол.), ниска вдлъбната местност; *Писката* (Млад.), местността има форма на *писка* „извито дърво — част на кола“ (вж. с. 113); *Пл'оска* (блато между Лом и Орс.), местността има форма на *плоска* „плосък и кръгъл съд“. Наричателни от женски род, означаващи място, обитавано от диви животни, също са послужили за местни имена: *Йазовини* (Кулем.), *Йазовините* (Вас. Динк. Лук. Млад. Топ.), *Йазовините* (Чвр.), *Йазовините* (Влм.) от *язовини* „дупки на язовци“; *Лесичините* (Дългош.) от *лисицина* „място, обитавано от лисици“. Наричателни с наставка *-ла* (*-л'а*) не са обичайни в домската топонимия. С тях са наименувани извори по известни особености на водата им: *Прѣдла* (Млад.) и *Смрѣдл'а* (ДЦер.), извори, чиято вода има неприятен мирис; *Скѣкл'а* (Стан.), извор с бързо бликаща вода.

¹ За произхода на името от лат.-гр. вж. Roman sky, Lehnwörter lateinischen Ursprungs im Bulgarischen, Jahresbericht des Inst. für rum. Sprache, т. XV, с. 127.

3. Местни имена от нарицателни от среден род с наставки -о, -е, -ло, -енце и -че

С оглед на общото значение на нарицателните от среден род, послужили за местни имена, различаваме два основни случая:

а) Местни имена от нарицателни с географично значение: *Бѣлото* (Рогл.); *Блѣк'ата* (Дългош.) мн. ч. от *блѣке* < *блат'е*, първоначално събирателно име от *блато*; *Блѣтото* (Бук. ГЦиб. ДЦиб. Дългод. Лом Орс. Слив. Сталм. Стан.); *Врѣфчѣто* (Кис.) от умалит. *врѣфче* < *врѣхче*; *Голинѣто* (ДЦиб.) от *голинѣ* „голо, незалесено място“; *Гърлото* (Лом) от *гърло* „по-тясна част на блато“; *Лицѣто* (Дрен. Княжм. Крб. Чорл. Ярл.) от *лице* „място с южно изложение“; *Млѣкетто* (Чвр.) от *млѣке*, същ. събират. от *млѣка*; *Пол'ѣто* (Брус. Вълч. Гайт. ДЦер. Добрид. Игн. Кис. Ключм.); *Стрѣн'ѣто* (ГЦиб. ДЦиб. Ков. Кулем. Стан.) от *стрѣн'е* „полегато място“ (вж. с. 115); *Шкал'ѣто* (Млад.) от *шкал'е* „рядка кал, тиня“ (вж. с. 117).

б) Местни имена от нарицателни с ботанично значение: *Брѣскѣто* (Мет.) от *брѣске* < *брѣсте*, събират. от *брѣст*; *Бѣзѣто* (Стан. Чвр.), същ. събират. от *бѣз*; *Глѣжѣто* (Дългош.), събират. от *глог*; *Грѣск'ата* (Ком. Крив. Мом. Сталм.), *Грѣск'ата* (Вълч.), мн. ч. от *грѣске* < *грѣст'е*, същ. събират. от *грѣсти*; *Дрѣвцѣто* (Войн.), умалит. от *дрѣво*; *Ливѣгѣто* (Брус. Вълч. Динк. Донд. Млад. Сливов. Чорл.) от *ливад'е*, умалит. от *ливада*; *Лоз'ата* (Алекс. Влм. Войн. Гайт. Ключм. Крив. Орс. Рас. Прог. Сливов. Сталм.), *Лѣйзата* (Дрен. Чвр. Чорл.); *Орѣхѣто* (Дрен.), умалит. от *орех*; *Трѣн'ѣто* (Донд.), *Търнѣто* (Гайт. Сливов.).

Във връзка с формата и релефа на местността са възникнали по метафоричен път следните местни имена: *Днѣто* (Войн.), ниска местност; *Дупѣнѣто* (Крум.), местност с изпъкнала форма; *К'ошѣто* (Добрид.), местност, заградена от хълм; *Седлѣто* (Дългош. Лом). Т. н. културни думи са послужили също за местни названия: *Белѣло* (Дрен.), *Белѣлото* (Топ.) от *белѣло* „място край река, удобно за белене на дрехи“; *Имѣн'ѣто* (Вълч. Кот. Млад.) във връзка с поверия за заровено имане в тези места; *Калѣто* (махла в гр. Лом, местност при Асп. Бук. Дългод. Сталм.).

4. Местни имена от нарицателни с наставка -иште

Наставката -иште служи в български език за означаване имена на места, с което се обяснява широкото разпространение на нарицателните, образувани с нея, в качеството им на местни имена:

Анишѣто (Вас.) от *хан*; *Бачийшѣто* (Дѣбм.) от *бачия* „ограда в полето, гдето доят овцете, мандра“ (вж. Гер. Реч., т. I, с. 28); *Бостѣнишѣто* (Тол.) от *бостѣн*; *Брѣнишѣто* (Дрен. Ком. Сталм.), *Брѣнишѣтата* (Войн. Топ.) от *брѣнище* „млада гора, която е забранено да се сече, или изобито гора“; *Вѣдишѣто* (ГГн. Динк.) от *вада*; *Воденѣишѣте* (Динк.) във връзка с вада за воденица; *Врѣжѣишѣто* (Вълч.), *Врѣжѣишѣтата* (ГГн.) от *врѣж* „ластар на тикви, на дини и пр.“; *Вѣрѣишѣто* (Вас. ГЦиб. Кулем. Лом Прог. Тол.), *Вѣрѣишѣто* (ГГн.), *Вѣрѣишѣто* (Сталм.) от *вѣрѣище* „широк

полски път за добитѣка“; *Герѣнишѣто* (Лом) от *герѣн* „кладенец“; *Градѣишѣто* (Бѣз. Дрен. Чорл. Яким.); *Гувѣишѣто* (Дрен. Чорл.) от *гувно* < *гумно* „място за вършитѣба“; *Двѣришѣте* (Тол.); *Иѣзѣишѣте* (Вас.) от *яз*; *Иѣмишѣта* (Крум.) от *яма*; *Карауѣишѣто* (Добрид.) от *караул* във връзка с турски постове преди Освобождението; *Краѣишѣто* (Войн. Вълч. Дрен. Кот. Мет. Рас. Сливов.), *Краѣишѣтата* (Дрен.), местности в най-далечните краища на селското землище; *Кумѣришѣто* (Тол.) от *кюмюр*, във връзка с правенето на дървен кюмюр в тази местност; *Лѣзишѣто* (Бук.), *Лѣзишѣтата* (Дългош.); *Лѣквишѣто* (Войн.); *Лубенѣишѣте* (Гайт.), *Лубенѣишѣтата* (Сливов.) от *лубеница* „диня“; *Манастирѣишѣто* (Кис.) — днес тук няма манастир; *Плѣдѣишѣто* (Добрид. Дѣбм.) във връзка с пладнуването на овцете по обед в тези места; *Просѣнишѣто* (Влм.) от *просѣн* (от *просо*) с изместено ударение от наставката върху предходната сричка; *Прѣдишѣто* (Влм. Крб. Лом Мом.), *Прѣдишѣто* (Вас. Дѣбм. Дългош. Кот.), *Прѣдишѣто* (Вълч.) от *прѣдище* „наносно място край река“ (вж. с. 114); *Равѣишѣто* (Брус. Бук. Влм. Дългод. Лук. Разгрм. Стан. Чорл. Ярл.); *Сѣлишѣто* (ГГн. ГЦиб. Добрид. ДЛин. Дрен. Дѣбм. Ком. Крб. Лук. Рас. Сталм. Тол. Топ. Чвр.), *Сѣлишѣтата* (Брус. Игн.) — в тези местности е било някога съответното село; *Стрѣлѣишѣто* (Лом), местност, в която са правени военни учебни стрелби след Освобождението. Релефът на местността е означен в следните местни имена: *Камѣришѣте* (Стан.) от *камѣра*¹ „купа снопи“; *Корѣишѣте* (Брус. Дългош.), ниска, вдлъбнатата местност.

5. Местни имена от нарицателни с наставка -ак (-'ак)

Както е известно, тези нарицателни имат в български език събирателно значение. Те са получили също широка употреба в служба на местни имена в Ломско, тъй като могат да означат конкретна природна особеност на дадена местност (главно вида на нейната растителност). По значение са най-често имена на растения: *Брѣстѣкѣ* (Вас. Дрен. Лук. Млад. Рогл.); *Вѣрѣкѣ* (Алекс. Дѣбм. Топ.); *Глогѣкѣ* (Дрен. Дѣбм. Чорл.); *Горунѣкѣ* (Гайт. Мет. Сливов.) от *горун* „вид дѣб“; *Граниѣкѣ* (Бук.) от *границѣ* „вид дѣб“; *Гужѣорѣкѣ* (Алекс.) от **гужѣорѣкѣ* < *гложѣорѣкѣ*, производно от *глог* (неясно е обаче изпадането на *л*); *Гужѣварѣкѣ* (Вас. Донд.) от *гужѣорѣкѣ* чрез видоизменяване на наставката под влияние на *шавѣракѣ* („трѣстика“); *Гѣрмаѣкѣ* (Крив.) от *грѣм* „нисък храст“; *Дренѣкѣ* (Дрен. Дългод.); *Елѣкѣ* (Княжм.), *Елѣкѣ* (Динк.) от *ела*; *Кленѣкѣ* (Вас. Динк. Мет.); *Крушѣкѣ* (Добрид. Дрен. Лук. Млад. Топ. Чорл.); *Лѣштѣкѣ* (Лук.) от *лесѣкѣ*; *Мекишѣкѣ* (Тол.) от *мекиш*, *Acer tataricum* (вж. Материали за бот. реч., с. 447); *Орѣшѣкѣ* (Сталм.); *Пѣнѣпреѣкѣ* (Добрид.) от *пѣнѣпреѣкѣ*, производно от *пѣнѣра* (< *пѣнѣратѣ*); *Прасѣковѣнѣкѣ* (Донд.); *Руйѣкѣ* (Вълч. Добрид. Млад.) от *руй*; *Сѣдинѣкѣ* (Вас. Княжм. Крб. Лук.) от *сѣдина* „новопосадена ливада“; *Топѣлѣкѣ* (Вас. Дѣбм.);

¹ За етимологията му вж. Roman sky, Lehnwörter lateinischen Ursprungs im Bulgarischen, Jahresbericht d. Inst. f. rum. Sprache, т. XV, с. 108 и сл.

Търн'акъ (Кот.); *Церакъ* (Брус. Динк. Дъбм. Лук. Ярл.); *Шумаъкъ* (ГГн. Сливов. Сталм.).

Освен ботанични имена тук се срещат по-рядко и други нарицателни: *Орниакъ* (Кис. Мет. Рогл. Чорл.) от *орница*; *Умн'ак* (Рогл.) от *хума* във връзка със състава на почвата; *Целинакъ* (Брус.) от *целина*. Няма събирателно значение следните названия: *Смрад'лакъ* (Войн. Донд. Дългош.) от *смрад'ляк* „смрадлика“; *Тумбакъ* (Дъбм.) от *тумбак* „стомах“ (производно от *тумба*), с което е характеризирана формата на местността.

6. Местни имена от нарицателни с наставка -ник

Тук преобладават нарицателните с наставка -арник, които означават в случая пасбището за вид добитък, означен в основната дума: *Биволарникъ* (Вълч.), *Говедарникъ* (Кис. Ком.), *Козарникъ* (Брус.), *Козарниците* (Добрид.), *Кон'арникъ* (Вълч. Душ. Кот. Прог.), *Празарникъ* (Влм.) от праз „нечукал овен“. Срещат се и някои други нарицателни на -ник (-арник, -елник, -илник) със служба на местни имена: *Болулейникъ* (Вас. Лук. Сливов.) от *булулей* „бухал“; *Вратникъ* (Рас.) — тук е оставено място за минаване на стар окоп; *Гръстелникъ* (Алекс. Дъбм.), *Гръстелниците* (Крб. Кулем. Стан.) от *гръстелник* „място за садене на гръсти“; *Съвниците* (Ком.) от *съвник* „землянка“ (вж. с. 112); *Колник* (Ков.), като нарицателно значи коларски път, коловоз; *Оризарникъ* (Сталм.); *Торилникъ* (Кулем. Сталм.), *Торилниците* (Орс.).

7. Местни имена от нарицателни с наставка -ица (-ница)

Малък брой нарицателни на -ица (-ница) са послужили за местни имена в Ломско: а) От имена на растения: *Границата* (Дрен. Кис.) от *граница* „бял дъб“ (вж. Материали за бот. реч., с. 359); *Растийците* (Дрен.) от *растийца* (< *храстийца*) „клетат габър“ (вж. Материали за бот. реч., с. 496); *Търн'ицата* (Стан.), *Търн'иците* (Крив.) от *търн'ица* „трънак, пасбище“. б) От умалителни нарицателни: *Водийцата* (кладенче при Добрид.); *Стублицата* (Крум.), като нарицателно означава кладенец (вж. с. 116). в) От т. н. културни думи: *Делниците* (Алекс. Вас. Дрен. Крив. Тол. Ярл.) — за *делница* вж. с. 111; *Орниците* (Тол.); *Пивниците* (Асп.) от *пивница* „лозарска изба в полето.“ г) От нарицателни с различно значение: *Лавицата* (Вас. Ключм. Крив. Рогл.) във връзка с релефа на местността; *Лисийците* (Стан.); *Матицата* (Добрид. Дрен. Чорл.) — за нарицателното му значение вж. с. 112; *Мъртвийцата* (ГЦиб ДЦиб. Сливов.) — вж. с. 112; *Червеницата* (Дрен.), като нарицателно означава червеникава пръст. Речното име *Берича* (Калугм. Разгрм.) крие в себе си старо умалително **Барица*, което е било видоизменено под турско влияние.¹

¹ Вж. Ат. Илиев, Турски изговор на български местни имена, СпБАН, ист.-фил. кл., кн. XIV, с. 114, 122.

8. Местни имена от нарицателни с наставка -ка

Местните имена, които се отнасят към тая група, също са малко: а) От имена на растения са: *Дръмките* (Дългод. Орс. Сталм.) от *дръмка* „храст“; *Киселката* (Крив. Млад.), като нарицателно значи дива ябълка; *Шипките* (Лук.). б) От умалителни нарицателни: *Воденийките* (Стан.); *Пийшурка* (Ков.) — вж. с. 114; *Полйчката* (Ярл.), *Полйчките* (Кис.) от *полйчка* (умалит. от *полйца*), с което е характеризиран релефът на местността; *Умката* (Лом) от *хума*; *Фунийка* (Стан.) от *фунйя* „врязана местност“; *Чучурката* (Лом), като нарицателно значи чешма с чучур (вж. Гер. Реч., т. V, с. 568). в) От нарицателни с различно значение: *Байката* (Крив. Прог.), като нарицателно значи трап, падина; *Китката* (Бук. Динк. Крив.), метафорично название на местности, на които характерен белег са китка дървета; *Паланка* (успоредно название на гр. Лом), като нарицателно означава малък град¹; *Придавкиите* (Слив.) от основа на гл. *придавам*, по всяка вероятност името стои във връзка с прочистването на местността от гора и придаването ѝ към работната земя на селото; *Шопорка* (Сталм.), като нарицателно значи чешма, от звукоподражателен произход.

9. Местни имена от сложни нарицателни

Употребата на сложни нарицателни в ломската топонимия е съвършено ограничена. Тук спадат следните три местни имена: *Водотекъ* (Динк.), като нарицателно е рядко и означава дол, в който при силни дъждове тече вода; *Кръстопътъ* (Вас.); *Средорекъ* (Ков.), *Средорекъ* (Лом и Сливов.) с нарицателно значение: „място между ръкави на река или между долове“ (срв. и в м. и. *Йанев средорекъ*, Гайт.).

III. Местни имена от старинни нарицателни и новообразувания, които не се срещат като нарицателни

Към тази група се отнасят незначителен брой местни названия от Ломско, които не се употребяват като нарицателни, но са образувани с помощта на наставки, които не са станали типични за производство на местни имена. За едни от тях характерен морфологичен признак е старинната, непродуктивна наставка, вследствие на което местното име е ясно разграничено от нарицателните (срв. напр. *Мокреш*, *Сливовик*). Други представят късни образувания с наставки, които могат да бъдат продуктивни, обаче въпреки това те са неповторими като нарицателни (срв. напр. *Бария*, *Смърделка*, *Росене*). В този случай е действувала тенденция към морфологична диференциация спрямо нарицателните, в резултат на която са се появили форми с чисто топонимично значение. Тази тенденция обаче не е довела до изтъкване на съответните наставки като типична характеристика на по-голям брой местни имена.

1. С наставка -ене (от -'ане), която служи в български за означаване на лица в отношение на техния произход по народност и по

¹ От итал. *palanca* „ограда“ (вж. Младенов, Етимол. реч., с. 409) посредством сърбохърватски.

място. Сел. и. *Долно Церовене* е възникнало първоначално или като подобно нарицателно и е означавало в такъв случай жители, които обитават място сред церови дървета, или е било образувано по образец на нарицателните от този тип. Изглежда, че нарицателното му значение е изbledняло доста отдавна, поради което е било схванато като име от среден род и съответно на това се е свързало с прилагателното *Долно*, за да бъде разграничено от *Горно Церовене* в Михайловградско. Местността име *Нерезен'е* (Донд. Дрен.), производно от *нерез* „изоставено лозе“, е възникнало или направо от *нерез* и по този начин е било разграничено като собствено от производното нарицателно *нерезина* (вж. Гер. Реч., т. IV, с. 266), или като форма за среден род от последното (*Нерезине* > *Нерезене*). Отсъствието на член говори в полза на първото предположение. Що се отнася до успоредната форма *Нерезен'а*, тя може да се обясни като мн. ч. от *Нерезен'е*. Местността име *Росене* (Сливов.) всъщност е образувано не с наставката *-ене*, а има за основа *росен* „растение *Dictamnus albus*“ (вж. Гер. Реч., т. V, с. 86); то се е появило по всяка вероятност не без влияние от страна на *Церовене*, название на съседното село.

2. С наставка *-ана* (непродуктивна в имена за места, срв. *пол'ана*) е образувано единственото местностно име *Смърдана* (ГЦиб. ДЦиб. Ков. Стан.) от корен на гл. *смърдя*, във връзка с неприятния мирис на блато (при ГЦиб. ДЦиб. Стан.); или може да стои във връзка с приятната миризма, издавана от някои растения (лютиче, венегия), които растат в съответната местност край с. Ковачица. Срв. *Смърдан* (Видинско); *Смрдан*, название на местности по Дрина в Югославия, обяснявано във връзка със сернистата миризма на почвата (вж. Срп. етногр. сборник, т. V, с. 1092 и т. XIII, с. 71).

Местността име *Павлик'ана* (Лом и Орс.), което свидетелствува за изчезнало селище, всъщност е резултат на аналогична промяна на по-стара форма *Павлик'ане* или *Павлик'ани* (срв. *Горно* и *Долно Павликени*, Ловечко; *Павликени*, Търновско). Ясно е, че името е означавало последователите на известната средновековна секта в България.

3. С наставка *-ина* са образувани две местни имена: *Мекотина* (Войн.) от нариц. *мекота* във връзка със свойстра на почвата; *Пештина* (Брус. Крб.), производно от *пешт* в старото му значение: „пещера“, навярно е старинно нарицателно (срв. стсловен. *рејина* „канара, скала“).

4. С наставка *-ка*, която се явява в късно образувани местни имена: *Дренов'ка* (дол при Донд.); *Перишка* (кладенче и дол при Ярл.), възникнало по метафоричен път във връзка с особеност на растителността (*перичи* значи буен кичур коса); *Смърделка* (дол с кладенче при Чорл.) във връзка с неприятния мирис на водата; *Урватките*, *Уроватките* (Игн.) от прил. *урват*, *уроват*, което се отнася до свойства на почвата (ронлива, сипей), от корен на гл. *ровя* (срв. *Уровене*, Врачанско).

5. С наставка *-ийа*: *Барийа* (Кот.) от *бара*, което означава тук застояла вода, локва; *Златийата* (Бъз. Вълч. ГГн. Дългод. Рас.) от прил. *злат*, с което е характеризирана голяма местност като пло-

дородна¹ (за начина на образуване срв. *Бързия*, река, която извира от Тодорини кукли и Малък Ком); *Църцарийите* (Дългод.) от основа на гл. *църцори* (от звукоподражателен произход) във връзка с образуването на потоци при по-силни валежи в тази местност, които издават специфичен шум (с в. сел. и. *Църцория*, Паланечко, вж. В. Кънчов, Македония, етнография и статистика, с. 224).

6. С наставка *-еш*: *Мокреш* (сел. и.) от старинно нарицателно (срв. стб. *мокрешъ* „водно място“, вж. Mikl. Lex., с. 379) във връзка с влажната почва или местоположението на селото покрай река (срв. *Мокреш*, Поповско; *Мокрен*, Котелско и др.); *Токмеш* (Лом) от старинно нарицателно **тъкмешъ* (> **тъкмеш*) „равнище“, производно от стб. *тъкъмъ* „равен“ (вж. Mikl. Lex., с. 1017) с изяснение на еровата гласна в горена навярно под влияние на съответните славяно-български заёмки в румънски: *tóstaî*, *tósta* (нареч.) и *a tocti* (гл.), вж. Tikin, т. III, с. 1617—1618.

7. С наставка *-ева*: *Сечева* (Чвр.) от корен на гл. *сека* във връзка със сеченето на гора (срв. *сеченйна* „гора, която е позволено да се сече“).

8. С наставка *-ак*: *Врт'лакъ* (Дългод.) от основа на гл. *въртя*, във връзка със формата на местността, прорязана от много завои на р. Цибрица.

9. С наставка *-ник*: *Казанцийникъ* (Вълч.), новообразувано название на ниска местност, подобна на казан, от основа на лично нарицателно *казанджия*.

10. С наставка *-овик*: *Сливовик* (сел. и.) от *слива* (срв. образуванията по същия начин с наставка *-овик* от имена на растения: *Дъбовик*, Г. Тошевско; *Кленовик*, Радомирско и др.).

11. С наставка *-ок*: *Средок* (Бук.) от *среда* във връзка с положението на местността между два дола.

12. С наставка *-ец*: *Раздолците* (Дрен.) от старинно нарицателно *раздолец*, умалително от *раздолъ* „дол“ (вж. Mikl. Lex., с. 775). Срв. м. и. *Раздолци* до с. Г. Любата, Кюстендилско (вж. Й. Захариев, СБНУ, кн. XXXII, с. 343).

13. С наставка *-че*: *Старо Ломче* (старо корито на р. Лом при Княжм.); *Ломче* е умалително от *Лом*.

IV. Сложни местни имена

Сложните местни имена от типа *Криводол* и *Стърчиакрак* имат ограничен обseg в ломската топонимична система. Те са възникнали направо като собствени по образец на сложните нарицателни и представят интересно явление на народно словотворчество. Чрез тях точно е охарактеризиран даден географски обект, като се изтъкват повече негови признаци, означени в двата елемента на името. Поради

¹ Д. Маринов отбелязва като нарицателно *златия* „пространно поле, гдето расте или е расла златна трева за добитъка“ (вж. Жива старина, кн. IV, с. 186). По всичко изглежда, че той е имал предвид особеностите на въпросната местност. Като нарицателно думата не се употребява в Ломско.

непродуктивността на сложните нарицателни в български и сложните местни имена не са добили широко разпространение, като са отстъпили пред значително по-продуктивния тип на синтактичните съчетания като *Добри дол*. Върху структурата на ред сложни местни имена от Ломско е оказал известно влияние турски език и по-точно турските сложни имена от типа *Домузорман* или *Салханери*.¹ По всяка вероятност под тяхно влияние са се появили на българска почва двуосновни местни имена, съставени от две съществителни, от които първото е прибавено към второто без т. н. съединителна гласна (о, е): срв. напр. *Вишньор-магила*, *Калугер-махла*, *Мендзил-могила*. Турското влияние е засегнало и формата на някои имена от този тип: напр. *Мечкерѐ-валаг* от *Мечкар-валаг* (срв. *Вишньор-магила*).

1. Местни имена с първи член съществително име

Бил'овр (Кис.) от *Било-врѣх*; *Бѣзкѣръ* (старото име на с. Пишурка) от *бѣз+кѣр* (тур.) „поле“, като под турско влияние вторият член на името е добил наставка за принадлежност, та се образува вид знафет; *Варошмала* (махла на гр. Лом и успоредно име на с. Горни Цибър от *варош* (мадж.) „град“ + *махла*; *Вишн'ар-магила* (ГГн.) с първи член лично нарицателно *вишньор* „собственик на вишнева градина“; *Гѣрле-малѧ* (ДЦиб.) от *гѣрло* („по-тъсна част на блато“) > *гѣрле* (под влияние на *Кѣле-малѧ*, близко село) + *махла*; *Калѣгер-малѧ* (сел. и.) навярно във връзка с основателя на селото (някой калугер); *Лѣм-палѧнка* (широко разпространено в м. град Лом); *Менсил-могила* (Ков.) с първи член от тур. *menzil* „спирка, почтен двор, станция“ във връзка с обстоятелството, че преди Освобождението тук е имало почивен пункт за турската поща; *Мечкерѐ-валаг* (Ков. Мокр.) от *Мечкаре-валаг* < *Мечкар-валаг* (изменено под турско влияние по закона за вокалната хармония) с първи член от основа на фам. и-пряхор *Мечкарите*; *Мечкобѣръ* (Ярл.) от *мечка* + *бор* „сборище“ (срв. *бера* „събирам“), следователно името значи „сборище на мечки“; *Орлаѣба*, *Орлѣба* (Брус. Ков.) от *Орлоѣба* чрез прогресивно разподобяване и след това чрез стягане на *ае* в *е*, със втори член възможно от корен на гл. *еба* „futuere“; *Разград-малѧ* (сел. и.) във връзка с произхода на основателите на селото (от *Разград*), които са пренесли името на този град върху новото си заселище; *Цибѣр-варош* (успоредно име на с. Горни Цибър); *Цибѣр-палѧнка* (успоредно име на с. Долни Цибър); *Чалдар-банка* (Ком.) от *Чалдар*, основа на фам. и. от корен на тур. *çaldirtak* „лишавам се от нещо“ (срв. и в м. и. *Чалдарѣв гред*, Вълч.) + *банка* „трап, падина.“

2. Местни имена с първи член прилагателно име

Вълчѣдрѣм (сел. и.) от основа на притеж. прил. *вълче* (<**вълъ-кйо*-) + *дрѣм* и (вж. *дрѣмка*, с. 111); *Голопѣл* (Вълч.) от *Голопол* < *Гѣ*

¹ За това влияние на турски език и върху други езици в областта на синтаксиса вж. Fr. Miklosich, Über die Einwirkung des Türkischen auf die Grammatik der südosteuropäischen Sprachen, Sitzber. d. Wien. Ak. d. Wiss., phil.-hist. Classe, t. 120, s. 9.

лополе (срв. *Дългопол*, Провадийско; *Вълчепол*, Свиленградско), неясен остава преходът на *о* в *у* във втория член на името; *Доброглед* (Войн. ДЦер. Рас.), висока местност, от която се вижда добре надалече; *Криводѣл* (сел. и.) във връзка с местоположението на селото между криви долове.

3. Местни имена с първи член заповедна глаголна форма

Вирѣгъз (Ключм.) във връзка с особения състав на водата, от която се получава разстройство на стомаха; *Дѣйдупе* (Дългод.) с първи член от *дѣя* (срв. *на-дѣя*) във връзка с изпъкналия вид на местността; *Скочѣбаба* (Чвр.), *Тѣрсѣбаба* (Динк.) и *Чукнѣбаба* (Стан.) с неясно конкретно значение, въпреки че значението на съставните елементи е ясно; *Стѣрчѣкрак* (Бук. Войн.) във връзка с формата на местността, подобна на издаден крак. По образец на местните названия от този тип е възникнало и старото сел. и. *Кѣркѣжаба* (днес *Аспарухово*) с първи член от основа на гл. *кѣркам* „крякам“ от звукоподражателен произход (до селото има блата); срв. семасиологично *Жабокрѣт* (Кюстендилско) и *Кѣркожабене* (Тетевенско).

V. Местни имена, които са по форма лични имена

Местните названия, които се отнасят към тази категория, представят всъщност първоначални лични собствени и нарицателни имена, които не са свързани с топонимични наставки.¹ Те означават обикновено собственика на дадена местност или основателя на дадено селище. Изходна точка за появата на този топонимичен тип са били по всяка вероятност първоначални синтактични съчетания, съставени от определяемо нарицателно (напр. *място*, *нива*, *гора*, *село* и пр.) и предложен израз за притежателно отношение (*на+име*) като определящ елемент: напр. *гората на Крачуна*; *кладенецът на Ангела*; *нивите на Панчо*. От гледище на топонимията вторият елемент е по-съществен, поради което се оказва способен да замести цялото словосъчетание. В резултат на този елиптичен процес се получават формите: *на Крачуна*, *на Ангела*, *на Панчо*, а по-късно отпада и предлогът: *Крачуна*, *Ангѣла*, *Панчо*. Ясно е, че при първите две имена нямаме членувани форми, а остатъци от предложни изрази (*на+име*). Несъмнено тук е играла роля тенденцията към опростяване (скъсяване) на дългите първоначални словосъчетания (нарицателно+предложен израз).²

Ангѣла (чешма и местност при Крив.) от л. и. *Ангел*; *Войнищи* (сел. и.), възникнало във връзка с войниганската служба на първите заселници на селото в началото на турското робство; *Гѣнчо*

¹ Местни имена от този тип се срещат и в други области на България: напр. *Богдан* (Карловско), *Радомир* (гр.), *Гостун* (Гоцеделчевско), *Илия* (Кюстендилско), *Малорад* (Ореховско) и др.; срв. и от Югославия: сел. и. *Владимир*, *Пантелей*, *Любодраг* и др. (вж. Речник места, ч. II, с. 65, 249, 305).

² Срв. аналогичен случай и с германски сел. и. *Burkards*, *Bernhards* и др., при които се касае за елипса на *Haus*, *Heim*, *Dorf* (вж. Solmsen-Gränkel, Indogermanische Eigennamen, с. 68).

(Стан.) от л. и.; *Дедо Стойко* (Ков.); *Йеринка* (дол с кладенче при Чорл.) от женско л. и.; *Калинка* (Игн.) от женско л. и.; *Калугеръ* (Бук. Гайт.); *Кармалко* (Стан.) от л. и. от турски произход, срв. нариц. *kartal* „орел“; *Крачуна* (Дрен.) от л. и. *Крачун*; *Маршин* (Дрен.) от л. и.; *Мёко* (Стан.) от л. и., съкрат.-гал. от тур. *Мехмед*; *Панчо* (Стан.) от л. и.; *Райко* (ГЦиб.) от л. и.; *Росомир* (Дрен.) от л. и. *Русмир* (срв. срб. л. и. *Русмир*, ж. *Русмира*, вж. В. Карацић, Српски рјечник, у Биограду, 1898, с. 678), за ударението на името срв. л. и. *Светомир* от с. Крива бара (Ломско); *Сеферинка* (Мокр.) от женско л. и.; *Стамбол'а* (Сливов.) от прякор на човек, който ходил в *Стамбол* (Цариград); *Топанк'о* (Лом) от л. и. *Тупанко* от прякор за човек, който много бърбори; *Тупанците* (Ком.) от прякор на словоохотливи хора; *Цветана* (Лом) от л. и.; *Цинцаръ* (Млад.) от прякор от народностното име на македонските румъни *cinçar*; *Чакъринъ* (Стан.) от прякор от тур. *çakır* „гълъбовосив“ за очи.

Другояче се обяснява новото местно име *Пърленийъ* (Млад.), мин. страд. прич. от *пърля*, означаващо обгорян човек: преди Освобождението тук са намерили изгорял турчин. Новото сел. и. *Пишурка* е дадено след Освобождението по административен път в памет на стария ломски просветител Кръстьо *Пишурката*.

Тук можем да причислим и следните местни имена от турски произход, които са били видоизменени по образец на българските от този тип: *Йбиша* (ДЦиб.), *Рамадана* (Брус.), *Базиргёна* (Лом) и възможно *Карабациак* (старото име на с. Игнатово), за които вж. по-нататък при „Турски местни имена“.

Имена на оброчища (по-точно на светци, на които са посветени оброци)¹ също са послужили за местни имена в Ломско: *Еремийа* (Лук.), *Свети Димитър* (Вас.), *Свети Иван* (Рогл.), *Свети Илийа* (Брус. Вас. Гайт. Лук. Слив.), *Свети Петър* (Вас.), *Света Троица* или само *Троица* (Сливов.). Възникването на тези местни имена по всяка вероятност се дължи на елипса в първоначални изрази като напр.: „Нивата ми е при оброка на свети Еремия“, след това само „при Еремия“ и най-сетне „у (или в) Еремия“.

VI. Местни имена от прилагателни

Значително място сред местните имена от Ломско заемат прилагателните, които са запазили неизбледно първичното си значение. Така напр. *Гавриловото* може да се схваща двояко: а) нивите, имотът на Гаврил; и б) местността, в която се намират нивите на Гаврил. Тази особеност на местните имена, принадлежащи към разглежданата категория, говори с малко изключения за техния нов произход. Обща граматическа особеност на цялата категория, като се изключат няколко имена, е членната форма, която служи тук за поддържане на смисловата връзка между дадено местно име от този тип и съответното прилагателно (срв. горния пример *Гаври-*

¹ За оброк (оброчище) вж. бележката под черта на с. 133.

ловото). Характерно е, че в случая се е наложила формата за среден род главно поради нейната способност да замества, макар и непълно, две или повече словосъчетания от същото прилагателно + съществително, в които съществителните могат да бъдат от различен граматически род и да обозначават предмети, принадлежащи на едно или няколко лица, означени чрез основата на съответното прилагателно. Така напр. *Турското* като местно име може да замести следните словосъчетания: *Турската нива*, *Турския чукар*, *Турската ливада* и пр.; или с *Гавриловото* може да се означа цялата местност, в която се намира различен имот на Гаврил (*Гаврилови ниви*, *Гаврилова ливада* и пр.). Следователно за местните имена от този тип може да се каже, че са възникнали направо от прилагателни без връзка с първоначални словосъчетания (прилагателно + съществително). Съвсем малко са названията, които са се получили в резултат на елипса от подобни словосъчетания: напр. *Орля* (от **Орля чука*), *Дългите* (от *Дългите ниви*) и др.

Трябва да се отбележи също така, че тук се срещат най-често прилагателни с наставките -ов- и -ск- (-шк-, -чк-), означаващи притежание. Следователно общо взето тези имена са се появили във връзка с частнособственишката система на земевладение в миналото.

1. Местни имена от прилагателни с наставка -ов-

Алиловото (Длин. Ков.) от тур. л. и. *Халил*; *Амбовото* (Мет.) от основа на фам. и. *Амбовци*; *Бабал'овото* (Прог.) от основа на фам. и. *Бабалъовци*; *Вакловото* (Асп.) от основа на л. и. *Ваклин*; *Ваковото* (Длин.) от л. и. *Вако*; *Видолчовото* (Прог.) от л. и. *Видолчо*; *Войвдовото* (Рас.) от основа на фам. и. *Войвдите*; *Гавриловото* (Тол.); *Грънчовото* (Прог.) от прякор *грънчо* „нисък, пълен човек“ (от *гърне*); *Гёковото* (Орс.) от л. и. *Гёко*; *Сингоровото* (Прог.) от основа на фам. и. *Сингоровци* (от румън. *singur* „сам“); *Йоловото* (Дрен.) от л. и. *Йоло*; *Каровото* (Сливов.) от л. и. *Каро*; *Курташовото* (Прог.) от основа на фам. и. *Курташеви*; *Кънчовото* (Кот.) от л. и. *Кънчо*; *Ламбовото* (Ком.) от л. и. *Ламбо*; *Маринчовото* (Тол.) от л. и. *Маринчо*; *Машковото* (Кот.) от л. и. *Машко*; *Месутовото* (Ком.) от тур. л. и. *Месут*; *Мижбърковото* (Млад.) от прякор *мижбърко* за човек, който често мига; *Муканови* (Стан.) с елипса на *ниви*, от основа на фам. и. *Муканови*¹; *Паковото* (Орс.) от л. и. *Пако*; *Палчовото* (Прог.) от л. и. *Палчо*; *Пайовото* (Дългош.) от л. и. *Пачо*; *Пуловото* (Прог.) от основа на фам. и. *Пуловици*; *Пуновото* (ДЦер.) от л. и. *Пуно*; *Райчовото* (Добрид. Топ.) от л. и. *Райчо*; *Робовото* (Вас.) от роб във връзка с ангарийския труд („робия“) на българското население преди Освобождението в турски чифлик; *Стойанчовото* (Млад.) от л. и. *Стойанчо*; *Табакеровото* (Мет.) от основа на фам. и. *Табакери*; *Тайровите* (Млад.), scilic. *ниви*, от тур. л. и. *Тахир*; *Тупанк'овото* (Прог.) от основа на фам. и. *Тупанкьовци*; *Фиковото* (Сталм.) от л. и. *Фико*; *Филиповото* (Сталм.) от л. и. *Филип*; *Финоовото* (Рас.) от л. и. *Фино*; *Чапразковото* (Рас.) от основа на фам. и. *Чапразковци*; *Шерифовото* (Дългош.) от тур. л. и. *Шериф*.

¹ От румън. *токан* „овчар от Седмоградско“ (вж. Tikin, т. II, с. 1002).

2. Местни имена от прилагателни с наставка -ск- (-шк-, -чк-)

Прилагателните с наставка -ск- (-шк-, -чк-), послужили за местни названия в Ломско, са най-често производни от лични собствени и нарицателни имена: *Брадърското* (Лом) от *брадвар* „който прави брадви“; *Главин'ашкото* (ДЦер.) от основа на фам. и. *Главиняците*; *Кадънското* (Ярл.) от *кадъна* (местността е била някога собственост на туркиня); *Кон'арското* (Дългод. Прог.) от основа на фам. и. *Конярците*; *К'умурдийското* от основа на *кюмюрджия*, във връзка с производството на дървен кюмюр в тази местност; *Левашкото* (Прог.) от основа на фам. и. *Левашки*; *Маскарйшкото* (Прог.) от основа на фам. и. *Маскарийте*; *Медарското* (Войн.) от основа на фам. и. *Медарите*; *Памушкото* (Прог.) от основа на фам. и. *Памуците*; *Пешашкото* (Дългод.) от основа на фам. и. *Пешаците*; *Рогожарското* (Млад.) от *рогожар* „който прави рогзки“; *Съешкото* (Прог.) от основа на фам. и. *Съещите*; *Чокойското* (Дългод.) от *чокой* (румън.) „чифликчия“, местността е била владение на румънски чифликчия; *Чукалското* (Прог.) от основа на фам. и., което днес не се среща тук. Срещат се и прилагателни, производни от народности: *Арнаутските* (Мом.), *Гръкското* (Дългод.), *Татарското* (Кот.), *Гърското* (Княжм. Кот.), *Унгарското* (Дъбм.), *Уручка* (Дрен. Чорл.) от *юрук*, тур. *uyruk* „тюркско номадско племе“; *Чифутското* (Рас.). Ако прилагателните са производни от селищни имена, те означават, че съответната местност лежи в землището, чието име е послужило за основа на прилагателното: *Паланското* (Орс.) — местността се простира в района на *Паланка*, т. е. гр. Лом; *Черновръшкото* (ГГн.) от сел. и. *Черни връх*. Ако този вид прилагателни се свържат с предлога *до*, то те ще означават местности, които лежат до границата с района на съответното селище: *Догнойнйшкото* (Войн.) от сел. и. *Гнойница*; *Докомоштийското* (Рас.) от сел. и. *Комошница*; *Докриводолско* (Рас.) от сел. и. *Криводол*; *Допрогорелското* (Рас.) от сел. и. *Прогорелец*; *Дочерновръшкото* (Войн.) от сел. и. *Черни връх*.

Към тази подгрупа спадат още следните местни имена: *Магарешка* (Чорл.) с елипса на някое нарицателно (напр. *долчина*) и *Манастърското* (Дрен.) — местността е била владение на манастира до с. Добри дол.

3. Местни имена от прилагателни с наставки -овск- (-евск-) и -инск-

Тук преобладават прилагателните, производни от основи на фамилни (родови) имена: *Боновското* (Прог.) от основа на фам. и. *Бонови*; *Василовското* (Прог.) от основа на фам. и. *Василовци*; *Геновското* (Прог.) от основа на фам. и. *Генови*; *Кирковското* (Прог.) от основа на фам. и. *Кирковци*; *Манчовското* (Дрен.) от фам. и. *Манчовци*; *Пановското* (Войн.) от фам. и. *Пановци*; *Ценовското* (Прог.) от фам. и. *Ценови*; *Велинското* (Рас.) от основа на фам. и. *Велинци*; *Златинското* (Прог.) от фам. и. *Златинци*.

Срещат се и прилагателни, производни от селищни имена и означаващи местността по местонахождението ѝ в района на съответното селище: *Буковско* (Кис.) от сел. и. *Буковец*; *Драговецкото* (Дългод. Кот. Прог.) от сел. и. *Драговеци*; *Расовското* (Прог.) от сел. и. *Расово*. С предлога *до* са образувани: *Докл'учовско* (Рас.) производно от прилагателното на сел. и. *Ключева махла*; *Докотеновското* (Прог.) от основа на сел. и. *Котенови*. По друг начин се обясняват местностните имена *Върбовското* (Ярл.) и *Длугошевското* (Прог.): тези местности са били притежание на преселници съответно от с. *Върбово* (Белоградчишко) и *Дългошеви* (Ломско).

4. Местни имена от прилагателни с непроизводни и други наставки

Към тази подгрупа се отнасят малко местни имена: *Дългите* (Млад.) и *Преките* (Лук. Млад. Стан.) с елипса на *ниви*, във връзка с надлъжното им, респективно напречно разположение спрямо полския път; *Липена* (Вас. Крб. Мет.) от първоначално словосъчетание **Липен връх*; *Огредните* (Тол.), т. е. *ниви*, от *о+гред* (местността е около гред); *Малиното* (Дрен.), притежат. прил. от л. и. *Мальо*; *Орла* (Дрен. Тол.) с елипса на нарицателно (навярно *чука*).

5. Местни имена от адективириани причастия

С топонимично значение се срещат незначителен брой адективириани причастия и то най-често минало страдателно причастие: *Граденото* (Донд.) от *градя* във връзка с ограждането на мястото за гумно; *Купеното* (Орс.) от *купя*, местността е била откупена от с. Сталийска махла; *Подлеченото* (Добрид.) от *подвлека*, във връзка със свличащата се почва на хълм; *Слеченото* (Вас.) от *свлека*, във връзка също с ронливата почва на стръмнина. В редки случаи имената от този тип могат да бъдат разширени, като получат определение (прилагателно): *Ново купено* и *Старо купено* (Сталм.) във връзка с откупуването на тези места от с. Орсоа в по-близко или по-далечно време.

Архаично адективириано причастие представя местностното име *Породим* (Вас.), което е възникнало като селищно: от стб. породити „пораждам“ и е означавало селище, което се появява, поражда. Формата *Пордим* се обяснява с редукция и изчезване на средисловното *о*, а *Породим* се е получило под влияние на лични имена на -ин (срв. и сел. и. *Славотин*, Михайловградско).

VII. Местни имена от словосъчетания — прилагателно + съществително

Местните имена, които представят по форма синтактични съчетания от прилагателно и съществително, са широко разпространени в Ломско. Че названия от този тип са се срещали още в най-ранния период на български език, може да се съди от запазени славянски местни имена в Гърция: срв. напр. *Новоселън* (**Ново село*), *Веласора* (**Бъла гора*), *Млелурадна* (*Бъль градъ*)¹ и др. По-късно този топо-

¹ Вж. М. Vasmer, Die Slaven in Griechenland, с. 44, 81, 170.

нимичен тип е станал доста продуктивен, за което свидетелствуват значителен брой местни имена със същия строеж от нашите стари паметници: напр. Темни дол, Козниж стънж, Бѣлковъ горъ, Дѣдно шосѣ, Вназскои кладѣзъ, Нвановъ долъ, Бѣлнкж рѣкж¹, Дрѣновъ долъ, Камѣнь врѣхъ, Црѣв врѣхъ², в . . . Ловчѣ града³, при Тръновъ градъ⁴ и др. Местните имена от подобни словосъчетания характеризуват географския обект по-пълно и по-точно от едноосновните нарицателни. С това можем да си обясним факта, че те са станали най-многобройната категория в ломската топонимия. Докато българските нарицателни със служба на местни имена тук представят приблизително 32%, то синтактичните съчетания достигат в случая 47%. За вътрешната подялба на местните имена, принадлежащи към разглежданата категория, са от значение морфологичните елементи и значението както на прилагателните, така и на съществителните. При избиране на основния делитбен белег обаче прилагателните имат предимство пред съществителните, тъй като те са по-важен компонент от топонимично гледище, както се вижда от типичния случай с местните имена на -ово, до които се е стигнало вследствие на занемаряване определящото съществително като несъществен елемент за топонимичния комплекс (срв. и днешните названия: Тръново от по-старо Тръновъ градъ, Ловеч от Ловчѣ градъ и др.). Като второстепенни трябва да се вземат под внимание морфологични признаци и значение на съществителните, които се явяват съставни части на тези словосъчетания. Обаче при последователното приложение на този принцип на разпределяне местните имена от сравнително малка област би се стигнало до голямо число малки подгрупи, съставени често от по две до три имена, поради което не ще можем да получим ясна представа за основните топонимични типове, принадлежащи към разглежданата категория. Поради това е необходимо при вътрешната разпредялба на местните имена от словосъчетания да се ограничим върху най-общите семантични признаци на съществителните като второстепенен елемент и ги разграничим на три: а) нарицателни с физидгеографично значение (*алуга, банка, бара, блато, бряг, бърдо, вада, валог, вода, врѣх, дол, камѣк, могила, падина, равнище, чука* и др.); б) ботанични имена (*бряст, върба, драка, круша, ливада, трѣне, храст* и др.); в) т. н. културни думи (*воденица, геран, махла, межда, оброк, път, селище, чѣшма* и др.).

На първо място по численост стоят местните имена, съставени от притежателно прилагателно на -ов-, -ин- и -ск- и съществително. В по-голямата си част те са се появили през новия поселищен

¹ От Виргинската грамота на Константин Асен (вж. Й. Иванов, Български старини от Македония², с. 583 и сл.).

² От Рилската грамота на Иван Александър (вж. Й. Иванов, ц. с., с. 598 и сл.).

³ В записка към Ловчанския сборник от XIV в. (вж. Б. Цонев, История на български език², т. I, с. 197).

⁴ В записка към Теодосиева лествица от XIV в. (вж. Б. Цонев, ц. с., с. 200).

период и то предимно във връзка с господстващата в миналото система на дребно земевладение у нас. На второ място идват местните имена, чиито съставни прилагателни означават характерни особености на географския обект.

1. Местни имена от притежателни прилагателни на -ов- и -ин- + нарицателни с физиогеографично значение

Местните имена от този тип определят вида на географския обект и неговата принадлежност към отделни лица. В зависимост от строежа на прилагателните тук различаваме два основни случая:

а) С прилагателни, производни от мъжки лични (собствени и нарицателни) имена, с наставка -ов-. Те се срещат в съчетание най-често със следните нарицателни:

Банка („трап, падина“): *Аркова* б. (Вълч.) от л. и. Арко, *Ванкова* б. (Ключм.) от л. и. Ванко, *Заекова* б. (Вълч.) от основа на прякор Заека, *Ибрийова* б. (Вълч.) от основа на изчезнало фам. и. -прякор (от *ибрик*), *Ианчова* б. (Вас.) от л. и. Янчо, *Коларева* б. (Вълч.) от основа на фам. и. Колареви, *Курташева* б. (Ком.) от основа на фам. и. Курташеви, *Лъшкова* б. (Вълч.) от основа на фам. и. Лъшкови, *Недова* б. (Гайт.) от л. и. Недо, *Панкова* б. (Ком.) от л. и. Панко, *Пешкова* б. (Вълч.) от л. и. Пешко, *Пиперкова* б. (Лук.) от прякор *пиперко* на човек с избухлив характер, *Първанкова* б. (Вълч.) от л. и. Първанко, *Райкова* б. (Игн.) от л. и. Райко, *Скобелева* б. (Вълч.) от основа на фам. и. Скобелеви, *Стаман'акова* б. (Крум.) от основа на фам. и. Стаманякови.

Валог: *Гаврилов* в. (Млад.), *Кошаранов* в. (Млад.) от прякор *кошаран* на човек, който живее в кошара, *Мутишов* в. (Млад.) от л. и. Мутиш, *Николмов* в. (Млад.), *Попов* в. (Млад.), *Радолов* валог (Ггн.) от л. и. Радол.

Врѣх(х): *Байков* в. (ДЦер.) от л. и. Байко, *Вълков* в. (Ком.) от л. и. Вълко, *Драганов* в. (Бук. Дрен.), *Дюнов* в. (Чвр.) от л. и. Джоно, *Конов* в. (Войн.) от л. и. Коно, *Лозанков* в. (Чвр.) от л. и. Лозанко, *Маринчов* в. (Чвр.) от л. и. Маринчо, *Найденов* в. (Чвр.) от л. и. Найден, *Пунов* в. (Вас.) от л. и. Пуно, *Станийшев* в. (Дрен.) от основа на фам. и. Станишеви.

Гред („продълговат рѣт“): *Асанг'аков* г. (Млад.) от основа на фам. и. Асангякови, *Бенов* г. (Игн.) от л. и. Бено, *Ванков* г. (Войн.) от л. и. Вако, *Дичов* г. (Кот.) от л. и. Дичо, *Каменов* г. (Дългод.) от л. и. Камен, *Карашковийъ* г. (Стан.) от основа на фам. и. Карашкови, *Малков* г. (Прог.) от основа на фам. и. Малковичи, *Малчов* г. (Крум.) от л. и. Малчо, *Минков* г. (Кот.) от л. и. Минко, *Чалдарев* г. (Вълч.) от основа на предполагаемо фам. и. Чалдареви (срв. и в м. и. *Чалдар-банка*, Ком.), *Шуг'ов* г. (Кот.) от основа на фам. и. Шугльовци (от прякор *шугльо*).

Дол: *Божков* д. (Брус.) от л. и. Божко, *Брашков* д. (Крб.) от л. и. Брашко, *Витанов* д. (Вълч.) от л. и. Витан, *Грънчалев* д. (Ярл.) от *грънчар*, *Данов* д. (Ярл.) от л. и. Дано, *Дарков* д. (Мет.) от л. и. Дарко, *Дюнов* д. (Бук.) от л. и. Джоно, *Исмаилов* д. (ДЦиб.), *Ианков*

д. (Крб.) от л. и. Янко, *Йоно* д. (Брус.) от л. и. Йоно, *К'осов* д. (Лук.) от прякор *късо* на безбрад човек, *Поптрифоно* д. (Вълч.), *Цветков* д. (Чвр.) от л. и. Цветко.

Долйна: *Белова* д. (Дрен.) от основа на фам. и. Беловци, *Божйнова* д. (Дрен.) от л. и. Божин, *Манойлова* д. (Дрен.) от л. и. Манойло, *Мил'ок'ова* д. (Дрен.) от л. и. Милокьо (< Милойко), *Пантова* д. (Дрен.) от л. и. Панто.

Кладенче: *Ангелово* к. (Дъбм.), *Боєво* к. (Сливов.) от л. и. Войо, *К'осово* к. (Добрид.) от прякор *късо* (вж. по-горе), *Лазарово* к. (Добрид.), *Пеново* к. (Лом) от л. и. Пено, *Стойовото* к. (Лук.) от л. и. Стойо.

Локва: *Вълчова* л. (Сливов.) от л. и. Вълчо, *Вълчова* л. (Кис.) от л. и. Вълчо, *Димитрова* л. (Княжм.), *Дурчова* л. (Мет.) от прякор *дурчо* (от *дурак*), *Китова* л. (Мет.) от л. и. Кито, *Кицога* л. (Чорл.) от л. и. Кицо, *Лилова* л. (Динк.) от л. и. Лило, *Пешова* л. (Асп.) от л. и. Пешо, *Пръшлева* л. (Лук.) навярно от основа на изчезнало фам. и. (от румън. *prislea* „бебчо“, име на най-малкото дете, вж. *Tiklin*, т. III, с. 1261), *Таб'акова* л. (Мет.) от основа на фам. и. Табакови, *Цендова* л. (Дрен.) от л. и. Цендо, *Чол'ева* л. (Асп.) от л. и. Чолъ.

Магйла: *Белова* м. (Мокр.) от основа на фам. и. Беловци, *Ванкова* м. (Мокр.) от л. и. Ванко, *Екуп'ова* м. (ГГн.) от тур. л. и. Екуп (< Якуп) *Йанева* м. (ГГн.) от л. и. Яни, *Кънчова* м. (ГГн.) от л. и. Кънчо, *Петракова* м. (ГГн.) от л. и. Петраки.

Могйла: *Асанова* м. (Чвр.), *Балабанова* м. (Вас.) от основа на фам. и. *Вълчова* м. (Душ.) от л. и. Вълчо, *Канчова* м. (Чвр.) от л. и. Канчо, *Рак'ева* м. (Кот.) от л. и. Ракьо, *Тодорова* м. (Стан.), *Фъртункова* м. (Бот.) от основа на фам. и. Фъртунковци.

Падина: *Ганчова* п. (Асп.) от л. и. Ганчо, *Каменчова* п. (Динк.) от л. и. Каменчо, *Каран'инова* п. (Ком.) от основа на фам. и. Каранинови, *Матова* п. (Орс.) от л. и. Мато, *Мйжова* п. (Донд.) от прякор *мижо* на човек, който често мига, *Панова* п. (Прог.) от л. и. Пано, *Поп'ова* п. (Дрен.), *Р'аг'ува* п. (Сливов.) от *Рад'ова* (от л. и. Раде или Ради), *Савова* п. (Разгрм.) от л. и. Саво, *Сирен'ачкова* п. (Добрид.) от основа на фам. и. Сиренячкови, *Таб'акова* п. (Мет.) от основа на фам. и. Табакови, *Томова* п. (Мет.) от л. и. Томо, *Триф'онова* п. (Дрен.), *Чолакова* п. (Тол.) от основа на фам. и. Чолакови.

Фунйла („врязана местност“): *Германова* ф. (Стан.) от л. и. Герман; *Гешл'кова* ф. (Стан.) от прозвище Гешл'ка, *Горчова* ф. (Лом) от л. и. Горчо, *Калинова* ф. (ДЛин.) от л. и. Калин, *Павлова* ф. (ГЦиб.) от л. и. Павел.

Чук'ар: *Андреев* ч. (Добрид.), *Асанов* ч. (Кис.), *Белов* ч. (Брус.) от основа на фам. и. Беловци, *Гошов* ч. (Сталм.) от л. и. Гошо, *Пенов* ч. (Лук.) от л. и. Пено, *Пунчов* ч. (Дрен.) от л. и. Пунчо, *Цйлов* ч. (ГГн.) от л. и. Цило, *Цоцовий* ч. (ДЦер.) от л. и. Цоцо.

Тук се отнасят още следните местни имена: *Аспарухов хълм* (Лом), ново име на хълма Маймунбаир, от името на българския хан Аспарух; *Божово лице* (Рогл.) от л. и. Божо (за *лице* вж. с. 112),

Гацов брег (Кис.) от л. и. Гаджо¹, *Гърков припек* (Сливов.) от основа на фам. и. Гърковци, *Данков камик* (Мом.) от л. и. Данко, *Даутова пол'ана* (Прог.) от тур. л. и. Даут, *Йанев средорек* (Гайт.) от л. и. Яне, *Йончова чука* (Дрен. Чорл.) от л. и. Йончо, *Каменовата бара* (Дъбм.), *Ковачевий остров* (Добрид.) от основа на фам. и. Ковачеви, *Кумин'ова алуга* (Чорл.) от л. и. Куминкьо (за *алуга* вж. с. 109), *Лозанов камик* (ГЦиб.) от л. и. Лозан, *Луканов камък* (Ков.) от л. и. Лукан, *Миков рог* (Кот.) от л. и. Мико (за *рог* вж. с. 115), *Мл'ок'ов дол'ич* (Дрен.) от л. и. Милокьо, а *дол'ич* е умалит. от *дол*; *Митково гърло* (блато при Орс.) от л. и. Митко и *гърло* „по-тясна част на блато“; *Пенков кладенец* (Мет.) от л. и. Пенко, *Петков'ов пол'е* (Дъбм.) от л. и. Петко, *Пецови надйнки* (Сливов.) от л. и. Пецо, *Попн'иново блато* (Дългош.) от основа на фам. и. Попнинови, *Поповото изворче* (Лом), *Поповото лице* (Рогл.) — за *лице* вж. с. 112, *Ристов брег* (Чвр.), *Ръпонк'ов брег* (Сливов.) от основа на фам. и. Ръпонкьовци, *Сеферин'ов обреш* (Млад.) от л. и. Сеферин (за *обреш* вж. с. 113), *Спасово лице* (Добрид.) от л. и. Спас, *Станишови вйрове* (Чорл.) от основа на фам. и. Станишови, *Суле-манови локви* (Ков.) от тур. л. и. Сюлейман, *Тодоровата матица* (Чорл.) — за *матица* вж. с. 112, *Царов кладенец* (Сталм.), *Ценовото краиште* (Сливов.) от л. и. Цено, *Шишкови локви* (Кот.) от основа на фам. и. Шишкови.

б) С прилагателни, производни от женски и мъжки лични (собствени и нарицателни) имена с наставка *-ин*-. Най-честите съществителни тука са:

Байка („трап, падина“): *Байцина* б. (Вълч.) от л. и. Банджо, *Бойцина* б. (Вълч. Крум.) от л. и. Бопо или Боца, *Бурчина* б. (Вълч.) от основа на фам. и. Бурчини, *Великина* б. (Ков.) от л. и. Велика, *Йовина* б. (Вълч.) от л. и. Йово или Йова, *Мул'ина* б. (Вълч.) от фам. и. Мулини, *Печина* б. (Вълч.) от фам. и. Печинци, *Рибагина* б. (Вълч.) от основа на фам. и. Рибagini, *Скулчина* б. (Вълч.) от основа на фам. и. Скулчини, *Цанина* б. (Вълч.) от л. и. Цана, *Шуглина* б. (Млад.) от прякор *шугльо*.

Врз(х): *Гун'ин* в. (Чвр.) от основа на фам. и. Гуинци, *Дичин* в. (Чвр.) от л. и. Дичо, *Катранкин* в. (Рогл. Чорл.) от основа на фам. и. Катранкинци, *Мирчин* в. (Вас.) от л. и. Мирчо, *Пиринкин* в. (Рас.) от основа на фам. и. Пиринкинци.

Кладенче: *Додийо* к. (Сливов.) от л. и. Дода, *Маринкино* к. (Дългош.) от л. и. Маринка, *Марино* к. (Добрид.) от л. и. Мара, *Русино* к. (Крив.) от л. и. Руса.

Могйла: *Дукина* м. (Вълч.) от основа на фам. и. Дукини, *Дунина* м. (Вълч.) от основа на фам. и. Дуинци, *Печина* м. (Вълч.) от основа на фам. и. Печинци, *Пъдарбашина* м. (Вълч.) от основа на фам. и. Пъдарбашинци, *Рацина* м. (Вълч.) от основа на фам. и. Рацини, *Рибагина* м. (Вълч.) от основа на фам. и. Рибagini; *Белина магйла* (ГГн.) от основа на фам. и. Белинци, *Нурина магйла* (Мокр.) от л. и. Нуре.

¹ Отнася се само за произхода на прилагателното, тъй като съществителното е ясно. Този начин на обяснение на местните имена да се има предвид по-нататък навсякъде.

Падина: *Бабица* п. (Динк. Добрид. Дрен. Топ.) от *баба*, *Копривчина* п. (Вълч.) от основа на фам. и. Копривченци, *Мул'ина* п. (Вълч.) от основа на фам. и. Мулини, *Печина* п. (Вълч.) от основа на фам. и. Печинци.

Тук се отнасят още следните местни имена: *Бабин брег* (Вълч.), *Банин гред* (Стан.) от основа на фам. и. Банини, *Вранчина локва* (ДЦер.) от основа на фам. и. Вранчини, *Гугл'ина вада* (Вълч.) от основа на фам. и. Гуглини, *Г'ургин дол* (Чвр.) от основа на фам. и. Гюргинци, *Кейн валог* (Млад.) от *Кехайн*, а то от *кехая*, *Копчин валог* (Вълч.) от основа на фам. и. Копчинци, *К'унина чука* (Вълч.) от основа на фам. и. Кюнини, *Маврин гред* (Стан.) от л. и. Мавра, *Мицино краиште* (Сливов.) от л. и. Мица, *Мишин дол* (Тол.) от л. и. Мишо, *Момин брод* (сел. и.) във връзка с местоположението на селото при брод на р. Лом, *Панина локва* (Дрен.) от л. и. Пане, *Пейно бърдо* (Вълч.) от л. и. Пейо, *Ралчин дол* (Вълч.) от л. и. Ралчо, *Ристин кладенец* (Бот. Вълч. Мокр.), *Ружице бърдо* (Мокр.) от л. и. Руца, *Симин чукар* (Тол.) от л. и. Симо, *Чърнкина бара* (Бук.) от основа на фам. и. Чърнкинци.

2. Местни имена от притежателни прилагателни на -ов- и -ин + ботанични имена

Растителността е един от характерните белези на географските обекти. Поради това притежателните прилагателни на -ов- и -ин- могат да се съчетаят с ботанични имена, като по този начин се означава принадлежността на дадена местност косвено, т. е. обект на притежание е или общо растителността или единичен растителен вид. Тук също можем да различим две подгрупи според наставката, с която е образувано прилагателното:

а) С прилагателни, производни от мъжки лични (собствени и нарицателни) имена, с наставка -ов-:

Браниште („млада гора, която е забранено да се сече“): *Бучово* б. (Крб.) от л. и. Бучо, *Вътово* б. (Сливов.) от л. и. Въто, *Генково* б. (Вас.) от л. и. Генко, *Йанколово* б. (Дрен.) от л. и. Янкол, *Йоново* б. (Брус.) от л. и. Йоно, *Йоцово* б. (Дрен.) от л. и. Йоцо, *Каменчовото* б. (Сливов.) от л. и. Каменчо, *Лилово* б. (Сливов.) от л. и. Лило, *Манойлово* б. (Сталм.) от л. и. Манойло, *Нейово* б. (Сталм.) от л. и. Нейо, *Пенково* б. (Войн.) от л. и. Пенко, *Петрово* б. (Сталм.), *Ристовото* б. (Динк.), *Сулейманово* б. (Брус.) от тур. л. и., *Тоцово* б. (Сталм.) от л. и. Тоцо, *Цоново* б. (Сталм.).

Дърва: *Вълчанови* д. (Кулем.) от л. и. Вълчан, *Данови* д. (Кулем.) от л. и. Дано, *Канчови* д. (Кулем.) от л. и. Канчо, *Патрашкови* д. (Кулем.) от основа на фам. и. Патрашкови, *Станчойкови* д. (Калугм.) от л. и. Станчойко.

Круша: *Венчова* к. (Сталм.) от л. и. Венчо, *Ганова* к. (Войн.) от л. и. Гано, *Готдова* к. (Сталм.) от л. и. Гото, *Гурова* к. (Донд.) от л. и. Гуро, *Зейрйова* к. (Сталм.) от Захариова (от л. и. Захари), *Младенова* к. (Сталм.), *Пайсова* к. (Асп.) от л. и. Пайси, *Тараланова* к. (Вълч.) от основа на фам. и. Тараланови, *Шереметова* к. (Вълч.) от основа на фам. и. Шереметови.

Ливада: *Банова* л. (Кис.) от л. и. Бано, *Златанова* л. (Прог.) от л. и. Златан, *Каракачова* л. (Дрен.) от основа на фам. и. Каракачови, *Ликева* л. (Динк.) от л. и. Ликьо, *Миткова* л. (Тол.) от л. и. Митко, *Османова* л. (Ков.) от тур. л. и., *Пенова*-л. (Лук.) от л. и. Пено, *Станова* л. (Млад.) от л. и. Стан.

Гуфа („малка горичка“): *Бончова* т. (Рогл.) от л. и. Бончо, *Минова* т. (Кис.) от л. и. Мино, *Нинова* т. (Дъбм.) от л. и. Нино, *Паковата* т. (Дъбм.) от л. и. Пако; *Ценкови туфи* (Дългод.) от л. и. Ценко.

Шума: *Алексов* ш. (Чвр.) от л. и. Алекси, *Бочов* ш. (Гайт.) от л. и. Бочо, *Вълмовий* ш. (Княжм.) от л. и. Вълчо, *Гергов* ш. (Чвр.) от л. и. Герго, *Господинов* ш. (Динк.) от л. и. Господин, *Денов* ш. (Чорл.) от л. и. Дено, *Йотов* ш. (Дрен.) от л. и. Йото, *Лупчов* ш. (Асп.) от л. и. Лупчо (< Любчо), *Манойлов* ш. (Дрен.) от л. и. Манойло, *Петров* ш. (Сталм.), *Тупалов* ш. (Асп.) от прякор или тур. л. и. Топал; *Йоцови шумаци* (Дрен.) от л. и. Йоцо.

Притежателни прилагателни на -ов- са съставен елемент още на следните местни имена от тая подгрупа: *Асаново лозе* (Млад.), *Бенов дуд* (Игн.) от л. и. Бено и дуд „черница“, *Генков лъг* (Вас.) от л. и. Генко и лъг „ливада“, *Здравков крушак* (Дрен.) от л. и. Здравко, *Канчово дърво* (Игн.) от л. и. Канчо, *Кежово търне* (Млад.) от прякор *кежо* на физически недоразвит човек, *Кръстови лилаци* (Чвр.), *Лачов орешак* (Сталм.) от л. и. Лачо, *Лилови гужварки* (Донд.) от л. и. Лило и гужварка „глог“ (сродно по произход с *гужварак*, вж. с. 137), *Луканово тръне* (Ков.) от л. и. Лукан, *Ненков дуд* (Вълч.) от л. и. Ненко, *Пацурова драка* (Стан.) от основа на фам. и. Пацурови, *Пашкови дървца* (Вълч.) от л. и. Пашко, *Пеновий брест* (Дрен.) от л. и. Пено, *Поповите дръвл'а* (ГГн.), *Поцуранови върби* (Стан.) от основа на фам. и. Поцуранови, *Радюлов шибак* (Дрен.) от л. и. Радул и шибак „гъстак“, *Риджинова търн'ица* (Кулем.) от основа на фам. и. Риджинци, *Семчов дуд* (Ком.) от л. и. Семчо, *Сефериново лилаче* (Млад.) от л. и. Сеферин, *Симеонова дръмка* (Сталм.), *Симеонови лилаци* (Сталм.), *Стангораново дърво* (Стан.) от л. и. Стан и презиме Горанов, *Цветкови дървца* (Вълч.), *Цветковий брест* (Чвр.) от л. и. Цветко, *Шуйцови брестове* (ГЦиб.) от прякор от румън. произход, срв. *șuița* „вид гризачно животно“ (вж. Tiktin, т. III, с. 1530).

б) С прилагателни, производни от женски и мъжки лични имена, с наставка -ин-. Като втори елемент тук се срещат по-често две съществителни:

Дърво: *Ацино* д. (Вълч.) от тур. л. и. Аджо, *Банино* д. (Стан.) от основа на фам. и. Банини, *Вълчино* д. (Ков.) от л. и. Вълчо, *Гуглино* д. (Вълч.) от основа на фам. и. Гуглини, *Илийно* д. (Ков.) от л. и. Илия, *Мачино* д. (Стан.) от основа на фам. и. Манини.

Дървца: *Колчини* д. (Вълч.) от л. и. Кольо, *Лилкини* д. (Вълч.) от л. и. Лилка, *Марчини* д. (Вълч.) от л. и. Марчо, *Мърлини* д. (Вълч.) от основа на фам. и. Мърлини.

Останалите местни имена от тая подгрупа са сравнително малко: *Банин лилак* (Стан.) от основа на фам. и. Банини, *Димитрина ливада* (Динк.), *Дичин шума* (Чвр.) от л. и. Дичо, *Цурина круша*

(Крум.) от л. и. Джуро, *Кръстино търне* (Млад.) от л. и. Кръстьо, *Къцина круша* (Дрен.) от л. и. Къцо, *Нюнина круша* (Вълч.) от л. и. Нона, *Пуйкина ливада* (Ков.) от прякор *пуйка* на глупав човек, *Филино търне* (Вълч. ГГн.) от л. и. Фильо, *Цино браниште* (Чвр.) от л. и. *Цея.

3. Местни имена от притежателни прилагателни на -ов- и -ин- + т. н. културни думи

При местните имена от тая група принадлежността на географския обект се определя по характерен предмет или резултат на стопанска или културна дейност в дадена местност.

а) С прилагателни, производни от мъжки лични имена, с наставка -ов-. Те се срещат в съчетание по-често със следните нарицателни:

Воденица: *Бегова* в. (ДЦиб.) — имало е воденица, собственост на турски бег преди Освобождението; *Махмудова* в. (Вълч.) от тур. л. и. Махмуд, *Поповата* в. (Крб.), *Рошмевата* в. (Лом) от тур. л. и. Рушем.

Геран („кладенец“): *Грасов* г. (Чвр.) от основа на фам. и. Грасенци,¹ *Иончов* г. (Прог.) от л. и. Йончо, *Калчов* г. (Крум.) от л. и. Калчо, *Мемедов* г. (Пиш.) от тур. л. и. Ме(х)мед, *Ненков* г. (Вълч.) от л. и. Ненко, *Попов* г. (Дрен.); *Ранчевийз* г. (ГЦиб.) от л. и. Ранчо (<Арапчо), *Рашков* г. (Пиш.) от л. и. Рашко, *Шереметов* г. (Вълч.) от основа на фам. и. Шереметови.

Гувно (<гумно): *Генково* г. (Вълч.) от л. и. Генко, *Гочово* г. (Млад.) от л. и. Гочо, *Заеково* г. (Крум.) от прякор *Заека*, *Ненково* г. (Вълч.) от л. и. Ненко, *Рашково* г. (Мокр.) от л. и. Рашко.

Мала (<махла): *Асанова* м. (с.) от тур. л. и., *Вълчева* м. (Лом) от л. и. Вълчо, *Кн'ажева* м. (ново сел. и.) от княз (титла на Александър Батемберг); *Муйкова* м. (старо име на с. Душилница) от л. и. Муйко, *Оморова* м. (старо име на с. Ботево) от тур. л. и. Омер; *Штърбанова* м. (Лом) от основа на фам. и. Штърбанови.

Оброк: *Зайков* о. (Лом) от л. и. Зайко, *Попов* о. (Вълч.), *Симеонов* о. (Вълч.), *Чиковийз* о. (Лом) от л. и. Чако.

Чешма: *Горанова* ч. (Млад.) от л. и. Горан, *Гочова* ч. (Млад.) от л. и. Гочо, *Гун'ова* ч. (Чвр.) от л. и. Гуньо, *Исучкова* ч. (Чвр.) от л. и. Исучко, *Йолова* ч. (Млад.) от л. и. Йоло, *Йорданова* ч. (ГЦиб.), *Кънова* ч. (Гайт.) от л. и. Къно, *Менкова* ч. (Лом) от л. и. Менко, *Попкръстова* ч. (Дългош.) от основа на фам. и. Попкръстови, *Стефанова* ч. (Дългош.), *Ценова* ч. (Гайт.) от л. и. Цено.

Тук спадат още следните местни имена: *Дайшкова пивница* (Кот.) от л. и. Дашко + *пивница* „винарска изба сред полето“, *Дилово говедарник* (Калугм.) от л. и. Дило, *Дойчов гроб* (Лук.) от л. и. Дойчо, *Цокови орници* (Бук.) от л. и. Джок, *Кирково вървиште* (Млад.) от л. и. Кирко и *вървище* „широк път за добитъка“, *Мийшкови орници* (Бук.) от л. и. Мишко, *Нейов път* (Сталм.) от л. и. Нейо, *Ненова градина* (Бук.) от л. и. Нено, *Пачева бахча* (Млад.) от л. и. Пачо, *Пейчов йаз* (Дългод.) от л. и. Пейчо, *Пенкова гра-*

¹ От румън. *gras* „тлъст, пълен“, вж. Tiktin, т. II, с. 697.

дина (Чвр.) от л. и. Пенко, *Петрови гробишта* (Крум.), *Попесков чифлик* (Княжм.) от румън. фам. и. Попеску, *Савова пивница* (Чорл.) от л. и. Саво, *Симеонов йаз* (Вълч.), *Спасов сени'ък* (Прог.) от л. и. Спас (за *сени'ък* вж. с. 115), *Станково вървиште* (Вълч.) от л. и. Станко, *Табак'ов път* (Мет.) от основа на фам. и. Табакови, *Ток'ов чифлик* (Чвр.) от л. и. Токьо, *Филиповото вървиште* (Орс.). Не е ясно конкретното значение на местното име *Станчева гавра* (Слив.); тук може да се касае за изопачаване на първоначално **Станчев габър* с цел да се изрази ирония по адрес на някой Станчо.

б) С прилагателни, производни от женски и мъжки лични имена, с наставка -ин-: *Алигина мала* (Млад.) от Али-агина (от Али-ага), *Бабин геран* (Вълч.), *Брънкин йаз* (Вълч.) от основа на фам. и. Брънкини, *Брънкина воденица* (Вълч.), *Бурчин геран* (Вълч.) от основа на фам. и. Бурчини, *Вълчин геран* (Вълч.) от л. и. Вълчо, *Горчин кон'арник* (Вълч.) от л. и. Горчо, *Гуглина воденица* (Вълч.) от основа на фам. и. Гуглини, *Цорин гроб* (Ярл.) от л. и. Джоро, *Цурина чешма* (Вълч.) от л. и. Джуро, *Илийн чифлик* (Вълч.) от л. и. Илия, *Йанин кръст* (Вълч.) от л. и. Яна или Яни, *Йанчин оброк* (Вълч.) от л. и. Янчо, *Копривчин геран* (Вълч.) от основа на фам. и. Копривченци, *Пешина чешмийца*, *Пешино пладниште* (Вълч.) от л. и. Пешо, *Примкина бахча* (Ком.) от л. и. Примкьо, *Ралчин кръст* (Мокр.) от л. и. Ралчо, *Токин чифлик* (Вълч.) от л. и. Токьо, *Тотини орници* (Добрид.) от л. и. Тотъо или Тоти, *Цилкина чешма* (Вълч.) от л. и. Цилко.

4. Местни имена от прилагателни с наставка -ск- (-шк-, -чк-) + нарицателни с физиогеографично значение

Както е известно, наставката -ск- (-шк-, -чк-) в български език служи главно за означаване родова или колективна принадлежност, като образува прилагателни от основа на съществителни имена на лица, животни и местности.¹ Със същата функция тя се явява в значителен брой прилагателни, които са съставен елемент на местни имена от Ломско от типа *Боновски гред* (от фам. и. Боновци), *Цонински геран* (от фам. и. Цонини), *Комощичко поле* (от сел. и. Комощица). В редки случаи основа на прилагателното е лично кръстно име и тогава то означава индивидуална принадлежност: напр. *Лозански дол* (Гайт. Лук.) от л. и. Лозан, *Омарска круша* и др. Местните имена, в които прилагателното е производно от име на животно (*Свински дол*) или растение (*Орешка падина*), представят друг топонимичен тип, тъй като съдържат характеристика на местността по специфична нейна особеност, поради което ще бъдат разгледани в друга подгрупа.

В зависимост от основата на прилагателното тук можем да разграничим следните две главни подгрупи местни имена:

а) С прилагателни, производни от лични (собствени и нарицателни) имена:

¹ Вж. Л. Андрейчин, Основна българска граматика, София, 1944, с. 324—325.

Банка: *Балцыйска* б. (Дългош.) от основа на фам. и. Балджиеви, *Говедарска* б. (Вълч.) от *говедар*, *Кривошийска* б. (Вълч.) от основа на фам. и. Кривошиеви, *Циганска* б. (Вълч.) от *циганин*.

Връх(х): *Арнаутиски* в. (Дългош. Кис.) от *арнаутин*, *Бартарски* в. (Чорл.) от *Байрактарски* (от *байрактар*, послужило за основа на фам. и.), *Влашки* в. (Ков.) от *влах*, *Воденичарски* в. (Чвр.) от основа на фам. и. Воденичарови, *Гъдашки* в. (Чвр.) от основа на фам. и. Гъдаците, *Мечкарски* в. (Крив.) от фам. и. Мечкарите, *Чукалски* в. (Чвр.) от основа на фам. и. (срв. и м. и. *Чукалското*, Прог.).

Гред („продълговат рът“): *Боновски* г. (Прог.) от основа на фам. и. Боновци, *Влашки* г. (Ком.) от *влах*, *Заеши* г. (Дългод. Прог.) от прозвище *Заека*, *Ианчовски* г. (Прог.) от основа на фам. и. Ианчовци, *Калайцыйски* г. (Дългод.) от основа на фам. и. от *калайджия*, *Кирковский* г. (Прог.) от основа на фам. и. Кировци, *Манафски* г. (Вълч.) от основа на фам. и. Манафски, *Татарски* г. (Добрид.) от *татарин*.

Дол: *Азацийски* д. (Вълч.) от основа на фам. и. от *язаджия* (тур.) „писар“, *Айдушки* д. (Брус. Мет.) от (х) *айдук* (местността е била опасна за преминаване през турско време), *Ередански* д. (Вълч.) от *ереданци*, преселници от с. Ерден, Михайловградско (местността е била тяхна собственост), *Лозански* д. (Гайт. Лук.) от л. и. Лозан, *Торлашки* д. (Бук.) от *торлак*, обидно име на преселниците от планински краища (от тур. *turlak* „безделник, гуляйджия“; вж. Гер. Реч., т. V, с. 348), *Турски* д. (Крб.), *Чекыйски* д. (Вълч.) от основа на фам. и. от *чекия* (тур.) „ножче“.

Падина: *Айдушката* п. (Добрид.) от (х) *айдук* (за конкретното му значение вж. по-горе *Айдушки дол*), *Влашка* п. (Донд.) от *влах*, *Ган'овска* п. (Дрен.) от основа на фам. и. Ганьовци, *Еремийската* п. (Топ.) от л. и. Еремия (по име на оброк в местността), *Лъжечка* п. (Ком.) от основа на фам. и. Лъжеците, *Манчовска* п. (Дрен.) от основа на фам. и. Манчовци, *Мишовска* п. (Дрен.) от основа на фам. и. Мишовци, *Ненковска* п. (Дрен.) от основа на фам. и. Ненковци, *Седмашка* п. (Ком.) от фам. и. Седмаците (били седем братя), *Татарска* п. (Добрид.), *Чупренска* п. (Мет.) от *чупренци*, преселници от с. Чупрене, Белоградчишко (местността е била тяхна собственост).

Тук спадат още следните местни имена: *Айдушка дупка* (ГЦиб.) от (х) *айдук* (за конкретното му значение вж. по-горе *Айдушки дол*), *Айдушки кладенец* (Кис.), *Айдушкото кладенче* (Добрид.), *Брасанска обреш* (Ков.) от *брасан* „овчар“ (от румън. *bîrsan* „овчи“, вж. Tikin, т. I, с. 193), а за обреш вж. с. 113, *Братски валаг* (Ков. Стан.) от *брат* (местността е била притежание на двама братя), *Везирска могила* (Вълч.) от *везир* (местността е била владение на турски чифликчия), *Гимицарска бара* (Дългош.) от основа на фам. и. *Гимиджарите, *Грънчарски рогове* (Брус.) от *грънчар* и *рог* „продълговато като рог място“, *Женски камък* (Бук.), *Касавечки валаг* (Вълч.) от основа на фам. и. Касавечки, *Керкеско кладенче* (Лук.) от *Черкезко* (за *к < ч* вж. с. 105) от *черкез-ин*, *Кръкожабски рог* (Княжм.) от *кръкожаб(ов)ци*, преселници от Къркижаба (местността е била тяхна собственост); *Лозанска долчина* (Дрен.) от л. и. Лозан, *Мум-*

цыйско краиште (Сливов.) от основа на фам. и. от *муджия* (тур.) „свещар“, *Репл'ански делове* (Добрид.) от *реплянци*, преселници от с. Репляна Белоградчишко (в тази местност те са имали ниви) и *дел* „бърдо, рид“, *Репл'ански чукар* (Добрид.), *Спасовски камък* (Душ.) от основа на фам. и. Спасовци, *Татарска бара* (Мет.), *Топозански валаг* (Стан.) от основа на фам. и. Топузанови, *Торлашки рог* (Влм.) от *торлак* (за значението му вж. по-горе *Торлашки дол*), *Трапазанска валага* (Стан.) от *ма-трапаз* „препродавач“ (от тур.-перс. *medrabaz*, вж. Младенов, Етимол. реч., с. 291), *Турска валага* (Стан.), *Турска пол'ана* (Бук.), *Турски валаг* (Мокр.), *Турски вало* (Кот.), *Турските локви* (Мет.), *Циганска локва* (Ярл.), *Циганска пол'ана* (Гайт.).

б) С прилагателни, производни от местни имена (собствени и нарицателни). Най-често с тези прилагателни се определя принадлежността или положението на даден географски обект спрямо друг, чието име е послужило за основа на съответното прилагателно: напр. *Сливовишки дол* (Мет.) в района на с. Сливовик, *Селска лака* (Брус.) — собственост на селото, *Кривобарско бърдо* (Дългош. Кис.) близо до землището на с. Крива бара.

Местните имена от тази подгрупа съдържат най-често следните съществителни:

Връх(х): *Каленпоцки* в. (Млад.) от Кален поток (махла), *Кисел'евски* в. (Дрен.) от сел. и. Киселево, *Мокрешки* в. (Ков.) от сел. и. Мокреш, *Толовишки* в. (Дрен.) от сел. и. Толовица.

Гред: *Божоровишки* г. (ДЦер.) от реч. и. Божоровица, *Василовски* г. (Сталм.) от сел. и. Василевци, *Комоштитки* г. (Млад.) от сел. и. Комошица, *Моминбродски* г. (Крив.) от сел. и. Момин брод, *Сврачобарски* г. (Асп.) от Сврача бара (река и местност), *Торловишки* г. (ДЦер.) от реч. и. Торловица.

Дол: *Винишки* д. (Мет.) от Винище (село в Михайловградско), *Славотински* д. (Бук. Гайт.) от Славотин (село в Михайловградско), *Сливовишки* д. (ДЦер.) от *Сливовишки* чрез хаплогения, а то от Сливовик (сел. и.); *Сливовишки* д. (Мет.) от сел. и. Сливовик.

Локва: *Белополска* л. (Кис.) от Бело поле (село в Белоградчишко), *Войнишка* л. (Кот.) от сел. и. Войници, *Комоштитка* л. (Дългод.) от сел. и. Комошица, *Кривобарска* л. (Топ.) от сел. и. Крива бара, *Търновска* л. (Сливов.) от прилагателното на м. и. Търново поле.

Останалите местни имена от този тип са: *Барски дол* (Бук.) от бара, *Василовска падина* (Сталм.) от сел. и. Василевци, *Войнишки вало* (Чвр.) от сел. и. Войници, *Гаговишка бара* (Крб.) от изчезнало сел. и. Гаговица, *Гнойнишка падина* (Вълч.) от сел. и. Гнойница (Горна), *Гнойнишки вало* (Чвр.), *Градински дол* (Брус.) от *градина*, *Дългошевското кладенче* край с. Дългошевици, *Кисел'евска бара* (Брус. Дългош. Княжм. Крб.) от сел. и. Киселево, *Комоштитко пол'е* (Крив.) от сел. и. Комошица, *Кривобарска фунийа* (Княжм.) от сел. и. Крива бара, *Кривобарско бърдо* (Дългош. Кис.), *Лин'овска обреш* (Ков.) от сел. и. Линево (за обреш вж. с. 113), *Селска бара* (Брус.), *Селската бара* (Мет.), *Селска лака* (Бук.), *Селска мъртивина* (Ярл.), *Сливанска мъртивина* (Добрид.) от сел. и. Сливата, *Сли-*

вовишка бѣра (Лук.) от сел. и. Сливовик, *Сталійска падинѣ* (Вас.) от прил. на сел. и. Сталійска махла, *Чипровска обреш* (Ков.) от м. и. Чипровци, *Чипровска фунѣя* (Ков.), *Чѣрнополско блѣто* (Бук.) от Чѣрно поле (село в Белоградчишко).

Прилагателни, производни от нарицателни с друго значение, са съставен елемент на малко местни имена: *Керванско бѣрдо* (Крив.) от *керван* (навярно на това бѣрдо са отсядали на почивка керваните някога), *Манастирски дол* (Лук.), *Пойдишката падинѣ* (ДЦер.) от *поята*¹ „къшла, агъл, бачия, кошара и т. н.“ (Гер. Реч., т. IV, с. 254), *Рупски припек* (Вас.) от *рупа*² „дупка“. Тук се отнасят още местностните имена: *Златски дол* (Дрен. Кис. Рогл.), навярно във връзка с предание за скрито имане (злато) и *Самодивското кладенче* (Ком.), плод на старинно поверие.

5. Местни имена от прилагателни с наставка -ск- (-шк-, -чк-) + ботанични имена

Чрез тях се определя родова (колективна) принадлежност или положение на географския обект по отношение на неговата растителност или отделен ботаничен вид.

а) С прилагателни, производни от лични имена: *Арапска ливада* (Кот. Лом), *Араутска ливада* (Ком.), *Бумбулийска ливада* (Разгрм.) от основа на фам. и. Бумбулийте, *Дановско тѣрне* (Вълч.) от фам. и. Дановци, *Дундуриски лилак* (Ком.) от фам. и. Дундурийте, *Еврейски шумак* (Чвр.), *Йоновско браниште* (Войн.) от фам. и. Йоновци, *Кошавска круша* (Вас.) от основа на фам. и. Кошавците, *Кошавска ливада* (Рас.), *Кривошійски върбак* (Вълч.) от основа на фам. и. Кривошиевци, *Мечкарска туфа* (Динк.) от фам. и. Мечкарите и *туфа* „малка горичка“, *Нешовско браниште* (Войн.) от фам. и. Нешовци, *Омарска круша* (Асп.) от тур. л. и. Омар, *Пашийска ливада* (Ков.) от фам. и. Пашиинци, *Пишийска дѣрва* (Разгрм.) от Пашиинци, а то от *паша*; *Пърлишките брестове* (Ком.) от фам. и. Пърлиците, а то от *пърлица* „издадена муцуна“; *Турска ливада* (Ком.), *Турската ливада* (Княжм.), *Турски върбак* (Чорл.), *Турски шумак* (Добрид.), *Циганска драка* (Стан.), *Чувикански драки* (Стан.) от основа на фам. и. Чувиканите.

б) С прилагателни, производни от местни имена (за значението им вж. на с. 157): *Илийнски шумак* (Динк.) от прил. на сел. и. Илийнска махла, *Кръкожабски лоз'а* (Рас.) от старото сел. и. Кръкожаба, *Липенски лоз'а* (Вас.) от м. и. Липена, *Луковишки шумак* (Кис.) от сел. и. Луковица, *Подлипенски лоз'а* (Вас.) във връзка с положението им под местността Липена, *Селска ливада* (Рогл.), *Селско браниште* (Бук.).

Местните имена *Боровска круша* (Вас.), *Татарѣшки шумак* (Мет.) и *Толовишка ливада* (Лук.) съдържат прилагателни, производни от селищните имена *Боровица* (Белоградчишко), *Татарѣжик* (Видинско) и *Толовица* (Ломско), но фактически означават, че тези местности са били притежание на преселници от съответните села.

¹ За етимологията на *поята* вж. Ст. Младенов, Етимол. реч., с. 502.

² За *рупа* вж. Ст. Младенов, Студии по славянско и сравнително езикознание, Год. Соф. унив., ист.-фил. фак., кн. XIII—XIV, с. 104.

По-особен случай представят: м. и. *Цамийски върбак* (Стан.) във връзка с наличието на джамия преди Освобождението; *Вражѣлска круша* (Орс. Сталм.) и *Гаволско дѣрво* (Добрид.) във връзка с някои поверия.

6. Местни имена от прилагателни с наставка -ск- (-шк-, -чк-) + т. н. културни думи

а) С прилагателни, производни от лични имена. Като определями тук се срещат най-често нарицателните *махла* и *път*:

Малѣ (< *махла*): *Бартарска м.* (старо име на с. Александрово) от Байрактарска, а то от тур. л. и. Байрактар; *Влашка м.* (сел. и., м. до Чвр) от *влах*, *Илийнска м.* (старо име на с. Дичково) от фам. и. Илийнци, *Ингилийска м.* (Лом) от прозвище Ингилизина, *Камарѣшка м.* (Лом) от *камарѣш* „турски чиновник на монопола за селата преди Освобождението“, *Камил'арска м.* (Топ.) от фам. и. Камиларите, *Орачка м.* (Лом) от *орач* (във връзка със заселването ѝ от земеделци от околните села); *Сталійска м.* (сел. и.) представя преобразуване на българска почва на старото турско име *Асталѣ-Мехмед-махлесѣ* „махла на болния Мехмед“ (Асталѣ от тур. *hasta* „болен“) след съкращаването му в *Асталѣмахле*; *Хърватска м.* (Брус.), *Циганска м.* (Вас.).

Път: *Везирски п.* (Дългош.), *Везирскии п.* (Рас.), *Влашки п.* (Алекс.), *Воденичарски п.* (Дългод. Млад. Орс.) — през местността минава път, който води за воденица; *Дърварски п.* (Крум.), *Златѣрски п.* (Сталм.), *Каменски п.* (Мокр.) от л. и. Камен, *Конишки п.* (Добрид.) от *конник*, *Лозарски п.* (ГГн. Крум. Сталм.) — през местността минава път за лозята, *Манафски п.* (Вълч.) от основа на фам. и. Манафски, *Пчелинѣрски п.* (Вълч.), *Татарски п.* (Войн.), *Царскии п.* (Дългош. Рас.) — през местността минава шосе, правено още в турско време; *Читѣшки п.* (Влм.) от *читак* „турчин“ (за етимологията му вж. А. Урошевић, Читаци, Гласник скоп. два, т. V, с. 319).

Останалите местни имена от тази подгрупа са: *Бацовска чешма* (Крив.) от основа на фам. и. Бацовци, *Близначки вървишта* (Вълч.) от основа на фам. и. Близнаците, *Близначки гувнетѣя* (Вълч.) — *гувнетѣя* е мн. ч. от *гувно* < *гумно*, *Влашки обрѣк* (Лом), *Влашко-селѣште* (Вълч.), *Готованска чешма* (Вълч.) от основа на фам. и. Готованците, *Дановски герѣн* (Вълч.) от фам. и. Дановци, *Еврейските грѣбишта* (Лом), *Ингилиски градини* (Сталм.) от прозвище Ингилизина (от тур. *ingiliz* „англичанин“), *Московско вървиште* (Млад.) от фам. и. Московци, *Свинарски грѣбове* (Вълч.), *Татарски грѣбишта* (Добрид.), *Татарски ѣаз* (Крб.), *Татарски кѣшти* (Рас. Стан.), *Таушѣнски обрѣк* (Лом) от прякор от тур. *tauşan* „заек“, *Турска орница* (Кулем.), *Турски орници* (Ярл.), *Хадѣйска чешма* (Дългош.) от фам. и. Хаджийски, *Цигански грѣбишта* (ГГн.), *Цонински герѣн* (Вълч.) от фам. и. Цонини, *Читѣшка чешма* (Лом) от *читак*.

б) С прилагателни, производни от местни имена. Като определями тук се явяват най-често нарицателните *межда* и *път*. В този

случай местността е наименувана или според границата ѝ със съседното землище или според пътя, който минава през нея:

Межда: *Влашкоселска м.* (Крив.) — местността граничи с района на с. Влашка махла, *Войнишка м.* (Чвр.) от сел. и. Войници, *Доводн'анска м.* (Чорл.) от до + сел. и. Воднянци (Белоградчишко), *Дол'утенска м.* (Прог.) от до + Люта (Михайловградско), *Домърчевска м.* (Прог.) от до + Мърчево (Михайловградско), *Душилн'ишка м.* (Ком.) от сел. и. Душилница, *Душилска м.* (Вълч.) от Душилница, *Дъбовска м.* (Княжм.) от прил. на сел. и. Дъбова махла, *Дългошевска м.* (Крив.) от сел. и. Дългошевици, *Ковачичка м.* (Стан.) от сел. и. Ковачица, *Криводолска м.* (Влм.) от сел. и. Криводол, *Лабечка м.* (Стан.) от сел. и. Лабец, *Мокрешка м.* (Млад.) от сел. и. Мокреш, *Орсойска м.* (Влм.) от сел. и. Орсоия, *Сталийска м.* (Крив.) от прил. на сел. и. Сталийска махла, *Черновр'ишка м.* (Вълч.) от сел. и. Черни връх, *Чучанска м.* (Стан.) от сел. и. Чучан.

Път: *Айредински п.* (Вълч.) от сел. и. Хайредин (Ореховско), *Асановски п.* (Слив.) от прил. на сел. и. Асанова махла, *Багачински п.* (Асп. Мет.) от м. и. Багачина, *Бдински п.* (Влм.) от старото име на гр. Видин (*Бдин*), по-късни форми са *Дински* и *Димски път*, които са резултат на народна етимология; *Белоброцки п.* (ГГн.) от сел. и. Бели брод (Михайловградско), *Бистрийски п.* (Дрен.) от м. и. Бистрица, *Бъзов'ишки п.* (Вълч.) от сел. и. Бъзовъц, *Вълчедр'емски п.* (ГГн. Ком.) от сел. и. Вълчедр'ем, *Горни* и *Долни*, *Мадански п.* (ГГн.) от сел. и. Мадан (Михайловградско), *Гнойн'ишки п.* (Вълч.) от сел. и. Гнойница (Горна), *Громшински п.* (ГГн.) от сел. и. Громшин (Михайловградско), *Гургийски п.* (Гайт.) от сел. и. Гюргич (Белоградчишко), *Дреновски п.* (Добрид.) от сел. и. Дреновец, *Ередински п.* (Крум.) от сел. и. Хайредин (Ореховско), *Ковачички п.* (Игн. Стан.) и *Ковачийски п.* (Ком. Лом) от сел. и. Ковачица, *Козлодуйски п.* (Игн.) от сел. и. Козлодуй, *Комаштийски п.* (Вълч.) и *Комоштийски п.* (Крив.) от сел. и. Комошица, *Котен'овски п.* (Ком.) от сел. и. Котеновци, *Кривобарски п.* (Слив.) и *Кривобарский п.* (Добрид.) от сел. и. Крива бара, *Криводолски п.* (Влм. Ком. Рас.) от сел. и. Криводол, *Кръкожабски п.* (Крив.) от сел. и. Къркижаба, *Л'утенски п.* (Войн.) от сел. и. Люта (Михайловградско), *Мадански п.* (Вълч.) от сел. и. Мадан (Михайловградско), *Метковски п.* (Сталм.) от сел. и. Метковец, *Мокрешки п.* (Вълч. Стан.) от сел. и. Мокреш, *Моминброцки п.* (Влм. Крив.) от сел. и. Момин брод, *Муслушки п.* (Дрен.) от м. и. Муслука (за него вж. по-нататък при „Турски местни имена“), *Навидински п.* (Лук.) от над + Видин, *Омеровски п.* (Вълч.) от прил. на сел. и. Омерова махла, *Орсойски п.* (Донд. Лом) от сел. и. Орсоия, *Палански п.* (Асп. Войн. Дългод.) от сел. и. Паланка (= гр. Лом), *Прогорелский п.* (Рас.) от сел. и. Прогорелец, *Расовски п.* (Вас. Вълч. Сталм.) и *Расовишки п.* (Крив.) от сел. и. Расово (вж. с. 131), *Тополовски п.* (Добрид. Дрен.) от сел. и. Тополовец, *Церовски п.* (Дъ год.) от сел. и. Церовене (Долно), *Цибърски п.* (Вълч. Игн. Крум.) от сел. и. Цибър, *Чорл'овски п.* (Тол.) вм. *Чорл'евски* (по аналогия на прил. като *тополовски*, *дреновски* и др.) от сел. и. Чордево.

Тук се отнасят още следните местни имена: *Белополски парлози* (Кис.) от сел. и. Бело поле и *парлог* „изоставено лозе“ (вж. с. 113), *Бурунска чешма* (Лом) от Бурюна (махла), *Гаговишки оброк* (Дъбм.) от изчезналото сел. и. Гаговица, *Голенски градини* (Дългош.) от сел. и. Голинци, *Ереданско гувно* (Вълч.) от *ереданци*, преселници от с. Ерден (Михайловградско) и *гувно* < *гумно*, *Комоштийска бахча* (Душ.) от сел. и. Комошица, *Кривобарски оброк* (Княжм.) от сел. и. Крива бара, *Паланский път* (Мокр.) от сел. и. Паланка (= гр. Лом), за път вж. с. 102.

Прилагателни от различни други имена са съставен елемент на следните местни имена: *Вражълски път* (Мет.) от *вражалец*, във връзка с някое поверие; *Герански път* (Дългош.) от *геран* „кладенец“, *Долнокрайнски път* (Дрен.) от *долен край* (на селото), *Златийски геран* (Калугм.) във връзка с предание за заровено имане (злато) в него, *Ливацки път* (Дългод.) от *ливада*, *Манастирски път* (Дрен. Тол.), *Междуселски път* (Влм.), *Мензийски път* (ГЦиб.) от тур. *menzil* „пощенска станция“, във връзка с минаването на турската поща по този път преди Освобождението, *Панаирска малá* (Лом) от *панаир* (тук е било място за панаирите порано), *Ханска малá* (Лом) от *хан* (във връзка с наличието на много ханища преди десетина години), *Цуцурски път* (Стан.) от арумън. *tuçur* „краище“ (вж. Dalametra, Dicţionar macedo-român, с. 212), *Чаршийска малá* (Лом) от *чаршия* (търговската част на града).

7. Местни имена от прилагателни с наставка -ен- + съществителни

Определителните прилагателни в тези местни имена са най-често производни от наречия (*горе*, *долу*) или други думи (*зад*, *среда*), означаващи положение на географския обект спрямо друг обект: *Горен гред* (Орс.), *Горний гред* (Вълч.), *Горна обреш* (Ков.) — за *обреш* вж. с. 113, *Горни връ* (Брус.), *Горно бърдо* (Вълч.), *Горно равниште* (Гайт.), *Горното равниште* (Лук.), *Долен връ* (Брус.), *Долен гред* (Орс.), *Долна обреш* (Ков.), *Долно равниште* (Гайт.), *Крайното блáто* (Орс.), *Среден връ* (Ков. Сливов.), *Средни връ* (Крив.), *Среден гред* (Вас. Войн. Вълч. Мом. Орс. Слив. Чвр.), *Средний гред* (Ком. Кот.), *Среден дол* (Гайт.), *Средна бара* (Дрен. Чорл.), *Средна обреш* (Ков.), *Средний дол'и* (Дрен. Чорл.), *Средно бърдо* (Дрен.), *Средното връфчé* (Крб.).

Тъй като растителността е характерен белег за дадена местност, то определянето на нейното положение може да стане чрез свързването на някое от горните прилагателни с ботанични имена: *Горни върбащи* (Вас.), *Горний върбак* (Топ.), *Горни ливади* (Добрид.), *Горно браниште* (Алекс.), *Горно ливáге* (Алекс. Дългош. Крив. Мом. Сталм.), *Горното ливáге* (Мет. Рас. Топ.), *Долни върбащи* (Вас.), *Долни ливади* (Добрид.), *Долний брест* (Ключм.), *Долний върбак* (Топ.), *Долните лоз'а* (Рас.), *Долно браниште* (Алекс.), *Долно ливáге* (Вас. Дългош. Крив. Мом. Сталм.), *Долното ливáге* (Рас. Топ.), *Садните браништа* (Топ.), *Среден шумák* (Сливов.), *Средно ливáге* (Бук. Рас.), *Средното ливáге* (Дъбм.). В редки случаи

определяемото съществително е т. н. културна дума: *Горни градини* (Ключм. Крив. Мом. Топ.), *Горните бахчий* (Лом), *Долни градини* (Ключм. Крив. Мом. Рас. Топ.), *Долните бахчий* (Лом); сел. и *Горна Гнойница* от *гоеница* („обширно пасище за уговяване на добитъка“) чрез *гойница* и след това чрез вмятане на *и* под влияние на средисловното *н*.

Сравнително по-малко са местните имена с прилагателни на *-ен-*, които означават особености на почвата или водата: *Гладен връх* (Динк. Рогл. Топ.) — прилагателното тук значи неплодороден, *Гладни връх* (Дрен.), *Гладен гред* (Лом), *Гладно пол'е* (Брус. Вас. Душ. Сливов.), *Гладното пол'е* (Мокр.), *Кален поток* (махла в Млад.), *Кална фунийа* (ДЛин.) — за *фунийа* вж. с. 117, *Лековна вода* (Чвр.), *Лековната вода* (Дългош.), *Соленото бла̀то* (Лом), *Студена вода* (Крив.), *Умено гърло* (Орс.) — от *хумено* и *гърло* „по-тясна част на блато“, *Умни дол* (Бук.) от *хумни*. Рядко се срещат прилагателни на *-ен-*, означаващи принадлежност: *Ваденична ва̀да* (Княжм.) от *воденица*, *Църковна мъртвина* (Брус.) — за *мъртвина* вж. с. 112, *Църковни ливади* (Брус.), *Черковна мала* (Лом). Някои по-особени случаи са: *Ваденична ма̀гила* (Дългош.) във връзка с положението на могилата близо до воденица, *Каменний мост* (Кис.) — ново местно име във връзка с новопостроен каменен мост, *Сребърен камик* (Вълч.) във връзка с лъскавината на камъка, *Мраморна локва* (Прог.) с прилагателно, неясно по конкретно значение.

8. Местни имена от непроизводни прилагателни + съществителни

Определителните прилагателни, които се явяват в състава на местните имена от този тип, могат да характеризират релефа и формата на географския обект, да го определят пространствено или да означават различни свойства на водата и почвата: *Белата фунийа* (Лом, Орс.) във връзка с белия цвят на почвата, *Белий брег* (Вълч.), *Белий камък* (Вас.), *Белий пясък* (Дългод. Лук.), *Върла долчина* (Бук.) — има стръмни брегове, *Гол гред* (Мом.), *Голі връх* (Брус.), *Голій чукър* (Добрид.), *Голо бърдо* (Донд. Крб.), *Голем гред* (Чвр.), *Големий гред* (ДЦиб. Кот.), *Голема лъка* (Рогл.), *Голема могила* (Стан.), *Големата мъртвина* (Дрен.), *Голема падина* (Влм.), *Голема слатина* (ДЦер.), *Голема фунийа* (Дългош.), *Големата фунийа* (ГЦиб.), *Големий чукър* (Сталм.), *Добри дол* (сел. и. и м. при Дрен.) във връзка с плодородната почва, *Дупни мо̀гили* (Кот. Прог.) от архаично прилагателно *дупен* „издълбан“, *Дълбока долчина* (Дрен.), *Дълбока мъртвина* (Ярл.), *Дълбока фунийа* (ДЛин.), *Дълбоки дол* (Гайт. Дрен.), *Дълга бара* (Дългод.), *Дълга мо̀гила* (Вълч.), *Дългата локва* (Кот.), *Дълги дол* (Дрен.), *Дълго лице* (Брус. Бук.) — за *лице* вж. с. 112, *Йалова мо̀гила* (Млад.) във връзка с неплодородната почва, *Камен дол* (Бук. Гайт. Чорл.), *Кратката падина* (Добрид.), *Кратко лице* (Брус.), *Крива бара* (сел. и.) във връзка с местоположението на селото при завой на р. Лом, *Кривата фунийа* (Лом), *Кривий валаг* (ГГн.), *Кривото бла̀то* (Лом), *Къса падина* (Калугм.), *Къси връх* (Крив.), *Луда бара*

(Асп. Вас. Гайт.) — наречена тъй,* понеже при поройни дъждове приижда стихийно и нанася вреди, *Мала падина* (Влм.), *Мали гред* (Чвр.), *Малий гред* (Кот.), *Мали дол* (Брус.), *Малий дол* (Лук.), *Малка лъка* (Рогл.), *Малка падина* (Мом.), *Малка слатина* (ДЦер.), *Малка фунийа* (Дългош.), *Малките гредове* (ДЦиб.), *Остра мо̀гила* (Вълч. Стан.), *Равно пол'е* (Сливов.), *Син'и вир* (Крб.) от вир на р. Гаговишка бара, *Синий гред* (Душ. Мокр.) във връзка със синкавия му оттенък сутрин поради отдалечеността му от селото, *Слана бара* (Бук.) от *слан* „солена“, *Съа бара* (Игн.), *Съата локва* (Вас.), *Съа падина* (ДЦер.), *Съата падина* (Дългод.), *Съа река* (Бук. Добрид. Кис.), *Тесната прунда* (Слив.) — за *прунда* вж. с. 114, *Червен брег* (Вас. Душ. Млад. Мокр. Прог. Сливов. Чвр.) във връзка с червения цвят на почвата му, *Червената локва* (Сливов. Ярл.), *Червената фунийа* (Лом, Орс.), *Широка банка* (Вълч.) — за *банка* вж. с. 110, *Широка лъка* (Брус.), *Широка мъртвина* (Гайт.) — за *мъртвина* вж. с. 112, *Широката мъртвина* (Кис.), *Широка падина* (Дрен. Чорл.), *Широката падина* (Добрид.).

Що се отнася до сел. и. *Черни връх(х)*, може да се предположи, че е било пренесено от планински краища. По-вероятна изглежда обаче възможността да е възникнало локално като първоначално название на местност (височина). В полските области обикновено с връх означават неголеми височини, които все пак изпъкват сред равната площ: срв. напр. в м. и. *Воденичарски връх*, *Гуни връх*, *Гъдашки връх*, *Дичин връх*, *Лозанков връх* и др. от района на въпросното село. Що се касае за прилагателното *черен*, в топонимията то характеризира външния изглед на планински върхове, цвета на скалите, или значи неблагоприятен за заселване, непроходим.¹ Известно е от предания, че Ломският край преди два века е бил покрит с гъсти, непроходими гори. Следователно *Черни връх* е възникнало като название на непроходима висока местност, която впоследствие е послужила за заселване на селото.

Малко местни имена от разглежданата група съдържат като втори съставен елемент ботанични имена и т. н. културни думи: а) *Голема кру̀ша* (Млад.), *Голо лива̀ге* (Мет.), *Дългата ту̀фа* (Дълм. Кис.) — *туфа* „малка горичка“, *Равна търн'ица* (Вълч.), *Равната кру̀ша* (Крив.), *Редките растове* (Сливов.) от *храстове*, *Тевна кру̀ша* (Рогл. Чорл.) от *Темна* (< *Тъмна*) във връзка с изгледа на голямо крушово дърво; б) *Големо гувнише* (Чорл.), *Дълги сова̀т* (Дрен.) — *соват* „пасище“, *Дълги делове* (Донд.) във връзка с продълговатия вид на нивите, *Дълги орници* (Бук.), *Дългите целини* (ГЦиб. Сталм.), *Кривий път* (Княжм. Крб. Слив.), *Кривото вървише* (Орс.), *Къси сова̀т* (Дрен. Топ.), *Тънки делове* (Сталм.) във връзка с формата на нивите, *Червен път* (Влм.) във връзка с червения цвят на почвата.

В няколко местни имена определителното прилагателно означава положението на обекта спрямо друг обект: *Опъка банка*

¹ За последното значение на *черен* вж. А. Иширков, Прилагателните *бял* и *черен* в нашата топонимия, сп. Родна реч, т. II, с. 85 и сл.

(Крум.), *Прэка бапка* (Войн. Крум.), *Прэката бапка* (ГЦиб.), *Прэка пол'ана* (Мет.), *Прэкийъ валаг* (Мокр.), *Прэкийъ път* (Вълч. Добрид. Крив.), *Прэко гърло* (Орс.) — *гърло* „по-тясна част на блато“.

В незначителен брой местни имена като определение служат прилагателните *нов* и *стар*, които съдържат най-общо указание за времето на извършване някаква човешка дейност или за старинността на стопански или културен предмет: *Нови делници* и *Стари делници* (Бъз.) според времето на разделяне местността за ниви, *Нова малá* (Лом), *Новийъ друм* (ДЦер.), *Новите лоз'а* (Бъз.), *Старите лоз'а* (Бъз. ГГн. Дрен. Ком. Тол.), *Старите лойза* (Бук. Чорл.), *Старите места* (Орс.) — тук се намират най-старите орници на селото.

Във връзка с поверия са възникнали местните имена *Злата долчина* (Тол. Ярл.) и *Злата пл'бча* (Бук.). Не е ясно по конкретно значение *Пресно млеко* (Дрен.).

9. Някои поредки местни имена с различна структура и значение на съставните части

В ломската топонимия срещаме някои словосъчетания, които не са широко разпространени като местни имена. В зависимост от структурата и значението на съставните им части (главно на прилагателните) различаваме следните по-малки подгрупи:

а) С прилагателни, производни от ботанични имена най-често с наставка *-ов-*. Те характеризират даден географски обект, означен чрез определяемото съществително, по отличителен растителен вид или по общия характер на растителността: *Бодл'ина бапка* (Вълч.) от *бодли* (стб. *вудъ*), *Брестови локви* (Кот.), *Габрова падина* (Добрид.), *Глогов дол* (Дрен.), *Горун'ов вр* (Рогл.) от *горун* „вид дъб“, *Дракийто лице* (Добрид.) от *драка*, *Елина падина* (Ярл.) от *ела*, *Есенова бара* (Ярл.) от *ясен*, *Липов дол* (Дългод.) от *липа*, *Орешка падина* (Динк. Топ.) от *орех*, *Пиров гред* (Дългод.) от *Пирейов* от *пирей* „вид трева“, *Ренова бапка* (Вълч.) от *хрен*, *Тръстанá бапка* (Вълч.) от *Тръстена* (от *тръст*), *Тръст'ивото блато* (Лом) от *тръст*, *Търнашка фунийа* (ГЦиб.) от *търнак* (за *фуния* вж. с. 117), *Търново пол'е* (Сливов.) от *трън*, *Шавардва локва* (Лук.) от *шавар* „тръстика“. В редки случаи като втори елемент се явяват т. н. културни думи: *Дъбовийъ геран* (Топ.), *Дъбова малá* (сел. и.), *Лил'ашки път* (Дългош.) от *лиляк*.

б) С прилагателни, производни от имена на животни: *Брубин'ов дол* (Бук.) от *брубин'ък* „мравка“, *Вълча бапка* (Вълч.), *Вълчийъ шумак* (Добрид.) от *вълч*, *Змийска локва* (Сливов.), *Иазово пол'е* (Лук.) от *язовец*, *Котешки дол* (Брус.) от *котка* (някога тук е имало диви котки), *Мечи дол* (Прог.) от *мечка*, *Орловийъ камик* (Бук.), *Орл'ов вр* (Дрен.), *Пукалова локва* (Сливов.) от *пукал* „бухал“ (вж. Д. Маринов, СБНУ, кн. XXVIII, с. 101), *Свински дол* (Топ.) от *свиня* (някога тук е имало диви свини), *Сврача бара* (Асп. Вас. Лук.) от *сврака*, *Суча падина* (Чвр.) от *сук*, *Урсолов дол* (Лук.) от румън. *urs-ul* „мечка“, *Чавча обреш* (Стан.) от *чавка* (за *обреш* вж. с. 113). В редки случаи определяемото съществително е

културна дума или ботанично име: *Магареишки орници* (Лук.), *Штъркова малá* (сел. и.) от *щърк*; *Козов крушак* (Дрен.).

в) С адективирани причастия (най-често минало страдателно), които означават външни белези на географския обект или свойства на водата и почвата: *Градин саат* (Дълбм.) от *Ограден* и *соват* „пасбище“, *Задънената прунда* (Слив.) — част от блато, която е насипана („задънена“), за *прунда* вж. с. 114; *Затворени пол'ани* (Бук. Кис.) — заградени от гора, *Копана могила* (Вълч.), *Посран дол* (Дългод.) във връзка с остатъци от птичи екскременти, *Скутана пол'ана* (Добрид.) от *скутам* „скривам“ във връзка с положението на поляната в гора, *Слечен брег* (Крив.) от *свлека* (във връзка с ронливата почва), *Смърделийъ геран* (Сливов.) и *Смърделийъ кладенец* (Кис.) от *смърдя* (във връзка с лошия мирис на водата. В някои местни имена от този тип като съставен елемент се явява съществително, означаващо отличителен предмет в дадена местност: *Плѣтени йасени* (Ярл.) — има три оплетени ясени, *Пребит кръст* (Дрен.), *Пребитийъ камък* (Дрен.), *Пукнат камик* (Крив.), *Строшена чешма* (Вълч.), *Изгорелийъ кантон* (Княжм.). Във връзка с поверие е възникнало местното име *Клета туфа* (Лук.) — *туфа* е малка горичка.

г) С редки прилагателни с особена форма и значение: *Девичи брег* (Млад.) с архаично прилагателно, навярно във връзка с някое поверие; *Кл'учева малá* (сел. и.) във връзка с местоположението на селото между хълмове като *заклучено*; *Кривенско ливаге* (Дългод.) от *Кривинско* (от *кривина*); *Пескави орници* (Ярл.) от *песък* (по състава на почвата); *Плешивски чукър* (Бук.) — гол, незалесен чукар; *Сиврова магила* (Дългош.) от тур. *sivri* „остър“. По метафоричен път е възникнало местното име *Коз'а гърбина* (Вълч.), *Койза гърбина* (Добрид.) във връзка с релефа на хълмове. От име на растение е названието *Вълча йабълка* (Донд.), *Вълчата йабълка* (Ключм.).

д) В три местни имена като определение се явява числително име: *Трите герана* (Сливов.), *Трите декара* (Бъз.) във връзка с разделянето на местността за ниви от по три декара, *Трите могили* (Чвр.).

е) Срещат се няколко местни имена от словосъчетания, чиито прилагателни са неясни по произход: *Алатумбина бапка* (Вълч.), *Байурин камик* (Вълч.), *Бел'урски път* (Дългод.), *Царкино гувно* (Вълч.), *Жимански валаг* (Мокр.) възможно от румън. *geamán* „близнашки“ (вж. Tiktin, т. II, с. 668), следователно от фам. и. (срв. семасиологично фам. и. Близнаков); *Кайбова търн'ица* (Динк.), *Ладоров вр* (Дълбм.) възможно от л. и. Ладор, а това разширено от Ладор, Лато; *Падрийска падина* (Дрен.) навярно от румън. *pădurit* „горист“ (вж. Tiktin, т. III, с. 1106), *Печеково гувно* (Млад.), *Печинска бара* (Бук. Гайт.), *Рунтанин саат* (Дълбм.) — *саат* е от *соват* „пасбище“, *Чорбин дол* (ГГн.), *Штръвѣлина бапка* (Ков.).

VIII. Местни имена от обстоятелствени допълнения предлог + име

Местните имена от обстоятелствени допълнения предлог + име са един от редките, но характерни топонимични типове в Ломско.

Най-често те определят местоположението на даден географски обект по отношение на друга местност, река или отличителен предмет; това се постига с помощта на пространствени предлози, които означават протежение, съседство, граница, по-високо или по-ниско положение (*въз, край, до, при, над, под*). Има обаче и малко местни имена, които определят вида на географския обект и в които предлогът изобщо няма значение от гледище на топонимията (*на* и *у*). В зависимост от функцията на предлозите тук можем да различим следните случаи:

а) С предлозите *въз* и *край*, които означават, че наименуваната местност се намира покрай друг, съседен обект, означен чрез съществителното: *Въз йазъ* (Сталм.), *Въз Ломъ* (Дъбм.), *Въз надъната* (Влм.); *Край бърата* (Вълч.), *Край долъ* (Топ.), *Край лийната* (Дъбм.) — местността се простира покрай железопътната линия.

б) С предлозите *до* и *при*, които служат тук за определяне границата или пространствената близост на дадена местност по отношение на друг обект: *До оконъ* (Прог.); *При алулата* (Дъбм.) — за алула вж. с. 109, *При брестъ* (Дъбм. Дългод.), *При воденцията* (Дъбм.), *При геранъ* (Донд. Дъбм.), *При гробъ* (Дългод.), *При дрвцето* (Вълч.); *При камикъ* (Ком. Лук.), *При криволъ* (Дъбм.) — за кривол вж. с. 112, *При к'уонецъ* (Лук.), *При Ломъ* (Дъбм.) — покрай р. Лом, *При могилата* (Прог.), *При тополата* (Брус.), *При чешмата* (Вълч.), *При шумката* (Дъбм.).

в) С предлозите *над(и)* и *под(и)*, които означават, че наименуваната местност се намира по-високо, респективно по-ниско, или подалече, респективно по-близо от друг обект, означен чрез съществителното: *Над селиштето* (Чвр.), *Нади село* (Дъбм.), *Нади локвата* (Прог.), *Нади царскийъ път* (Влм.); *Поди връъ* (Дългош. Крб.), *Под гредъ* (Влм.), *Под лойзата* (Чвр.), *Под оконъ* (Дългод.), *Поди оконъ* (Прог. Рас.), *Под обрештъ* (Стан.) — за обреш вж. с. 113, *Поди селиштето* (Дрен.), *Поди село* (Дъбм.), *Поди тифата* (Прог.), *Поди царскийъ път* (Влм. Сталм.).

г) С предлогъ *през*, който определя положението на дадена местност, намираща се отвъд пределите на друг обект, означен чрез съществителното: *През бърата* (Кулем.), *През валога* (Чвр.), *През валага* (Войн. Прог.), *През Ломъ* (Влм. Динк.) — местността се простира от другата страна на р. Лом, *През надъната* (Крив.).

д) С предлозите *на* и *у*. Имената, свързани с тези предлози, определят вида на географския обект или означават отличителен предмет в него. В този случай предлозите *на* и *у* се явяват излишни от гледище на значението на местното име, тъй като не допринасят с нищо за характеристиката на наименувания обект. Тяхното свързване с имена тук се дължи на чисто синтактични причини. Изходна точка за това са били по всяка вероятност изрази като напр.: *Отивам на връъ* или *у валога*, *Имам ниви на връъ* или *у валога* и т. н. Тук се отнасят следните местни имена: *На връъ* (Калугм. Кулем.), *На гредъ* (Калугм.), *На друмъ* (Войн.), *На крушата* (Млад.), *На напойъ* (Дъбм.) — за напой вж. с. 112, *На прёките* (Дъбм.) с елипса на *ниви*, които са разположени напречно на полски път; *На смокъ* (Дъбм.); *У валога* (Чвр.), *У вършините* (Дрен.), *У върба* (Дългод.)

У кривите (Разгрм.) с елипса на *ниви*, които имат несиметрична форма; *У локвите* (Кулем.), *У селиштето* (Чвр.).

Б. Турски местни имена

Малкият брой турски местни имена в Ломско (около 2%) свидетелствува за твърде ограниченото непосредно влияние на турски език върху топонимията на този край. Тук трябва да се отбележи, че в известни случаи тяхната първоначална форма се явява днес отчасти изменена под влияние на български. Така напр. едноосновните местни имена могат да получат член (*Ададжикъ*); нарицателното *mahle* (или *mahlesi* в зиафети) като втори член на сложни имена е побългарено във форма *малъ* (< *махла*) или пък е съвсем изчезнало (*Дервишмалъ*; *Бурунъ* вм. *Бурунмахле*). Като изхождаме от днешната структура на турските местни имена от Ломско, можем да ги разделим на едноосновни (прости) и сложни.

І. Едноосновни местни имена

Адацкъ (остров на Дунава между Лом и ДЦиб.) от тур. *ada-sik* „островче“; *Базиргёна* (Лом) от тур.-перс. *bazargian* „търговец“ (вж. Младенов, Етимол. реч., с. 14); *Булашикъ* (ГЦиб. ДЦиб.) от тур. *bulaşik* „занемарен, грозен“ (отнася се за хълм); *Бурунъ* (крайна, издадена махла на гр. Лом) от по-старо **Бурунмахле*, тур. *burun* „нос, издадена част“; *Гериза* (Тол.) от тур. *geriz* „подземен канал, канавка“; *Думайя* (Бук. Гайт.) от тур.-ар. *sima* „събор, петък“ (по всяка вероятност тук е ставал някога годишният събор на селото); *Едекъ* и *Едеците* (Игн.), *Иадеците* (Калугм. Разгрм.) от тур. *yedek* „запасен, оседлан“, т. е. *at* „кон“, у Геров (Реч., т. II, с. 4) е посочено *едек* „оседлан кон за смяна“ (навярно местността е била някога пасище на коне); *Ибиша* (остров срещу ДЦиб.) от предполагаема предишна форма **Ибишън-адасъ*, а *Ибиш* в случая е тур. л. и., срв. прил. *ibiş* „безпомощен, глупак“; *Кармала* (Стан.) от тур. л. и., срв. *kartal* „орел“; *Мечйта* (ДЦер.) от по-старо *Мечйта* чрез регресивна асимилация, от тур. л. и., срв. *mesit* „прославен, знаменит“; *Муслука* (Дрен.) от тур. *musluk* „чеп, кран“, навярно във връзка с чешма; *Орманъ* (Войн.) от тур. *orman* „гора“ (като нарицателно *орманъ* днес не се среща в този край); *Рамадана* (Брус.) от предполагаема първична форма **Рамаданън-орманъ* „гората на Рамадан“; *Табийата* (Млад.) от тур. *tabi'a* „укрепление“ (Lokotsch, с. 155); *Татарлийа* (Вълч.) от тур. *tatarlı* „татарски“; *Търлите* (Бъз.) от тур. *tarla* „поле, нива“.

Възможно е да е възникнало на турска почва и м. и. *Бостанлъкъ* (Лом), тъй като то днес не е разпространено като нарицателно в местния говор. Тук се отнася и старото сел. и. *Карабацак* (днес *Игнатово*) от първоначално **Карабацакмахле(си)*, чийто пръв член представя прякор от тур. *kara* „черен“ и *basak* „крак“.

ІІ. Сложни местни имена

Повечето сложни местни имена имат за втори член нарицателното *махла*: *Асталъ-Мехмед-махлесъ* (старото име на Сталийска

махла), *Асталъ* е от тур. *hasta* „болен“; *Байрактърмала* (днес *Александрово*) от тур. л. и. Байрактар (от нарицателно); *Дервѣш-мала* (днес *Крумово*) от тур. л. и. Дервиш, срв. *aerviş* „беден, скром-мен“; *Цембѣгмала* (махла на Млад.) от тур. л. и. *Джем* и *бег* „бей“; *Исл'аммала* (днес *Княжева махла*) от тур. *islâm* „ислям, мюсюлманство“, във връзка с преобладаващото турско население преди Освобождението; *Калѣмала* (махла на гр. Лом) от *kale* „крепост, укрепление“; *Кѹлемала* (сел. и.) във връзка с наличието на турска наблюдателна кула преди Освобождението; *Омѣрмала* (днес *Ботево*) от тур. л. и. Омер; *Татърмала* (днес *Дондуково*) във връзка със заселзана на татари преди Освобождението, които са напуснали селото; *Тѹтрамала* (махла на Лом) от *тѹтра* „смадлика“, тур. *titre* (за етимологията му вж. Meyer, *Türkische Studien*, I, с. 35).

Другите сложни местни имена са следните: *Домѹзорман* (Лом) от тур. *domuz* „свиня“ и *orman* „гора“; *Курѹг'ол* (Лом) от тур. *kuru* „сух“ и *göl* „езеро“, тук по-скоро „блато“; *Маймѹнбаур* (Лом), възникнало по метафоричен път във връзка с релефа на хълма; *Малтене* (Стан.) от тур. *mal* „имане“ и *tere* „хълм“, във връзка с поверие за скрито имане; *Салхѹнери* (Лом) от тур. *salhane* „кланица“ и *yer* „земя, място“; *Фандѹкдере* (Тол.) от тур. *finâk* „лешник“ и *dere* „дол“; *Ченгенѣсарай* (Вас.) от тур. *çingene* „циганин“ и *saray* „дворец“, във връзка със старо поселище (колиби) на цигани, които са се преселили в съседното с. Василевци; втората част на името има иронично значение.

В. Румънски местни имена

Сравнително малко срѣщаме в Ломско и румънски местни имена (крѣгло 10% от всички названия). Както ще се види по-долу, повечето от тях са едноосновни нарицателни. Някои са всѣщност славянски заемки в румънски: напр. *тѹрша*, *парѣжина*, *шубляя*. За известни диалектни особености свидетелствуват местните имена *Кеснѹе* (вм. **Тесное*), *Шѣлбура* (вм. **Селбура*), *Штубл'аѹа* (вм. *Штубейу*).

Алба-качѹла (Стан.) от фам. и. от румън. *alb* „бял“ и *saciula* „калпак“; *Армалѹй* (Вълч.), род. п. от *агта* „орѹжие“ с елипса на определяемото нарицателно (в местността има остатѹци от стара крепост); *Барбѹца* (Ков.) от прякор от румън. *barbuța*, умалит. от *barbă* „брада“; *Башикѹца* (ГЦиб.) производно от румън. *baş, pașă* „пасище“ (Tiktin, т. I, с. 488) — славянска заемка, с наставка *-icuța* (срв. румън. м. и. *Bașică, Bașicuțile*, посочени у Jordān, Rumān. Toponomastik, с. 233); *Валелѹнга* (ГЦиб.) от румън. *vale* „дол“ и *lung* „дълѹг“; *Грѹпадебан* (ГЦиб.) от румън. *groapă* „яма, трап“ и *ban*, вид монета (във връзка с поверие за заровено имане); *Цѣра̀та* (кл. при Стан.), производно от румън. *ger* „студ“ с наставка *-ata*, с елипса на нариц. *арѹа* „вода“ (срв. семасиологично *Студѣна вода*, кл. при Крив.); *Енѹрѹн*, *Ипѹрѹн* (Крив.) от румън. *epore*¹ „заек“ и увелич. наставка *-an* (вж. за нея Pascu, *Sufixelexe românești*, с. 291); *Калафѹт*

(Топ.), по всяка вероятност пренесено от изселници от гр. Калафат (Румѹния); *Каприѹра* (Стан.) от румън. *capriora* „сърна“; *Кеснѹе*, *Кеснѹа* (Стан.) от прил. *тесен*, стб. *тѣснѹ* и румън. субстантивираща наставка *-oae*, следователно значението на името е: „теснина“ (началното *к* е възникнало от меко *т'*); *Кѹртама* (Крб.) от румън. *curte* „двор, имение, чифлик“, във връзка с някогашен чифлик в тази местност; *Немо̀лѹа* (Вълч.) от румън. *nămol* „тиня, кал, блато“ (Tiktin, т. II, с. 1060); *Орсѹа*, *Орсѹе* (сел. и.) от румън. *ursoae* „мечка“ (вж. Pascu, ц. с., с. 109), срв. семасиологично *Мечка*, название на села в Панагѹрско, Никополско и Русенско; *Пѣрежѹина* (Ков.) от румън. *paragina* „изоставено лѹзе“, стара заемка от български (от стб. *пѣрѹлѹгъ*) чрез мадж. *parlag, parrag* (вж. Tiktin, т. III, с. 1120); *Пѹнеза* (Чорл.) от румън. *purăză*, мн. ч. *pureze* „папуняк“; *Рѣните* (ГЦиб. Игн.) от румън. *ripa* „полегатост, наклон“; *Тѹмпол* (Кулем.) от **tump* „тумба“¹ + румън. член *-ul*, във връзка с изпъкналия вид на местността; *Тѹфѹно* (Разгрм.) от румън. *tufân*, вид дѹб (*Quercus pubescens*); *Тѣрша̀та* (Гайт. Дрен. Рогл.) от румън. *țîrș* „ниско, храстовидно дѹрво“, заемка от стб. *тѹршъ*; *Шѣлбура* (Бук.) от румън. *selbă* „гора“ и наставка *-ur* (вж. Pascu, ц. с., с. 56); *Штубл'аѹа* (кл. при Стан.) от диалектна форма на румън. *ștubăi*, мн. ч. *ștubăe* „издѹлбана част на дѹрво“, заемка от стб. *стоѹѣль* „извор“.

Тук трябва да разгледаме и сел. и. *Чѹрлѣво*, което по всяка вероятност е възникнало на румънска почва, видоизменено впоследствие с продуктивната, топонимична наставка *-ово, -ѣво*. Можем да предполагаме, че първоначалната му форма е била **Чѹрул* от румън. *cior-ul* „гарван“, ж. р. *cioră* „врана“, срв. *Чѹрул*, село в Драгоманско; от това се е получило на българска почва **Чѹрулево* и по-късно *Чѹрлево* (неудареното *у* е изчезнало). Срв. съответното схѹрв. сел. и. *Чѹрѣво* (вж. Речник места С. Х. С., ч. II, с. 453) и семасиологичната успореѹица *Враня*, село в Санданска околия.

Г. Несигурни и неясни по произход местни имена

Неясни местни имена от Ломско, които могат да бъдат предмет на бъдещи проучвания, са следните: *Гѣена* (Слив.), *Душѹлница* (село, р. при Бот. Душ. Ком. Мокр. Рас.; м. при Крив.), *Керемѹзийте* (ГЦиб.), *Колѣница* (Дрен. Чорл.), *Лишѹки* (Дѹлгош.), *Лутѹрско* (Ком.), *Орга* (Тол.), *Развалийското* (Дрен.), *Сергѣна* (Лом), *Степанадѹл* (най-старото име на *Аспарухово*), *Торлѹвица* (р. при Дѹлгод. ДЦер.), *Турѹана* (Слив.), *Цол'а* (Дрен.), *Цурѹана* (ГЦиб.), *Чуѹан* (сел. и.).

За други местни имена засега не можем да приемем едно безспорно обяснение:

Багачѹна (Асп. Вас. Сталм.): възможно е името да представя първоначално нарицателно, запазено в български под форма *бачина*

¹ По устно мнение на акад. Ст. Младенов, което е напълно приемливо.

¹ За произхода на *тумба* вж. Roman sky, *Lehnwörter lateinischen Ursprungs im Bulgarischen*, Jahresbericht d. Inst. f. rum. Sprache, т. XV, с. 130.

„ограда в полето или планината, гдето доят овцете; мандра“ (вж. Гер. Реч., т. I, с. 28). Основната дума *бач*, която се среща също в сръбски, унгарски, румънски и албански, не може да се смята за изяснена: според Бернекер¹ и Мелих-Гомбоц² тя е от трако-илирски произход; в по-ново време П. Скок³ изказа предположение, че може да се касае за някое първобългарско название, стоящо в етимологична връзка със сттур. *baȳa*, вид чин, сан. Срв. сел. и. *Бачина* в Моравско (вж. Речник места, ч. II, с. 14).

Звънеш (Ярл.): като се имат предвид образуваните от корен *звън-* ботанични имена (*званика*, *званиче*, *звоника*, *звониче*, *звъника*, *звъница*, *звъниче*, *звъниче*)⁴, може да се предположи, че и това название представя някое първоначално име на растение: **Звънеш* > *Зъвнеш* > *Съвнеш* (за *s* от *з* срв. *звъник* от *звъник*, както се среща в Ломско).

Кайбалово (Млад.): в основата му може да лежи тур. л. и., срв. тур. *кауир* „загубен, пропаднал“, *кауир*, *кауби* „изчезване, загуба“, гл. *кауб-etmek* „загубвам“, *кауб-olmak* „загубен съм“.

Лабец (сел. и.): възможно от кор. *alb* „река, вода“, който според Томашек⁵ е от келтски произход, а според акад. Вл. Георгиев (устно мнение) може да бъде и тракийски. Същият корен се крие в речни названия на много места в Европа: напр. *Елба* в Германия (лат. *Albis*), *Алф* в Рейнска област, *Албиния* в Етрурия, *Аубе* във Франция (лат. *Alba*) и др. За метатезата на *алб-* в *лаб-* срв. *Лабин* (град в Истрия) от по-старо *Albona* (вж. Holder, *Altceltischer Sprachschatz*, т. III, с. 557).

Лом (гр. и р.) от античното *Almus*: *Almo* (*Tabula Peutingeriana*, *Itin. Antonini*, *Not. Dign.*); *Ἀλμός* (у Прокопий)⁶. Според акад. Ст. Младенов⁷ то произлиза от кор. *al-* „тека“. По-убедително е мнението на акад. Вл. Георгиев, споделено в устен разговор: първично е името на селището при устието на реката, какъвто случай имаме и с реч. и. *Огоста* от селищно название *Augusta*; *Almus* е от ие. **olmos* „бряст“, лат. *ulmus* и пр. (вж. Walde-Pokorny, *Etymol. Wörterbuch*, т. I, с. 152). Името е следователно от тракийски произход, понеже в този език краткото ие. *o* минава в *a*. Известно е, че местни имена *Бряст*, *Брест*, *Брестак*, *Брястове* и под. се срещат често в България, а също така са чести и в Ломско. Това тълкуване на името е по-правилно и от принципно гледище, тъй като се изхожда не от корена, а от цялата структура на името. Метатезата на началото *ал-* в *ло-* вместо закономерното *ла* в старобългарски или вместо запазването му (срв. стб. *лакати* и *лакати*, *ладни* и *ладни*) се обяснява с това, че старото *Almus* е било осмислено във връзка с гл. *ломя*, стб. *ломити*.

Скóмл'а (р. при Тол. Ярл. и село в Белоградчишко): възможно от ие. *(*s*)*kamb-*, *skomb-* „вия се, извивам се“, гр. *οκαμβός κομβός* и т. н. (вж. другите съответствия на този корен у Walde-Pokorny, ц. с., т. II, с. 539—540) с умалит. наставка *-la*. Името в такъв случай е от тракийски произход с предполагаема първична форма **Skambla*, от което на славянска почва след прехода на кратко *a* в *o* и изчезването на *b* между съгласни (както *в* в *облак* от **об-в-лак*) се е получило *Скóмл'а*. С това название реката е била характеризирана като лъкатушна, криволичеща. Срв. семасиологичните съответствия: *Крива река* (горното течение на Рилска река и на Бистрица в Санданско; десен приток на Марица); *Лъкатица* (река в Сев.-зап. Рила), *Лакавица* (приток на Малък Искър), *Лъкавец* (река под Вита стена в Средна Стара планина) — все от кор. *лък-*, стб. *лжк-*, *лак-* „свивам, извивам“.

Стéжово (Лом, Орс.): навярно от първоначално **Стешово* (чрез прогресивна асимилация) от л. и. *Стешо*, съкратено-гал. от *Стефан*.

Цибър (река при ДЦер.), *Гóрен* и *Дóлен Цибър* (рекички при Сливов.), *Гóрни* и *Дóлни Цибър* (села при устието на Цибрица), *Цибрица* (река). Античната форма на речното име е засвидетелствувана: *Κεβρός* (у Прокопий), *Κιαβρός* (у Птолемей), *Cebus* (*Cebro* в *Itin. Anton.*)¹. Томашек извежда името от трак. кор. *kēp-*: *ka(m)p-* „вия се, лъкатуша“.²

Гл. 6. Принципи на наименоване географските обекти в Ломско

Ако насочим вниманието си към основното значение на местните имена или на техните съставни части, можем да различим отделни характерни признаци на географските обекти, т. е. да открием онези смислови елементи, които определят наименоването на тези обекти по един или друг начин. При разглеждането на местните имена с цел да установим известни лексико-семантически принципи, характерни за тяхното възникване и развитие, целесъобразно е да ги поделим според естеството на географските обекти на три групи: селищни, местностни и речни имена. Подобно разграничение не може да се приеме в абсолютен смисъл поради съществуващата взаимовръзка между трите групи, която се изразява в прехода на названия от една група към друга или в заимствването на готово на съществуващо речно или селищно име за означаване на местност, или на местностно име за селище и т. н.

Голям дял названия на селища, местности и води от Ломско отразяват отличителни свойства на обекта: вид, релеф, форма, пространствени свойства, почва, вода, растителност, животински видове и др. Втората също голяма категория местни имена е жив отглас на исторически, стопански и културни отношения: обектите са назовани по различни предмети или резултати на културната и стопанска дейност на човека, по имена на собственици във връзка с поземлените отношения в миналото, във връзка с народностния състав на жителите, различни поверия и т. н. От гледище на се-

¹ Вж. Slavisches etymol. Wörterbuch, с. 37.

² Вж. Magyar etymol. szótár, с. 218.

³ Вж. Гласник скоп. д-ва, кн. XII, с. 211.

⁴ Вж. Материали за ботаничен речник, с. 391.

⁵ Вж. Pauly — Wissowa, Realencyclopädie der class. Alterthumswiss., т. I, с. 1312.

⁶ Вж. K. Müller, Itineraria romana, Stuttgart, 1916, с. 502.

⁷ Вж. Имената на още десет български реки, СпБАН, кн. XVI, с. 87 и сл.

¹ Вж. K. Müller, ц. с., 503.

² Вж. Sitzber. d. Wien. Ak. d. Wiss., phil.-histor. Classe, т. 128, с. 50.

мантиничия развой на местните имена от Ломско е важно да се изтъкне, че наред с називната функция те пазят жива смислова връзка със съответните нарицателни дотогава, докато последните се употребяват в местния говор като такива (тип *Долъ, Гредъ, Падината, Брестъ*). Ако обаче дадена дума, послужила за местно име или за негова основа, отпадне от речниковия състав на говора, то местното име, което е еднакво по форма с изчезналото нарицателно (или друга дума) или производно от него, като по-устойчиво може да се запази, но вече единствено с називната си функция (тип *Ма-тицата, Слатината, Брусарци, Дългошевици*). Характерната топонимична наставка може да бъде причина също за отслабване или дори за изчезване на семантичната връзка между дадено местно име и основната дума, от която е образувано. По такъв начин имена като *Дреновец, Киселево, Гайтанци, Сефериница* и др. поради морфологичната диференциация спрямо съответните основни думи са утвърдени вече в местния говор почти само с називната си функция, без да извикват същевременно представа за *дрянове, кисела вода, гайтани* и личното име *Сеферин*. Това може да се случи и при местни имена от нарицателни с непродуктивна наставка от типа *Церовене*: че то не се схваща като лично нарицателно, означаващо произход на жителите по място, е явно от формата за ср. р. на определителното прилагателно *долно* (а не *долни*).

I. Селищни имена

В основата на ред селищни имена от Ломско откриваме лично или родово име на първия заселник-основател на дадено селище или на неговите потомци: *Дългошевици, Котеновици, Луковици, Метковец, Толовица*; срв. още изчезналите сел. и. *Гаговица* и *Драгоевици*. Същия първоначален смисъл крият в себе си и по-новите по произход селищни названия, които съдържат като определяемо думата *малá* (махла): *Вълчева малá* (Лом), *Илийнска малá, Ингилийска малá* и *Щърбанова малá* (Лом). Във връзка с възникването на селища покрай турски чифлици преди Освобождението са се появили и названия по името на турския чифликчия: *Алигина малá* (Млад.), *Муйкова малá, Омерова малá, Сталийска малá*. Последните две имена всъщност са възникнали на турска почва (*Омермахле, Астальмахле*) и впоследствие са били видоизменени. След Освобождението доста стари селищни имена са били заменени с нови, образувани обикновено с наставка *-ово (-ево)*, в памет на исторически личности: *Аспарухово, Ботево, Дондуково, Крумово* и др. Други селищни имена или техните основни думи означават занятие на първите заселници (*Брусарци, Ковачица, Орачка малá* в Лом и *Калугер-малá*), произхода им по място (*Голянци, Дългоделци, Церовене*), народността им (*Влашка малá, Хърватска малá, Брус*).

Сравнително по-малко са селищните имена, отразяващи представи за отличителни природни особености: местоположение (*Ключева малá, Криводол, Роглец, Расово*), свойства на почвата и водата (*Мокреш, Киселево*), растителност (*Бъзовец, Дреновец, Дъбова малá, Сливата, Сливовик, Тополовец*) и по-рядко животински ви-

дове (*Вълчедръм, Линево*). Първоначални местностни имена са послужили за назоваване на селища: *Добри дол, Кален поток* (махла на Млад.), *Черни връх*.

Селищното име *Прогорелец* крие в себе си представа за прочистване на гора чрез опожаряване в далечното минало, за да се създаде удобен терен за заселване или за обработка.

II. Местностни имена

Главна роля при определяне имената на значителен брой местности са играли зрителни възприятия и представи, които се отнасят до форма и външен вид на местността (релеф, дълбочина, наклон, равнище), положение към слънцето или към съседни обекти, пространствени свойства на местността (големина, дължина, краткост, ширина, теснина и т. н.), особености на почвата (твърдост, мекост, цвят, влага, плодородност), особености на растителния и животински свят, отличителни природни предмети в местността или близо до нея. Следователно в основата на тези имена лежат елементи от физическата география. Използването на първоначални названия на води за означения на местности също има за изходна точка зрителни представи: водата е отличителен физически белег на местността, поради което последната естествено може да приеме наготово името на хидрографския обект. За назоваването на немалко местности са послужили също така елементи от стопанската география и културната история. За това могат да бъдат използвани и различни комбинации на тези елементи.

Главните способи за наименоуване местностите в Ломско са следните:

1. Чрез означаване на физиогеографския вид на местността: *Баиръ, Банката, Билото, Валогъ, Връх, Гредъ, Могилата, Падината, Превалъ, Равнището* и др. В тези названия е отразено богатството и разнообразието на орографската лексика на говора. Особен случай тук представлява използването на метафорични названия, които отговарят на едно по-живо наблюдение и на тенденцията да се предаде по-изразително специфичната земеповърхна форма: напр. *Дисагите* (седловина), *Днџто* (ниска вдълбана местност), *Касата* (низина с четвъртита форма), *Камарище* (височина), *Коритище* (низина), *Козя гърбина* (хълм), *Седлото* и др. Някои местни имена от този род са добили широко разпространение в ломския говор и днес не се схващат като метафори: *Рогъ, Роговете, Фунията*. Те се употребяват в географското си значение и като нарицателни.

2. Чрез означаване на пространствени свойства на обекта и неговия физиогеографски вид: *Върла-долчина* (със стръмни брегове), *Голем гред, Голема могила, Голема падина, Мали гред, Мали дол, Малка падина, Дълбоки дол, Дълбока долчина, Дълги дол, Кратката падина, Къси връх, Остра могила, Широка банка, Широка падина* и др. По този начин чрез изтъкването на специфични природни белези на обекта се постига по-точно разграничение на местностите в района на дадено селище, отговарящо на нараналите нужди на местното население от по-точна ориентация в окръжаващата го природа.

3. Чрез определяне положението на местността спрямо съседни обекти и означаване нейния физиогеографски вид: *Горен гред, Горни връ, Горно бърдо, Долен гред, Долен връ, Среден връ, Среден дол, Прека поляна* и др. Както се вижда от примерите, този начин на наименоуване на местностите се основава на сравнението им било по височина, било по взаимно разположение. Особен вид тук представят обстоятелствените допълнения (предлог + име): *Въз язъ, Въз падината, Край барата, Нади локвата, Под гредъ, През валогъ, При могила* и др.

4. Чрез определяне положението на местността спрямо слънцето и означаване на нейния физиогеографски вид. Наред с различните характерни пространствени белези на местностите е правело впечатление и тяхното общо разположение спрямо слънцето, т. е. дали се огряват през по-голямата част на деня или остават в сянка. По този начин са възникнали местностни имена като *Припекъ, Лицето* (днес не се схваща в говора като метафора) — за местности с южно изложение; *Мъртвината, Мъртвицата* — за местности със северно изложение. Тези имена могат да бъдат разширени чрез свързването им с прилагателно, означаващо пространствени свойства на местността: *Големата мъртвина, Дълбока мъртвина, Дълго лице* и др.

5. Чрез означаване на характерни особености на почвата, която е един от съществени елементи на местността: *Белювата, Белюгата, Мекотина, Песък, Подлеченото и Слеченото* (за ронлива почва), *Умата* и др. Свойствата на почвата могат да бъдат означени чрез определителни прилагателни, съчетани с топографски нарицателни: *Белата фуния, Белия брег, Кална фуния, Камен дол, Пескави орници, Суа падина, Умни дол, Червен брег* и др. Плодородността или бедността на почвата е означена особено изразително чрез употребата на прилагателни с метафорично значение: *Добри дол* (с плодородна почва); *Гладен гред, Гладно поле, Ялова могила* (с неплодородна почва).

6. Чрез използване на първоначални имена на води: *Айдушкото кладенче* (кл. и м.), *Брестови локви, Есенова бара, Локвата, Матицата* (кл. и дол), *Млаквата* (мочурлива местност), *Сврача бара* (река и местност), *Суа бара* и др. Ако водата е непостоянна или изобщо изчезне, то местността запазва нейното име: *Бистрица* (дол), *Водотекъ* (дол), *Сини вир, Стублата* (местности), *Татарска бара* (дол) и др.

7. Чрез означаване на растителността общо или на отделни видове. Растителността е сравнително по-траен отличителен белег на дадена местност, въз основа на който са наименоувани голям брой местности. Едни от тези названия могат да означават общия характер на растителността: *Бранището* (гора), *Ливагето, Мерата, Туфата, Чаиръ* и др. Значително повече са названията от имена на отделни дървета, храсти и треви: *Брестъ, Глогъ, Горуня, Драката, Дръмките, Жиръ, Киселката, Крушата, Леската, Скорушата, Сливата* и др.; срв. също от събирателни съществителни: *Брестакъ, Брескетто, Върбакъ, Гложакъ, Дренякъ, Кленякъ, Мекишакъ, Орешакъ, Търнякъ* и др. Растителният вид може да бъде означен чрез

определително прилагателно: *Габрова падина, Глогов дол, Липов дол, Орешка падина, Тръстанъ банка, Търново поле* и др.

8. Чрез означаване на зоологичния вид, характерен за дадена местност: *Булудея, Гарванъ, Лисиците, Язовините* и др. Зоологичният вид може да бъде изразен и чрез определително прилагателно: *Вълча банка, Котешки дол, Мечи дол, Орлов връ, Суеча падина, Чавча обреш* и др. Изобщо имената от този тип са по-малко, което се обяснява с факта, че зоологичните видове не са траен отличителен белег на местността поради естествената подвижност на животните.

9. Чрез означаване на различни предмети и резултати на човешката дейност. Създадените предмети или резултати на човешката дейност също могат да станат отличителен признак на местността, по който тя бива наречена: *Воденичките, Геранъ, Градежъ, Гробовете, Гувнището, Дзвниците, Оброкъ, Поязъкъ, Пчелинъ, Сламите* и др. Този предмет може днес да не съществува, но името на местността се запазва: *Анището* (от хан), *Градището, Джамията, Занданъ, Кулата, Манастиръ, Манастирището, Селището* и др. Във връзка с овчарския живот стоят местностни имена като *Бачийщето, Кашкавалъ* (имало е мандра), *Къшлата* и *Пладнището*. Особенности на земеделската дейност също са намерили отражение в топонимията: *Орниците, Орничакъ, Сламите, Торъ, Торилникъ* и др. Местността, в която има изоставени лозя, бива наречена *Парлозите*. Местностните имена *Деловите* и *Делниците* свидетелствуват за раздробяването на земята след Освобождението, когато турските чифлици са били ликвидирани. Изстребването на горите с цел да се увеличи обработваемата площ е означено в названия като *Требежъ* и *Требенината*. За това понякога се е прибегвало и до опожаряване, представа за което се крие в м. и. *Пажарница*. За известни опити да се намери поминък в производството на дървен кюмюр в миналото говорят м. и. *Кюмурището* и *Кюмурджийското*. Голям брой местности са наречени по пътя, който минава през тях: *Друмъ, Кръстопътъ, Колник, Ключъ* (= кръстопът), *Убоя* и др. По-широк път, оставен за минаване на стада добитък, е означен в м. и. *Вървището* и *Прокаръ*. Особено често са местностните имена, които посочват обекта, за който води пътят: *Айредински път* (за с. Хайредин), *Багачински път* (за м. Багачина), *Белоброцки път* (за с. Бели брод), *Бистришки път* (за м. Бистрица), *Вълчедръмски път* (за с. Вълчедръм), *Гюргишки път* (за с. Гюргич), *Ковачички път* (за с. Ковачица), *Кривобарски път* (за с. Крива бара), *Ливацки път* (за ливадите), *Лютенски път* (за с. Люта), *Нейов път* (за Нейовите ниви), *Расовски път* (за с. Расово) и др. Много местности са наименоувани чрез определяне положението, им до границата на съседното землище: *Войнишка межда* (до района на с. Войници), *Доводнянска межда* (към с. Воднянци), *Душилняшка межда* (към с. Душилница), *Дъбовска межда* (към с. Дъбова махла), *Криводолска межда* (към с. Криводол), *Орсойска межда* (към с. Орсоа) и др.; срв. още: *Догнойнишкото* (към землището на с. Горна Гнойница), *Доключовско* (към с. Ключева махла), *Допрогорелското* (към с. Прогорелец) и др.

10. Чрез означаване на собственика на дадена местност. Значителен брой местности са наречени по имената на техните бивши собственици от по-далечното или по-близо минало: *Генчо, Дедо Стойко, Карталко, Рамадана, Стамболя; Боговец, Галотинци, Карановец, Муйково, Сефериница; Гавриловото, Конярското, Турското, Велинското, Левашкото* и др.

11. Чрез означаване на собственика на дадена местност и на нейния физикогеографски вид. Местностните имена от този тип са широко разпространени в Ломско и също като имената от предишната група са отражение на старите поземлени отношения: *Боцина банка, Коларева банка, Цанина банка, Недова банка, Гаджов брег, Касавечки валог, Николчов валог, Турски валог, Арнаутски връх, Вълков връх, Дичин връх, Асангяков гред, Ваков гред, Малков гред, Маврин гред, Татарски гред, Брашков дол, Гюргин дол, Джонов дол, Божинова долчина, Асанова могила, Ракева могила, Влашка падина, Манчовска падина, Даутова поляна, Гърков припек, Миков рог, Йончова чука, Пенев чукар, Симин чукар* и мн. др.

12. Чрез означаване собственика на дадена местност и определяне на нейната растителност: *Бучово бранище, Манойлово бранище, Сюлейманово бранище, Тоцово бранище, Янколово бранище, Пеневия брест, Кривошийски върбак, Бенов дуд, Аджино дърво, Банино дърво, Патрашкови дърва, Колини дървца, Цветкови дървца, Венчова круша, Готова круша, Зейриова круша, Кошавска круша, Омарска круша, Паисова круша, Банова ливада, Каракачова ливада, Османова ливада, Пашинска ливада, Кръстови лилаци, Лачов орешак, Бочов шумак, Господинов шумак, Денов шумак, Тупалов шумак, Турски шумак* и мн. др.

13. Чрез означаване собственика на дадена местност или на предмет, който се намира в нея, и изтъкване на предмети или резултати на човешката дейност: *Бегова воденица, Поповата воденица, Кирково вървище, Станково вървище, Бурчин геран, Дановски геран, Рашков геран, Пенкова градина, Джорин гроб, Петрови гробища, Генково гувно, Рашково гувно, Пейчов яз, Симеонов яз, Чаковия оброк, Джокови орници, Тотини орници, Дашкова пивница, Пешини пладнище, Попесков чифлик, Токъов чифлък* и мн. др.

14. Чрез определяне положението на местността спрямо съседни землища или други обекти и означаване на нейния физикогеографски вид: *Кривобарско бърдо* (към землището на с. Крива бара), *Войнишки валог* (към с. Войници), *Каленпоцки връх* (към махлата Кален поток), *Толовишки връх* (към с. Толовица), *Божоровишки гред* (покрай р. Божоровица), *Комошички гред* (към с. Комошица), *Моминброцки гред* (към с. Момин брод), *Славотински дол* (към с. Славотин), *Сталийска падина* (към с. Сталийска махла), *Чипровска фуния* (към м. Чипровци) и др.

15. Чрез означаване на различни поверия или предания, свързани с дадена местност. Най-често тук срещаме названия, свързани с поверието за оброк или оброчище: *Еремия, Еремийската падина, Свети Димитър, Свети Илия* и др. Местността, в която е бил извършен старинният обред *натемия* или *проклетия*, може да бъде

наречена с едното или другото име, което си остава и до днес, въпреки че обредът вече отдавна е забравен. Неизвестни по съдържание поверия са отразени в названията: *Вражалски път, Вражалска круша, Злата пльоча, Злата долчина*. Образ от митологията е застъпен в местностното име *Самодивското кладенче*. Във връзка с преданието за скрито имане са възникнали названията *Иманьето* и *Златийски геран*, срв. още тур. *Малтене* и румън. *Гропадебан*.

III. Имена на води

Наименуването на водите в Ломско става в повечето случаи въз основа на елементи от физическата география. В това отношение се наблюдава тясна връзка и взаимодействие между местности и речни названия. Това е естествено, тъй като представата за водата в природата обикновено се свързва с представата за местността, в която тя се намира, или за характерни белези на местността (почва, растителност, животински вид и пр.). От друга страна, както вече се изтъкна, водата е отличителен признак на местността, която може да бъде наименувана по този признак или да приеме наготово речното име.

Главните способности за наименуване водите в Ломско са следните:

1. Чрез означаване вида на хидрографския обект: *Барата, Блатото, Блакята, Вадата, Вадището, Кладенеца, Локвата, Матицата, Слатината* и др.

2. Чрез означаване на отличителни особености на водата (цвят, вкус, мирис, подвижност, пространствени свойства и др.): *Бистрица, Синявица; Слана бара, Соленото блато; Смърдя, Смърделка, Смърделия геран, Смърделия кладенец; Скокля, Луда бара; Голема слатина, Дълга бара, Дългата локва, Кривото блато, Малка слатина; Студена вода, Суа бара, Суа река* и др.

3. Чрез означаване на особености на растителността, на животинския вид или на почвата: *Брестови локви, Есенова бара, Липница, Тръстивото блато, Шаварова локва; Жеравица, Змийска локва, Козаровец, Сврача бара; Умено гърло, Червената локва* и др.

4. Чрез означаване на различни приспособления за по-удобно използване на водата: *Кюнеца, Кюпа, Пишурка, Стублица, Утаката, Чучурката* и др.

5. Чрез означаване собственика на местността, в която се намира хидрографският обект, или изобщо лицето, което използва водата: *Каменовата бара, Попниново блато, Ристин кладенец, Ангелово кладенче, Воево кладенче, Керкеско кладенче, Русино кладенче, Велчова локва, Китова локва, Табакова локва, Панина локва, Сулеманови локви, Тодоровата матица, Горанова чешма, Йолова чешма, Хаджийска чешма, Цилкина чешма* и др.

6. Чрез определяне положението на хидрографския обект спрямо други обекти: *Гаговишка бара* (минавала е през изчезналото с. Гаговица), *Киселевска бара* (минава през Киселево), *Чърнополско блато* (към землището на с. Чърно поле), *Комошичка локва* (към с. Комошица), *Кривобарска локва* (към с. Крива бара) и др.

ИЗВОДИ

1. Местните имена от Ломско в основната си част са български или възникнали на българска почва. Сравнително малко са имената, които са от чуждо потекло. Положително от тракийски са наследени не по-малко от десетина местни имена, обаче засега можем да посочим с по-голяма сигурност следните: *Лом*, *Цибър* (и *Цибрица*) и *Скомля*. Следи от романски елементи са запазени в някои лични имена от Ломско, които се срещат и като съставен елемент на следните местни названия: *Дукина могила* (Вълч.) от л. и. *Дукъо*, *Примкина бахча* (Ком.) и *Принкьовец* (ГГн.) от л. и. *Примкьо*, *Сефериница* (Кис.) от л. и. *Сеферин* (< *Северин*), *Фъртункова могила* (Бот.) от л. и. *Фъртунко* и др.

Въпреки че липсват документални данни за състоянието на селищата в Ломско през средните векове до нашествието на турците, може да се предполага със сигурност, че този край е бил населен през това време, макар и нарядко, а в такъв случай в системата на местния говор е съществувала известна съвкупност от местни названия, отговаряща на нуждите на населението от познаване и ориентиране в окръжаващата го природа. В резултат на турското нахлуване в края на XIV и началото на XV в. много селища в Ломско са били унищожени, други са намалели до минимум или са се изместили на по-безопасни места. Това е довело естествено до прекъсване в развитието на старата ломска топонимична система и до изчезването на много местни имена. Доколкото обаче са оцелели остатъци от старите селища, можем да предполагаме, че са се запазили няколко десетки местни имена отпреди турското робство, които са отразявали характерни и по-постоянни белези на топографските обекти или са се отличавали с особена форма, диференцирана спрямо обикновените нарицателни: напр. *Бистрица*, *Липница*, *Медовница*, *Росица*, *Синявица*; *Вълчедръм*, *Галотинци*, *Златията*, *Линево*, *Камен дол*, *Мокреш*, *Пещина*, *Разлево* и др. Наред с неславянските местни имена (*Лом*, *Скомля*, *Багачина* и др.) те са били възприети в началото на новия поселищен период на Ломско и са представляли първоначалното ядро, около което са се натрупали впоследствие новите имена и постепенно в течение на следващите три-четири века се е развила и оформила новата топонимична система на Ломско, включваща днес над две хиляди имена.

Към новия поселищен период, не по-късно от началото на XIX в. след установяването на турски заселници-земевладелци в Ломско и след възникването на турски чифлици, са се появили специфично турски местни имена като: *Ададжикъ* (ДЦиб. Лом), *Булашикъ* (ГЦиб. ДЦиб.), *Гериза* (Тол.), *Дервишмала*, *Джумая* (Бук. Гайт.), *Домуз-*

орман (Лом); *Картала* (Стан.), *Кулемала*, *Куругьол* (Лом), *Малтепе* (Стан.), *Мечита* (ДЦер.), *Муслука* (Дрен.), *Омермала*, *Орман* (Войн.), *Рамадана* (Брус.), *Салханери* (Лом), *Табията* (Млад.), *Татармала*, *Търлите* (Бъз.), *Фандъкдере* (Тол.), *Ченгенесарай* (Вас.) и др. Под турско влияние са били преобразувани: реч. и. **Барица* в *Берица* (Калугм. Разгрм.), **Галово* в *Галова* (Мет.), **Мечкар-валаг* в *Мечкерѐ-валаг* (Ков. Мокр.). Влиянието на турски език и по-специално на турските сложни съществителни от типа *Домуз-орман* се е отразило и върху структурата на ред двусловни местни имена от Ломско като *Вишняр-магила* (ГГн.), *Калугер-мала*, *Мендзил-могила* (Ков.) и др., за които е характерно използването на съществително като определителен елемент. Освен това от турски произход са и някои особени лични и фамилни имена, които са влезли като съставна част на местни названия: *Гешлъкова* фуния (Стан.), *Касавечки* валог (Вълч.), *Мумджийско* краище (Сливов.), *Таушански* оброк (Лом), *Топозански* валаг и *Трапазанска* валага (Стан.), *Чалдарев* гред (Вълч.), *Шереметов* геран и *Шереметова* круша (Вълч.) и др. Общо взето влиянието на турски език в Ломско е сравнително ограничено, от което съдим за малобройността на турското население в този край преди Освобождението. Това се потвърждава и от запазени предания, според които в Ломско не е имало изцяло турски по състав села.

Въпросът за румънските елементи в ломската топонимия е сложен, доколкото се касае за определяне времето на тяхното населяване. Безспорно е, че повечето от незначителния брой специфично румънски по форма местни имена от селата край Дунава са се появили в резултат на заселването на рласи тук през XVIII в. които са емигрирали от Румъния поради непоносимия гнет на чоките: напр. *Алба-качула* (Стан.), *Барбуца* (Ков.), *Башикуца* (ГЦиб.), *Валелунга* (ГЦиб.), *Гропадебан* (ГЦиб.), *Епоран* (Крив.), *Каприора* (Стан.), *Кесное* (Стан.), *Парежина* (Ков.), *Ръните* (ГЦиб. Игн.), *Туфано* (Разгрм.) и др. По-малко са румънските местни имена от вътрешността на околията: *Куртата* (Крб.), *Немолия* (Вълч.), *Пупеза* (Чорл.), *Тършата* (Гайт. Дрен. Рогл.) и др. Румънски елементи можем да открием още в следните местни имена от Ломско: *Брасанска* обреш (Ков.), *Грасов* геран (Чвр.), *Дзингоровото* (Прог.), *Муканови* (Стан.), *Урсулов* дол (Лук.) и др. За движението на румънско население в Северозападна България трябва да се има предвид фактът, че в някои местни имена от румънски произход личат диалектни различия, които може да се обяснят с принадлежността на тези преселници към различни части на румънската народност, а навярно и тяхното заселване в Ломско е ставало в различни исторически моменти. Така например тук се срещат местни имена като *Шубляя* (Стан.) вместо *Шубею*, *Шелбура* (Бук.) вместо **Селбура*, *Кесное* (Стан.) вместо *Тесное*; също така в основата на прилагателното на м. и. *Цуцурски път* (Стан.) лежи арумънско съществително. Освен това наличието на имена като *Орсое* и *Чорлево*, носени от села, които са възникнали много по-рано от XVIII в., и като *Армалуй* (название на стара крепост край Вълчедръм) несъмнено говори за по-ранни

наслойки на румънски етнически елемент в Ломско, възможно и преди турското робство.

Изобщо произходът и развитието на местните имена от дадена област трябва да се разглеждат в неразривна връзка с историята на местното население, като следваме сталинския принцип на историзма в езикознанието. Чуждоезичните елементи в ломската топонимия не може да се обяснят другояче освен като отражение на продължителни наслоявания сред българското население в този край на различни етнически групи в миналото, които са били постепенно асимилирани, а техните езици изчезнали.

2. В морфологично отношение ломската топонимия показва развитието на четири главни типове имена:

а) Обикновени по форма нарицателни, които са добили служба и на местни названия (тип *Долъ, Брестъ* и пр.). Това е един от най-старите топонимични типове, известен и на другите индоевропейски езици. В Ломско имената от този тип са доста разпространени. Старинността на повечето от тях не може да се установи с положителност. Безспорно е обаче, че местните имена, които крият в себе си архаични нарицателни, са се появили в по-далечно минало: напр. *Матицата, Обреш, Слатината, Алугата* и др.

б) Синтактични съчетания от прилагателно и съществително (тип *Камен дол, Минков гред*). Местните имена от този тип преобладават по количество в Ломско. Що се отнася до неговата старинност, може да се твърди с положителност, че е бил продуктивен още в т. н. среднобългарски период, което се вижда от наличието на подобни местни имена в запазените грамоти от това време. Повечето местни имена от Ломско, представляващи подобни словосъчетания, са продукт на поселищните отношения преди Освобождението или по-късно и стоят във връзка или със турската феодална система на земевладение или с капиталистическата частнособственишката система, характерна за периода след Освобождението. Поради отсъствие на отличителни естествени признаци на равните еднообразни местности е бил възприет като подходящ начин за наименоуване означаването чрез име на собственика. Много по-стари са местните имена от словосъчетания, които означават характерни, сравнително по-трайни природни белези на топографския обект като напр. *Камен дол, Дълбоки дол, Слана бара, Червен брег* и др.

в) Обикновени по форма прилагателни предимно в членната им форма (тип *Ваковото, Турското*). Като изключим няколко местни имена от рода на *Орля, Липена, Преките*, останалите, много повече на брой, са производни от имената на бивши собственици на местностите. Оттук съдим за сравнително новия произход на местните имена от този тип. В развитието му се е изхождало от първоначални словосъчетания — прилагателно и съществително (напр. **Орля чука*), от които чрез елипса на съществителното е останал по-същественият в семасиологично отношение елемент (прилагателното) като заместник на цялото словосъчетание с топонимична служба. По-късно по образец на този тип са започнали да се образуват направо местни имена от членуваната форма на прилагателните. В този процес е била предпочетена формата за среден род поради нейната способ-

ност да замества цели словосъчетания, с което се явява подходяща като съкратено означение на дадена местност, в която има различни по вид имоти на дадено лице или лица: напр. *Ваковото* може да замести няколко словосъчетания като *Вакови ниви, Вакова ливада, Ваково вървище* и пр., които лежат в една и съща местност.

г) Тенденцията към морфологична диференциация на местните имена спрямо обикновените по форма нарицателни, прилагателни и словосъчетания е довела в развитието на славянските езици до специализирането на някои наставки като типични за образуване на местни названия. Очевидно наченките на тази тенденция са се коренели още в праславянско време. Макар и за сравнително ограничен брой местни имена, в Ломско се наблюдава развитието на следните топонимични наставки: *-ец (-овец), -ица (-ница и -овица), -ци (-овци) и -ово (-ево)*. Както се вижда от запазените славянски местни имена от Гърция, тези наставки са били продуктивни в топонимията още в най-ранния период на български език. Те са живени и в новия поселищен период на Ломско през време на турското робство, за което говорят образуваните от турско лично име местни имена като напр. *Шейновец, Карановец, Султаница, Муйково*. Възможно е да са наследени от по-далечно минало (отпреди турското робство) такива местни имена, в чиято основа лежи старинно лично име, изчезнало отдавна в местния говор (напр. *Дедовец, Галотинци, Дългошевици*), или пък такива, които означават характерни признаци на растителността (*Глоговец, Дреновец, Ясеница* и др.), някои зоологични видове (*Орловец, Линево*), земеповерхна форма (*Разлево*).

3. В светлината на сталинското учение за езика въпросите на топонимията добиват особено значение във връзка с разглеждането на основни езиковедски проблеми. Така например тук възниква въпросът за мястото и отношението на системата от местни имена в даден диалект към неговия основен речников фонд и речников състав. От проучването на местните имена от Ломско можем да направим следните бележки:

а) Наричателните, които са послужили за местни имена, могат да принадлежат към основния речников фонд на общобългарски или в известни случаи на ломския диалект (тип *Връз, Гредъ, Падината, Песъкъ, Могилата, Барата, Балката, Брестъ, Крушата, Фунията, Деловите* и др.). Между подобни местни имена и съответните нарицателни, които са достояние на целия диалект, съществува жива смислова връзка. В този случай местните имена включват в своето значение и признаците на родовото понятие, поради което трябва да се разглеждат в най-тясна връзка с основния речников фонд и до голяма степен са подчинени на закономерностите в неговото развитие: така например те са сравнително по-устойчиви от речниковия състав. В известни случаи те дори надживяват съответните нарицателни (тип *Слатината, Матицата, Обреш*) и тогава се отнасят изцяло към речниковия състав на диалекта, понеже стесняват своята употреба. Топонимията обаче може да заема и направо елементи от речниковия състав (тип *Върбакъ, Орникакъ, Пладнището, Караулъ, Конярникъ*). Местните имена от производни прилагателни (тип *Орля, Ваковото, Турското*) несъмнено принадлежат също към речниковия

състав, а не към основния речников фонд. Що се отнася до местните имена от словосъчетания (тип *Камен дол*, *Орлов връх*, *Минков гред*), въпреки че в своя състав може да съдържат елементи и от основния речников фонд, като цяло принадлежат към речниковия състав. В своето развитие те са по-консервативни от обикновените словосъчетания в известни случаи: така напр. в м. и. *Добри дол*, *Черни връх* и др. се е запазила сложната форма на прилагателните, докато в живия говор отдавна е изчезнала.

б) В ломската топонимия се срещат известни типични модели на словообразуване, характерни за отделни групи местни имена (напр. с наставки *-ово*, *-ица* и др.). Тези модели са наследени от най-стария период на езика и са се оказали продуктивни и в новия поселищен период на Ломско. Поради това е основателно да бъдат отнесени към основния речников фонд.¹

в) Някои местни имена от чужд произход, наследени от далечно минало, са се показали извънредно устойчиви в течение на векове, наред с това са станали основи за образуване на други думи (срв. *Лом* — *ломски*, *ломчанин*, *ломчанка*, *Ломец*, *Ломче* и др.) и са общонародни. Следователно те имат съществени признаци за принадлежност към основния речников фонд.

Изобщо топонимията на Ломско показва историко-генетически връзки и взаимоотношения както с основния речников фонд, така и с речниковия състав на български (и частично на местния диалект) като техен компонент.

4. Ломската топонимия, отразявайки чуждоезични влияния, а също така фонетика и лексика на говора, съдържа ценни данни за историята на български език и за българската диалектология.

Въпросът за неславянските елементи в местните имена се засегна по-горе.

По отношение на звуковите им особености трябва да се отбележи наличието на ясни нередуцирани гласни с редки изключения. Старобългарските гласни *ѣ* и *ж* са застъпени съответно от *е* и *ъ*. В областта на консонантизма отличителни черти са: загубата на *х* почти във всяко положение, като в някои случаи се получава удължаване на предходната гласна (*връх* < *врѣх*); заместването на праслав. **тъ* и **дѣ* чрез *шт* и *жд* и наличието на силно смекчени *л* и *н* наред с умерено мекия им вариант. Известно влияние на белоградчишкия говор, което се дължи на преселници от Балкана, е отразено в следните местни имена: *Песотница* (от основа *песък*); *Спруда*, *Прудичето*, *Паланският път* (с у от стб. *ж*); *Риджинова тръница* (с ц от **дѣ*). За лексикологията на говора са ценни онези местни имена, които са по форма архаични нарицателни или съдържат такива във своя състав: напр. *алуга*, *дел* (= „бърдо, рид“), *дрѣмка*, *жир*, *матица*, *обреш*, *плоска*, *прѣдище*, *раздолец*, *слатина*, *страна* и *стране*, *стубел* и *стубла*, *тръница* и др. Интересни са също така местните имена от думи, образувани по-късно, или стари с изменено значение, които не се употребяват в общобългарски: напр. *банка*, *белило*,

¹ По въпроса за включването на типични словообразователни модели в основния речников фонд вж. акад. В. В. Виноградов в сборника „Вопросы языкознания в свете трудов И. В. Сталина“, 1952, стр. 166.

белива, *белига*, *булулей*, *вървище*, *голина* и *голине*, *гред*, *делници*, *джугла*, *дзвник*, *колник*, *криволя*, *лавица*, *лице*, *мъртивина*, *мъртвица*, *напой*, *нерезина* (или *нерез*), *парлог*, *пивница*, *писка*, *пишурка*, *поязък*, *превал*, *прокар*, *растица*, *резовец*, *рог*, *сад*, *сенн'ък*, *смад-ляк*, *солинар*, *типец*, *требенина*, *убой*, *утека*, *фуния*, *шкале*, *язовини*. Тук трябва да посочим и някои особени чужди думи, влезли в местния говор: *бандера*, *прунда*, *ригън*, *соват*, *туфа*; от тях само *туфа* е широко разпространено нарицателно в Ломско, а останалите имат ограничена употреба.

5. Топонимията на Ломско с известно число имена е надежден източник за проучване на поселищните отношения на този край в миналото. Ценно свидетелство за стари заселища са местни названия като *Градището* в районите на селата Бъзовец, Дреновец и Чорлево, Якимово; *Калето* при с. Аспарухово, Буковец, Дългоделци, Сталийска махла; *Табията* при с. Младеново; *Селището* край Горна Гнойница, Горни Цибър, Добри дол, Долно Линево, Дреновец, Дъбова махла, Комощица, Крива бара, Луковица, Расово, Сталийска махла, Толовица, Тополовец, Черни връх; *Селищата* край с. Брусарци и Игнатово. Както изтъкна географът Г. Ст. Гунчев,¹ обикновено с думите *кале* или *градище* се означават местности, в които се намират следи от старо селище, за което не се знае нищо конкретно, следователно не принадлежи към поселищната фаза, през която е възникнало съществуващото днес селище; думата *селище* обикновено се дава на местности, в които е било заселено по-преди съществуващото днес село, изместило се впоследствие по различни причини, или местности, в които е имало село, изчезнало по-късно, и то в новия поселищен период.

Конкретно указание за изчезнали селища в Ломско съдържат следните местни названия: *Влашка малá* (край с. Черни връх), *Влашко селище* (край Вълчедръм), *Гаговишка бара* (край с. Крива бара, по името на с. Гаговица, през което е минавала тази река), *Драгоевското* (край Якимово, по името на изчезналото с. Драгоевци), *Кипоровци* (край Станево) и *Чипровци* (край Ковачица), *Павликяна* (между Лом и Орсоа), *Породим* и *Ченгенесарай* (край Василевци), *Татарски къщи* (край Станево и Расово).

6. Много местни имена от Ломско са ценни като извор за културната история на този край. Тук ще посочим по-характерните от тях.

Според местни предания в началото на новия поселищен период Ломска околия е била покрита с непроходими гори. Прочистването на дадено място, избрано за заселване или обработка, е ставало чрез опожаряване, за което говорят названия като *Прогорелец* (с.) и *Пажарница* (местност в землището на с. Дреновец). Това е ставало изглежда още преди турското робство, тъй като с. Прогорелец е едно от най-старите в Ломско и по всяка вероятност е съществувало преди повече от четири века, разбира се с много по-малко жители.

¹ Вж. Изчезналите селища в България, сп. Архив за поселищни проучвания, год. I (1938), кн. 2, с. 44.

През време на турското робство някои гористи места са били опасни за преминаване поради нападения и ограбвания от страна на разбойници, най-често татари и черкези. Спомен за това крият в себе си м. и.: *Айдушка дупка* (ГЦиб.), *Айдушката падина* (Добрид.), *Айдушки дол* (Брус. Мет.), *Айдушки кладенец* (Кис.), *Айдушкото кладенче* (Добрид.), *Ръмлицец* (Кис.) от **Харамлицец*. Във връзка с войниганската служба на българите в турско време стои сел. и. *Войници*.

Доста местни названия са възникнали във връзка с наличието на оброчища в миналото (някъде и днес се пазят): напр. *Оброкъ* (Алекс. Влм. Добрид. ДЛин. Мет. Млад. Мокр. Мом. Слив. Сталм. Чвр.); *Влашки оброк*, *Зайков оброк*, *Таушански оброк*, *Чаковия оброк* (все край Лом); *Симеонов оброк* и *Янчин оброк* (Вълч.); *Гаговишки оброк* (Дъбм.), *Свети Димитър* (Вас.), *Свети Иван* (Рогл.), *Свети Илия* (Брус. Вас. Гайт. Лук. Слив.), *Свети Петър* (Вас.), *Троица* (Сливов.), *Еремия* (Лук.). Местностните имена *Натемията* (Млад.), *Натамията* (Добрид.) и *Проклетията* (Сливов.) дължат появата си на старинния обред, наричан с тези имена и означаващ проклинане някого от народа. От поверия са възникнали местностните имена: *Вражалски път* (Мет.), *Вражалска круша* (Орс. Сталм.), *Гяволско дърво* (Добрид.), *Самодивското кладенче* (Ком.) и др.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Андрейчин Л., Основна българска граматика, София, 1944.
 Бассанович И., Ломският окръг, СбНУ, кн. V (1891), с. 3—186.
 Бассанович И., Към епиграфиката и археологията на Горна и Долна Мизия, СбНУ, кн. XI (1894), с. 55—68.
 Велков Ив., Стари римски пътища и селища в днешните български граници, Бълг. истор. библиотека, г. II (1929), кн. 4, с. 44—72.
 Вайганд Г., Българските собствени имена, София, 1926.
 Гер. Реч. = Геров Н., Речник на българският език, т. I—V, Пловдив, 1895—1904.
 Головацкий Я., Географический словарь западославянских и югославянских земель и прилежащих стран, Вильна, 1884.
 Гунчев Г. Ст., Изчезналите селища в България, Архив за поселищни проучвания, г. I (1938), кн. 2, с. 38—55.
 Динев Л., Селищната област по Искърския пролом, Год. Соф. унив., ист.-фил. фак., т. XXXIX (1942—43).
 Добруски В., Археологически издирвания в Западна България, СбНУ, кн. II (1890), с. 1—46.
 Добруски В., Материали по археологията на България, СбНУ, кн. XIII (1896), с. 398—442.
 Борђевић Т. Р., Черкези у нашој земљи, Гласник српског научног друштва, кн. III (1928), с. 143—155.
 Захариев Й., Кюстендилско краище, СбНУ, кн. XXXII (1928).
 Захариев Й., Чипровци, Четиво по бълг. история, г. VII (1938), кн. 3—4.
 Зволински Пш., Произход на местното име Копривница, Архив за поселищни проучвания, г. II (1939—40), с. 211—217.
 Зволински Пш., За местното име Белащица, Родна реч, г. XII (1938—39), с. 229—230.
 Зволински Пш., Имена на известни лица и събития в българската топонимична номенклатура, Сборник Ников, с. 232—243, София, 1940.
 Златарски В., История на Българската държава през средните векове, т. III, София, 1940.
 Иванов Г. п., Орханийският говор, СбНУ, кн. XXXVIII (1930).
 Иванов Й., Северна Македония, София, 1906.
 Иванов Й., Български старини от Македония, II изд., София, 1931.
 Илиев Ат. Т., Турски изговор на български местни имена, СпБАН, клон ист.-фил., кн. XIV (1917), с. 103—128.
 Иречек К. Й., История на българите, Търново, 1886.
 Иречек К. Й., Пътувания по България (превод от чешки), Пловдив, 1899.
 Иширков А., Прилагателните бял и черен в нашата топонимия, Родна реч, г. II (1928—29), с. 85—87.
 Каниц Ф., Дунавска България и Балканът, т. I (прев. от немски), София, 1932.
 Караџић В. Ст., Српски рјечник, III изд., у Биограду, 1898.
 Магазаник Д. А., Турецко-русский словарь, Москва, 1945.
 Маринов Д., Политически движения и въстания в Западна България, СбНУ, кн. II (1890), с. 61—115.
 Маринов Д., Жива старина, кн. I—IV, Русе, 1891—94.
 Маринов Д., Думи и фрази от Западна България, СбНУ, кн. X (1893), с. 217—232.
 Маринов Д., Чипровци или Кипровец, СбНУ, кн. XI (1894), с. 135—145.
 Маринов Д., Из историята на град Лом, СбНУ, кн. XI (1894), с. 251—259.
 Маринов Д., Материал за български речник из Западна България, СбНУ, кн. XIII (1896), с. 249—271.

- Маринов Д., Градиво за веществената култура на Западна България, СбНУ, кн. XVIII (1901), с. 26—182.
- Маринов Д., Народна вяра и религиозни народни обичаи, СбНУ, кн. XXVIII (1914).
- Материали за български ботаничен речник, събрани от Б. Давидов и А. Явашев, София, 1939.
- Миков В., Произход и значение на имената на нашите градове, села, реки, планини и места, София, 1943.
- Младенов Ст., Имената на десет български реки, СпБАН, клон ист.-филол., кн. X (1915).
- Младенов Ст., Имената на още десет български реки, СпБАН, клон ист.-филол., кн. XVI (1918).
- Младенов Ст., Студии = Студии по славянско и сравнително езикознание, Год. Соф. унив., ист.-филол. фак., кн. XIII—XIV (1920).
- Младенов Ст., Един принос към изучаването на местните названия в Средна Македония, Год. Соф. унив., ист.-филол. фак., кн. XXXI (1935).
- Младенов Ст., Етимол. реч. = Етимологически и правописен речник на бълг. език, София, 1941.
- Ников П., Съдбата на северозападните български земи през средните векове, Бълг. истор. библиотека, г. III (1930), кн. 1, с. 96—153.
- Панчев, Допълнение = Панчев Т., Допълнение на бълг. речник на Н. Геров, Пловдив, 1908.
- Попов Д. Н., Лом, градът и околията му, Лом, 1927.
- Радлов В. В., Опыт словаря тюркских наречий, т. I—IV, С.-Петербург, 1893—1911.
- Речник места = Речник места краљевине срба, хрвата и словенаца, Београд, 1925.
- Скок П., Лингвистичке белешке с пута по Јужној Србији, Гласник скопског научног друштва, кн. II (1926), с. 277—288.
- Скок П., Из тонономастике Јужне Србије, Гласник скопског научног друштва, кн. XII (1933), кн. XV—XVI (1936).
- Списък на населените места (в България), изд. на Главна дирекция на статистиката, София, 1945.
- Српски етнографски зборник, изд. Србската академия, Београд.
- Тодоров Цв., Говорът на град Лом, СбНУ, кн. XXXVIII (1930).
- Тодоров Цв., Северозападните български говори, СбНУ, кн. XLI (1936).
- Урошевић А., Читаици, Гласник скопског научног друштва, кн. V (1929), с. 319—321.
- Цонев Б., История на бълг. език, т. I, второ издание (1940), т. II (1934), София.
- Berneker E., Slavisches etymologisches Wörterbuch, Heidelberg, 1908—1913.
- Dalamestra J., Dicționar macedo-român, București, 1906.
- Franck O., Studien zur serbokroatischen Ortsnamenkunde, Leipzig, 1932.
- Holder A., Altceltischer Sprachschatz, Bd. I—III, Leipzig, 1896.
- Jordan J., Rumänische Toponomastik, Teil I—III, Bonn, 1924—1926.
- Iveković-Broz, Rječnik hrvatskoga jezika, sv. I, Zagreb, 1901.
- Meyer G., Türkische Studien I. Die griechischen und romanischen Bestandteile im Wortschatze des Osmanisch-türkischen, Sitzber. d. Wien. Ak., Bd. 128, Wien, 1893.
- Mikl. Lex. = Miklosich Fr., Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum, Vindobonae, 1862—65.
- Miklosich Fr., Die Bildung der slavischen Personennamen, Denkschriften d. Wien. Ak., phil.-hist. Classe, Bd. 10, Wien, 1860.
- Miklosich Fr., Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen, Denkschriften d. Wien. Ak., phil.-hist. Classe, Bd. 14, Wien, 1865.
- Miklosich Fr., Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen, Denkschriften d. Wien. Ak., phil.-hist. Classe, Bd. 21, Wien, 1872.
- Miklosich Fr., Über die Einwirkung des Türkischen auf die Grammatik der süd-osteuropäischen Sprachen, Sitzber. d. Wien. Ak., Bd. 120, Wien, 1890.
- Pascu G., Sufixe românești, București, 1916.
- Petrović E., Daco-slava, Extras din „Dacoromania“, X, p. 2, București, 1943.

- Profous A., Místní jmena v Čechach, I—II, Praha, 1947—49.
- Romansky St., Lehnwörter lateinischen Ursprungs im Bulgarischen, Jahresbericht d. Inst. f. rum. Sprache, Bd. 15, Leipzig, 1909.
- Rospond St., Południowo-słowiańskie nazwy miejscowe z sufiksem *-itj, Kraków, 1937.
- Solmsen F.—Fränkel E., Indogermanische Eigennamen als Spiegel der Kulturgeschichte, Heidelberg, 1922.
- Tiktin = Tiktin H., Rumänisch-deutsches Wörterbuch, Bd. I—III, Bukarest, 1903—1925.
- Tomaschek W., Die alten Thraker, Sitzber. d. Wien. Ak., Bd. 128, Wien, 1893.
- Vasmer M., Die Slaven in Griechenland, Berlin, 1941.
- Walde A.—Pokorny J., Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen, Bd. I—III, Berlin u. Leipzig, 1927—1930.

СЪКРАЩЕНИЯ

Алекс. — Александрово
 Асп. — Аспарухово
 Бот. — Ботево
 брус. — белоруски
 Брус. — Брусарци
 Бук. — Буковец
 Бъз. — Бъзовец
 Вас. — Василевци
 Влм. — Влашка махла
 Войн. — Войници
 Вълч. — Вълчедръм
 Гайт. — Гайтанци
 ГГн. — Горна Гнойница
 ГЦиб. — Горни Цибър
 Динк. — Динково
 Добрид. — Добри дол
 Донд. — Дондуково
 ДДин. — Долно Линево
 Дрен. — Дреновец
 Душ. — Душилица
 ДЦер. — Долно Церовене
 ДЦиб. — Долни Цибър
 Дъбм. — Дъбова махла
 Дългод. — Дългоделци
 Дългош. — Дългошевици
 ж. л. и. — женско лично име
 Игн. — Игнатово
 ие. — индоевропейски
 Калугм. — Калугер-махла
 Кис. — Киселево
 Ключм. — Ключева махла
 Княжм. — Княжева махла
 Ков. — Ковачица
 Ком. — Комошица
 Кот. — Котеновци
 Крив. — Криводол
 Крб. — Крива бара
 Крум. — Крумово
 Кулем. — Куле-махла
 л. и. — лично име

Лук. — Луковица
 м. — местност
 Мет. — Метковец
 м. и. — местно име
 м. л. и. — мъжко лично име
 Млад. — Младеново
 Мокр. — Мокреш
 Мом. — Моминброд
 нбълг. — новобългарски
 Пиш. — Пишурка
 Прог. — Прогорелец
 Разгрм. — Разград-махла
 разшир.-гал. — разширена галовна форма на лично име
 Рас. — Расово
 реч. и. — речено име
 Рогл. — Роглец
 СбНУ — сп. Сборник за нар. умотворения
 сел. и. — селищно име
 Слив. — Сливата
 Сливов. — Сливовик
 СпБАН — Списание на Бълг. академия на науките
 Сталм. — Сталийска махла
 стб. — старобългарски
 сти. — старониндийски
 стсловен. — старословенски
 сттур. — старотурски
 схърв. — сърбохърватски
 съкрат.-гал. — съкратена галовна форма на лично име
 Тол. — Толовица
 Топ. — Тополовец
 Трайк. — Трайково
 фам. и. — фамилно име
 Чер. — Черни връх
 Чорл. — Чорлево
 Яким. — Якимово
 Ярл. — Ярловица

ПОКАЗАЛЕЦ

на местните имена от Ломско

Бел. Имената, започващи с я, дж и дз, да се търсят под йа, ц и с.

Аладикъ 25, 36, 96, 101, 167, 178
 Ацино дърво 48, 153, 176
 Азацийски дол 48, 156
 Айдушката падина 21, 156, 184
 Айдушки дол 64, 72, 97, 156, 184
 Айдушки кладенец 73, 156, 184
 Айдушкото кладенче 21, 104, 156, 174, 184
 Айредински път 48, 160, 175
 Алатумбина бапка 48, 165
 Алба-качула 34, 168, 179
 Александрово 16, 86, 94, 130
 Алесов шумак 55, 153
 Алигина малá 16, 28, 106, 155, 172
 Алиловото 32, 33, 145
 Алугата 36, 37, 134, 180
 Алугите 81, 84, 134
 Амбовото 64, 97, 145
 Ангела 92, 98, 143
 Ангелово кладенче 81, 109, 150, 177
 Андреев чукар 21, 150
 Аништето 87, 97, 136, 175
 Арапска ливада 25, 58, 108, 158
 Аркова бапка 48, 149
 Армалуи 48, 168, 179
 Арнау̀тска ливада 17, 44, 158
 Арнау̀тски връх 73, 81, 156, 176
 Арнау̀тските 30, 146
 Артá 63, 132
 Асангáков гред 28, 149, 176
 Асанов чукар 73, 150
 Асанова малá 15, 16, 82, 154
 Асанова могила 55, 150, 176
 Асаново лóзе 28, 153
 Асановски път 23, 160
 Аспарухово 18, 47, 130, 172
 Асталá-Мехмéd-махлесí 89, 159, 167
 Бабáловото 59, 145
 Бабин брег 48, 152
 Бабин геран 48, 155
 Бабина падина 21, 77, 79, 80, 82, 152
 Багачина 47, 64, 87, 89, 95, 100, 169, 178
 Багачински път 47, 64, 160, 175
 Базиргéна 25, 144, 167
 Байръ 39, 97, 120, 132, 173
 Байков връх 63, 149
 Байрактáр-мала 15, 16, 86, 168
 Байурин камик 48, 165
 Балабанова могила 87, 150
 Балдийска бапка 31, 156
 Бандерата 23, 120, 135
 Банчина бапка 48, 151
 Банин гред 34, 152
 Банин лилак 34, 108, 153
 Банино дърво 34, 97, 153, 176
 Банова ливада 73, 153, 176
 Бапката 59, 92, 97, 139, 173, 181
 Барата 39, 65, 66, 73, 74, 97, 100, 134, 177, 181
 Барбуца 33, 96, 168, 179
 Барийа 58, 139, 140
 Барски дол 67, 157
 Бартáрска малá 86, 106, 159
 Бартáрски вр 75, 106, 156
 Бачовска чешма 92, 159
 Бачийштето 81, 136, 175
 Башикúца 37, 168, 179
 Бдински път 91, 102, 160
 Бегова воденица 37, 154, 176
 Бедата фунийа 24, 26, 162, 174
 Белий брег 48, 97, 98, 102, 162, 174
 Белий камък 87, 162
 Белий пестък 62, 70, 162
 Белило(то) 77, 80, 136
 Белина магила 53, 151
 Белобро̀чки път 53, 160, 175
 Белов чукар 72, 150
 Белова долчина 77, 150
 Белова магила 42, 150
 Белопóлска лóква 73, 97, 157
 Белúвата 45, 134, 174
 Белúгата 91, 104, 134, 174
 Белúрски път 62, 165
 Бенов гред 39, 149
 Бенов луд 39, 153, 176
 Бери́ча 12, 40, 138, 179
 Биволáрник 48, 138
 Билото 74, 97, 136, 173
 Билóвр 73, 74, 95, 104, 142
 Бистрица 75, 77, 95, 99, 100, 102, 107, 125, 174, 177, 178

Бистришки път 77, 160, 175
 Блакáта 31, 104, 136, 177
 Блато(то) 23, 24, 26, 34, 37, 62, 67, 89, 97, 136, 177
 Близна́чки вървишта 48, 159
 Близна́чки гувнетийа 48, 159
 Блáта 43, 104, 134
 Боговец 67, 102, 108, 124, 176
 Бодл'ина бапка 48, 164
 Божйнова долчина 77, 109, 150, 176
 Божков дол 72, 149
 Божово лице 74, 150
 Божорóвица 62, 63, 95, 108, 126
 Божорóвишки гред 63, 157, 176
 Болулéйникъ 65, 70, 87, 103, 138
 Боновски гред 59, 155, 156
 Боновското 59, 98, 101, 146
 Бончова тóфа 74, 97, 153
 Борóвска круша 87, 158
 Бостáн'ете 31, 133
 Бостáните 65, 133
 Бостáништето 20, 136
 Бостанлѝкъ 26, 167
 Бóтево 18, 39, 41, 94, 108, 130, 172
 Бóщина бапка 41, 48, 151, 176
 Бóчов шумак 69, 70, 153, 176
 Брадáрското 26, 146
 Браништата 57, 80, 136
 Браништето 44, 77, 89, 101, 136, 174
 Брасáнска обреш 33, 156, 179
 Братски валаг 33, 34, 156
 Брашков дол 84, 149, 176
 Брескетó 64, 104, 136, 174
 Брестáкъ 28, 70, 74, 77, 87, 97, 101, 137, 174
 Брестовете 45, 92, 123, 174
 Брестóви лóкви 58, 107, 164, 177
 Брестовиц 48, 102, 108, 124
 Брестъ 48, 87, 97, 98, 102, 133, 172, 174, 180, 181
 Брóдь 20, 97, 132
 Брубин'ов дол 67, 103, 164
 Брусáрци 7, 18, 71, 72, 96, 127, 172
 Брѝнкин йаз 48, 155
 Брѝнкина воденица 49, 155
 Буковец 18, 67, 108, 124
 Буковско 73, 98, 147
 Булашикъ 37, 96, 167, 178
 Булулéйъ 23, 104, 134, 175
 Бумбулйиска ливада 40, 158
 Бурунь (Бурунмахла) 15, 25, 26, 167
 Бурунска чешма 26, 161
 Бурчин геран 49, 155, 176
 Бурчина бапка 49, 151
 Бúчово браниште 84, 108, 152, 176
 Бúзето 34, 55, 97, 101, 105, 136
 Бúзкъръ 61, 142
 Бúзовец 7, 53, 54, 100, 102, 108, 124, 172
 Бúзовините 28, 102, 107, 134
 Бúзовѝчки път 49, 102, 160
 Вáдата 65, 134, 177
 Ваденична вáда 83, 103, 162

Ваденична магила 31, 103, 162
 Вáдиштето 53, 82, 136, 177
 Вáкловото 47, 145
 Вáков гред 57, 149, 176
 Вáковото 32, 145, 180, 181
 Вáлагъ 43, 57, 58, 59, 61, 132
 Валелúнга 37, 96, 168, 179
 Вáлогъ 7, 55, 56, 132, 173
 Вáлогата 34, 134
 Вáлугите 21, 134
 Вáнкoвa бапка 33, 97, 141
 Вáнкoвa магила 42, 150
 Вáрош 25, 36, 133
 Вáрошмала 15, 25, 26, 36, 142
 Вáсийовска падина 89, 157
 Вáсийовски гред 89, 97, 157
 Вáсийовското 59, 146
 Вáсийовци 17, 18, 86, 87, 96, 100, 128
 Везйрска могила 49, 156
 Везйрски(йъ) път 31, 45, 159
 Велйкина бапка 33, 151
 Велйнското 45, 98, 146, 176
 Велчова лóква 66, 150, 177
 Венчóвa круша 89, 97, 107, 152, 176
 Видолчовото 59, 98, 145
 Вйнишки дол 64, 157
 Вирйгъз 93, 143
 Витáнов дол 49, 149
 Вишин'ар-магила 53, 142, 179
 Влáшка малá 16, 18, 55, 89, 91, 159, 172, 183
 Влáшка падина 86, 156, 176
 Влáшки връх 33, 156
 Влáшки гред 44, 156
 Влáшки обрóк 26, 159, 184
 Влáшки път 87, 159
 Влáшко селиште 49, 159, 183
 Влáшкоселска междá 92, 160
 Воденичáрски връх 55, 62, 156, 163
 Воденичáрски път 14, 28, 159
 Воденичиште 82, 136
 Воденичките 34, 97, 139, 175
 Водичата 21, 138
 Водотéкъ 82, 86, 139, 174
 Вóево кладенче 66, 109, 150, 177
 Войбóдовото 45, 97, 145
 Войниши 16, 56, 57, 96, 104, 143, 184
 Войнишка лóква 58, 157
 Войнишка междá 55, 160, 175
 Войнишки вáлог 55, 157, 176
 Врaжáлска круша 24, 89, 159, 177, 184
 Врaжáлски път 64, 161, 177, 184
 Врáнчина лóква 63, 152
 Врáтáникъ 45, 104, 138
 Врвиштето 53, 103, 136
 Врежиштата 53, 136
 Врежиштето 49, 135
 Врѝвиштето 89, 103, 136
 Врѝтл'акъ 62, 103, 119, 141
 Врѝфчето 73, 105, 136

Връз 7, 21, 31, 39, 41, 47, 62, 63, 66, 77, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 89, 93, 97, 103, 132, 173, 181
 Връз 34, 73, 103, 132
 Въз йазъ 89, 98, 166, 174
 Въз Ломъ 81, 98, 166
 Въз падина 91, 166, 174
 Вълков връз 44, 149, 176
 Вълча бапка 49, 95, 103, 164
 Вълча(та) йабълка 86, 93, 165
 Вълчанови дърва 39, 108, 152
 Вълчева малъ 26, 154, 172
 Вълчедръм 7, 8, 16, 17, 18, 95, 99, 111, 142, 173, 175, 178
 Вълчедръмски път 44, 53, 160, 175
 Вълчин геран 49, 155
 Вълчино дърво 33, 153
 Вълчий шумак 21, 164
 Вълчова локва 73, 103, 150
 Вълчова могила 43, 150
 Вълчовий шумак 83, 153
 Върбакъ 80, 81, 82, 87, 103, 137, 174, 181
 Върбовското 19, 147
 Вървиште(то) 20, 26, 37, 39, 59, 87, 103, 136, 175
 Върла долчина 67, 162, 173
 Въртово браниште 66, 152
 Габрова падина 21, 107, 164, 175
 Гаврилов валог 28, 29, 149
 Гавриловото 20, 97, 144, 145, 176
 Гаговица 61, 72, 96, 125, 172
 Гаговишка бара 72, 84, 85, 97, 109, 157, 177, 183
 Гаговишки оброк 81, 161, 184
 Гадов брег 73, 151, 176
 Гайтанци 16, 18, 67, 69, 96, 127, 172
 Галова 12, 64, 130, 179
 Галотинци 77, 96, 129, 176, 178, 181
 Ганова круша 57, 152
 Ганцова падина 47, 150
 Ган'овска падина 77, 156
 Гарванъ 21, 77, 101, 134, 175
 Геена 23, 94, 169
 Генков лъг 87, 153
 Генково браниште 87, 152
 Генково гувно 49, 97, 154
 Геновското 59, 146
 Генчо 34, 98, 143, 176
 Гераништето 26, 137
 Герански път 31, 161
 Геранъ 30, 34, 37, 53, 133, 175
 Гергов шумак 55, 153
 Гериза 20, 96, 167, 178
 Германова фуния 32, 150
 Гешлъкова фуния 34, 150, 179
 Гимицарска бара 30, 31, 103, 156
 Главин'ашкото 63, 146
 Гладен вр 74
 Гладен връз 80, 82, 162
 Гладен гред 26, 162, 174
 Гладни връз 77, 162

Гладно(то) пол'е 42, 43, 66, 72, 87, 109, 162, 174
 Глогъ 89, 97, 101, 133, 174
 Глогов дол 77, 95, 99, 107, 164, 175
 Глоговец 75, 77, 96, 100, 108, 124, 181
 Гложакъ 75, 77, 81, 97, 98, 100, 137, 174
 Гложето 31, 100, 136
 Гнойнишка падина 49, 157
 Гнойнишки валог 55, 157
 Гнойнишки път 49, 160
 Говедарникъ 44, 73, 97, 102, 138
 Говедарска бапка 49, 102, 156
 Гол гред 30, 95, 162
 Голем гред 55, 56, 162, 173
 Голема круша 28, 95, 163
 Голема лъка 74, 102, 162
 Голема могила 35, 162, 173
 Голема падина 91, 162, 173
 Голема слатина 63, 96, 162, 177
 Голема(та) фуния 31, 37, 162
 Големата мрътвина 77, 97, 162, 174
 Големий гред 37, 58, 59, 162
 Големий чукър 89, 162
 Големо гувниште 75, 163
 Голенски градини 31, 161
 Голн връз 72, 162
 Голний чукър 21, 162
 Голина 39, 134
 Голинето 36, 37, 136
 Голинци 7, 16, 25, 28, 96, 104, 127, 172
 Голъ бърдо 84, 86, 162
 Голъ ливаге 64, 95, 163
 Голопул 49, 142
 Горанова чешма 23, 154, 177
 Горен гред 24, 161, 174
 Горен Цибър 66, 171
 Горна Гнойница 53, 96, 109, 162
 Горна обреш 33, 161
 Горни връз 72, 161, 174
 Горни върбащи 87, 161
 Горни градини 30, 80, 92, 93, 162
 Горни ливади 21, 161
 Горни малански път 53, 160
 Горни Цибър 9, 16, 18, 36, 37, 171
 Горните бахчи 26, 162
 Горний върбак 80, 161
 Горний гред 40, 52, 161
 Горно браниште 87, 161
 Горно бърдо 49, 161, 171
 Горно(то) ливаге 30, 31, 45, 64, 80, 87, 89, 92, 161
 Горно Лин'сво 32, 118, 131
 Горно(то) равниште 69, 70, 161
 Горно Разл'сво 82, 118 (вж. и Разл'сво)
 Горун'ов вр 74, 103, 107, 164
 Горун'акъ 64, 66, 69, 104, 137
 Горунъ 31, 45, 47, 70, 81, 87, 133, 174
 Горчин коп'арник 49, 155
 Горчова фуния 26, 150

Господинов шумак 82, 83, 153, 176
 Готова круша 89, 152, 176
 Готованска чешма 49, 159
 Гочова чешма 28, 154
 Гочово гувно 28, 101, 154
 Гошов чукър 89, 150
 Градѣжъ 32, 133, 175
 Граденото 86, 147
 Градин саат 81, 82, 165
 Градините 53, 63, 91, 135
 Градински дол 72, 157
 Градиштето 54, 57, 58, 59, 75, 77, 97, 137, 175, 183
 Границата 73, 77, 138
 Граничакъ 67, 137
 Грасов геран 55, 154, 179
 Гредовите 23, 28, 31, 37, 39, 97, 102, 132
 Гредъ 7, 33, 35, 44, 47, 57, 72, 82, 83, 84, 86, 87, 89, 91, 93, 97, 100, 102, 132, 172, 173, 181
 Грбовец 49, 97, 133, 175
 Громшиински път 53, 160
 Гропадебан 37, 96, 101, 168, 177, 179
 Грънчалев дол 19, 105, 149
 Грънчарски рогове 72, 156
 Грънчовото 59, 145
 Гръск'ата 30, 44, 89, 92, 104, 136
 Гръстелникъ 81, 87, 138
 Гръстелниците 35, 39, 84, 138
 Гръстите 55, 135
 Гръчкото 17, 62, 146
 Гувништето 75, 77, 137, 175
 Гуглина вада 49, 152
 Гуглина воденица 49, 155
 Гуглино дърво 49, 104, 153
 Гужваракъ 86, 87, 137
 Гужоракъ 87, 137
 Гун'ин връз 55, 151, 163
 Гун'ова чешма 55, 154
 Гъдашки връз 55, 156, 163
 Гърков припек 66, 151, 176
 Гърле-малъ 37, 142
 Гърлото 26, 103, 136
 Гърмакъ 92, 137
 Гърмовите 33, 58, 103, 133
 Гърск'ата 49, 104, 136
 Г'аволско дърво 11, 21, 159, 184
 Г'оковото 24, 145
 Г'олъ (Г'олска малъ) 25, 26, 120, 132
 Г'ургин дол 55, 152, 176
 Г'ургийски път 69, 160, 175
 Г'урова круша 86, 152
 Данков камик 30, 151
 Данов дол 19, 107, 149
 Данови дърва 39, 152
 Дановски геран 49, 159, 176
 Дановско търн'е 49, 158
 Дарков дол 64, 149
 Даутова пол'ана 59, 151, 176
 Дашкова пивница 58, 97, 154, 176
 Двориште 20, 137
 Девичи брег 28, 165

Дело Стойко 33, 98, 144, 176
 Деловец 21, 96, 99, 108, 124, 181
 Делниците 19, 20, 77, 87, 92, 138, 175
 Деловите 21, 45, 55, 59, 62, 66, 93, 97, 102, 111, 132, 133, 175, 181
 Денов шумак 75, 153, 176
 Дервишмала 39, 167, 168, 178
 Дйлов говедарник 40, 154
 Димитрина ливада 82, 101, 153
 Димитровата локва 83, 150
 Динково 16, 18, 82, 131
 Дински (Димски) път (вж. Бдински път)
 Дисагите 64, 66, 75, 135, 173
 Дичин връз 55, 151, 163, 176
 Дичин шумак 55, 153
 Дичов гред 58, 97, 149
 Длугошѣвското 59, 103, 147
 Дното 57, 136, 173
 До окопъ 60, 166
 Добри дол 17, 18, 21, 23, 99, 100, 142, 162, 173, 174, 182
 Доброглед 45, 57, 63, 95, 143
 Доводи'анска межда 76, 160, 175
 Догнойнишкото 57, 146, 175
 Додино кладенче 66, 97, 151
 Дойчов гроб 70, 154
 Докл'учовско 45, 147, 175
 Докомоштычкото 45, 146
 Докотеновското 59, 147
 Докриволско 46, 98, 146
 Долен връз 72, 161, 174
 Долен гред 24, 161, 174
 Долен Цибър 66, 171
 Долна обреш 33, 161
 Долни върбащи 87, 161
 Долни градини 30, 46, 80, 92, 93, 162
 Долни ливади 21, 161
 Долни малански път 53, 160
 Долни Цибър 9, 18, 36, 171
 Долний брест 93, 161
 Долний втрбак 80, 161
 Долните бахчи 26, 162
 Долните лоз'а 46, 161
 Долно браниште 87, 161
 Долно(то) ливаге 30, 31, 46, 80, 87, 89, 92, 161
 Долно Лин'сво 18, 32, 118, 131
 Долно равниште 69, 161
 Долно Разл'сво 82, 118 (вж. и Разл'сво)
 Долно Церовене 7, 18, 63, 96, 108, 118, 140, 172
 Долнокрайински път 77, 161
 Долъ 7, 31, 76, 98, 132, 172, 180
 Дол'утенска межда 60, 160
 Домюзорман 26, 96, 101, 142, 168, 178, 179
 Домърчевска межда 60, 160
 Дондуково 17, 18, 84, 85, 94, 108, 130, 131, 172
 Допрогорѣлското 46, 146, 175

Дочерновръшкото 57, 146
 Драганов връх 68, 77, 149
 Драговецкото 58, 60, 62, 147, 183
 Драговеци 17, 56, 58, 59, 60, 96, 128, 172
 Драката 77, 135, 174
 Дракивото лице 21, 109, 164
 Дреновец 16, 18, 75, 77, 96, 99, 108, 124, 172, 181
 Дреновка 82, 86, 108, 140
 Дреновски път 21, 102, 160
 Дрен'акъ 62, 77, 104, 137, 174
 Друмъ 43, 55, 133, 175
 Дръвцето 57, 136
 Дръмките 24, 62, 89, 139, 174
 Дълъ 89, 133
 Дуйдупе 62, 143
 Дукина могила 49, 151, 178
 Дундурски лид'ак 44, 158
 Дунина могила 49, 151
 Дун'ите 87, 135
 Дупенцето 41, 136
 Дупни могили 58, 60, 95, 162
 Дърчова локва 64, 150
 Душилница 18, 42, 43, 92, 94, 169
 Душилница междá 44, 160, 175
 Душилска междá 49, 104, 160
 Дъбова малá 16, 18, 80, 164, 172
 Дъбовийъ геран 80, 164
 Дъбовска междá 83, 104, 160, 175
 Дълбока долчина 77, 162, 173
 Дълбока мъртвина 19, 162, 174
 Дълбока фунийа 32, 162
 Дълбоки дол 69, 77, 95, 99, 103, 162, 173, 180
 Дълга бара 62, 162, 177
 Дълга могила 49, 162
 Дългата локва 58, 162, 177
 Дългата тѹфа 73, 81, 163
 Дълги делове 86, 163
 Дълги дол 77, 95, 103, 162, 173
 Дълги орници 68, 97, 163
 Дълги соват 77, 95, 163
 Дългите 28, 103, 145, 147
 Дългите пелини 37, 89, 163.
 Дълго лице 68, 72, 162, 174
 Дългоделци 18, 61, 95, 96, 127, 172
 Дългошевска междá 92, 104, 160
 Дългошевското кладенче 31, 157
 Дългошевици 18, 30, 96, 103, 108, 128, 172, 181
 Дърварски път 41, 159
 Цамийата 21, 106, 135, 175
 Цамийски върбак 35, 159
 Царкино гѹвно 49, 165
 Цембегмала 15, 16, 28, 29, 96, 168
 Церата 35, 168
 Цокови орници 68, 106, 154, 176
 Цонов връх 55, 106, 149
 Цонов дол 68, 106, 149, 176
 Цорин гроб 19, 106, 155, 176
 Цуглите 69, 134
 Цумайа 68, 69, 96, 106, 167, 178

Цурина круша 41, 106, 153
 Цурина чешма 49, 106, 155
 Еврейски шумак 17, 55, 158
 Еврейските гробишта 26, 158
 Едѣкъ (Едѣците) 39, 40, 167
 Екупова магила 53, 103, 150
 Елакъ 84, 137
 Елакъ 83, 137
 Ёлина падина 19, 164
 Ёндекъ 28, 120, 132
 Епоран 92, 96, 168, 179
 Ередански дол 49, 156
 Ереданско гѹвно 49, 161
 Ередински път 41, 160
 Еремийа 70, 144, 176, 184
 Еремийската падина 80, 156, 176
 Есенова бара 19, 95, 99, 103, 107, 164, 174, 177
 Жѣнски камък 68, 156
 Жѣравица 64, 107, 125, 177
 Жимански валаг 42, 165
 Жиртъ 92, 135
 Жиръ 42, 97, 133, 174
 Завойъ 49, 132
 Задънената прѹнда 23, 165
 Заскова бапка 49, 149
 Засково гѹвно 8, 41, 154
 Заспки гред 60, 62, 156
 Зайков обрѣк 26, 154, 184
 Занданъ 30, 133, 175
 Зарзалийата 37, 135
 Затворени пол'ани 68, 73, 165
 Здравков крушакъ 77, 153
 Зейриова круша 89, 103, 105, 106, 152, 176
 Злата долчина 19, 20, 109, 164, 177
 Злата пл'оча 68, 104, 164, 177
 Златанова ливада 60, 153
 Златарски път 89, 159
 Златийата 46, 50, 53, 54, 62, 95, 140, 178
 Златийски геран 40, 161, 177
 Златинското 60, 146
 Златски дол 73, 74, 77, 158
 Змийска локва 66, 164, 177
 Садните браништа 80, 105, 161
 Сингоровото 60, 105, 145, 179
 Сѣвнеш 19, 170
 Сѣвнишите 44, 103, 105, 138, 175
 Ибиша 37, 144, 167
 Ибричова бапка 50, 149
 Игна'ово (Игнатиево) 18, 38, 39, 131
 Изгорѣлийъ кантон 84, 101, 165
 Илийн чифлѣк 50, 155
 Илийно дърво 33, 153
 Илийнски шумак 83, 158
 Илийнска малá 82, 159, 172
 Иман'ето 28, 50, 58, 104, 136, 177
 Ингилиски градини 89, 159
 Ингилиска малá 26, 159, 172
 Исл'аммала 16, 83, 168
 Исмаилов дол 37, 149

Исушкова чешма 55, 154
 Йадѣците 40, 167
 Йазийште 87, 105, 137
 Йазовини(те) 28, 39, 70, 80, 83, 87, 135, 175
 Йазовините 55, 135
 Йазовините 91, 135
 Йазово пол'е 70, 164
 Йакимово 17, 18, 56, 131
 Йакупова магила (вж. Екупова магила)
 Йалова могила 28, 162, 174
 Йамите 50, 77, 134
 Йамишта 41, 97, 137
 Йанев средорѣк 69, 139, 151
 Йанева магила 53, 150
 Йанин кръст 50, 97, 155
 Йанков дол 84, 96, 149
 Йанкоово браниште 77, 152, 176
 Йанчин обрѣк 50, 155, 184
 Йанчова бапка 87, 149
 Йанчовски гред 60, 156
 Иапоран (вж. Епоран)
 Йарловица 11, 18, 19, 96, 108, 126
 Йасеница 69, 70, 96, 99, 104, 107, 125, 181
 Йеринка 76, 144
 Йовина бапка 50, 151
 Йолова чешма 28, 154, 177
 Йоловото 77, 145
 Йонов дол 72, 150
 Йоново браниште 72, 152
 Йоново браниште 57, 72, 178
 Йончов геран 60, 154
 Йончова чука 76, 77, 151, 176
 Йорданова чешма 38, 154
 Йотов шумак 77, 153
 Йоцови шумаци 77, 153
 Йоцово браниште 78, 152
 Кавлакъ 40, 133
 Кавлаци 40, 133
 Кадѣнското 19, 146
 Казандийникъ 50, 141
 Кайбалово 28, 170
 Кайбова (Кайбулова) търн'ица 83, 165
 Калайдийски гред 62, 156
 Калафат 80, 168
 Калѣто 25, 47, 62, 68, 89, 97, 136, 183
 Калѣмала 26, 168
 Кален поток 28, 95, 162, 173
 Каленпѣчки връх 28, 105, 106, 157, 176
 Калинка 39, 144
 Калинова фунийа 32, 150

Кална фунийа 32, 162, 174
 Калугер-малá 18, 39, 40, 142, 172, 179
 Калугеръ 68, 69, 144
 Калчов геран 41, 154
 Камарашка малá 15, 25, 26, 159
 Камариште 35, 137, 173
 Камен дол 68, 69, 76, 96, 99, 100, 162, 174, 178, 180, 182
 Каменный мост 73, 162
 Каменов гред 62, 149
 Каменовата бара 81, 151, 177
 Каменски път 42, 159
 Каменцова падина 83, 109, 150
 Каменчовото браниште 66, 109, 152
 Камикъ 31, 50, 58, 92, 93, 132
 Камил'арска малá 80, 159
 Канчова могила 55, 150
 Канчови дърва 40, 152
 Канчово дърво 39, 153
 Каприора 35, 96, 101, 169, 179
 Карабацак 38, 144, 167
 Каракачова ливада 78, 153, 176, 179
 Каран'инова падина 44, 104, 150
 Карановец 68, 96, 108, 124, 176, 181
 Караулиштето 21, 137
 Караулъ 47, 78, 87, 89, 133, 181
 Карашковийъ гред 35, 149
 Каровото 66, 145
 Картала (Карталко) 35, 144, 167, 176, 179
 Касавѣчки вало 50, 156, 176, 179
 Касата 20, 50, 84, 135, 173
 Катранкин връх 74, 76, 103, 151
 Кашкавалъ 43, 50, 133, 175
 Кежово тѣрне 28, 153
 Кейн вало 29, 106, 152
 Керванско бърло 92, 158
 Керемизийте 38, 94, 169
 Керкѣско кладенче 17, 70, 105, 156, 177
 Керкенѣзъ 21, 134
 Кесное (Кесноба) 35, 168, 169, 179
 Кипоровци 16, 35, 105, 128, 129, 183
 Кирково вървийште 29, 107, 154, 176
 Кирковский гред 60, 156
 Кирковското 60, 146
 Кисел'ево 18, 73, 105, 108, 131, 172
 Кисел'евска бара 72, 73, 81, 84, 96, 97, 131, 157, 177
 Кисел'евски връх 78, 157
 Киселката 29, 92, 102, 139, 174
 Китката 68, 83, 92, 102, 139
 Китова локва 64, 150, 177
 Китова локва 76, 150
 Кладенецъ 50, 86, 132, 177
 Клен'акъ 64, 83, 88, 137, 174
 Клѣта тѹфа 70, 165
 Кл'учъ 61, 133, 175
 Кл'учева малá 17, 91, 93, 165, 172
 Кн'ажева малá 16, 18, 83, 154
 Ковачевийъ остров 21, 151
 Ковачица 16, 18, 32, 96, 107, 125, 172
 Ковачичка междá 35, 160

Ковачички път 35, 39, 160, 175
 Ковачишки път 44, 160
 Козарникъ 72, 138
 Козарниците 22, 138
 Козаровец 63, 64, 66, 96, 105, 108, 124, 177
 Козлодуйски път 39, 160
 Козов крушакъ 78, 165
 Коз'а гърбина 50, 105, 165, 173
 Койза гърбина 22, 105, 165, 173
 Коларева бапка 50, 149, 176
 Коленица 76, 78, 169
 Кóлини дървца 50, 153, 176
 Колникъ 33, 96, 138, 175
 Комаштички път 50, 160
 Комошница 17, 18, 43, 126
 Комошничка бахча 43, 161
 Комошничка локва 62, 157, 177
 Комошнички гред 29, 157, 176
 Комошнички път 92, 160
 Комошничко пол'е 92, 155, 157
 Кон'арница 69, 96, 107, 125
 Кон'арникъ 43, 50, 58, 60, 97, 138, 181
 Кон'арското 60, 62, 146, 176
 Кон'ишки път 22, 159
 Кóнов връ 57, 149
 Кóпана могила 50, 165
 Копривчин геран 50, 155
 Копривчина падина 50, 152
 Кóпчин валог 50, 152
 Коритиште 31, 72, 137, 173
 Костурковица 69, 70, 126
 Котёновски път 44, 160
 Котёновци 56, 57, 58, 96, 128, 172
 Котёшки дол 72, 164, 175
 Котлите 33, 132
 Котловарница 22, 125
 Кошавска круша 88, 158, 176
 Кошавска ливада 46, 158
 Кошаранов валог 29, 149
 Кошарите 93, 135
 Краиштата 78, 137
 Краиштето 46, 50, 57, 59, 64, 66, 78, 137
 Край барата 50, 166, 174
 Край долъ 80, 98, 166
 Край линията 81, 166
 Крайното блато 24, 161
 Кратката падина 22, 162, 173
 Кратко лице 72, 162
 Крачуна 78, 143, 144
 Крива бара 17, 18, 84, 162
 Кривата фунийа 26, 162
 Кривенско ливаге 62, 165
 Кривийъ валог 53, 162
 Кривийъ път 23, 84, 85, 163
 Кривобарска локва 80, 157, 177
 Кривобарска фунийа 84, 157
 Кривобарски оброкъ 84, 161
 Кривобарски(иъ) път 22, 23, 160, 175
 Кривобарско бърдо 73, 81, 157, 176
 Криводол 17, 91, 92, 95, 99, 141, 143, 172
 Криводолска межда 91, 160, 175
 Криводолски път 44, 46, 91, 97, 98, 160

Кривото блато 26, 97, 162, 177
 Кривото вървиште 24, 163
 Кривошийска бапка 50, 156
 Кривошийски върбакъ 50, 96, 158, 176
 Крумово 8, 18, 38, 41, 131, 172
 Крушакъ 22, 29, 70, 76, 78, 80, 137
 Крушата 47, 60, 90, 93, 97, 135, 174, 181
 Крушите 66, 135
 Кръкожабски лоз'а 46, 107, 158
 Кръкожабски път 92, 160
 Кръкожабски рог 84, 156
 Кръстино търне 29, 154
 Кръстови лил'аци 55, 153, 176
 Кръстопътъ 88, 139, 175
 Күлата 38, 135, 175
 Күле-мала 6, 18, 38, 39, 168, 179
 Куминк'ова алука 76, 105, 151
 Күпеното 24, 147
 Күртата 85, 169, 179
 Куруг'ол 26, 96, 168, 179
 Курташева бапка 44, 149
 Курташовото 60, 145
 Кънова чешма 69, 154
 Кънчова магйла 53, 150
 Кънчовото 59, 145
 Кърцаба 47
 Кържижаба 47, 92, 143
 Кърн'овец 54, 96, 103, 104, 108, 124
 Къса падина 40, 102, 162
 Къси връ 92, 102, 162, 173
 Къси соватъ 78, 80, 163
 Къдина круша 78, 154
 Къшлата 31, 120, 135, 175
 Къшлата 93, 120, 135
 К'óсов дол 70, 150
 К'óсово кладенче 22, 150
 К'ошето 22, 136
 К'умурчийското 76, 146, 175
 К'умуришето 20, 137, 175
 К'уонецъ 29, 50, 90, 133, 177
 К'унина чука 50, 152
 К'упъ 76, 133, 177
 Лабец 6, 7, 13, 14, 16, 34, 170
 Лабечка межда 35, 160
 Лавицата 74, 88, 92, 93, 97, 107, 138
 Ладоров връ 81, 165
 Лазарово кладенче 22, 150
 Лаката 55, 60, 62, 74, 81, 84, 92, 102, 134
 Лаките 20, 66, 102, 134
 Ламбовото 44, 145
 Лачов орешакъ 90, 97, 153, 176
 Левашкото 60, 146, 176
 Лековна(та) вода 31, 55, 108, 162
 Лесичините 31, 135
 Леската 22, 102, 104, 135, 174
 Лештакъ 70, 137
 Ливагето 7, 29, 50, 66, 72, 76, 83, 86, 101, 136, 176
 Ливадите 20, 57, 135
 Ливацки път 62, 161, 175
 Ликева ливада 83, 105, 153
 Лил'акъ 50, 133

Лил'ашки път 31, 164
 Лилкини дървца 50, 153
 Лилова локва 83, 150
 Лилови гужварки 86, 153
 Лилово браниште 66, 152
 Лин'ево 7, 96, 99, 104, 131, 173, 178, 181
 Лин'овска обреш 33, 157
 Липена 65, 85, 86, 88, 100, 102, 147, 180
 Липенски лоз'а 88, 107, 158
 Липница 33, 34, 35, 37, 39, 42, 95, 99, 104, 107, 119, 126, 177, 178
 Липов дол 11, 62, 95, 164, 175
 Лисиците 35, 138, 175
 Лицето 19, 76, 78, 84, 85, 97, 136, 174
 Лишаки 31, 169
 Лозанков връ 55, 105, 149, 163
 Лозанов камикъ 38, 151
 Лозанска долчина 78, 156
 Лозански дол 69, 70, 155, 156
 Лозарски път 41, 54, 90, 159
 Лозиштата 31, 137
 Лозишето 68, 137
 Лоз'ата 7, 24, 46, 57, 66, 69, 87, 90, 91, 92, 93, 107, 136
 Лойзата 55, 76, 78, 105, 136
 Локвата 22, 29, 42, 74, 78, 97, 100, 134, 174, 177
 Локвите 20, 50, 72, 134
 Локвишето 57, 137
 Лом 6, 9, 12, 13, 14, 16, 18, 24, 25, 94, 95, 170, 182
 Лом-паланка 25, 142
 Ломецъ 88, 102, 123
 Лубеничишката 66, 137
 Лубеничиште 69, 137
 Луца бара 47, 69, 88, 95, 99, 100, 108, 109, 163, 177
 Луканов камъкъ 33, 97, 151
 Луканово търне 33, 153
 Луковица 10, 18, 67, 69, 70, 96, 108, 126, 172
 Луковишки шумакъ 74, 158
 Луничов шумакъ 47, 105, 153
 Лутарско 44, 169
 Лъговете 85, 102, 133
 Лъгъ 70, 102, 133
 Лъжечка падина 44, 156
 Лъшкова бапка 51, 149
 Л'утенски път 57, 160, 175
 Маврин гред 35, 152, 176
 Магарешка 76, 146
 Магарешки бреници 70, 165
 Магйлата 57, 134
 Мадански път 51, 160
 Маймунбаир 25, 26, 168
 Мала падина 91, 163
 Мали гред 55, 56, 163, 173
 Мали дол 72, 163, 173
 Малинито 78, 147
 Малийъ гред 59, 163
 Малийъ дол 70, 163
 Малка лъка 74, 102, 163
 Малка падина 30, 163, 173
 Малка слатина 63, 96, 163, 177
 Малка фунийа 31, 163
 Малките гредове 37, 163
 Малков гред 60, 149, 176
 Малтепе 13, 34, 35, 96, 101, 168, 177, 179
 Малчов гред 41, 149
 Манастиришето 74, 137, 175
 Манастирски дол 70, 158
 Манастирски път 20, 78, 102, 161
 Манастирското 78, 98, 146
 Манастиръ 55, 57, 133, 175
 Манафски гред 51, 156
 Манафски път 51, 159
 Манино дърво 35, 153
 Манойлов шумакъ 78, 153
 Манойлова долчина 78, 150
 Манойлово браниште 90, 152, 176
 Манчовска падина 78, 156, 176
 Манчовското 78, 98, 146
 Марино кладенче 22, 151
 Маринкино кладенче 31, 151
 Маринчов връ 55, 149
 Маринчовото 20, 145
 Марчини дървца 51, 153
 Маршин 78, 144
 Маскаришкото 60, 146
 Матицата 22, 76, 78, 138, 172, 174, 177, 180, 181
 Матова падина 24, 150
 Махмудова воленица 51, 154
 Машковото 59, 145
 Медарското 57, 146
 Медовница 76, 95, 126, 178
 Междуселски път 91, 161
 Мекишакъ 20, 137, 174
 Мeko 35, 144
 Мекотина 57, 140, 174
 Мемедов геран 61, 154
 Мензийски път 38, 161
 Мензил-могила 33, 105, 142, 179
 Менькова чешма 26, 154
 Мерата 81, 101, 134, 174
 Мерите 38, 134
 Месутовото 44, 98, 145
 Метковец 16, 18, 64, 65, 96, 102, 108, 124, 172
 Метковски път 90, 160
 Мечи дол 70, 164, 175
 Мечита 63, 167, 179
 Мечкарска гүфа 83, 158
 Мечкарски връ 92, 156
 Мечкерё-валаг 33, 42, 142, 179
 Мечкобъръ 19, 95, 142
 Мижова падина 86, 150
 Мижорковото 29, 145
 Миков рог 59, 96, 151, 176
 Мил'ок'ов долъч 78, 151
 Мил'ок'ова долчина 78, 150
 Микнов гред 59, 105, 149, 180, 182
 Минова гүфа 74, 153
 Мирчин вр 88, 151
 Миткова ливада 20, 107, 153
 Митково гърдо 24, 151

Мийино краиште 66, 152
 Мийши дол 20, 152
 Мийшови браници 68, 154
 Мийшовска падиња 78, 156
 Младеново 16, 18, 25, 28, 96, 131
 Младенова круша 90, 152
 Млаката 45, 46, 88, 90, 93, 134, 174
 Млакето 55, 105, 136
 Млаките 63, 66, 68, 70, 134
 Могилата 7, 43, 90, 92, 97, 102, 134, 173, 181
 Могилите 30, 33, 38, 46, 93
 Мокреш 7, 9, 16, 18, 42, 95, 139, 141, 172, 178
 Мокрешка межда 29, 160
 Мокрешки врѣз 33, 157
 Мокрешки път 35, 51, 160
 Моллатица 88, 120, 125
 Момин брод 18, 30, 97, 152
 Моминбродски гред 92, 160, 176
 Моминбродски път 91, 157
 Московско вървиште 29, 107, 159
 Мочуръ 65, 72, 132
 Мошулец 66, 96, 104, 123
 Мраморна локва 60, 162
 Мраморъ 70, 132
 Муйково 40, 96, 131, 176, 181
 Муйкова малá 42, 154, 172
 Муканови 35, 120, 145, 179
 Мул'ина бапка 51, 104, 151
 Мул'ина падиња 51, 152
 Мумијско краиште 66, 156, 179
 Муслука 78, 96, 167, 179
 Муслушки път 78, 160
 Мутишов валог 29, 149
 Мърлини дървца 51, 153
 Мъртвината 54, 134, 174
 Мъртвините 76, 134
 Мъртвицата 37, 38, 66, 97, 103, 138, 174
 Мършовици 20, 96, 128
 На врѣз 40, 166
 На гредъ 40, 166
 На друмъ 57, 166
 На крушата 29, 166
 На напоиъ 81, 166
 На прѣките 81, 166
 На смокъ 81, 166
 Над селиштето 55, 166
 Навидински път 71, 160
 Нади локвата 60, 61, 166, 174
 Нади село 81, 166
 Надишарски път 91, 166
 Найденев врѣз 56, 149
 Напоиъ 71, 132
 Натамийата 22, 103, 135, 184
 Натемийата 29, 135, 184
 Нѣдова бапка 69, 149, 176
 Нѣйов път 90, 154, 175
 Нѣйово (Нѣшово) браниште 90, 152
 Немолија 51, 169, 179
 Ненков геран 51, 154
 Ненков дуд 51, 153
 Ненково гувно 51, 154

Ненковска падиња 78, 156
 Нѣнова градиња 68, 97, 154
 Нѣрезен'е (Нѣрезен'а) 78, 86, 112, 140
 Нѣшовско браниште 57, 158
 Николаево 28, 29, 131
 Николчов валог 29, 149, 176
 Нинова туфа 81, 109, 153
 Нова малá 26, 164
 Нови делници 54, 164
 Новийъ друм 63, 164
 Новите лоз'а 54, 164
 Ново купено 90, 147
 Нонина круша 51, 154
 Нурина магйла 42, 151
 Обреш 74, 96, 134, 180, 181
 Обрештѣ 29, 33, 96, 134
 Оброкъ 22, 23, 29, 30, 32, 42, 56, 65, 87, 90, 91, 101, 133, 175, 184
 Огредните 30, 147
 Окопъ 29, 41, 93, 134
 Омарска круша 47, 155, 158, 176
 Омермала (Омерова малá) 15, 39, 51, 154, 168, 172, 179
 Омеровски път 51, 160
 Опъка бапка 41, 163
 Орачка малá 15, 25, 26, 159, 172
 Орга 20, 94, 169
 Орѣз 80, 83, 102, 133
 Орѣхчето 78, 104, 136
 Орешакъ 90, 137, 174
 Орѣшка падиња 80, 83, 155, 164, 175
 Оризарникъ 90, 138
 Орлаба (Орлѣба) 33, 72, 142
 Орл'а 20, 78, 95, 145, 147, 180, 181
 Орловец 68, 96, 99, 104, 108, 124, 181
 Орлов врѣз 78, 104, 164, 175, 182
 Орловиѣт камик 68, 104, 164
 Орман 58, 133, 167, 179
 Орманъ 51, 133
 Орниците 20, 98, 101, 138, 175
 Орничакъ 65, 74, 75, 97, 138, 175, 181
 Орсѡна (Орсѡе) 13, 16, 17, 18, 21, 23, 24, 101, 169, 179
 Орсѡйска межда 91, 160, 175
 Орсѡйски път 27, 86, 160
 Османова ливада 33, 153, 176
 Остра магйла 35, 51, 163, 173
 Павлик'ана 15, 23, 24, 27, 140, 183
 Павлова фувийа 38, 150
 Палината 7, 23, 24, 39, 41, 51, 56, 58, 69, 71, 75, 85, 86, 87, 88, 90, 97, 98, 100, 134, 172, 173, 181
 Падрийска падиња 78, 165
 Пажарица 78, 96, 103, 107, 125, 175, 183
 Пайсова круша 47, 152, 176
 Паковата туфа 81, 153
 Паковото 24, 105, 145
 Паланка 24, 25, 42, 47, 58, 62, 139
 Палански път 47, 57, 62, 160
 Паланският път 42, 102, 161, 182
 Паланското 24, 146

Палчовото 60, 145
 Памушкото 60, 146
 Панаирска малá 27, 161
 Панина локва 78, 152, 177
 Панкова бапка 44, 149
 Панова падиња 60, 97, 150
 Пановското 58, 146
 Пантова долчиња 78, 150
 Панчо 35, 143, 144
 Папрата 20, 66, 71, 97, 135
 Папрекъ 22, 137
 Паприте 68, 135
 Парезина 33, 169, 179
 Пардозите 15, 69, 74, 134, 175
 Патрашкови дърва 40, 152, 176
 Пацурова драка 35, 153
 Пачева бахча 29, 154
 Пачовото 31, 145
 Пашинска ливада 33, 108, 158, 176
 Пашкови дървца 51, 153
 Пейно бърдо 51, 152
 Пейчов ѱаз 62, 154, 176
 Пенков кладенец 65, 151
 Пенкова градиња 56, 154, 176
 Пенково браниште 58, 152
 Пенков чукар 71, 150, 116
 Пенкова ливада 71, 153
 Пеновиѣт брест 78, 153, 176
 Пеново кладенец 27, 150
 Перчинка 19, 140
 Перчинково 61, 120, 131
 Пескави браници 19, 165, 174
 Песѡтница 62, 102, 107, 126, 182
 Песъкъ 35, 63, 68, 102, 132, 174, 181
 Песъците 72, 132
 Петково (Петлово) пол'е 81, 107, 151
 Петракова магйла 54, 150
 Петров шумак 90, 153
 Петрово браниште 90, 152
 Петрови гробишта 41, 155, 176
 Петърчово 29, 131
 Пѣцови падинки 66, 151
 Пѣчеково гувно 29, 165
 Пѣчина бапка 51, 151
 Пѣчина магйла 51, 151
 Пѣчина падиња 51, 152
 Пѣчинска бара 68, 69, 70, 71, 72, 73, 84, 165
 Пешашкото 62, 146
 Пешина чешмица 51, 155
 Пешино пладниште 51, 155, 176
 Пешкова бапка 51, 149
 Пешова локва 47, 150
 Пештерата 69, 134
 Пештерите 19, 134
 Пештица 72, 85, 95, 99, 100, 104, 119, 140, 178
 Пешините 47, 97, 119, 138
 Пиперкова бапка 71, 149
 Пирински врѣз 46, 151
 Пирѡв гред 62, 81, 166
 Писата 29, 135

Пишийски дърва 41, 158
 Пишурка 18, 33, 61, 94, 139, 144, 177
 Пладништето 22, 81, 101, 137, 175, 181
 Плѣтени ѱасени 19, 165
 Плешивски чукар 68, 165
 Плѡчата 19, 88, 134
 Плѡчите 33, 104, 134
 Плѡска 24, 27, 104, 135
 Под гредъ 91, 166, 174
 Под лѡзата 56, 166
 Под обрештѣ 35, 166
 Под окѡпъ 62, 166
 Под(и) царският път 90, 91, 166
 Поди врѣз 31, 85, 98, 166
 Поди окѡпъ 46, 60, 166
 Поди селиштето 78, 166
 Поди село 81, 166
 Поди туфата 60, 166
 Подлѣченото 22, 105, 147, 174
 Подлипенски лоз'а 88, 158
 Нойѱзъкъ 90, 102, 134, 175
 Нойѱшката падиња 63, 158
 Пол'ето 22, 39, 51, 63, 69, 72, 74, 93, 97, 104, 136
 Поличката 19, 139
 Поличките 74, 139
 Попѣсков чифлик 84, 155, 176
 Попкрѣстова чешма 31, 154
 Попн'иновѡ блáто 31, 151, 187
 Попѡв валог 29, 149
 Попѡв геран 78, 154
 Попѡв оброк 51, 154
 Попѡва падиња 78, 150
 Попѡвата воленица 85, 154, 176
 Попѡвите дърв'а 54, 106, 153
 Попѡвото дърво (вж. Попѡвите дърв'а)
 Попѡвото изворче 27, 151
 Попѡвото лице 75, 151
 Поптрифонов дол 51, 150
 Пѡролим (Пѡрлим, Пѡродин) 84, 86, 88, 95, 106, 147, 183
 Пѡсран дол 62, 165
 Поцуранови врѡби 35, 153
 Празарникъ 91, 138
 Прасковин'акъ 86, 137
 Пребитъ кръст 79, 165
 Пребитийъ камък 79, 165
 Превалъ 43, 132, 173
 През бáрата 40, 166
 През валагъ 58, 61, 166
 През валогъ 56, 166, 174
 През Ломъ 83, 91, 166
 През падината 92, 166
 Прѣа(та) бапка 38, 41, 58, 164
 Прѣка пол'ана 65, 164, 174
 Прѣките 29, 35, 71, 102, 147, 180
 Прѣкийъ валаг 42, 164
 Прѣкийъ път 22, 51, 93, 164
 Прѣко гърло 24, 164
 Прѣсно млѣко 79, 164
 При алулата 81, 166
 При брѣстъ 62, 81, 166
 При воденицата 82, 166

При геранъ 82, 86, 166
 При грѣбъ 62, 166
 При дръвцѣто 51, 166
 При кáмикъ 44, 71, 166
 При криволъ 82, 166
 При к'унецъ 71, 166
 При Ломъ 82, 166
 При магілата 61, 166, 174
 При топóлата 72, 98, 166
 При чешмáта 51, 166
 При шумката 82, 166
 Придáвките 23, 139
 Примкина бахчá 44, 155, 178
 Приякъ'овец 54, 96, 105, 108, 124, 178
 Припекъ 66, 132, 174
 Прогорѣлец 17, 56, 57, 59, 96, 100, 102, 123, 173, 183
 Прогорѣлскій пътъ 46, 160
 Прокаръ 23, 46, 134, 175
 Проклетіяа 11, 19, 135
 Проклетіята 11, 66, 135, 184
 Просѣништето (Просѣништата) 91, 137
 Прѹдиштето 51, 102, 137, 182
 Прѹдиштето 27, 30, 85, 91, 97, 102, 103, 137
 Прѹдла 29, 135
 Прѹшлева лѡква 71, 150
 Пѹйкина ливáда 33, 154
 Пѹкалова лѡква 66, 164
 Пѹкнат кáмикъ 93, 165
 Пѹловото 61, 145
 Пѹнов вр 88, 149
 Пѹновото 63, 145
 Пѹнчов чукаръ 79, 150
 Пѹпеза 76, 96, 169, 179
 Пчелин'ете 65, 134
 Пчелините 29, 47, 134
 Пчелинарски пътъ 51, 159
 Пчелинъ 22, 51, 71, 86, 90, 91, 97, 98, 101, 134, 175
 Пѹдарбáшина мoгíла 51, 151
 Пѹврáнкова бáпка 52, 149
 Пѹрдиштето 31, 59, 82, 88, 103, 137
 Пѹрленийъ 29, 144
 Пѹрлишките брѣстове 44, 158
 Рáвна търн'ица 52, 163
 Рáвната круша 93, 163
 Рáвнийштето 19, 35, 41, 63, 68, 71, 72, 76, 91, 137, 173
 Рáвно пѡм'е 66, 163
 Рáг'ува падина 66, 104, 150
 Рáдолов бáлаг 54, 149
 Рáдѹлов шибáк 79, 153
 Рáжл'ево 80, 105, 131
 Развалийското 79, 169
 Разград-мáла 18, 39, 40, 142
 Раздѡбитѣ 79, 96, 141
 Рáзл'ево 80, 82, 83, 85, 86, 87, 96, 104, 131, 178, 181
 Рáйко 38, 98, 131, 144
 Рáйкова бáпка 39, 149
 Рáйково 40, 108
 Рáйчовото 22, 80, 145

Ра́кова моги́ла 59, 105, 150, 176
 Ра́ковица 11, 63, 65, 96, 126
 Ра́лчин дол 52, 152
 Ра́лчин кръст 42, 155
 Рамада́на 72, 96, 144, 167, 176, 209
 Ра́пчевия́ геран 38, 106, 154
 Ра́сово 16, 17, 18, 45, 96, 108, 131, 172
 Ра́совски пъ́т 52, 88, 90, 93, 160, 175
 Ра́совското 61, 147
 Ра́совшки пъ́т 93, 160
 Расти́ците 79, 138
 Ра́цина моги́ла 52, 151
 Ра́шков геран 61, 154, 176
 Ра́шково гъ́вно 42, 154, 176
 Ре́дките ра́стове 66, 163
 Ре́зовецъ 58, 105, 133
 Ре́нова ба́пка 52, 164
 Репл'а́нски де́лове 22, 157
 Репл'а́нски чука́р 17, 22, 157
 Риба́гина ба́пка 52, 151
 Риба́гина моги́ла 52, 151
 Ри́гъвъ 43, 133
 Ри́цинова търн'и́ца 40, 104, 153, 182
 Ри́стин кла́денец 41, 42, 52, 104, 152, 177
 Ри́стов бре́г 56, 97, 98, 151
 Ри́стовото бра́ниште 83, 152
 Ро́бовото 88, 145
 Ро́глец 18, 74, 96, 123, 172
 Ро́говете 85, 132, 173
 Ро́гожа́рското 29, 146
 Ро́гъ 20, 88, 91, 93, 132, 173
 Роса́ла 22, 135
 Ро́сене 66, 139, 140
 Роси́ца 67, 95, 107, 125, 178
 Росо́мир 79, 144
 Роше́мовата водени́ца 27, 109, 154
 Ру́йакъ 22, 29, 52, 137
 Ру́нтани́н са́ат 82, 165
 Ру́пски при́пек 88, 158
 Ру́сино кла́денче 93, 151, 177
 Ру́цино бърдо 42, 152
 Ру́млийец 74, 96, 103, 106, 120, 123, 184
 Ру́пите 38, 39, 169, 179
 Ру́по̀н'ков бре́г 67, 105, 151
 Ру́тъ 69, 70, 132
 Сава́тъ 23, 133
 Са́ова пади́на 41, 150
 Са́ова пивни́ца 76, 155
 Са́овете 23, 27, 44, 52, 133
 Сади́н'акъ 71, 84, 85, 88, 137
 Сади́ните 85, 135
 Салха́нери 27, 96, 142, 168, 179
 Самоди́вското кла́денче 44, 97, 158, 177,
 184
 Свети Ди́митър 88, 144, 176, 184
 Свети Ива́н 75, 144, 184
 Свети Илйа́н 23, 69, 71, 72, 88, 144,
 176, 178
 Свети Пе́тръ 88, 144, 184,
 Света Трои́ца 67, 144
 Сви́на́рски гробо́ве 52, 159
 Сви́нски дол 80, 155, 164
 Свра́ча ба́ра 47, 71, 88, 95, 164, 174, 177

Сврачобарски гред 47, 157
Селлото 27, *31, 97, 136, 173
Седмашка палина 44, 156
Селиштата 39, 72, 137, 183
Селиштето 20, 22, 32, 38, 44, 45, 46,
54, 55, 56, 71, 78, 79, 80, 82, 85, 90,
97, 137, 175, 183
Селска(та) бара 65, 73, 157
Селска лака 68, 102, 157
Селска ливада 75, 158
Селска мъртвина 19, 157
Селско браниште 68, 158
Семчов дуд 45, 153
Сергена 27, 169
Сефериница 74, 96, 104, 125, 172,
176, 177
Сеферинка 42, 144
Сеферинов обреш 29, 151
Сефериново дил'аче 29, 153
Сечева 54, 56, 141
Сиврова магила 31, 165
Симеонов йаз 52, 155, 176
Симеонов оброк 52, 154, 184
Симеонова дръмка 90, 111, 153
Симеонови дил'аци 90, 153
Симин чукар 20, 152, 176
Син'и вир 85, 95, 104, 163, 174
Синий гред 42, 43, 97, 163
Син'авица 85, 95, 99, 100, 107, 125,
177, 178
Сирен'ачкова палина 22, 150
Скобелева бапка 52, 149
Скок'ла 35, 104, 135, 177
Ском'л'а 13, 19, 20, 94, 171, 178
Скорупата 19, 20, 135, 174
Скочибаба 11, 56, 143
Скулчина бапка 52, 151
Скутана пол'ана 22, 165
Славотински дол 68, 70, 96, 97, 157, 176
Сладун'ата 70, 135
Сламите 19, 135, 175
Слана бара 68, 95, 99, 163, 177, 180
Слатината 63, 65, 134, 172, 177, 180, 181
Слечен брег 93, 105, 165
Слеченото 88, 147, 174
Сливанска мъртвина 22, 157
Сливата 7, 17, 18, 21, 23, 96, 97, 135,
172, 174
Сливински дол 64, 157
Сливовик 16, 18, 43, 65, 95, 139, 141, 172
Сливовишка бара 71, 96, 157
Сливовински дол 65, 157
Слоговете 40, 65, 132
Слогъ 86, 132
Смесите 63, 67, 102, 134
Сирад'лакъ 31, 58, 86, 97, 138
Сир'д'ла 64, 103, 135, 177
Сирдана 33, 35, 37, 38, 95, 100, 103, 140
Сирделий геран 67, 165, 177
Сирделий кладенец 74, 165, 177
Сирдэлка 76, 139, 140, 177
Сирдовчеп 63, 103, 108, 124

Соа́тъ (Сова́тъ) 37, 38, 39, 40, 54, 105,
116, 133
Солéното б́лато 27, 162, 177
Солина́ръ 54, 97, 134
Спа́сов сѣня́'тък 61, 115, 155
Спа́сово ли́це 22, 151
Спа́совски ка́мтък 43, 157
Спру́дъ 79, 102, 133, 182
Срѣ́бърен ка́микъ 52, 162
Срѣ́ден врѣ́зъ 33, 67, 161, 174
Срѣ́ден гредъ 23, 24, 30, 52, 56, 58,
88, 161
Срѣ́ден долъ 70, 161, 174
Срѣ́ден шумáкъ 67, 161
Срѣ́дна ба́ра 76, 79, 161
Срѣ́дна обрѣ́шъ 34, 161
Срѣ́дни врѣ́зъ 93, 161
Срѣ́дний гредъ 45, 59, 161
Срѣ́дний до́лицъ 76, 79, 161
Срѣ́дно бърдо 79, 161
Срѣ́дно(то) лива́ге 46, 68, 82, 161
Срѣ́дно Ра́зл'ево 83 (вж. и Ра́зл'ево)
Срѣ́дното врѣ́фче 85, 105, 161
Средо́къ 68, 141
Средорѣ́къ(тъ) 27, 34, 67, 102, 139
Ста́лийска ма́ла 16, 18, 47, 89, 159, 172
Ста́лийска межда́ 93, 160
Ста́лийска па́дина 88, 157, 176
Стама́н'акова ба́пка 41, 149
Стамбо́ла 67, 144, 176
Станго́раново дърво́ 35, 153
Стане́во 16, 18, 34, 131
Стани́шев врѣ́зъ 79, 149
Стани́шови ви́рове 76, 151
Ста́нково вѣ́рвиште 52, 155, 176
Стано́ва лива́да 29, 153
Стáнчева га́вра 11, 23, 155
Стáнци 76, 96, 128
Станчо́йкови дърва́ 40, 152
Стáри делни́ци 54, 164
Стáрите лоз'á 21, 45, 54, 79, 107, 164
Стáрите лой́за 68, 76, 105, 164
Стáрите мѣ́ста 24, 97, 164
Стáро кúпено 90, 147
Стáро Ломче́ 84, 141
Стѣ́жово 24, 26, 27, 171
Степа́надолъ 47, 86, 169
Стѣ́фанова чешма́ 31, 154
Сто́йновото кла́денче 71, 150
Сто́йначовото 29, 145
Страна́та 31, 134
Стра́не(то) 34, 35, 37, 38, 40, 96, 104,
136
Стрелби́штето 27, 137
Стро́шена чешма́ 52, 165
Сту́белъ 70, 116, 134
Сту́блата 22, 68, 82, 85, 88, 97, 116,
135, 174
Сту́блища 41, 107, 116, 138, 177
Студѣ́на вода́ 93, 95, 162, 168, 177
Стърна́та 86, 103, 134
Стърчи́кракъ 58, 68, 141, 143

Суа бара 39, 104, 108, 163, 174, 177
 Суа(та) локва 88, 97, 98, 163
 Суа река 22, 68, 74, 104, 163, 177
 Суа(та) падина 63, 64, 163, 174
 Суетското 61, 146
 Суета падина 56, 164, 175
 Сулеманови локви 34, 106, 151, 177
 Султанипа 61, 96, 107, 120, 125, 189
 Сулейманово браниште 73, 106, 152, 176
 Табаков път 65, 155
 Табакова локва 65, 150, 177
 Таба ова падина 65, 150
 Табаковото 65, 145
 Табијата 29, 167, 179, 183
 Тайровите 29, 98, 145
 Тараланова круша 52, 152
 Татармала 17, 85, 168, 179
 Татаршишки шумак 65, 158
 Татарлија 52, 167
 Татарска бара 17, 65, 157, 174
 Татарска падина 22, 156
 Татарски гред 22, 156, 176
 Татарски гробишта 22, 159
 Татарски ѝаз 85, 159
 Татарски кџити 36, 45, 46, 102, 104, 159, 183
 Татарски път 58, 159
 Татарското 17, 59, 146
 Таушански оброк 27, 159, 179, 184
 Тевна круша 75, 76, 97, 102, 105, 109, 163
 Тесната прунда 23, 163
 Тилецъ 67, 133
 Титрамала 25, 27, 168
 Тодорова могила 36, 96, 150
 Тодоровата магица 76, 151, 177
 Токин чифлѣк 52, 155
 Ток'ов чифлѣк 56, 105, 155, 176
 Токмеш 27, 95, 141
 Толозица 7, 18, 96, 108, 126, 158, 172
 Толовишка ливада 71, 158
 Толовишки врѣ 79, 97, 157, 176
 Томова падина 65, 150
 Топанк'о 27, 144
 Топозански валаг 36, 157, 179
 Тополовец 7, 18, 79, 108, 124, 172
 Тополовски път 22, 79, 160
 Топол'акъ 82, 88, 137
 Торилникъ 40, 90, 138, 175
 Торилниците 24, 138
 Торлашки дол 68, 156
 Торлашки рог 91, 157
 Торловица 14, 20, 63, 64, 108, 169
 Торловишки гред 64, 157
 Тортъ 36, 97, 134, 175
 Тотици брници 22, 155, 176
 Топово браниште 90, 152, 176
 Трайково 18, 91, 131
 Трапазайска валага 36, 157, 179
 Трапъ 63, 133
 Требежъ 21, 64, 101, 134, 175

Требенијата (Требенини) 90, 97, 101, 135, 175
 Требенините 93, 135
 Трите герана 67, 165
 Трите декара 54, 165
 Трите могили 56, 165
 Трифонов падина 79, 150
 Тричовец 52, 96, 108, 124
 Троица 67, 144, 184
 Трин'ето 86, 103, 136
 Трстанан бапка 52, 164
 Трстеница 19, 125
 Трст'ивото блато 27, 104, 164, 177
 Тумбакъ 82, 138
 Тумпол 40, 169
 Тупалов шумак 47, 153, 176
 Тупанк'овото 61, 105, 145
 Тупанците 45, 144
 Тургана 23, 169
 Турска валага 36, 157
 Турска(та) ливада 45, 84, 158
 Турска брница 40, 159
 Турска пол'ана 68, 157
 Турски валаг 43, 157
 Турски вало 59, 157, 176
 Турски вѣрбакъ 76, 158
 Турски дол 85, 97, 156
 Турски брници 19, 20, 159
 Турски шумак 22, 158, 176
 Турските локви 65, 97, 157
 Турското 59, 84, 145, 146, 176, 180, 181
 Туфано 41, 169, 179
 Тифата 38, 97, 120, 135, 174
 Тифите 58, 59, 135
 Тинки делове 90, 97, 98, 102, 163
 Търлите 54, 167, 179
 Търнашка фунија 38, 164
 Търн'акъ 59, 138, 174
 Търнето 67, 70, 103, 104, 136
 Търн'ишата 36, 138
 Търн'иците 93, 138
 Търново пол'е 67, 164
 Търновска локва 67, 157
 Търсибаба 11, 83, 143
 Тършата 70, 75, 79, 169, 179
 У вало 56, 98, 166
 У вѣрба 63, 166
 У вѣршините 79, 166
 У кривите 41, 167
 У локвите 40, 167
 У селиштето 56, 167
 Убойъ (Уббе) 27, 96, 134, 175
 Умата 23, 30, 68, 70, 74, 79, 104, 134, 174
 Умено гърло 24, 104, 162, 177
 Умката 27, 139
 Умни дол 68, 105, 162, 174
 Умн'ак 75, 138
 Унгарското 82, 146

Урвата 59, 134
 Урватките (Уроватките) 39, 140
 Урсулов дол 11, 71, 164, 179
 Уручка 17, 76, 79, 146
 Утаката 31, 103, 135, 177
 Фандѣкере 21, 96, 168, 179
 Фиковото 90, 98, 105, 145
 Фирино тѣрн'е 52, 54, 154
 Филиповото 90, 98, 101, 145
 Филиповото вѣрвиште 24, 155
 Финовото 46, 145
 Фунийата 23, 88, 93, 134, 173, 181
 Фунийка 36, 85, 139
 Фѣртункова могила 41, 150, 178
 Хадийска чешма 31, 104, 159, 177
 Ханска малá 15, 25, 27, 104, 161
 Хърватска малá 73, 159, 172
 Панина бапка 52, 151, 176
 Царов кладенец 90, 97, 151
 Царският път 32, 46, 159
 Цветана 26, 27, 144
 Цветков дол 56, 150
 Цветкови дѣрвца 52, 153, 176
 Цветковий брест 56, 153
 Цеино браниште 56, 154
 Целинакъ 73, 138
 Целини(те) 40, 90, 102, 134
 Цендова локва 79, 150
 Ценкови тѣфи 63, 153
 Ценковското 61, 146
 Ценова чешма 70, 154
 Ценовото краиште 67, 151
 Ценовското 61, 146
 Церакъ 20, 71, 73, 82, 83, 138
 Церовски път 63, 160
 Церъ 44, 45, 46, 61, 133
 Цибрица 6, 9, 13, 14, 94, 95, 171, 178
 Цибър 6, 9, 13, 14, 64, 67, 94, 171, 178
 Цибър-варош 15, 36, 142
 Цибър-паланка 36, 142
 Цибърски път 39, 41, 52, 160
 Циганска бапка 17, 52, 156
 Циганска драка 36, 158
 Циганска локва 20, 157
 Циганска малá 88, 89, 159
 Циганска пол'ана 70, 157
 Цигански гробишта 54, 159
 Цилкина чешма 52, 155, 177
 Цилев чукар 54, 150
 Цинцаръ 30, 144
 Цол'а 79, 169
 Цонински геран 52, 155, 159
 Цоново браниште 90, 152
 Цоцовий чукар 64, 150
 Цурцана 38, 169
 Цуцурски път 36, 161, 179
 Църковна мрътвина 73, 95, 162
 Църковни ливади 73, 162
 Църцарите 63, 119, 141

Чавча обреш 36, 109, 164, 175
 Чайръ (Чиръ) 74, 85, 133, 174
 Чаконий оброк 27, 154, 176, 184
 Чакѣрина 36, 144
 Чалдар-бапка 45, 142, 149
 Чалдарев гред 52, 142, 149, 179
 Чалдрезовото 46, 145
 Чаршийска малá 25, 27, 161
 Чеиръ 79, 103, 133
 Чекийски дол 52, 156
 Ченгенесарай 86, 89, 96, 168, 179, 183
 Червен брег 30, 43, 56, 61, 67, 89, 99, 163, 174, 180
 Червен път 91, 95, 163
 Червената локва 20, 67, 163, 177
 Червената фунија 24, 27, 163
 Червеницата 79, 138
 Черковна малá 15, 25, 26, 27, 162
 Черни врѣ(ѣ) 10, 16, 17, 18, 52, 54, 55, 57, 163, 173, 182
 Черноврѣшка межда 52, 160
 Черноврѣшкото 54, 98, 101, 146
 Чешмата 39, 79, 135
 Чипровска обреш 34, 158
 Чипровска фунија 34, 158, 176
 Чипровци 16, 32, 34, 35, 100, 128, 129, 183
 Читашка чешма 27, 159
 Читашки път 91, 159
 Чифлѣк 24, 43, 134
 Чифутското 46, 146
 Чоконското 63, 146
 Чолакова падина 21, 150
 Чол'ева локва 47, 150
 Чорбин дол 54, 165
 Чорл'ево 7, 16, 18, 75, 95, 108, 131, 169, 179
 Чорл'овски път 21, 160
 Чувикански драки 86, 158
 Чукалски врѣ 56, 156
 Чукалското 61, 146
 Чукарите 61, 133
 Чукаръ 41, 67, 75, 79, 83, 84, 97, 98, 133
 Чуката 77, 134
 Чукнибаба 11, 36, 143
 Чупренска падина 17, 65, 97, 156
 Чучан 16, 34, 169
 Чучанска межда 36, 160
 Чучурката 27, 139, 177
 Чѣркина бара 68, 152
 Чѣрнополско блато 68, 158, 177
 Шаварова локва 71, 164, 177
 Шейновец 30, 32, 34, 43, 45, 46, 96, 103, 106, 120, 124, 181
 Шелбура 68, 96, 101, 168, 169, 179
 Шереметов геран 52, 154, 179
 Шереметова круша 52, 152, 179
 Шерифовото 32, 98, 145
 Шийновец 34, 106, 124

Шипките 71, 97, 139
 Широка бапка 52, 163, 173
 Широка лъка 73, 95, 102, 163
 Широка(та) мрътина 70, 74, 163
 Широка(та) падина 23, 77, 79, 163, 173
 Шипкови локви 59, 151
 Шкал'ето 30, 104, 136
 Шопорка 90, 139

Штръвелина бапка 34, 165
 Штубл'апа 36, 168, 169, 179
 Штърбанова малá 27, 154, 172
 Штъркова малá 83, 165
 Шуглина бапка 30, 151
 Шугл'ов гред 59, 149
 Шуйцови брестове 38, 153
 Шумакъ 54, 67, 90, 138

СЪДЪРЖАНИЕ

	стр.
ПРЕДГОВОР	3
УВОД	5
ДЯЛ ПЪРВИ: МАТЕРИАЛИ: МЕСТНИТЕ НАЗВАНИЯ ОТ ЛОМСКО . .	18
А. Покрай Дунава	19
Ярловица (19), Толовица (20), Добри дол (21), Сливата (23), Орсоа (23), Лом (24), Младеново (28), Момин брод (30), Дългошеви (30), Долно Линево (32), Ковачица (32), Станево (34).	
Б. Покрай р. Цибрица и нейните притоци	48
Долни Цибър и Горни Цибър (36), Игнатово, Куле-махла, Калугер-махла, Разград-махла, Крумово и Ботево (38), Мокреш и Душилница (42), Комошица (43), Расово (45), Аспарухово (47), Вълчедръм (48), Бъзовец и Горна Гнойница (53), Черни връх (54), Якимово (56), Пишурка (61), Дългоделци (61), Долно Церовене (63), Метковец (64), Сливовик (65).	
В. Покрай р. Лом и нейните притоци	67
Буковец (67), Гайтанци и Луковица (69), Брусарци (71), Киселево (73), Роглец (74), Чорлево и Дреновец (75), Тополовец (79), Дъбова махла (80), Динково (82), Княжева махла (83), Крива бара (84), Дондуково (85), Александрово и Василовци (86), Сталийска махла и Влашка махла (89), Трайково (91).	
ДЯЛ ВТОРИ. ПРОИЗХОД И КЛАСИФИКАЦИЯ НА МЕСТНИТЕ ИМЕНА ОТ ЛОМСКО	94
Гл. 1. Възникване на местните имена и определяне на относителната им старинност	94
Гл. 2. Моменти в развой на ломската топонимична система . .	98
Гл. 3. Фонетични особености на местните имена от Ломско . .	101
Гл. 4. Старинни и диалектни нарицателни от Ломско със служба на местни имена или на основни техни елементи	109
Гл. 5. Класификация на местните имена	117
А. Български местни имена	120
I. Местни имена с топонимични наставки	120
1. Местни имена с наставка -ец, -овец (122); 2. Местни имена с наставка -ица, -овица, -ница и др. (124); 3. Местни имена с наставка -ци, -овци, -инци (127); 4. Местни имена с наставка -ово, -ево (130).	
II. Местни имена от съществителни нарицателни	131
1. Местни имена от нарицателни от м. р. с непродуктивни наставки или без наставки (132); 2. Местни имена от нарицателни от ж. р. с непродуктивни наставки (134); 3. Местни имена от нарицателни от ср. р. с наставки -о, -е, -ло, -енце и -че (136); 4. Местни имена от нарицателни с наставка -иште (136); 5. Местни имена от нарицателни с наставка -ак, -'ак (137); 6. Местни имена от нарицателни с наставка -ник (138); 7. Местни имена от нарицателни с наставка -ица, -ница (138); 8. Местни имена от нарицателни с наставка -ка (139); 9. Местни имена от сложни нарицателни (139).	

III. Местни имена от старинни нарицателни и ново- образувания, които не се срещат като нарица- телни	139
IV. Сложни местни имена	141
V. Местни имена, които са по форма лични имена	143
VI. Местни имена от прилагателни	144

1. Местни имена от прилагателни с наставка -ов- (145); 2. Местни имена от прилагателни с наставка -ск-, -шк-, -чк- (146); 3. Местни имена от прилагателни с наставки -овск- и -инск- (146); 4. Местни имена от прилагателни с непроизводни и други наставки (147); 5. Местни имена от адективиращи причастия (147).

VII. Местни имена от словосъчетания — прилага- телно + съществително	147
---	-----

1. Местни имена от притеж. прилагателни на -ов- и -ин- + нарицателни с физиогеографично значение (149); 2. Местни имена от притеж. прилагателни на -ов- и -ин- + ботанични имена (152); 3. Местни имена от притеж. прилагателни на -ов- и -ин- + т. н. културни думи (154); 4. Местни имена от прилагателни с наставка -ск-, -шк-, -чк- + нарицателни с физиогеографично значение (155); 5. Местни имена от прилагателни с наставка -ск-, -шк-, -чк- + ботанични имена (158); 6. Местни имена от прилагателни с наставка -ск-, -шк-, -чк- + т. н. културни думи (159); 7. Местни имена от прилагателни с наставка -ен- + съществителни (161); 8. Местни имена от непроизводни прилагателни + съществителни (162); 9. Някои по-редки местни имена с различна структура и значение на съставните части (164).

VIII. Местни имена от обстоятелствени допълнения предлог + име	165
---	-----

Б. Турски местни имена	167
----------------------------------	-----

В. Румънски местни имена	168
------------------------------------	-----

Г. Несигурни и неясни по произход местни имена	169
--	-----

Гл. 6. Принципи на наименуване географските обекти в Ломско	171
---	-----

I. Селищни имена	172
----------------------------	-----

II. Местностни имена	173
--------------------------------	-----

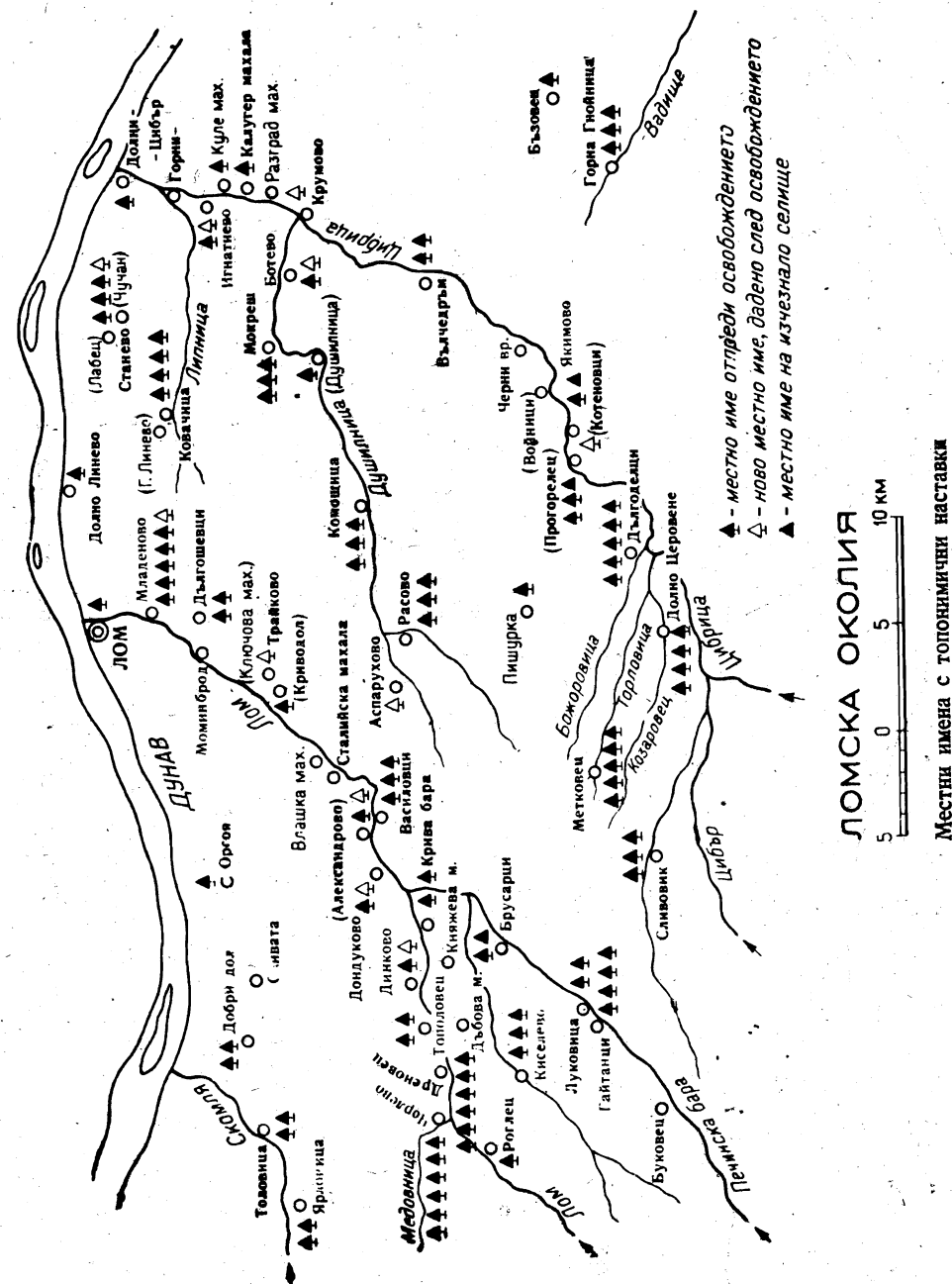
III. Имена на води	177
------------------------------	-----

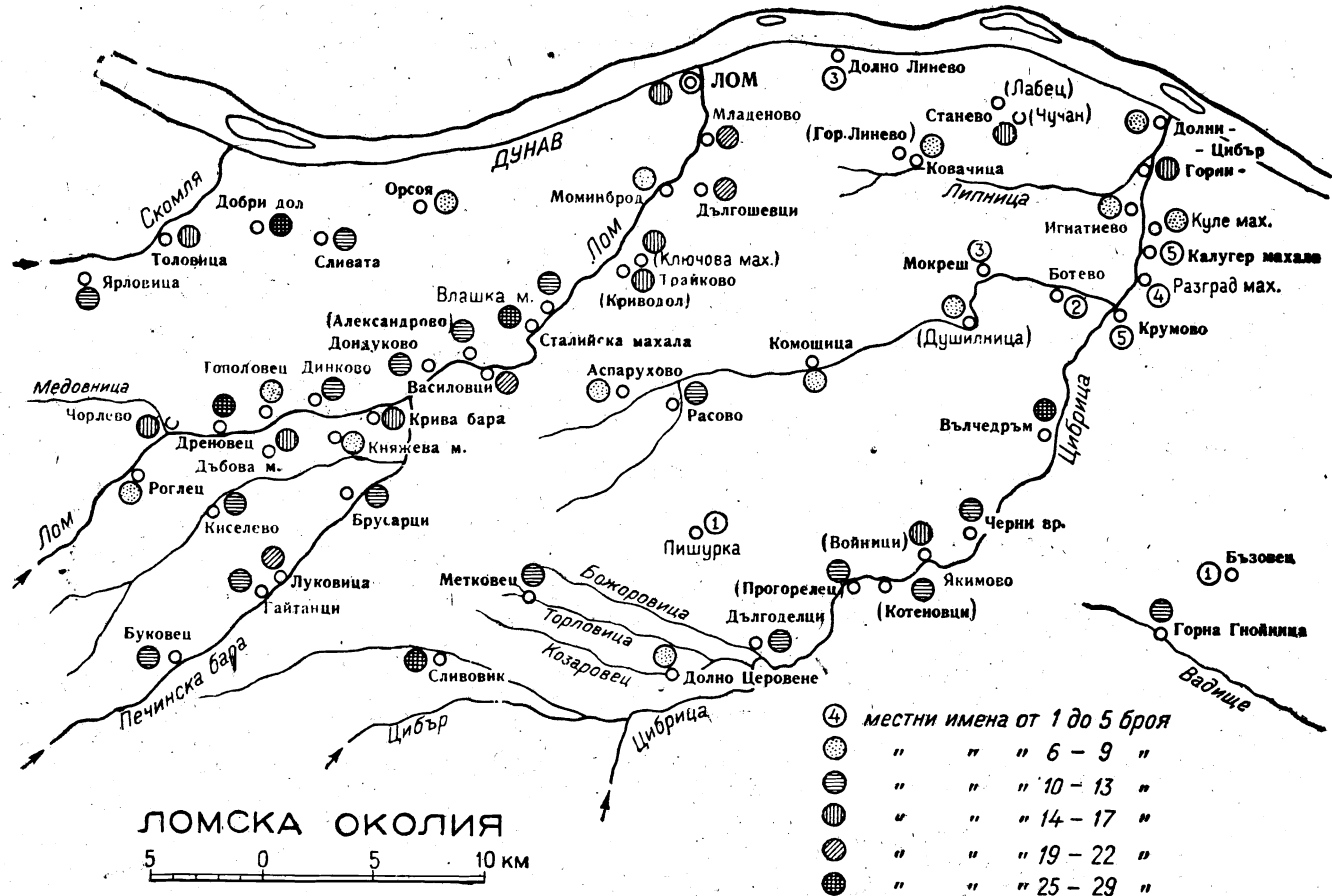
ИЗВОДИ	178
------------------	-----

БИБЛИОГРАФИЯ	185
------------------------	-----

СЪКРАЩЕНИЯ	187
----------------------	-----

ПОКАЗАЛЕЦ НА МЕСТНИТЕ ИМЕНА ОТ ЛОМСКО	188
---	-----

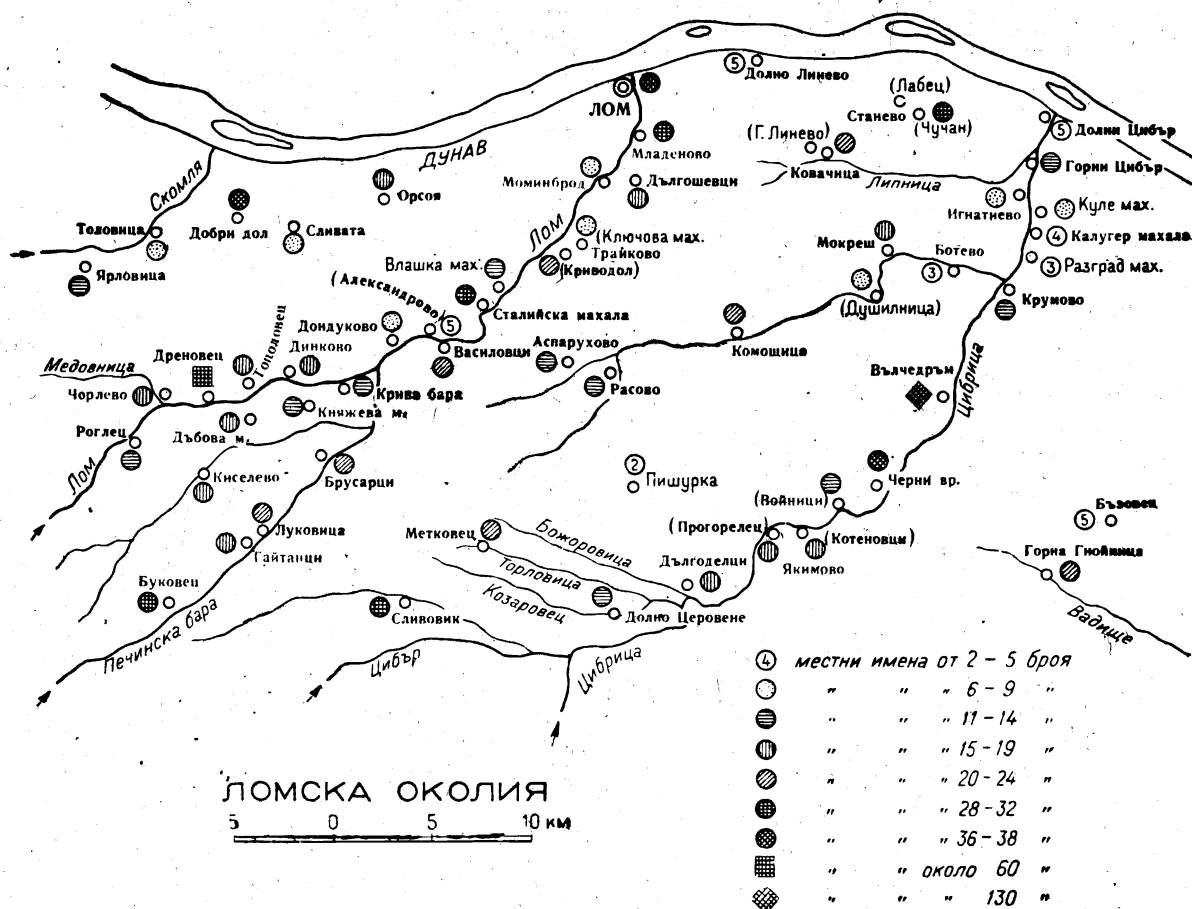
Местни имена от съществителни нарицателни

Местни имена, които са по форма лични имена

Местни имена от прилагателни

Местни имена от словосъчетания
(прилагателно + съществително)

